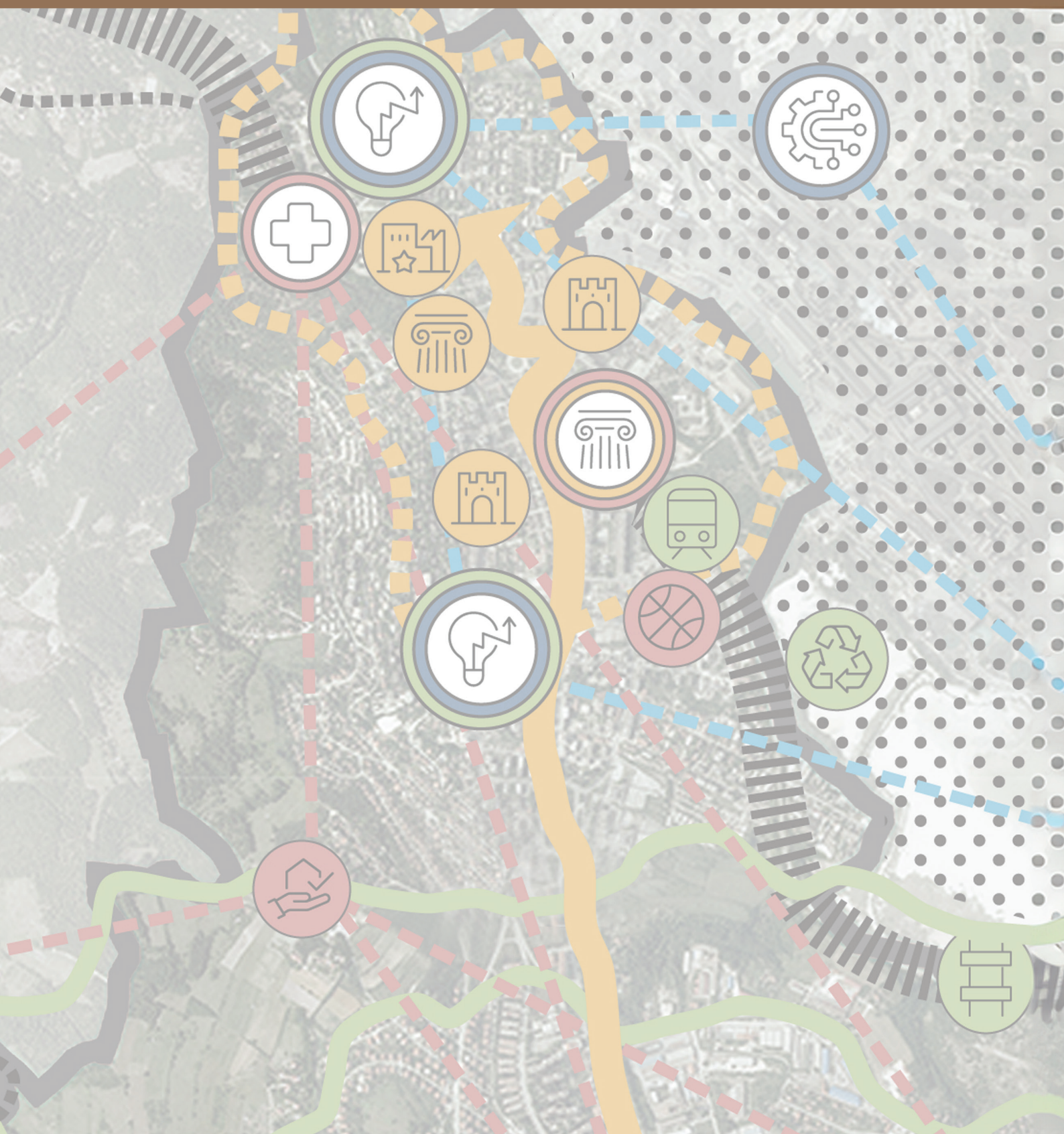

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА БОРА

Март 2024.

ISBN-978-86-903360-3-6

Министарство за европске интеграције
РЕПУБЛИКА СРБИЈА

**#ЕУ
ЗА ТЕБЕ**

 UNOPS

Спроводи програм

ЕУ ПРОГРАМ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ
ЗА ЛОКАЛНИ РАЗВОЈ
ПРО+

УВОДНА РЕЧ

ГРАДОНАЧЕЛНИКА БОРА

Ради унапређења израде планског документа развоја града Бора, приступило се изради Стратегије развоја урбаног подручја града заснованог на унапређењу просторних, социјалних, економских, културних и климатских аспеката и аспеката развоја животне средине.

Стратегија развоја урбаног подручја града Бора рађена је уз подршку Европске уније преко програма ЕУ ПРО Плус. Период за који је израђена стратегија је 10 година.

Стратегијом се одређују приоритети и циљеви у неколико основних области, мере за даљи развој урбане средине, предлози за одрживе пројекте, а самим тим постављају се приоритети одрживог и интегралног територијалног развоја, доприноси ефикаснијем удруживању извора финансирања и ефективнијем коришћењу финансијских средстава и развијању веза унутар и изван окружења.

Процес израде Стратегије је покренут 2022. године са задатком да се процене потребе, формулишу визија, циљеви и мере, мапирају подручја и стратешки пројекти унутар међусекторског, транспарентног и партиципативног окружења са актерима из различитих сектора.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на унапређењу социјалних, економских, климатских, културних и просторних аспеката развоја, као и аспеката животне средине. Посебна пажња посвећује се проналаску решења за аспекте животне средине и климатске изазове, прелаз на климатску неутралну економију, боље коришћење потенцијала дигиталних технологија у иновационе сврхе, те подстицање развоја урбаних подручја.

Стратегија би требала да ојача социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, културе, спорта, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија, приступу развоја друштва и привреде, културног наслеђа, природне баштине и одрживог туризма.

Спровођењем Стратегије развоја промовисаће се међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Током израде Стратегије организовани су тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима су се усаглашавала предложена решења.

Спровођење Стратегије почиње одмах након њеног усвајања.

Александар Миликић

СПИСАК УЧЕСНИКА

Градоначелник

Александар Миликић

Савет за развој урбаног подручја града Бора

Александар Миликић

Љубинка Јелић

Срећко Здравковић

Игор Јанковић

Драгана Николић Неграновић

Бранислав Милутиновић

Бранислав Димитријевић

Радна група за израду Стратегије развоја урбаног подручја града Бора

Игор Јанковић, представник Градског већа, координатор

Клаудија Николић, представник Градске управе Бор, начелник Одељења за урбанизам, грађевинске, комуналне, имовинско-правне и стамбене послове

Драгана Николић Неграновић, представник Градске управе Бор - Одељења за урбанизам, грађевинске, комуналне, имовинско-правне и стамбене послове, шеф Одсека за обједињену процедуру издавања дозвола и комуналне послове

Марија Велкова, представник Градске управе Бор - Одељења за урбанизам, грађевинске, комуналне, имовинско-правне и стамбене послове

Драган Јеленковић, представник Градске управе Бор - Одељења за урбанизам, грађевинске, комуналне, имовинско-правне и стамбене послове

Ивана Јаношевић, представник Градске управе Бор - Одељења за урбанизам, грађевинске, комуналне, имовинско-правне и стамбене послове

Тонка Миленковић, представник Градске управе Бор - Одељења за урбанизам, грађевинске, комуналне, имовинско-правне и стамбене послове

Анита Ђорђевић, представник Градске управе Бор - Одељења за привреду и друштвене делатности (пољопривреда и градско зеленило)

Игор Матић, представник Градске управе Бор - Одељења за привреду и друштвене делатности (саобраћај)

Ана Цветковски, представник ЈКП "Водовод" Бор

Биљана Лекић, представник Градске управе Бор - Одељења за привреду и друштвене делатности - Канцеларија за заштиту животне средине

Бобана Грамић, представник Туристичке организације Бор

Милијана Божић, представник Предшколске установе "Бамби"

Давор Николић, представник Центра за културу Бор

Игор Јовановић, представник Музеја рударства и металургије Бор

Сузана Радовановић, представник Градске управе Бор - Одељења за привреду и друштвене делатности

Драган Ранђеловић, представник невладиног сектора - Млади истраживачи Бора

Никола Стојковић, представник невладиног сектора - Алтернатива Бор

Зоран Миловановић, представник Регионалне агенције за развој источне Србије (РАРИС)

УНОПС / ЕУ ПРО Плус програм

Марко Вујачић, шеф програма, УНОПС

Оливера Костић, менаџерка, ЕУ ПРО Плус

Виктор Вељовић, менаџер сектора за развијање капацитета и руководилац процеса израде стратегија развоја урбаних подручја, ЕУ ПРО Плус

Ратка Чолић, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Велимир Шећеров, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Марија Максин, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Урош Радосављевић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Ана Граовац, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Милена Зиндовић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Александар Ђукић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Предраг Цветковић, стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Штефан Ках, саветник за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Николаос Карадимитриу, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Мартејн де Бројн, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Лорис Сервило, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Александра Радивојевић, сарадница сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Марија Косић, виша асистенткиња сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Маја Тања, виша асистенткиња сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

САДРЖАЈ

1	УВОД	1
2	ПРИСТУП И КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	3
2.1	ОПИС ИНТЕГРАЛНОГ ПРИСТУПА	4
2.2	ОПИС УКЉУЧИВАЊА ПАРТНЕРА	5
2.3	ПРИСТУП ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	8
2.4	КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	9
3	ОПИС ТЕРИТОРИЈЕ	14
4	ТЕРИТОРИЈАЛНИ КОНТЕКСТ	16
5	КОНТЕКСТУАЛНА АНАЛИЗА	20
5.1	ДРУШТВО	20
5.1.1	Демографија	20
5.1.2	Социјално укључивање и социјална заштита	21
5.1.3	Становање	22
5.1.4	Објекти друштвеног стандарда	24
5.2	ЕКОНОМИЈА	28
5.2.1	Општа економска кретања и тржиште рада	28
5.2.2	Привреда и пословно окружење	29
5.2.3	Туризам и култура	30
5.3	УРБАНО ОКРУЖЕЊЕ	31
5.3.1	Историјски приказ просторног и урбаног развоја града	31
5.3.2	Урбано подручје	34
5.3.3	Природно окружење	37
5.3.4	Квалитет чинилаца животне средине, изложеност еколошким ризицима и ризицима климатских промена	39
5.3.5	Примарна комунална инфраструктура	42
5.3.6	Примарна саобраћајна инфраструктура и саобраћај	46
5.4	УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ И ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	46
5.4.1	Пристап управљању	46
5.4.2	Извори финансирања	47
5.4.3	Транспарентност и информисање	47

6	SWOT АНАЛИЗА И ПОТРЕБЕ	48
6.1	ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА	48
6.2	ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНСИЦИЈА И МОБИЛНОСТ	49
6.3	ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА	51
6.4	ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ	52
6.5	УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ И ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	54
7	ВИЗИЈА, ЦИЉЕВИ, ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ	56
7.1	ВИЗИЈА	56
7.2	ТЕМАТСКИ ЦИЉЕВИ, ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ	56
8	ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ	65
8.1	СТРАТЕШКИ ПРИСТУП И ПРОСТОРНА ДИМЕНЗИЈА	65
8.2	ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ	67
8.3	СПИСАК СТРАТЕШКИХ ПРОЈЕКТА	70
8.3.1	Идентитет урбаног подручја	70
8.3.2	Зелена и енергетска транзиција и урбана мобилност	70
8.3.3	Иновативна и паметна економија	70
8.3.4	Друштвено благостање	71
8.3.5	Управљање урбаним и територијалним развојем	71
8.4	СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ	72
9	ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА	74
10	МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА	78
11	ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	88
12	ИЗВОРИ	92
13	АНЕКСИ	95
	АНЕКС 1 - ОДЛУКА О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА БОРА	95
	АНЕКС 2 - СПИСАК ПРОЈЕКТНИХ ИДЕЈА	98
	АНЕКС 3 - УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	100
	АНЕКС 4 - НАЦИОНАЛНИ И МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА	101
	АНЕКС 5 - ОДЛУКА О УСВАЈАЊУ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА	175

1 УВОД

Програм Европске уније за локални развој – ЕУ ПРО Плус доприноси уравнотеженијем друштвено-економском развоју јачањем управљања урбаним и територијалним развојем, подршком економском расту и унапређењем социјалне кохезије у 99 локалних самоуправа у два региона: Шумадије и Западне Србије и Јужне и Источне Србије. Европска унија (ЕУ) је определила 40 милиона евра посредством Инструмента за претприступну помоћ (ИПА) 2020 за финансирање овог Програма, који води Министарство за европске интеграције Републике Србије а спроводи Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС).

Ослањајући се на резултате три претходна развојна програма, Програм у свим својим активностима посебну пажњу усмерава на добро управљање, дигитализацију и иновације, еколошке и аспекте климатских промена, као и родну равноправност. Поред тога, ЕУ ПРО Плус ће делом својих активности, где је релевантно и могуће, доприносити отклањању неких од негативних последица пандемије КОВИДА-19.

Директни корисници Програма ЕУ ПРО Плус су Министарство за европске интеграције, 99 јединица локалних самоуправа (ЈЛС), структуре локалне управе, регионалне развојне агенције (РРА), друге организације за подршку пословању, микро, мала и средња предузећа (ММСП) и организације цивилног друштва (ОЦД), док су крајњи корисници програма становници 99 градова и општина. Све програмске активности су предузете у партнерству са Владом Републике Србије, уз поштовање националних политика и приоритета, како би се обезбедило национално „власништво“ над њима и допринело развоју националних капацитета. ЕУ ПРО Плус програм је заснован на Националним приоритетима за међународну помоћ до 2025. године Републике Србије, који је од кључног значаја за привредни и друштвени развој и процес европских интеграција, при чему ће нарочито да допринесе припремама за испуњење захтева из Поглавља 22 преговора о приступању ЕУ – Регионална политика и координација структурних инструмената.

Непосредна техничка помоћ је пружена са циљем унапређења компетенција ЈЛС да уведу и спроводе интегрални приступ територијалном развоју, у складу са политикама територијалног развоја ЕУ. Како би се применио интегрални и одржив приступ планирању развоја, Програм је пружио подршку локалним самоуправа кроз израду територијалних стратегија. Путем Јавног позива за подношење пријава за израду територијалних стратегија, одабрано је укупно 12 територија - урбаних подручја које у свом саставу укључују 31 ЈЛС¹. Активности Програма су обухватиле следеће: а) подршку интердисциплинарним радним групама формираним за израду стратегија, у виду саветодавне помоћи и организације обуке и радионица за израду стратегија, б) организацију и фасилитацију укључивања стејкхолдера (тематски округли столови и радионице са стручњацима и широм јавношћу) и партиципацију грађана (анкетирање, јавни форуми и јавне расправе), в) пружање техничке подршке за консолидацију материјала и формулацију стратегија, г) припрему

¹ Урбана подручја града Бора, Крушевца, Лесковца, Лознице, Новог Пазара, Смедерева, Шапца; Урбано подручје града Крагујевца и општина Аранђеловац, Баточина, Кнић, Лапово, Рача и Топола; Урбано подручје града Зајечара и општина Бољевац, Књажевац и Сокобања, Урбано подручје града Ниша и општина Гаџин Хан, Мерошина и Сврљиг; Урбано подручје града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград и Урбано подручје града Ужица и општина Бајина Башта, Чајетина, Пожега и Прибој.

за штампу и штампање стратегија, и подршку јачању транспарентности кроз израду веб странице стратегије са приказом процеса израде стратегије. Временски хоризонт предвиђен за реализацију територијалних стратегија је 2034. година, односно период који обухвата два програмска периода Кохезионе политике ЕУ.

2 ПРИСТУП И КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју урбаног подручја заснованом на подстицању:

- примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачању урбано-руралних веза;
- прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, одрживе и мултимодалне урбане мобилности;
- иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије, уз боље коришћење потенцијала дигиталних технологија у иновационе сврхе;
- јачања социјалне компоненте спровођењем европског стуба социјалних права у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, културе, спорта и рекреације, стварања подстицајног окружења за иницијативе и активности младих, и социјалних иновација.

Стратегија поставља приоритете одрживог и интегралног територијалног развоја, доприноси ефикаснијем удруживању извора финансирања и ефективнијем коришћењу финансијских средстава и развијању веза унутар и изван окружења.

Разлози за израду Стратегије развоја урбаног подручја су:

- подстицање одрживог и интегралног развоја урбаног подручја;
- идентификовање кључних потреба развоја урбаног подручја;
- подстицање ефективног коришћења и унапређење управљања урбаним/територијалним капиталом;
- примена ЕУ инструмената управљања развојем, која омогућава успостављање оквира за одрживи и интегрални урбани и територијални развој урбаног подручја повезивањем традиционалног система просторно-урбанистичког планирања, планског система јавних политика, унапређења финансирања урбаног развоја и управљања локалним јавним финансијама;
- побољшање услова за урбани развој у складу са Новом Кохезионом политиком ЕУ, Париским споразумом, Урбаном агендом ЕУ, Новом Лајпцишком повељом о одрживим европским градовима, Зеленим договором за Западни Балкан и другим документима ЕУ;
- имплементација Стратегије одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године: Мера 5.2.3 Примена инструмената Кохезионе политике ЕУ - интегралних територијалних инвестиција (*ITI – Integrated Territorial Investment*), у оквиру Пакета мера 5.2 - Унапређење управљања јавним финансијама за одрживи и интегрални урбани развој, и мера 5.3.3 Локалне стратегије интегралног урбаног развоја у оквиру Пакета мера 5.3 - Интегрално планирање одрживог урбаног развоја у оквиру Стратешког правца Управљање урбаним развојем;

- подстицање управљања развојем на више нивоа и примене различитих управљачких инструмената (колаборативних, командних, хибридних); подстицање приступа са више актера (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор); унапређење међуопштинске сарадње; подстицање партиципативног приступа и укључивања локалних актера; подстицање мешања (енг: *blending*) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних); јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја;
- унапређење институционалних и кадровских капацитета и управљачких механизма за спровођење Стратегије.

2.1 ОПИС ИНТЕГРАЛНОГ ПРИСТУПА

Интеграција је један од четири кључна елемента приступа планирању интегралног и одрживог територијалног развоја (ИОТР) тестираног у оквиру програма ЕУ ПРО Плус. Интеграција има две главне димензије: просторну и тематску интеграцију. Просторна димензија интеграције, иако је важна за све типове урбаних подручја, посебно је релевантна за оне који су припремали стратегије интегралних територијалних инвестиција (ИТИ), односно урбана подручја која покривају више од једне ЈЛС.

Тематски аспект интегралног приступа је кључна карактеристика територијалних стратегија који подразумева интегрални приступ међу различитим секторским политикама. Стратегије могу да покривају широк спектар политика, од различитих типова инфраструктуре, до пословне подршке, социјалних мера или инвестиција у животну средину. Инструменти тестирани у ЕУ ПРО Плус програму примењују мултисекторски приступ који превазилази традиционалне секторске политике, при томе, подржавајући предлоге решења, која су заснована на месту (енг. *place-based*) и интегрална, чиме се омогућавају међусобно повезани и међусекторски одговори на урбане изазове.

У оквиру Кохезионе политике ЕУ 2021-27, интегрални приступ је један од четири обавезна елемента територијалних стратегија, с прописима који траже „опис интегралног приступа за решавање препознатих развојних потреба и потенцијала подручја“². Наведени приступ и прописани садржај територијалних стратегија, дефинисани новом легислативом Европске комисије из 2021.године, определили су и правни основ за доношење ове стратегије, а то су чланови 49. и 50. Закона о планском систему³. Наиме, интеграција је кључна димензија Кохезионе политике у ширем смислу, што подразумева не само интеграцију између различитих нивоа управљање (вертикално) и различитих просторних нивоа и области (територијално), већ, што је најважније, и координацију између различитих области политике (хоризонтално).

Међусекторски приступ има за циљ превазилажење „структура силоса“, односно традиционалне поделе функција према секторима или областима политике, која је типично присутна у јавној управи. Постоји и хоризонтална и вертикална димензија

² Видети члан 29 Уредбе о заједничким одредбама:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1060&from=EN>

³ Закон о планском систему РС (“Сл.гласник Републике Србије” бр. 30/2018)

<https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-planskom-sistemu-republike-srbije.html>

међусекторског приступа: хоризонтална се односи на однос између одељења у истој управи (нпр. у ЈЛС), а вертикална се односи на однос између одељења у различитим управама, одељењима државне управе или другим пружаоцима услуга. Према Приручнику о стратегијама одрживог урбаног развоја Заједничког истраживачког центра Европске комисије, међусекторска интеграција може се постићи: 1) обезбеђивањем доследности принципа и циљева креирања политика међу различитим секторима политике у јавној управи, усклађивањем приоритета и временских оквира; и 2) сарадњом између различитих одељења на свим нивоима, како би се заједнички креирале политике⁴.

Баш као и у кохезионој политици ЕУ, стратегије развијене у контексту ЕУ ПРО Плус су мултисекторске, организоване у оквиру пет циљева који представљају различите тематске области, и стога захтевају међусекторску интеграцију. У пракси, ово може бити подржано јаким структурама за координацију које укључују актере и друге организације у свим фазама, чиме се обезбеђује подршка за спровођење међусекторске стратегије. Пројекти који се подржавају треба да допринесу циљевима стратегије и да буду међусекторски повезани. То захтева адекватне процедуре, као што су подобност пројекта и критеријуми одабира, јер ће они имати велики утицај на то колико ће пројекти бити интегрисани и како ће бити повезани са стратегијом⁵.

2.2 ОПИС УКЉУЧИВАЊА ПАРТНЕРА

У динамичном окружењу одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја, креирање и спровођење ефикасних стратегија је од кључног значаја за обезбеђивање просперитета и одрживости градова и ширих урбаних подручја. Територијална стратегија трасира путању за развој, обухватајући различите секторе као што су: инфраструктура, привреда, животна средина, услуге социјалне заштите и др. Међутим, сложеност савремених изазова захтева колаборативни приступ који превазилази ЈЛС. Укључивање партнера - различитих нивоа управе, непрофитних организација, приватних предузећа, друштвених група, универзитета, института, развојних и истраживачких организација, игра кључну улогу у обликовању и спровођењу успешне територијалне стратегије.

Партнери у територијалној стратегији:

Израда и спровођење територијалне стратегије имају огромну корист јер укључују различита виђења, експертизе и ресурсе које уносе различити партнери. Свеобухватна територијална стратегија укључује следеће врсте партнера:

- Управе: Општински (градски) и републички органи управе су одлучујући партнери због својих регулаторних овлашћења, финансијских ресурса и компетенција за креирање политике. Њихово учешће обезбеђује усклађеност са ширим развојним циљевима и ефикасну координацију напора.

⁴ Fioretti C, Pertoldi M, Busti M and Van Heerden S (2020) Handbook of Sustainable Urban Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC118841>

⁵ Pertoldi M, Fioretti C, Guzzo F, Testori G, De Bruijn M, Ferry M, Kah S, Servillo L A and Windisch S (2022) Handbook of Territorial and Local Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130788>

- Непрофитне организације: Организације цивилног друштва често блиско сарађују са заједницама, бавећи се друштвеним и еколошким изазовима. Њихово познавање окружења може помоћи у идентификацији конкретних потреба, места бриге и приоритета локалног становништва.
- Приватна предузећа: Учешће приватног сектора је од виталног значаја за развој инфраструктуре, иновација и привредног раста. Сарадња с предузећима може довести до улагања у некретнине, саобраћај, енергију и технологију, чиме се подстиче напредак у урбаним подручјима.
- Академске и истраживачке институције: Универзитети и истраживачке организације доприносе интелектуалном капиталу тако што спроводе студије, анализирају податке и предлажу решења заснована на доказима. Њихово истраживање може водити формулисању стратегије засноване на здравим принципима.
- Групе у заједници и грађани: Локално становништво и организације у заједници обезбеђују да се узму у обзир стварне потребе грађана, чиме се ствара основ да се стратегије развијају на локалном знању. Партиципација локалног становништва подстиче осећај власништва, обезбеђује инклузивност и повећава вероватноћу успешне имплементације стратегија.
- Међународне организације: Сарадња са међународним организацијама и градовима омогућава учење на примерима из најбољих светских пракси, приступ финансијама и размену искустава. Ова партнерства могу олакшати размену знања и прекограничну сарадњу.

Укључивање партнера у територијалне стратегије има неколико предности, оно ће унапредити квалитет израде стратегије и подржати њено делотворно спровођење. Стога су партнерство и партиципација важни предуслови за развијање територијалне стратегије у оквиру кохезионе политике ЕУ. Такође, иницијатива Нови европски Баухаус наглашава додатну вредност комбиновања локалног знања са интердисциплинарним приступом у остваривању креативних решења за друштвене проблеме - решења која су инклузивна, одржива и лепа.

Укључивање партнера у фази израде стратегије помоћи ће у:

- Идентификацији проблема: Партнери доприносе својом стручношћу како би свеобухватно проценили изазове и могућности развоја. Овај заједнички напор обезбеђује "нијансираније" разумевање урбаног подручја.
- Прикупљању и анализи података: Академске и истраживачке институције, заједно с невладиним организацијама, могу помоћи у прикупљању и анализи података како би се идентификовали трендови, недостаци и потенцијална решења.
- Укључивању стејхолдера: Групе у заједници, невладине организације, управа и јавне организације раде заједно на укључивању грађана - на састанцима, радионицама и у истраживањима. Овај партиципативни приступ гарантује да је стратегија усклађена с потребама оних којима служи.
- Успостављању стратешке визије: Колаборативне радионице које укључују различите актере омогућавају креирање заједничке визије развоја урбаног подручја. Овај процес обезбеђује да стратегија одражава различита виђења.

- Формулисању решења: Црпећи знања из различитих сектора, својим идејама приватна предузећа, невладине организације и академске институције доприносе предлагању иновативних решења.

Подједнако је важно и ангажовање партнера у фази спровођења територијалне стратегије. То често преставља изазов јер је лакше дати мишљење или доставити податке него се упустити у конкретне активности. Уобичајена замка у развоју територијалне стратегије је да се очекују активности од партнера који нису били укључени у развој стратегије и који се не осећају ангажовано. Или обрнуто, партнери који су ангажовали ресурсе и знање у фази израде стратегије касније нису били укључени у реализацију активности, што доводи до разочарења. Територијалне стратегије ЕУ ПРО Плус програма овоме посвећују посебну пажњу.

Улоге које партнери могу играти у спровођењу стратегије су следеће:

- Подршка путем ресурса: Партнери играју кључну улогу у обезбеђивању финансијских средстава неопходних за успешно спровођење различитих аспеката стратегије одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја. Национална и локална управа, њихове агенције и предузећа, приватна предузећа и међународне организације издвајају средства која омогућавају реализацију инфраструктурних пројеката, програма у заједници и одрживих иницијатива. Ови ресурси су од виталног значаја за унапређење система саобраћаја, унапређење водовода и канализације, подстицање примене обновљивих извора енергије и привредног раста унутар ширег урбаног подручја.
- Технологија и иновације: Партнери, укључујући академске институције и приватна предузећа, у први план постављају своју стручност у технологијама и иновацијама. За суочавање са ургентним изазовима урбаног развоја они предлажу иновативна решења. Примена технологије “паметних градова” омогућава оптимизацију градских услуга, а решења која укључују обновљиву енергију смањују емисије угљеника. Платформе дигиталног управљања и системи за анализу података, на пример ГИС, побољшавају ефикасност деловања. Ова инфузија иновација помаже у стварању одрживог и напредног урбаног подручја.
- Партиципација заједнице: Партнери се активно ангажују са локалним заједницама како би обезбедили да стратегија одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја буде прилагођена конкретним потребама и аспирацијама становника. Овај процес партиципације не подстиче само осећај власништва (над процесом и одлукама) и инклузивности, већ помаже и у реализацији циљаних друштвених и еколошких пројеката и унапређује, на пример, еколошку свест, смањење количине отпада или увођење нових зелених површина. Организације цивилног друштва и групе за заговарање могу да сарађују с јавним сектором како би се залагале за промене политика које су у складу са стратегијом одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја, тиме обезбеђујући да су принципи стратегије уграде и у легални оквир.
- Доношење одлука засновано на подацима: Академске институције и истраживачке групе доприносе реализацији стратегије прикупљањем, анализом

и коришћењем података. Овај приступ, заснован на подацима, усмерава процес доношења одлука и омогућава свим заинтересованим странама да прате напредак, идентификују области где је неопходно унапређење, и доносе одлуке на основу информација. Анализа података пружа увид у делотворност различитих иницијатива, помажући урбанистима/планерима и креаторима политике да стратегије прилагоде и унапреде у реалном времену. Овај аналитички приступ обезбеђује да територијална стратегија остане релевантна и да одговара на потребе урбаног подручја које се мења и еволуира.

- Развијање капацитета и сарадња: Партнери сарађују како би развили капацитете међу стејхолдерима укљученим у имплементацију стратегије. То се одвија кроз програме обуке, радионице и иницијативе за размену знања које за циљ имају унапређење компетенција запослених у јавној управи, локалних лидера у заједници и других кључних учесника. Овај напор на развијању капацитета обезбеђује да су они који су одговорни за спровођење стратегије стекли разумевање, знање и вештине о примени различитих инструмената, неопходних за успешну имплементацију. Штавише, међусекторска сарадња међу партнерима подстиче културу заједничког решавања проблема, ослањајући се на снаге различитих актера да се суоче са сложеним урбаним изазовима и промовишу инклузивни развој.

Шире урбано подручје је сложени миље који захтева заједнички приступ да би се створила трајна позитивна промена. Укључивање партнера у припрему и реализацију територијалне стратегије обogaђује тај процес различитим виђењима, ресурсима и стручним знањима. Подстицањем успостављања партнерства између управе, непрофитних организација, приватних предузећа, академије и истраживачких институција и различитих група у заједници, урбана подручја у ЕУ ПРО Плус програму имају прилику да развијају и спроводе висококвалитетне територијалне стратегије које ће довести до одрживе и инклузивне трансформације урбаних подручја.

2.3 ПРИСТУП ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

У изради Стратегије примењени су партиципативни и интегрални приступ уз сагледавање просторне димензије урбаног и територијалног развоја и организацију процеса којом се обезбеђује координација и сарадња.

Стратегија полази од тема садржаних у међународним и националним политикама интегралног и одрживог урбаног и територијалног развоја, које су прилагођене локалном контексту урбаног и територијалног развоја у Републици Србији. То је остварено применом партиципативног приступа кроз јавни дијалог и интер и трансдисциплинарну сарадњу широког круга актера из различитих сектора, професионалних поља и нивоа управе. Примењени партиципативни поступак одликују диверзитет (заступљених институција/учесника, нивоа управе, политика, дисциплина, и др.), интеракција применом метода консултација и активне партиципације и постојање механизма за селекцију (приоритизацију). Сврха је да се:

- идентификују кључне потребе урбаног и територијалног развоја и унапреди коришћење урбаног/територијалног капитала;
- дефинише стратешки оквир (за временски хоризонт до 2034. год., тј. два програмска периода кохезионе политике Европске уније), који је заснован на управљачким инструментима и оријентисан ка ефикасној и ефективној имплементацији;
- омогући отворен и флексибилан приступ темама управљања урбаним и територијалним развојем у локалном контексту имајући у виду административни, правни, институционални оквир, капацитете и др;
- омогући интер и трансдисциплинарна дискусија о пресечним (енг. *cross-cutting*) темама урбаног развоја како би се превазишла ограничења секторског приступа;
- обезбеди учешће заинтересованих актера у решавању кључних проблема и изазова, идентификацији подручја интервенције и приоритизацији пројеката урбаног развоја, као и да се омогући оптимално комбиновање ресурса.

Формулисање Стратегије је спроведено у складу са Законом о родној равноправности ("Службени гласник РС", бр. 52/2021) кроз примену принципа родне перспективе у планирању и доношењу јавних политика у областима планирања, саобраћаја и инфраструктуре (члан 40). Интеграција родне перспективе у процес израде Стратегија је подржана партиципативним приступом и комуникацијом као инструментима за репрезентацију различитих интереса унутар локалне заједнице који се тичу свакодневног рада, економских навика, друштвене и културне праксе, као и потреба приступа јавним наменама.

Организација процеса израде Стратегије подразумева координацију сарадње између различитих сектора и нивоа управе, олакшано вођење комуникације са учесницима процеса планирања, успостављање мрежа управе и актера на обухваћеном урбаном подручју и са окружењем, као и укључивање локалне економије, представника јавних институција, образовања и науке, и других релевантних актера у планирању и спровођењу програма и пројеката урбаног развоја.

2.4 КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

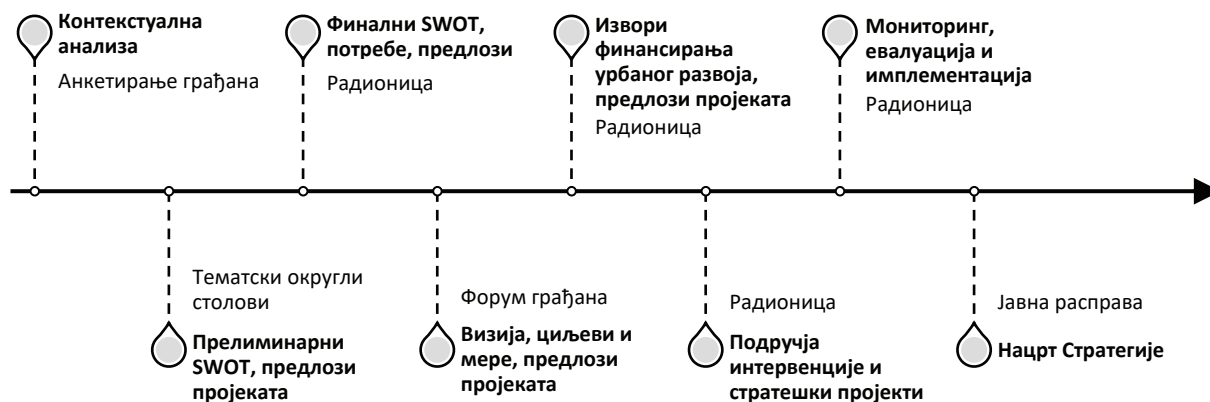
Процес израде Стратегије је покренут 2022. године успостављањем институционалног оквира, доношењем Одлуке о приступању изради Стратегије, Решења о образовању Савета за развој урбаног подручја и Решења о формирању Радне групе за израду стратегије. Задатак је био да се процене потребе, формулишу визија, циљеви и мере, и да се мапирају подручја интервенције и стратешки пројекти унутар међусекторског, транспарентног и партиципативног окружења са актерима из различитих сектора.

Кораци у процесу израде Стратегије су били следећи (Графички приказ 1):

- 1) Контекстуална анализа по тематским областима;
- 2) SWOT анализа кроз идентификовање кључних проблема урбаног и територијалног развоја и процену потреба;
- 3) Визија, циљеви и мере;
- 4) Извори финансирања;

- 5) Приоритетна подручја интервенције и стратешки пројекти;
- 6) Мониторинг, евалуација, имплементација Стратегије и управљачки механизми.

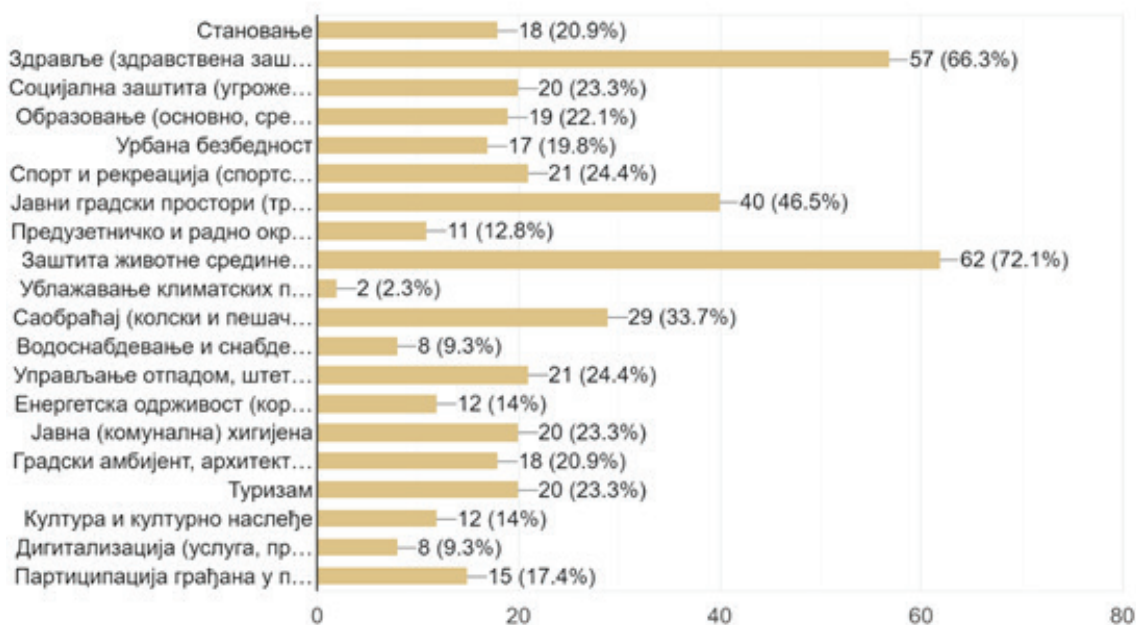
Графички приказ 1 Корази у процесу израде стратегије

У првом кораку је израђена контекстуална анализа по тематским областима: а) Друштво (демографија, социјално укључивање и услуге социјалне помоћи, социјална и здравствена инфраструктура, образовање); б) Економија (општа економска кретања, тржиште рада, пословно окружење, туризам и култура); ц) Урбано окружење (квалитет урбаних структура и јавних простора, квалитет урбаног окружења, изложеност еколошким ризицима и климатским ризицима, примарна инфраструктура, инфраструктура за мобилност и интернетску повезаност, урбани превоз, управљање урбаним развојем). Анализу стања је пратило и онлајн анкетирање грађана, чији су резултати посебно приказани на тематским округлим столовима. (Прилог 1)

Прилог 1 Резултати анкетирања грађана

6. У којим од следећих области локална управа треба нешто да предузме? (наведите пет)
86 responses

Након овог корака припремљена је прелиминарна SWOT анализа, која је на тематским округлим столовима презентована, дискутована и допуњена. Тематски кругли столови су одржани на следеће теме: 1) Економски развој (иновативна, паметна, нискоугљенична и циркуларна економија); 2) Енергија (чиста и праведна), зелена и плава улагања; ублажавање и прилагођавање климатским променама, спречавање и управљање ризицима; 3) Одржива и мултимодална урбана мобилност; 4) Друштвено благостање - запошљавање, образовање, становање, социјална и здравствена заштита, култура, социо-економска укљученост и интеграције, социјалне иновације; 5) Урбана обнова и регенерација (урбане структуре, јавни простори, и др.), развој предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачање урбано-руралних веза; и 6) Управљање урбаним и територијалним развојем. Уједно, на тематским округлим столовима су почеле да се евидентирају и прве идеје за пројекте и приоритетна подручја интервенције, за шта је коришћена техника мапирања.

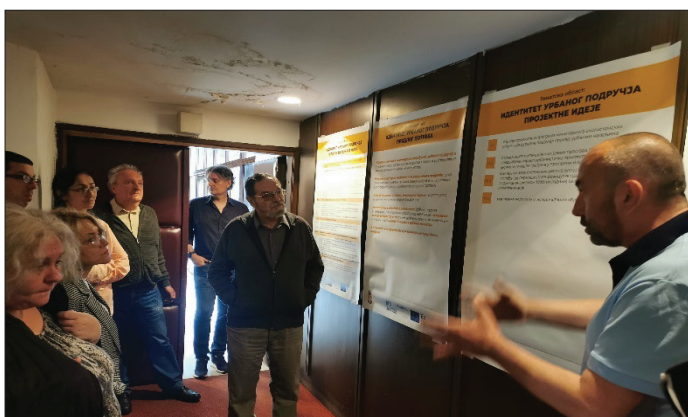
Слике 1 и 2 Тематски кругли столови, прелиминарни SWOT и контекстуална анализа, Народна библиотека, Бор, 27. и 28. фебруар 2023. г.

У наредном кораку, након уношења свих коментара учесника и консолидације материјала, припремљена је финална SWOT анализа са проценом потреба, као и предлог циљева и мера, што је дискутовано и верификовано на првој радионици са члановима Савета за развој и Радне групе.

Слике 3 и 4 Радионица са члановима Савета за развој и Радне групе – предлог циљева и мера, Народна библиотека, Бор, 18. април 2023. г.

Сумирани резултати су приказани на Форуму грађана, који је следио. Том приликом учесници форума су давали предлоге за формулацију визије развоја урбаног подручја, допуне и преформулације мера и циљева. На форуму је дискутован предлог подручја интервенције и дати су додатни предлози идеја за пројекте. Скуп је отворен изложбом дечијих цртежа ученика основних школа на тему "Мој град/територија у будућности", а учесници су оцењивали дечије радове. На крају форума најбољи дечији радови су награђени признањима и пригодним књигама.

Слике 5 и 6 Форум грађана: формулација визије развоја урбаног подручја, допуна и преформулација мера и циљева, и изложба дечијих цртежа ученика основних школа на тему "Мој град/територија у будућности", Дом културе, Бор, 05. јун 2023. г.

На наредној радионици о изворима финансирања урбаног и територијалног развоја детаљно су приказани национални и међународни извори финансирања урбаног и територијалног развоја у Србији. Учесници радионице су указали на још неке од националних извора финансирања, и исказали задовољство најновијим прегледом могућности за коришћење различитих фондова, донација, кредита и др. Припремљени материјал у широј верзији достављен је свим локалним и регионалним партнерима ЕУ ПРО Плус програма у свих 99 ЈЛС.

Слике 7 и 8 Радионица приоритетна подручја интервенције и стратешки пројекти, зграда Града Бора – сала бр.2, Бор, 25. јул 2023. г.

На трећој по реду радионици, представљена су мапирана приоритетна подручја интервенције и консолидовани стратешки пројекти. И овде су након дискусије са локалним партнерима материјали кориговани и допуњени.

Последња унизу радионица одржана је на тему мониторинга, евалуације, имплементације стратегије и управљачким механизмима. Протекла је уз живу дискусију о неопходном развоју институционалних капацитета и сагледавању могућности за успостављање јединице за координацију пројеката.

Припремљени материјал Нацрта стратегије представљен је на јавној расправи, која се одвијала у форми презентације и дискусије, и достављања сугестија и примедби од стране јавности. Након кориговања Нацрта стратегије у односу на достављене сугестије и примедбе, материјал је упућен скупштини на усвајање.

По усвајању, град и стручне институције на пољу урбаног и територијалног развоја чека важан задатак имплементације Стратегије. Слично међународним искуствима, и ова Стратегија развоја урбаног подручја тежи успостављању ефективнијег и ефикаснијег финансирања урбаног и територијалног развоја.

3 ОПИС ТЕРИТОРИЈЕ

Урбана подручја у Републици Србији дефинисана су кроз систем урбаних центара у Нацрту просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године и извештају о стратешкој процени утицаја просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године на животну средину. Градови - центри урбаних подручја који могу успоставити урбана подручја за потребе тестирања примене механизма интегралних територијалних инвестиција (ИТИ) дефинисани су Смерницама за подносиоце пријава у оквиру Јавног позива за подношење пријава за израду територијалних стратегија у оквиру ЕУ ПРО Плус програма кроз два сета критеријума:

Основни критеријуми

- а) Да су јединице локалне самоуправе (ЈЛС) класификоване као урбано подручје - центар интеграције више од 100.000 становника, или урбано подручје - центар интеграције више од 40,000 становника као што је дефинисано у систему урбаних центара у Нацрту просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године и извештају о стратешкој процени утицаја просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године на животну средину,
додатно у случају шире територије
- б) Испуњавају услов просторног континуитета територије,
- в) Обезбеђују партнерство са најмање три (3) ЈЛС што је потврдјено потписивањем изјаве о партнерству за аплицирање и партнерског споразума између ЈЛС, и
- г) Обезбеђују партнерство са Регионалном развојном агенцијом (РРА) која обухвата територију о којој је реч.

Додатни критеријуми

- а) Капацитети подносиоца пријаве да примењује инструменте територијалног развоја,
  - 1) Постојање интерних институционалних капацитета односно капацитета за урбанистичко планирање у оквиру одељења, завода или јавног предузећа ЈЛС; локалних канцеларија за економски развој или других сличних капацитета; одељења/институције за социјална и питања заштите животне средине, итд.
  - 2) Искуство у сличним акцијама – у спровођењу партиципативних процеса, примени нових метода и иновативних приступа у урбаном развоју и повезаним пројектима које је финансирала ЕУ
- б) Друштвено-економске и просторне карактеристике
  - 1) у случају уже територије: индустријско/пословне и комерцијалне зоне и браунфилд локације: бесправно изграђене и неразвијене периферне градске зоне (подручја неконтролисаног ширења урбаних насеља) и деградација руралног подручја; угрожене урбане структуре и централне градске зоне; делови урбаних

насеља са концентрацијом социјалних проблема – социјално укључивање и смањење сиромаштва; насеља или делови насеља изложени проблемима заштите животне средине и климатским променама; просторне целине са културним и градитељским наслеђем, важним обележјима културног и историјског развоја урбаног насеља/групације урбаних насеља и

2) у случају шире територије: заједничке карактеристике – важни инфраструктурни коридори, географија, морфологија, индустријски капацитети; ендегени потенцијал; заједничке потребе, проблеми и изазови и заједнички развојни планови и иницијативе.

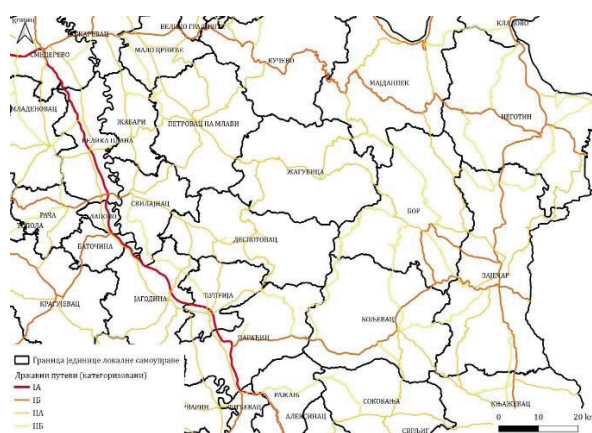
в) Искуство у партнерствима (у случају шире територије)

1) Релевантна партнерства успостављена ради спровођења сличних или повезаних иницијатива у претходном периоду а која могу представљати темеље за успостављање управљачких механизма који ће обезбедити спровођење територијалне стратегије.

4 ТЕРИТОРИЈАЛНИ КОНТЕКСТ

Град Бор налази се у источној Србији и обухваћен је Борским управним округом, чији је административни центар. Према номенклатури статистичких територијалних јединица припада статистичком региону (НСТЈ2) Источне и Јужне Србије. Подручје Града налази се између општине Мајданпек на северу, општине Неготин и града Зајечара на истоку, општине Бољевац на југу и општина Деспотовац и Жагубица на западу.

Са значајним урбаним центрима у окружењу, Бор саобраћане везе остварује: државним путем IB реда бр. 36 - Параћин - Бољевац - Зајечар - државна граница са Бугарском (гранични прелаз Вршка Чука); и државним путем IB реда бр. 37 - Селиште - Бор - Зајечар. Са мањим центрима и осталим насељима у окружењу повезан је и мрежом државних путева IIA и IIB реда⁶. Поред друмског, на територији Града, заступљен је и железнички саобраћај (једноколосечна пруга (бр. 45) Зајечар - Бор - Мајданпек - Пожаревац) (Графички приказ 2).

Графички приказ 2 Положај и саобраћајна повезаност Урбаног подручја Бора (Извори: Карта државних путева, ЈП „Путеви Србије“, 2022; Регистар просторних јединица)

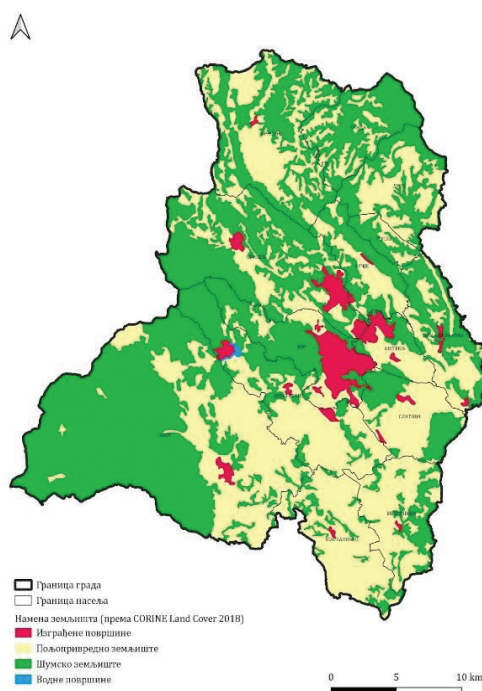
Град Бор обухвата територију површине 856km², која се простира између Дели Јована, Великог крша и Црног врха на северу и Кучајских планина на западу, и обухвата централну зону са рудним лежиштима и јужну зону у сливу Црног Тимока. Коришћено пољопривредно земљиште заузима свега 25,3% укупне површине Града, док обрасле шумске површине заузимају 41,9%. Оранице и баште чине 48,1% (10.401ha) пољопривредног земљишта, 47,1% (10.180ha) чине ливаде и пашњаци, док воћњаци чине свега 2,6% (553ha), а виногради 0,8% (171ha) (Графички приказ 3).

На територији Града налази се заштићено природно подручје споменик природе Лазарев кањон (објекат геонаслеђа).

⁶ Државни путеви IIA реда: бр. 161 - Братинац - Салаковац - Мало Црниће - Петровац на Млави - Жагубица - Брестовац; бр. 165 - Поречки мост - Клокочевац - Милошева Кула - Заграђе - Рготина - Вражогрнац - Зајечар - Звездан; и бр. 166 - Бор - Заграђе; Државни путеви IIB реда: бр. 389 - Стража - Брезовица - Борско Језеро; бр. 391 - Брестовачка Бања - Злот - Бољевац; бр. 392 - Злот - Златоска пећина; бр. 393 - Ласиково - Влаоле - Кривељ - веза са државним путем 166; бр. 394 - Брестовац - Метовница - Гамзиградска Бања - Гамзиград - веза са државним путем 36; и бр. 398 - Лука - Салаш - Брусник - Речка - Неготин.

Према Попису становништва 2011. године у граду Бору живело је 48.615 становника (0,7% становништва Републике, односно 38,9% становништва Борског округа), док према првим резултатима Пописа становништва 2022. године на истом простору живи 41.280 становника, 7 хиљада становника мање у односу на претходни Попис и скоро 15 хиљада становника мање у односу на почетак 21. века, тј. Попис становништва 2002. године (када је у Граду живело 55.817 становника). У периоду од 2012. до 2021. године обе компоненте кретања становништва Града биле су негативне. У наведеном периоду рођено је 3.948, а умрло 7.653 становника (укупна природна промена -3.705). Миграциони салдо, посматран са аспекта унутрашњих миграција (без миграција у иностранство), у истом периоду је износио -2.024 становника (досељено је 6.282 становника, док је 8.306 одсељено).

Графички приказ 3 Детаљна намена земљишта (Извор: Copernicus Land Monitoring Service, 2022; Републички геодетски завод, 2020)

Основне карактеристике популације (основни контингенти становништва, просечна старост, индекс старења итд.), као и структура становништва према економској активности, не одступају у већој мери од просека на нивоу Републике. Економски активно становништво чини 43% укупног становништва Града, од тога 33,7% су запослени (просек на нивоу Републике је 32,1%), а 9,3% незапослени (3,8% траже први посао). Неактивно је 57% становништва, од чега су: 13,8% деца млађа од 15 година, 8,4% ученици и студенти, 7,1% домаћице и 23,8% пензионери. Образовну структуру становништва карактерише доминација становништва са средњом стручном спремом (51%). Заступљеност становништва без школске спреме је изнад просека за Републику Србију (15,2% у односу на 13,7%), док је заступљеност високообразованог становништва испод просека (12,4% у односу на 16,2%). У структури становништва према националној припадности доминирају Срби (73% становништва), а најбројније националне мањине су Власи (13,8% становништва) и Роми (3,6% становништва).

Просечна густина насељености на територији Града (2022. године) износи 48 становника/km², што је изнад просека Борског округа (29ст./km²), али је испод просека региона Источне и Јужне Србије (54ст./km²) и значајно испод просека Републике (76ст./km²).

Град Бор обухвата 14 насеља, од којих статус градског насеља има само градски центар Бор, у ком је према Попису становништва 2011. године живело 34.160 становника, односно 70,3% укупног становништва Града. Мрежа насеља Града се у демографском смислу диференцира на централни и јужни део, који обухвата градски центар са приградским и другим демографски значајнијим насељима (већим од 1.000 становника), и северни део, који карактерише концентрација демографски мањих насеља (до 1.000 становника). Неповољни демографски трендови (смањење природног прираштаја и емиграција) довели су у периоду од 2002. до 2011. године до смањења броја становника свих 14 насеља Града, укључујући и градски центар.

Предшколско образовање на територији Града реализује се у оквиру Предшколске установе „Бамби” Бор, која обухвата 8 објеката у градском насељу. Основно образовање реализује се у 8 матичних школа, у градском насељу (5) и насељима Брестовац, Злот и Кривељ, и 10 истурених одељења (две подручне осморазредне (Метовница и Шарбановац) и осам четвороразредних школа). У Бору постоји и основна музичка школа и Школа за основно и средње образовање деце ометене у развоју. Средње образовање реализује се у 4 средње школе у градском центру: Гимназија, Економско-трговинска школа, Машинско-електротехничка школа и Техничка школа. Од установа намењених високом образовању у Бору постоји Технички факултет и Студентски центар. Здравствене установе⁷ на територији Града су: Здравствени центар Бор, који обухвата Дом здравља и Општу болницу, и Апотекарска установа Бор (надлежна за општине Бор, Кладово, Неготин и Мајданпек). Мрежа објеката примарне здравствене заштите Дома здравља Бор обухвата: 2 здравствене амбуланте у градском насељу; 3 здравствене станице⁸ и 7 здравствених амбуланти⁹ у приградским и сеоским насељима. Социјална заштита организована је у оквиру центра за социјални рад. Установе културе на територији Града су: Народна библиотека, Музеј рударства и металургије и Центар за културу града Бора. Спортски центар располаже објектом који садржи: велику и малу дворану (вишенаменске), отворене и покривене базене, тениске терене, терене за мале спортове, теретану, фудбалски терен и др.

На територији Града Бора евидентирано је 16 непокретних културних добара (НКД), од тога: 11 споменика културе, 4 археолошка налазишта и једна просторно културно-историјска целина. Половина НКД налази се у насељу Бор (2 археолошка налазишта и 6 споменика културе). Уже подручје Брестовачке бање заштићено је као просторно културно-историјска целина. У овом насељу налазе се и једно археолошко налазиште и 3 споменика културе (Конак кнеза Милоша, Амам Кнеза Милоша и Кнежев двораци). Археолошко налазиште Лазарева пећина налази се у насељу Злот. Преостала два споменика културе налазе се у насељима Слатина (Црква Успења Богородице) и Брусово.

⁷ За Борски управни округ надлежан је Завод за јавно здравље Зајечар.

⁸ Доња Бела Река, Злот и Брестовац.

⁹ Шарбановац, Метовница, Бучје, Оштрељ, Слатина, Горњане и Велики Кривељ.

У структури економски активног становништва Града према делатностима доминирају: рударство (26,3%) и прерађивачка индустрија (16,5%); следе их трговина (9%) и делатности из домена јавних услуга: здравствена и социјална заштита (7,4%), образовање (6,8%) и државна управа и социјално осигурање (5,1%) (Графикон 1). У поређењу са привредном структуром на нивоу Републике, на територији Града је далеко већа заступљеност рударства (26,3% у односу на 1,2%), док су остале делатности углавном компаративно слабије развијене. Просечна нето зарада на територији града Бора за 2021. годину је износила 77.390 динара, што је 17,5% изнад просечне зараде на нивоу Републике Србије за исту годину (65.864 динара).

5 КОНТЕКСТУАЛНА АНАЛИЗА

Град Бор налази се у Борском управном округу, чије је истоимено градско насеље центар округа и административне територије која заузима 856 km². Осим њега чине је и дванаест сеоских насеља - Горњане, Танда, Лука, Кривељ, Бучје, Оштрељ, Доња Бела Река, Брестовац, Слатина, Злот, Шарбановац и Метовница. Градски центар је ексцентрично постављен на северном делу у односу на административну територију и налази се у непосредној близини рудника (урбанистички уређено насеље на неприкладној локацији). Статус јединице локалне самоуправе је од општине промењен у град 2018. године, након 71 године.

5.1 ДРУШТВО

5.1.1 Демографија

По попису из 2011. године градско насеље Бор је имало 34.160 становника, од којих 49% мушкараца и 51% жена, а на укупној територији Града живело је 48.615 становника. Према прелиминарним резултатима пописа из 2022. године, на укупној територији града Бора живи 41.290 становника, што је смањење за 15% од прошлог пописа.

У 2011. години, на ужем градском подручју у просеку је на 1ha живело 26 становника (2002. године 30 становника), док посматрано по просторним целинама постоје значајне разлике. По процени РСЗ за 2021. годину, просечна густина насељености на територији целог града Бора (856km²) износи 50st/km.

Према процени Републичког завода за статистику Србије за 2021. годину, просечна старост становника урбаног подручја је 44 године. Стопа живорођених је 8, стопа умрлих је 24, а стопа негативног природног прираштаја је - 16. Индекс старења је 153. Очекивано трајање живота рођених 2010-2012. у Бору је 73,87 године (70,86 мушкарци, 76,87 жене), што је испод просека РС од 74,74 године. По годинама старости у укупном броју становника преовлађује старосна група од 18 до 64 године која износи 62% од укупног броја становника. То је за на нивоу републичког просека, за један проценат изнад просека региона Јужне и Источне Србије и за 2% изнад просека за борску област. Старосна група од 65 година па навише заузима 21% од укупног становништва и у рангу је са просеком Републике, за један посто мања од просека Региона јужне и источне Србије и за 4 процента од борске области. Најмањи део заузимају најмлађи, старосна група од 0 до 17 година и то укупно 17 %.

Бор је насељен пре 70 година и то радницима – становништвом целе бивше Југославије и других земаља. У селима су староседеоци, њих 80% претежно влашког порекла, док се у градском насељу Бор уочава културна разноликост. У старом делу овог насеља (обод рудника), у радничким колективним неусловним становима живе групе ромских породица из Македоније, са Косова, као са југа Србије. Групе комуницирају али се разликују и функционишу као посебна целина.

Миграције становништва представљају веома важну компоненту демографског раста и развоја у Граду Бору. Генерално, до 1990-их година доминантније је било досељавање над исељавањем, а затим долази до промена у токовима и интензитету миграција. Миграциона кретања према овој административној целини су ослабила, а јачају

емиграциона кретања ка развијенијим регионима у земљи, а у све већем проценту у значајном обиму ка иностранству. Град Бор бележи негативан миграциони салдо: у периоду 1991-2002. просечна годишња стопа миграционог салда износила је – 6,4‰ (у апсолутном износу – 2.823 лица), а у периоду 2002-2011. забележена је знатно већа вредност (– 13,9‰, тј. – 4.613 лица). Ово је директна последица погоршања егзистенцијалних услова (економског “краха” јединог развојног гиганта – РТБ), што је интензивирало одсељавање, углавном млађег образованог становништва, а значајно смањило досељавање. У Брестовцу је миграциони салдо, мада незнатан, био позитиван (0,2‰ у периоду 1991-2002. и 0,3‰ у периоду 2002-2011).

У последњем периоду, а нарочито од 2018. године уочава се све већи прилив становника ван урбаног подручја (сталних или повремених/привремених). Разлог ових миграционих кретања јесте обнављање привреде у Бору (РТБ Бор) и све већа потреба за радном снагом различитих квалификација. Уочен је велики прилив становника из других делова Републике Србије, али и из иностранства (највише кинеских држављана), а појачане су и дневне миграције село - град, све због запослења у градском насељу Бору.

Демографски развој Града Бора одликују три кључна тренда:

- Негативни природни прираштај
- Прогресивни тренд старења становништва
- Позитивни миграциони салдо.

5.1.2 Социјално укључивање и социјална заштита

Просечна зарада становника

Просечна нето зарада по запосленом на територији града Бора у октобру 2022. године је износила 86.240 РСД, што је за 12,9% више од просека Борског округа (76.405) и 14,4% више од просека Републике Србије (75.353).

Услуге социјалне помоћи

Укупан број корисника социјалне заштите на евиденцији Центра за социјални рад је 3.702 (8,6% укупне популације). Постојеће услуге у заједници су добро развијене и подељене су као:

- Персонална асистенција
- Лични пратилац детета
- Дневни боравак за децу са сметњама у развоју
- Помоћ у кући за децу са сметњама у развоју-неговатељице
- Помоћ у кући за старе

Постоји потреба за проширивањем услуге Помоћ у кући за старе у сеоским срединама, формирање дневног боравка за старе и Сигурне куће. Све услуге би могле да се реализују са једног места, односно кроз оснивање установе/организације за пружање услуга у социјалној заштити.

Угрожене зоне

Зоне са социјалним проблемима су углавном у старом делу градског насеља Бор где претежно живе припадници ромске националности и Роми са Косова и Метохије који су претежно корисници новчаних давања од којих се издржавају, а и додатне приходе остварују од повремених сезонских послова. Већина њих је ниске образовне квалификације. Ово су многочлане породице, са двоје и више деце.

Такође веома су угрожена сеоска домаћинства које се баве пољопривредом, (претежно старачка домаћинства) због велике загађености од интензивног рударења и утицаја климатских промена. Корисници пољопривредних пензија су на ивици сиромаштва.

Безбедност

На просторима месних заједница Север, Стари центар и Старо Селиште постоји осећај смањене безбедности. Узрок проблема јесте присуство великог броја проблематичног/ маргиналног становништва које је склоно девијантном понашању.

5.1.3 Становање**Стамбена понуда**

Према подацима Пописа 2011. године, на грађевинском подручју градског насеља Бора (обухват Генералног плана) евидентирано је 14.659 стамбених јединица (око 96% стамбеног фонда насеља Бор и око 28% насеља Брестовац). У односу на 2002. годину број стамбених јединица се повећао за 354 (просечна површина са 58 на 61м). У 2020. години изграђен је у просеку један стан на 1.000 становника.

Преко половине стамбеног фонда у Бору изграђено је после 1970-их година, са релативно добрим показатељима површине, квалитета градње, собности и опремљености инсталацијама. Старији стамбени фонд захтева реконструкцију, а нарочито у погледу површине и структуре (броја соба), будући да око четвртине (26%) настањених станова чине једнособни станови (укључујући и посебне собе и гарсоњере). Успостављање одговарајућих стандарда и норматива који би били обавезујући како за нову градњу тако и за реконструкцију и обнову у одређеном временском периоду и увођење и шира примена подстицајних услова за реконструкцију и комунално опремање, допринеће подизању укупног квалитета грађене средине.

Део стамбеног фонда у појединим просторним целинама је у већем обиму подстандардан, нарочито у погледу нерегулисано одвода отпадних вода (у просторној целини VII не постоји насељска канализација).

Мањи станови (у погледу собности и површине) који имају подстандардне перформансе, могу се одговарајућом реконструкцијом и обновом приредити за коришћење специфичних друштвених група које имају потребу за становима умереног квалитета и мањих површина (самачка домаћинства, студенти, становање привремено присутних лица и сл.). Од укупног броја станова у Бору, изражено је учешће ненастањених станова (10%). Оваква ситуације може бити и један од потенцијала за побољшање услова становања друштвених група са нерешеним стамбеним питањем или субстандардним становањем. Површине за стамбену

изградњу чине и неизграђене зоне у оквиру планираних просторних целина, нарочито V и VI, које је неопходно претходно комунално опремити.

Просечна цена квадратног метра стамбеног простора износи, за становништво прихватљивих, 550 – 900 евра, у зависности од локације и стања самог стамбеног простора. Станови се најчешће купују преко стамбених кредита.

На основу Уговора Комесаријата за избеглице Републике Србије и Града Бора, изграђена су два стамбена објекта за вишепородично становање са по 15 стамбених јединица, у насељу Нови градски центар. Тиме је решено стамбено питање 30 породица, претежно из Босне и Херцеговине и Хрватске. Не постоји прецизан податак о броју домаћинстава без решеног стамбеног питања.

Подстандардна насеља

Градско насеље Бор се, као и већина сличних у Србији, суочава са проблемом сиромашног становања, нехигијенских насеља и зона претежно настањених популацијом која није у могућности да достигне квалитет и стандарде урбаног живота. На подручју које обухвата Генерални плана градског насеља Бор постоји неколико сиромашних енклава (Стари центар – просторна целина I; Старо селиште – просторна целина II) и Рудар – просторна целина III), а непосредно изван граница су и нешто веће и гушће насељене зоне – Север I, Север II и Брезоник. Насеље “Север” је на ободу копа и небезбедно је за живот (ивице копа су необезбеђене).

Активности локалне самоуправе на решавању проблема и услова становања у овим насељима започеле су током 2011. године пријављивањем на пројекте за унапређење становања Рома које је спроводило Министарство животне средине, рударства и просторног планирања у сарадњи са ОЕБС. Извршена је анализа ситуације и направљен предлог активности. Због недостатка средстава и административних препрека заустављена је реализација пројекта. Наиме, Скупштина тадашње општине Бор, децембра 2012. године, донела је Одлуку о приступању изради Локалне стамбене стратегије за Роме 2012-2022. године и Локалног акционог плана за становање Рома у општини Бор. Као циљ израде наведено је побољшање стамбених услова ове популације (обезбеђивање легалног коришћења стана и поседа у свим аспектима, омогућавање бољег и здравијег живота породица и појединаца, унапређење постојећих стамбених јединица и изградња нових, унапређење и изградња инфраструктуре). Израда ових докумената није почела.

У једном делу града због рудника, дотрајалих зграда, клизишта и вишепородичног смештаја на ободу рудника град не може издати уверење, потврду или уговор за коришћење стана, те самим тим нема званичне сталне адресе становања. Недовољна образованост и неписменост додатно отежава да грађани разумеју и остваре своја права (нпр. лична документа, породилска права, дечији додатак и сл). У безусловним становима највише живе ромске породице које не плаћају комуналије, па су најчешће и без струје, а ЈКП спорадично односи смеће и уређује те делове насеља.

Нелегална градња

На основу званичних података Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре укупан број нелегалних објеката на територији Града Бора је 1.000 објеката (стамбених 423, помоћних 122 и економских 455).

На основу података Одељења за урбанизам, грађевинске, комуналне, имовинско – правне и стамбене послове, годишњи број озакоњених објеката је у просеку 298 објеката, и тренд је и даље у порасту.

5.1.4 Објекти друштвеног стандарда

Социјална инфраструктура

На простору Града Бора је развијена мрежа образовне, социјалне и здравствене инфраструктуре. Систем функционише на основу усвојене Стратегије социјалне заштите и уз подршку Савета за социјалну заштиту које делује на територије ЈЛС. У овом моменту је ипак видљив недостатак објеката социјалне заштите у јавном сектору (дневни боравак за старе, сигурна кућа, клубови за подршку особама са сметњама у развоју, саветовалиште са услугама и програмима за особе са инвалидитетом, итд.)

У Бору ради једна Предшколска установа „Бамби“, са шест вртића (од којих су четири на подручју ужег градског језгра, три у просторној целини III, а један у просторној целини IV по ГУП). Објекти задовољавају комуналне стандарде – повезани су на насељски водовод, канализацију, имају централно грејање и пратеће просторије (тоалет, кухиња, трпезарија и остало). Најстарији и, истовремено, најмањег капацитета (144 детета) је објект „Црвенкапа“, изграђен 1966. године. Два су изграђена средином 1970-их („Бамби“ – капацитета за 208 деце и „Бошко Буха“ – 172 детета), а најновијег датума и највећег капацитета (244) је објект „Дечија радост“, изграђен 1982. године. У овим објектима уписано је укупно 797 деце, од тога преко капацитета је око 60 деце, а на листи чекања су 53 детета.

Предшколско образовање и васпитање деце се помера из сектора социјалне заштите ка сектору образовања, па су предшколски разреди организовани су у четири основне школе, али покривеност града овим објектима није равномерна. Истовремено, због недовољног капацитета постојећих објеката у односу на потребе, као и због очекиваног повећања обухвата деце предшколског узраста, потребна је доградња постојећих или изградња нових објеката. У Новом градском центру (просторна целина V) организована је група деце предшколског узраста (укупно 15), која ради у просторији/локалу површине 56m². У оквиру предшколске установе постоји и дечје одмаралиште „Савача“ код Борског језера.

Капацитети предшколских установа који су недовољни и територијално неадекватно распоређени, али могу се повећати и дугорочним закупом објеката у приватној својини, подстицањем ангажовања приватног сектора и његовим умрежавањем у систем предшколског васпитања и образовања и приступом јавним фондовима. Ослонац је усмерен ка иновираним модалитетима организације предшколских установа које не захтевају већа инвестициона улагања (законско регулисање дугорочног закупа, смањивање пореских стопа за издавање у закуп објеката/простора намењених јавним услугама, коришћење монтажних објеката, формирање мобилних вртића итд.). Део недостајућих капацитета могуће је обезбедити и пренаменом простора (стамбених и нестамбених), као и укључивањем приватног сектора у предшколску заштиту. Ради боље опслужености могуће је организовање мањих група (депаданси) у склопу породичног

или вишепородичног становања, уз поштовање стандарда и норматива (обавезно обезбедити до 5m² слободних површина по детету).

За изградњу потребних капацитета дечијих установа предвиђене су површине у ГУП – ом одређеним просторним целинама V и VI – у оквиру површина за јавне садржаје у зони допунских градских центара. Према проценама број деце у овим целинама креће се од 210 до 320 у просторној целини V, односно од 100 до 150 у просторној целини VI. У просторној целини V, већ постоји захтев за отварање вртића за смештај деце из МЗ „Нови градски центар“, МЗ „Слога“ и МЗ „Младост“.

На територији Града постоји један дом за стара лица који је у приватном власништву.

Постоји веома квалитета начин за мотивисање за рађање и образовање становништва кроз организоване акције (бесплатна помоћ за новорођену децу, бесплатни уџбеници за први образовни циклус, стипендије за студенте, бесплатни превоз да децу, средњошколце и сл.) и помоћ старима преко 65 год, маргиналним (бесплатан превоз за потребе народне кухиње - 450 obroка) и слабопокретним групама и др.

Здравствена инфраструктура

Јавни сектор у здравственој заштити организован је у Здравственом центру који има две организационе јединице: Дом здравља за примарне, односно нестационарне здравствене активности и Општа болница за стационарну здравствену заштиту.

Општа болница располаже са 12 објеката, различитих година изградње. Шест објеката има одељења за смештај болесника, а шест објеката су пратеће намене. Налази се на парцели површине 126 ари. Болница располаже са 111 соба и 310 кревета.

Дом здравља изграђен је 1982. године. Саставни део Дома је и амбуланта Рудар која ради сваког дана. Услуге Дома здравља користе и гравитациона подручја – становници осталих насеља у Граду (укупно 48.615), из чега произлази да на једног становника долази 0.22m² бруто развијене грађевинске површине објеката примарне здравствене заштите, што задовољава потребе стандарда од 0.06-0.09m²/ст. За сада нису исказане потреба за проширење капацитета, осим резервисаних површина у оквиру допунских центара, а ради боље доступности за становништво у шестој просторној целини, где је пожељно наћи могућност отварања амбуланта.

Апотека „Бор“, осим просторија у Дому здравља, има још два објекта на локацијама у просторним целинама I и III.

Приватни сектор у области здравствене заштите чине у овом моменту: четири ординације опште медицинске праксе (интернистичка, педијатријска, гинеколошка и кардиолошка), шест стоматолошких ординација, две лабораторије и више од 10 апотека (фармацеутски производи, медицинска и ортопедска помагала, ветеринарска аптека).

У Генералном плану резервисани су простори (у склопу површина за јавне садржаје) у допунском центру у просторној целини V за потребе отварања клинике, амбуланта, аптека, као и организовање активности, садржаја и програма у области социјалне заштите усмерене према различитим циљним групама становника (саветовалиште за болести зависности са програмом примарне превенције, клубови за подршку

особама са сметњама у развоју, саветовалиште са услугама и програмима за особе са инвалидитетом, услуге у области превенције ради предупредивања потреба за болничким и институционализованим услугама – прихватне станице и прелазне куће по завршетку болничког лечења до повратка у породицу и др.). Такође, и у допунском центру резервисане су површине за ове намене, као и за изградњу новог здравственог центра.

Не постоји организовани јавни или специјализовани превоз до суседног места у коме недостајући садржаји здравствене заштите постоје.

Образовна инфраструктура

Од укупно осам матичних осморазредних основних школа у Граду, пет ради у централном насељу и једна у Брестовцу. Четири градске школе су повезане на градски водовод, канализацију и даљинско централно грејање. Све школе раде у две смене. Неки објекти старијег датума изградње су у међувремену адаптирани, али су неки у дужој употреби без реновирања и у релативно лошем стању (о.ш „Д. Радовић“, изграђена 1970; о.ш „3 октобар“, 1979. године).

У Бору постоји школа за децу ометену у развоју „Видовдан“ коју похађају деца основношколског и средњошколског узраста. Налази се на истој парцели и у истом објекту са основним школама „Б. Радичевић“ и „Свети Сава“.

У Бору ради музичка школа “Миодраг Васиљевић” у објекту изграђеном 1970. године, реновираном 1982. године, укупне површине 2.096m².

У Граду Бору раде четири средње школе. Налазе се на подручју градског насеља и у јавној су својини. Гимназија „Бора Станковић“ изграђена је 1953. године, машинско-електротехничка школа изграђена 1953. године, техничка школа ради у објекту изграђеном 1946. године, а реновираном/дограђеном 1982. године, део објекта уступљен је на коришћење Економско-трговинској школи. У Техничкој школи је унапређено дуално образовање и креирају се будући кадрови који ће бити кандидати за Технички факултет или за рад у пракси. Ово се ради у сарадњи са привредним субјектима на територији Града, нарочито РТБ Бор.

Високо образовање је заступљено преко Техничког факултета Бор, који припада Универзитету у Београду, заузима парцелу од око једног хектара, има осам објеката, укупне површине 6.630m². Сви објекти изграђени су пре II светског рата, осим објекта Металуршка зграда, изграђеног 1966. године и зграде ПСМ дограђене 1985. године и нису прилагођени за кретање особа са инвалидитетом. Има 1.300 студената.

Студентски центар „Бор“ изграђен је 1977. године, спратности П + 4. Није прилагођен за кретање особа са инвалидитетом.

Културна и научна инфраструктура

У Бору раде три установе културе, у јавној својини, које негују, унапређују и пропагирају идентитет и богато наслеђе овог краја.

Народна библиотека, ради у наменски изграђеном објекту (Дом културе) изграђеном 1972. године. Располаже фондом од око 80.000 књига и има 25 запослених. Током 2011. и 2012. године урађени су радови у погледу техничког одржавања објекта (електро-инсталације, инсталација система противпожарне заштите, замена дела фасадне столарије и др.), али је потребно урадити хидроизолацију равног крова, као и адаптације у објекту и замену дотрајале опреме. Постојећи простор Народне библиотеке није довољан за рад ове установе. Недостаје још једна читаоница, простор за матичну службу, културну, јавну и издавачку делатност, гардероба и др., што би се донекле решило адаптацијом постојећих капацитета (добило би се нових функционалних 73m²) за шта је урађен главни пројекат и прибављене дозволе, али недостају средства.

Музеј рударства и металургије, смештен у оквиру Дома културе, садржи пословни и изложбени простор. Музеј организује преко 20 тематских изложби годишње и има богату издавачку делатност.

Центар за културу смештен је у згради музичке школе, са ограниченим коришћењем позоришне сале, а поседује и зграду биоскопа "Звезда". У Центру постоје два одељења – одељење за културу Рома и одељење за културу Влаха. Због недостатка адекватног простора рад ових одељења је ограничен, па је потребно обезбедити одговарајући простор за одржавање културних и образовних радионица.

У Бору је одељење Историјског архива из Неготина, смештено у делу простора напуштене основне школе "3. октобар".

У области културе рачуна се на увођење нових механизма и организационих форми културне политике и стварање кохерентног система који ће уравнотежити приватне и јавне иницијативе и омогућити интерсекторску сарадњу. Очување културног идентитета и диверзитета подручја оствариће се преко локалних и регионалних програма развоја културе и интегрисањем културно-образовних и других интерсекторских програма. Припрема и остваривање ових програма захтева и рехабилитацију, умрежавање и модернизовање постојећих установа културе, као и активно укључивање приватног и непрофитног сектора. У том смислу у развоју културних делатности приоритетним се сматра употпуњавање мреже објеката за културне активности и реконструкција, уређење и адекватно одржавање објеката који се користе за ове намене (Дом културе, Музичка школа, Историјски архив, зграда музеја). Предлаже се изградња друге фазе Дома културе којом би се обезбедио простор за недостајуће садржаје у области културе.

У Бору је Институт за рударство и металургију Бор (раније Институт за бакар), у систему државних института, са значајним истраживачким и стручним кадром (просторна целина V).

Спортска инфраструктура

Спортски центар „Бор“ је и најважнија спортска установа у Бору. Налази се у МЗ „Младост“, располаже објектом површине 34.000m² који садржи: велику и малу дворану (вишенаменске) за мале спортове, отворене и покривене базене (олимпијски и мали), затворену теретану, трим кабинет и куглану, 4 отворена тениска терена, отворени парк малих спортова са 3 терена, фудбалски терен ФК „Рудар“ и полигон за картинг.

На подручју насеља Бор су још:

- отворено Градско стрелиште у МЗ „Младост“;
- ФК „Бор“ у МЗ „Бакар“ са фудбалским стадионом и помоћним тереном;
- отворени Стадион малих спортова у МЗ „Рудар“ са 3 терена;
- фискултурна сала у МЗ „Север“;
- фудбалски терени у МЗ „Брезоник“ и Брестовцу;
- отворени терени малих спортова у месним заједницама „Север“, „Старо Селиште“, „Младост“, „Рудар“, „Стари центар“, „Бакар“, „Напредак“ и „Нови центар“ и у Брестовцу.

Објекти спорта, физичке културе и рекреације у Бору се недовољно се користе (клубови, школе, грађани – посебно деца и омладина) и располажу знатном резервом за укључивање у туристичку понуду (већи део затворених објеката одмах, а отворени објекти уз услов значајног подизања квалитета животне средине, обнове и проширења зеленила). Такође, граду недостају разноврсније и богатије спортске и спортско-рекреативне манифестације.

5.2 ЕКОНОМИЈА

5.2.1 Општа економска кретања и тржиште рада

Запосленост

Просечна нето зарада по запосленом на територији града Бора је за 12,9% виша од просека Борског округа и 14,4% више од просека Републике, као и запосленост у рударству и другим пратећим секторима (у сектору за стручне, научне и техничке делатности, грађевинарству и др.)

На крају 2020. године, у Бору је било 3.887 незапослених лица, што је у односу на исти месец претходне године значајно смањење од скоро 10%, када је број незапослених био 4.306 лица. И поред тога степен незапослености у односу на укупан број радно способног становништва је и даље висок.

Од укупно незапослених 2.455 су жене (63,16%). Евидентна је мања упошљеност жена на овом простору и пораст овог тренда (у 2019. години је био 60,98%, што је пораст од готово 2,5%), као последица карактера тражених занимања, нарочито у рударству и примарним делатностима где се више траже мушкарци.

У старосној структури највећи удео незапослених је између 30 и 50 година (46,23%). Следе млађи од 30 година (27,09%). Незапослених од 50 до 65 година има 26,68%.

У структури незапослених према степену стручне спреме, преовлађују лица са квалификацијама од III до V степена стручне спреме којих има укупно 1.987 (51,12%). По бројности на другом месту су лица са најнижим квалификацијама, тј. са I и II степеном којих на евиденцији НСЗ има 1.421 (36,56%). Затим следе незапослени са VI – VIII степеном стручне спреме којих укупно има 479 (12,32%). Према подацима из новембра 2021. године, у укупном броју незапослених, дугорочно незапослених лица има 2.301 тј. 64,87% од укупног броја незапослених, што је за 2,4% мање него претходне године. Међу дугорочно незапосленим лицима преовлађују жене - 71,10%, што је за 4,33% мање него претходне године.

У погледу запослености, дугогодишњи је тренд да доминирају два производна сектора: рударство и прерађивачка индустрија. У рударству је повећана запосленост за 10% за годину дана док је у прерађивачкој индустрији дошло до благог смањења броја запослених. Очигледно је да ће се тренд пораста запослености у овом сектору и даље наставити због интензивирања рударења, отварања нових рудника и повећања производње постојећег. До значајног повећања запослености је дошло у сектору за стручне, научне и техничке делатности (за скоро 7%) и у грађевинарству (за чак 16,5%), што је све у уској вези са порастом активности у рударству. Из истог разлога и због прилива радне снаге са стране, дошло је и до знатног повећања у сектору за услуге смештаја и исхране (12,4%) и осталих услужних делатности (9,6%). До повећања запослености је дошло и у сектору за уметност, забаву и рекреацију. Генерално је мали удео запослених у локалним предузетничким субјектима и МСП, иако је само у 2021. години повећан број привредних друштава за 26%.

У сектору за информисање и комуникације је константно смањење запослености из године у годину што се може повезати са одласком стручњака у веће градове и у стране земље због боље зараде. Константно смањивање регистрованих пољопривредника се наставило и у 2021. години.

У Бору се више деценија у програмима установа средњег и високог образовања школују кадрови који одговарају потребама локалне привреде: Техничка школа са смеровима из области рударства, металургије и заштите животне средине; Машинско-електротехничка школа, Економско-трговинска школа са смеровима из економије, туризма, угоститељства, пословне администрације; Технички факултет у Бору са смеровима из области рударства, металургије, индустријске информатике и менаџмента.

Мобилност запослених

На територији Града Бора постоји квалитетан организован јавни градски и међуградски превоз који у многоме одговара потребама превоза радника на посао и са посла.

5.2.2 Привреда и пословно окружење

Привредни субјекти

Према подацима Републичког завода за статистику, у 2019. години у Бору је било активно 394 привредних друштава, 1.128 предузетника и 101 регистровано пољопривредно газдинство. У 2021. години на територији града било је 496 активних привредних друштава (повећање за 25,9%) и 1.174 активних предузетника (повећање за 4%). Константно смањивање регистрованих пољопривредника се наставило и у 2021. години. Према подацима Локалног акционог плана запошљавања за 2021. годину, предузетници у Бору запошљавали су у 2019. години 13,40%, а 2021. године тек 12,92 % радне снаге. Доласком компаније Зиџин, привреда града је у значајном порасту.

Развој привреде се заснива на квалитетним локалним плановима развоја, одраженим кроз просторне и урбанистичке планове које им обезбеђују локације.

Привредне зоне

У Бору постоје четири опремљене и организоване индустријске зоне:

- централна градска зона,
- зона на 4. километру
- зона уз ДП ИБ-37
- зона уз ДП ИА – 166

Формиран је Бизнис инкубатор центар и кроз пробно отварање топионице тежи се примени концепта циркуларне економије.

5.2.3 Туризам и култура

Туристичка инфраструктура

Сектор туризма на територији Града Бора је развијан интензивно после другог светског рата. Грађени су хотели, угоститељски објекти, спорски терени, који су и данас у функцији. У првом периоду велики се значај придавао рекреацији радника и одмаралиштима за децу, што је био и разлог формирања туристичке инфраструктуре. Временом се туристичка тражња локалног становништва сели ка морским и у мањој мери планинским дестинацијама, док се локална туристичка инфраструктура ставља на туристичко тржиште. Борско језеро је главни покретач туристичких кретања на територији Града Бора.

Са развојем и интензивирањем рударства почиње да значајно место у туристичком промету Града заузима и пословни туризам. Сеоски туризам, као млада и грана туризма у развоју, последње деценије расте, како у погледу смештајних и угоститељских услуга, тако и у понуди локалног сектора туризма. Број туриста у 2021. години је 18.402 (око 75% домаћих и 25% иностраних гостију), а у 2022. години више од 22.000. Просечна дужина ноћења је од испод 3 дана.

У Граду постоје два хотела: Хотел Албо Бор са 3 звездице капацитета 29 соба у градском насељу Бор и Хотел Борско језеро (Ziljin) са 240 лежаја. Такође, капацитет допуњују и: ресторани са преноћиштем: „Ziljin Клуб“ у Брестовачкој бањи са 30 соба и Српска круна Брестовачка бања са око 40 кревета, те одмаралиште Савача на Борском језеру са 12 шестокреветних и 34 двокреветних соба. Угоститељски објекти за смештај туриста су у 28 регистрованих кућа, апартмана и сеоских туристичких домаћинстава. Коначишта-преноћишта постоје у насељу Бор (Србија Еуротрансвер ДОО Бор и Кристал Бор) и на Борском језеру где је Вила Вертиго.

На овој територији постоје и планинарски дом „Стол“ капацитета 25 лежаја и Кампинг-караванинг клуб Бор, са 220 стационараних и 40 камп приколица на површини од 2,5ha.

Културна баштина

Међу културно-историјским вредностима посебан значај имају одређени објекти у Брестовачкој бањи удаљеној 12 km од Бора. Ту је конак кнеза Милоша из прве половине 19. века, Кнежев замак са малим базеном кружног облика и извором топле воде и дворца Александра Карађорђевића из 1856. године изграђен у романско-ренесансном стилу.

Највећи део културне баштине борског краја сконцентрисан је у виду експоната у Музеју рударства и металургије у Бору, која из своје збирке предмета преко 20.000 из најстаријих епоха до данашњих дана, прати и приказује живот, рад, рударство, пољопривреду, живот на овим просторима. Поред тога, велики је број споменика културе, објеката, писаних трагова, обичаја, традиционалних обреда, изворне влашке музике, ручних радова, ношњи, претежно влашке кухиње, који се негују у свим селима. У Бору живи преко 25 нација, које су временом проткале своје обичаје у вишенационалну Борску свакодневицу.

Природне реткости које се карактеришу као „Зелени прстен“ око насеља Бор на удару су интензивног развоја рударства, које на деструктиван начин утиче на очување постојећих и потенцијалних будућих атракција, на демографска кретања локалног становништва и на очување традиције, обичаја, влашког језика и културе.

На територији Града Бора, постоје афирмисане туристичко - рекреационе зоне: Борско језеро, Одмаралиште Савача, Лазарева пећина, Лазарев кањон, Планина Стол, Брестовачка бања, Скијалиште Црни врх. У току је поступак израде „Елабората о заштити архитектонског наслеђа села Кривељ“, које обухвата верске, стамбене и привредне објекте, као и старо гробље Кривељ.

Потенцијалне атракције биле би у оквиру видиковаца у индустријском делу територије Града Бора, као и посете кафићу Јама (који је некада и био у служби туризма), као и посете индустријским постројењима у оквиру индустријског туризма. Покренуте су и иницијативе код локалне самоуправе на уређењу погодног простора у власништву Града на којој би заинтересовани нововенчани парови засадили садницу дрвета, украсног жбуња и сл. Такође, планирано је и развијање ловног туризма.

5.3 УРБАНО ОКРУЖЕЊЕ

5.3.1 Историјски приказ просторног и урбаног развоја града

Планирање урбаног развоја Бора, готово је старије од самог градског насеља. Иако је Бор као сеоско насеље постојао и раније, период од највећег значаја за формирање урбане структуре јесте почетак интензивне експлоатације руде бакра и отварање борског рудника 1903. године, када се за потребе смештаја рудара почело да се развија рударско насеље Бор. Упоредо са повећањем производње у комплексу борског рудника, увећаване су и потребе за радном снагом, што је било праћено и повећањем броја стамбених јединица за становништво које је емигрирало у Бор.

Основна поставка просторног развоја града настала је спонтано, заснована на ставу управе рудника да запослени у руднику, касније у великом рударско-металуршком систему, треба да станују близу радног места. То полазиште је имало утицаја и на формирање административног, пословног и комерцијалног центра у непосредној близини рудника. Тако је настао, за тадашње услове, урбанистички уређен град на неприкладној локацији. Од тог периода насеље је интензивно почело да се шири ка југу, и то све на основу планских докумената.

Савремено градско насеље Бор и данас има линеарну форму која је настала као последица планског развоја насеља. Од најстаријих дана, са изузетком периода у ком

је насеље Бор егзистирало као сеоско, изградња се одвијала у складу са урбанистичким плановима који су већ према времену у ком су рађени имали одређени степен регулације. У почетку, претежно у периоду до шездесетих година, када се насеље развијало као рударска колонија и сукцесивно, према потребама за радном снагом, ширило ка југу, систем улица био је ортогонално пројектован. У наредном периоду су дате слободније форме новоформираним градским четвртима, које су се као и до тад линеарно низале источно или западно од магистралне саобраћајнице која се пружала у правцу север – југ. Западно од ове саобраћајнице формирана су насеља са улицама које су им давале крајње необичну – неправилну форму, као на пример Ново Селиште, 4. месна заједница, 5. месна заједница, Насеље сунца, Бор 2, Металург. Насеља која су настајала источно од ове саобраћајнице имала су ортогонално пројектован систем улица, и то су данашња насеља Слога, Нови градски центар и индустријска зона која се налази северно од два претходно наведена насеља.

Урбанистичка – планерска пракса у Бору може се поделити на четири временска периода, односно на четири фазе планирања, различите како по времену настајања са пратећим социоекономским приликама тако и по прописима којима се уређивало планирање и изградња.

Прва етапа обухвата период од отварања рудника и изградње прве рудничке колоније до педесетих година XX века. То је период када је целокупна изградња насеља Бор била подређена потребама рудника. Тада је изграђено неколико колонија за смештај рудара, топионичара и других радника Борског рудника, као и већи број кућа и станова за управу рудника, техничко и административно особље. Најпре је изграђена колонија у непосредној близини рудника (МЗ “Центар”), затим насеље “Север” и насеље на “Другом километру”. Између два рата изграђени су многи пословни и јавни објекти: управна зграда рудника, болница, школе, пошта, хотел, затим већи број услужних објеката (трговина, угоститељство, занати). И поред обимне изградње, насеље је задржало карактеристике рудничке колоније. Поред стално настањеног становништва, у Бору је увек било значајно учешће “нестационарног” становништва – привремена радан снага са или без породица. Миграциона кретања у Бору (досељавања и одсељавања) била су интензивна и константна.

Рудничке колоније грађене су према нацртима француских инжењера у ортогонално постављеним мрежама улица са јасно израженом урбанистичком регулацијом. Стамбени објекти су грађени на основу типских пројеката за зграде са по два, четири или шест станова. Станови су имали електричну струју и воду из јавних чесми. У овом периоду број становника у Бору порастао је са 1.000 на око 5.500 уочи Другог светског рата. У време рата радна снага је присилно довођена у рудник, а смештај је био обезбеђен у дрвеним баракама специјалног логора. Крајем педесетих година Бор је имао 15.000 становника.

Друга етапа у просторном развоју Бора обухвата период од око 20 година (1961-1981) у коме је дошло до снажне привредне, популационе и просторне експанзије града. Број становника је повећан за преко 15.000 (1961. – 18.816 становника, 1981. – 35.591). Привредни развој карактерисало је повећање производње у РТБ-у (прелазак на површинску експлоатацију у Бору, Мајданпеку и Кривељу) и отварање нових фабрика за

финалну прераду бакра, племенитих метала и других сировина из руде бакра и почетак привредних активности које нису директно повезане са РТБ-ом. Снажан привредни раст пратило је унапређење истражних радова у земљи и иностранству (концесија у Бурми), покретање научно-истраживачког рада (Институт за бакар) као и унапређење образовног система (Рударско-металуршки факултет).

Динамичан просторни развој града захтевао је доношење одговарајућих планских докумената. Први просторни план општине у историји бивше СФРЈ био је Регионални просторни план општине Бор, усвојен 1968. године. У току шездесетих година урађен је и Генерални урбанистички план града (ЗУКД). Након тога су урађени детаљни урбанистички планови за цело подручје Генералног плана, укључујући и М.З. “Север” која је била у плану за измештање и рушење због проширења површинског копа у Бору. За будућу IV Месну заједницу на “Трећем километру” расписан је југословенски конкурс за идејно архитектонско-урбанистичко решење на коме није додељена прва награда. Након тога је урађен детаљни урбанистички план и урбанистички пројект за целу месну заједницу од 10.000 становника. Насеље је у наредних 5 до 7 година изграђено у целости, са одређеним изменама у односу на првобитни план.

У овој етапи развоја града било је више иницијатива да се изгради потпуно ново насеље Бор на локацији која би била удаљена од извора загађења животне средине у погонима РТБ-а. Међутим, инерција започете изградње на постојећој локацији била је довољно снажна да онемогући реализацију таквих иницијатива. У тим околностима тежило се постепеном измештању становања према југу на локацијама које су имале боље физичко-географске услове и истовремено биле удаљене 2- 4km од извора загађења. У централној зони изграђени су нови јавни и пословни објекти (скупштина општине, пошта, дом културе, хотел, нове управне зграде РТБ-а и комуналних предузећа, робна кућа, тржни центар, банке и др.). Изграђени су и бројни стамбени објекти за колективно становање. Затрпан је поток у центру града и претворен у градски парк. На “трећем и четвртом километру” изграђени су пословни, индустријски и сервисни објекти, као и многи јавни објекти (школе, студентски дом, пошта, спортски терени). Изграђена је IV Месна заједница са зградама за колективно становање, породичним низовима и породичним кућама; пре тога изграђено је индивидуално насеље “Металург”. Изграђена је нова железничка путничка и теретна станица – након изградње железничке пруге Зајечар–Бор–Пожаревац.

Просторна матрица града попримила је линеарну форму чију осу чине улице Ђорђа Вајферта, Николе Пашића и Моше Пијаде и Зелени булевар (на трећем километру). Градски јавни сервиси сконцентрисани су у централној зони града са тенденцијом линеарног простирања дуж главне осе према југу.

Трећа етапа у просторном развоју Бора настаје након доношења Генералног урбанистичког плана из 1982. године. План је урађен на претпоставци о наставку динамичног привредног, социјалног и популационог развоја града (1961. године – 18.816 становника, 1971. године – 29.418 становника по резултатима пописа и прогноза: 1985. године – 49.000 становника, 2000. године – 74.000 становника), па је сходно томе планирано формирање два нова насеља према југозападу на подручју К.О. Брестовац – Бор 2 и Бор 3, нови друштвени

центар и спортско-пословни центра на “четвртом километру”. Ове претпоставке се нису оствариле него је већ током осамдесетих година дошло до стагнације у развоју РТБ-а и града, да би након тога наступио период значајне рецесије и радикалног смањења производње у систему РТБ-а. Део планских концепција овог ГУП-а је ипак остварен – довршена је изградња IV Месне заједнице, а на локацији Бор 2 изграђено је насеље за породично становање, изграђен је комплекс вишепородичних стамбених зграда на месту новог друштвеног центра, породично насеље “Слатина”, изграђен је нов спортско-пословни центар на раскрсници Зеленог булевара и улица Бранке Димић и др. Тако је у значајној мери померено ширење града на повољније терене према југу, југозападу и југоистоку.

Четврта етапа у просторном развоју Бора настаје након доношења Генералног урбанистичког плана Бора 2015. године.

Бор је један од ретких градова у Србији где је обим непланске изградње занемарљив. Будући развој ће добрим делом зависити од ревитализације и раста производње у рударско-металуршком комплексу. Развојне шансе су такође у развоју индустрије и МСП, пољопривреде и у туризму. И поред знатне деградације природне средине узроковане интензивним деловањем рударске производње и индустрије, околина Бора има значајне потенцијале за развој туризма, спорта и рекреације (Брестовачка бања, Борско језеро, Црни врх, Дубашница, Злот, Стол и др.).

Плански развој је усмерио Бора према повољнијим теренима на југозападу, који се налазе на подручју катастарских општина Бор 2 и Брестовац. Ова концепција подразумева развој полицентричног модела за организацију градског простора са линеарном структуром јавних садржаја на потесу од постојећег према новим градским центрима.

5.3.2 Урбано подручје

Мрежа насеља

Просечна густина насељености на територији Града (2022. године) износи 48 становника/km², што је изнад просека Борског округа (29ст./km²), али је испод просека региона Источне и Јужне Србије (54ст./km²) и значајно испод просека Републике (76ст./km²).

Град Бор обухвата 14 насеља, од којих статус градског насеља има само градски центар Бор, у ком је према Попису становништва 2011. године живело 34.160 становника, односно 70,3% укупног становништва Града. Мрежа насеља Града се у демографском смислу диференцира на централни и јужни део, који обухвата градски центар са приградским и другим демографски значајнијим насељима (већим од 1.000 становника), и северни део, који карактерише концентрација демографски мањих насеља (до 1.000 становника). Неповољни демографски трендови (смањење природног прираштаја и емиграција) довели су у периоду од 2002. до 2011. године до смањења броја становника свих 14 насеља Града, укључујући и градски центар.

Прилог 2 Становништво, површина и густина у насељима

Насеље	Бр. становника	Површина	Густина
Топла	97	10,404	9,6
Танда	319	40,764	8,6
Слатина	890	38,575	23,9
Оштрељ	586	19,6	33,4
Метовница	1.111	44,131	30,2
Лука	537	44,995	13,6
Кривељ	1.052	99,207	13,3
Злот	3.299	229,867	16,3
Доња Бела Река	741	40,674	20,2
Горњане	930	90,349	12,3
Бучје	579	30,633	21,7
Брестовац	2.690	69,108	42,7
Бор	34.160	47,621	827,1
Шарбановац	1.836	50.415	36,4

Урбане целине

Град Бор има специфичну просторну и функционалну структуру. Ужи градски центар налази се на северном делу градске територије, ексцентрично у односу на габарит града. То је неповољна позиција за градски центар, али ради се о фактичком стању које није лако променити. У оквиру ужег центра налазе се готово сви важни објекти са јавним функцијама (Општина, Пошта, Дом културе, Факултет, Болница, Музеј, као и важни пословни објекти и објекти из домена услуга РТБ-а, комуналних организација, банке, робна кућа, тржни центар, хотел и др.). Линеарно проширење централне градске зоне према југу обухвата објекте из области образовања (школе, обданишта, интернат), спорта и рекреације (спортски центар), пословања, услуга (трговина, угоститељство, банке, агенције) и др.

Подручје градског насеља Бор подељено је на седам просторних целина у односу на морфолошке карактеристике терена, постојећу и планирану изграђеност простора, број становника, намене површина, опремљености јавним, комуналним и другим садржајима, поделу градског подручја на статистичке и пописне кругове и др., као и на процени могућности да се просторне целине организују као месне заједнице.

Прва просторна целина обухвата стамбене објекте који су већим делом изграђени после II светског рата и мањим обимом стамбене објекте тзв. “рудничке колоније” који су грађени у првој половини XX века. У овој просторној целини налази се значајан

део централних и јавних градских садржаја, пословних и услужних објеката. Услед дотрајалости, потребна је санација наслеђеног стамбеног фонда, а дугорочно гледано и пресељење дела објеката на повољније локације (болница, пословање и др.). Веома су ограничене могућности за изградњу нових објеката.

Друга просторна целина је највећим делом намењена становању и садржи грађевински фонд који је грађен после II светског рата. Мали део објеката припада “рударској колонији”. И овде је неопходна санација наслеђеног стамбеног фонда. На погодној локацији потребно је обезбедити простор за централне садржаје за потребе месне заједнице.

Трећа просторна целина обухвата стамбени фонд који је изграђен у различитим периодима просторног развоја града, као и највећи део објеката са јавним функцијама. У овој просторној целини се налази и привредна зона. Уз санацију и ревитализацију наслеђеног стамбеног фонда, препоручена је и пренамена стамбених објеката који се налазе поред главних саобраћајних магистрала у пословне и изградња нових. Објекти са јавним функцијама су највећим делом у добром стању па не постоји потреба за обновом. Планира се изградња нове зграде окружног/општинског суда и зграде са пословним простором за НВО, стручне и друге асоцијације по ободу централног градског парка.

Четврта просторна целина је састављена од два формирана стамбена насеља - “Металург” са доминантно породичним стамбеним зградама и стамбено насеље на “III километру” са плански изграђеним вишепородичним и породичним блоковима и појединачним породичним зградама. Стамбени фонд и објекти са јавним функцијама (школе, вртић, дом здравља) су новијег датума и у добром су стању.

Пета просторна целина садржи три стамбене групације, простране површине намењене индустрији, пословању и комуналним (гробље) и инфраструктурним објектима (трафо станица и др.), градски спортски центар и локацију намењену секундарном градском центру. Стамбено насеље поред пута за Слатину са породичним зградама нема услова за просторно ширење, па је потребно само довршити комунално уређење насеља. Насеље “Нови градски центар” са вишепородичним стамбеним зградама је изграђено пре неколико година. Постојећи градски спортско-рекреациони центар на “III километру” захтева додатно уређење и оспособљавање за целогодишње функционисање под тржишним условима. Резервисана је површина за секундарни градски центар, здравствене и социјалне објекте и дечји вртић, проширење зелене пијаце. Појас поред градске магистрале је предвиђен за пословање и терене за спорт на јужном ободу насеља. У овој просторној целини омогућено је проширење постојећих површина намењених индустрији, складиштима, пословању и услугама, као и проширење постојећег гробља и формирање сточне пијаце са ветеринарском станицом.

Шеста просторна целина резервисана је за проширење насеља у периоду до 2025. године са просторним капацитетом који омогућује развој града и у постпланском периоду. У јужном (нижем) делу просторне целине предвиђено је вишепородично становање, док је северни и западни део намењен за становање. Осим тога, у овој просторној целини резервисан је простор за нови медицински и социјални центар, основну школу и дечји вртић, те за секундарни градски центар и центар месне заједнице и за пословање. Јужна

експозиција и благи нагиби терена, заклоњеност у односу на изворе загађења животне средине и добра саобраћајна доступност чине ову просторну целину веома погодном за становање.

Седма просторна целина обухвата подручје насеља Брестовац, односно, централни део насеља који се налази јужно од градске магистрале. Ова просторна целина има урбано-рурални карактер имајући у виду да се део домаћинства бави пољопривредом, па већина објеката, поред стамбених, има и економске, намењене пољопривреди. У централном делу насеља постоји православна црква као и објекти са јавним функцијама (школа, месна заједница, спортски терени) који захтевају обнову. У делу насеља нагиб терена је релативно велики, што изградњу на тим теренима чини нерационалном. На теренима са блажим косинама има могућности за формирање нових грађевинских парцела. Предвиђа се изградња дечјег вртића и парковских површина у централном делу насеља. У делу насеља поред градске магистрале предвиђа се локација за пословање као и проширење постојећег гробља.

Саобраћајни систем Бора чини мрежа улица која се ослања на главну градску саобраћајницу која повезује ужи градски центар и индустријски комплекс РТБ-а са јужним деловима града, а преко излазних праваца са суседним градовима и државним путем првог реда за Београд. Аутобуска и железничка станица налазе се на контакту са централном зоном града, поред главне градске магистрале. У наставку нове индустријске зоне, поред пута за Зајечар (преко Николичева), налази се писта са инсталацијама за слетање привредних и спортских летилица.

5.3.3 Природно окружење

Природне целине

Природне целине Града оивичиле су његову територију. Планински делови града се налазе на западу, северозападу и североистоку. На западу се налазе Кучајске планине са Дубашничком површи и Црни врх, а на северу Мали крш, Велики крш, Голи крш са Столом и Дели Јован. Највиши врх на територији града је Велика Треста (1.284 m) на Кучају, а најнижи део је долина Црног Тимока код села Метовница. Поред ових планина постоје и бројне палеовулканске купе Тимочког андезитског масива детерминисане у три низа: низ Првулове чуке, низ Страхинове чуке и низ Тилва Њагре. Усецањем река у пределе града Бора настале су клисуре и кањони од којих је најпознатији Лазарев кањон. Целокупна територија града припада сливу Дунава односно црноморском сливу и богата је водом. Најзначајније реке су Црни Тимок са притокама Злотска, Шарбановачка и Брестовачка река, Борска, Кривељска, Равна река, Црнајка, Лозовица и Љубова река. У крашким пределима Кучаја јављају се и реке понорнице.

У подножју Црног врха и Тилва Њагре, 17 километара од Бора, налази се Борско језеро, вештачко језеро површине 30 хектара настало 1959. године преграђивањем Брестовачке реке. Главна намена језера јесте снабдевање водом рударско-индустријских погона у Бору, али је данас и веома значајна туристичка дестинација.

Природна добра

На подручју Града Бора, заступљени су локалитети који су због својих природних одлика стављени под заштиту односно, издвојени и идентификовани као потенцијални простори за заштиту:

Национални парк „Кучај-Бељаница“ обухвата део планинског подручја источне Србије, ограничен са севера Жагубичком котлином, са истока борско-зајечарском депресијом, јужну границу чини планина Ртањ и превој Честобродица, а западну Велика Морава. Подручје Кучај – Бељаница је највећи кречњачки масива у Србији, састављен из две одвојене планинске целине - на северу се јасно издваја кречњачки блок Бељанице, а на југу преко долине Ресаве надовезује се пространа Кучајска површ. Подручје Националног парка „Кучај-Бељаница“ административно налази на територијама општина: Деспотовац (К.О. Сладаја, К.О. Стрмостен и К.О. Јеловац), Жагубица (К.О. Жагубица, К.О. Мали Камен, К.О. Суви До, К.О. Изварица, К.О. Милановац и К.О. Крупаја), Бор (К.О. Злот II и К.О. Злот V) и Бољевац (К.О. Подгорац I). Према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја Национални парк „Кучај-Бељаница“ сврстава се у I категорију – међународног, националног, односно изузетног значаја. Укупна површина заштићеног подручја износи 45.371,62ха. На заштићеном подручју утврђени су режими заштите I, II и III степена. Министарство заштите животне средине обавестило је јавност о поступку покретања заштите природног подручја I (прве) категорије - Национални парк „Кучај-Бељаница“, у јануару 2022. године. Споменик природе „Лазарев кањон“, на површини од 1.755ха, од чега се 1.176ха налази на територији града Бора (КО Злот I и Злот II) и 579ха на територији општине Бољевац (КО Подгорац I). У границама споменика природе издвојена су два простора изузетних природних вредности: „Малиник“ – букова прашума са тисом реликтном врстом на површини од 58ха и „Лазарева пећина“ – геоморфолошка знаменитост. Природно добро евидентирано за заштиту је и Геолошка стаза у Брестовачкој бањи која је у поступку припреме за заштиту.

Еколошки значајна подручја (на основу Уредбе о еколошкој мрежи Републике Србије):

- предели Лазаревог кањона и Кучајских планина који су обухваћени ЕМЕРАЛД мрежом (подручја од посебног интереса за очување европске дивље флоре и фауне и природних станишта по основу Бернске конвенције);
- предео Велики крш – Стол и клисура Лазареве реке, који су заштићени као међународно значајно подручје за биљке (IPA/Important Plant Area);
- Злотска клисура, која је заштићена као међународно и национално значајно подручје за птице (IBA / Important Bird Area);
- Велики крш – Стол и припадајући делови Малог крша и Дели Јована, заштићени у рангу одабраног подручја за дневне лептире (PBA / Prime Butterfly Area)

Идентификоване предеоне целине за спровођење теренских истраживања и покретање израде студије заштите њихових природних вредности су:

- палеовулканска купа „Тилва њагра“ (геоморфолошке и вегетацијске карактеристике),
- клисура Беле реке (геоморфолошке карактеристике),

- кањон реке Сурдуп са бигреним водопадима, „лонцима“ и бигреним наслагама,
- палеовулканске купе Тилва Мика, Страхинова чука и Првулова чука, са значајним елементима геонаслеђа,
- појава латита Тимочке еруптивне зоне код Злота,
- Брестовачка бања са непосредном околином као предео изузетних одлика са традиционалним бањским насељем, културним наслеђем, изданцима вулканске брече и туфова.

Зелена инфраструктура

У границама грађевинског подручја постоји 49,7ha јавних зелених површина. Највеће површине су заступљене у зони вишепородичног становања – 28,4ha и у оквиру комплекса објеката јавне намене – 11,5ha, кроз парковске површине (4,1ha), скверове (2,7ha) и линијско зеленило (30,1ha).

У односу на просторне целине, највеће површине су заступљене у просторној целини IV – 16,9ha и III – 12,4ha. У просторној целини II зелене површине заузимају 7,2ha, у просторној целини I 6,8ha и 5,5ha у просторној целини V. Најмање зелених површина је у просторној целини VI – мање од 1ha, док у просторној целини VII нема јавних зелених површина.

У урбаном подручју града површина зеленила (у складу са подацима пописа из 2011) износи 14,5m² по становнику.

У градском подручју постоји 22km линијског зеленила.

Зелене површине уз зграде породичног становања су веома заступљене. Окућнице су уређене, неговане и одликује их значајно присуство цветних врста. У оквиру грађевинског земљишта присутне су и неуређене зелене површине.

Територија под шумом износи 35.839ha, односно 42% територије града Бора.

Браунфилд локације

На територији Града постоје значајне браунфилд локације, нарочито у градском насељу Бор. Доласком компаније Зиђин у Бор, повећана је потражња осим свих врста услуга (из терцијарног и секундарног сектора) и диверсификоване производње и за новим просторима у централним зонама насеља, што је за последицу имало и реактивацију напуштених индустријских простора. Главни недостатак браунфилд локација јесте дотрајалост или непотпуност инфраструктуре на појединим местима.

5.3.4 Квалитет чинилаца животне средине, изложеност еколошким ризицима и ризицима климатских промена

Стање животне средине у Бору је незадовољавајуће. Комбинацијом синергетских и кумулативних утицаја различитих активности на животну средину дошло је до изузетног загађења ваздуха, вода и земљишта, чија ће ревитализација подразумевати мониторинг свих параметара животне средине и примену мера неопходних за редукцију свих облика загађивања.

Квалитет животне средина директно је узрокован дејством рударства (активности у оквиру РТБ Бор групе и изразито негативни ефектима на животну средину које оне проузрокују), активностима у металургији и флотацији (чиме се загађују воде и ваздух – сумпордиоксидом, суспендованим честицама, чађи, оловом, арсеном, кадмијумом, никлом и др.), активностима у индустрији (емисијама прашине, суспендованим честицама), енергетским објектима (емисије прашине, чађи и сумпордиоксида из топлане), саобраћајем (загађивање ваздуха суспендованим честицама, прашином, сумпордиоксидом; бука, вибрације), загађења узрокована неадекватним управљањем отпадом (загађење земљишта процедурним водама са несанитарне депоније) и др.

Ваздух

Квалитет ваздуха је директно нарушен активностима на површинском коповима РТБ Бор групе и металургији. Најближи стамбени објекти се налазе на удаљености од 100-500 метара од погона рударско-топионичарског басена (МЗ Брезоник, МЗ Север, МЗ Стари градски центар) и трпе прекомерно загађење и низак квалитет живота.

Током 2011. године дневне концентрације SO₂ су у 45% случајева биле веће од граничних вредности (50µg/m³), од чега су 12% изазвале појаву загађеног, а у 33 % случајева јако загађеног ваздуха. Годишња вредност SO₂ у 2011. години изнад граничних вредности била је на мерном месу АМСКВ-градски парк и то 193 µg/m³ и АМСКВ-Институт РИМ - 77 µg/m³. Прекорачења максимално дозвољеног дневног лимита (125 µg/m³) измерене су на локацијама Градски парк (162 дана) и Институту РИМ (77 дана). Динамика мерења на подручју насеља Бор је таква да се концентрације SO₂ мере дневно, суспендованих честица PM₁₀ 8 недеља годишње, а УТМ једном месечно. На основу резултата оцене квалитета ваздуха, Бор се налази у III категорији по квалитету, односно има одлике прекомерно загађеног (прекорачене толерантне вредности ТВ за једну или више загађујућих материја).

Вода

Стање квалитета вода у Бору је једно од најлошијих у Србији, посебно по отпадним водама неорганског порекла. Борска река у профилу Рготина је у стању “ван класа” по свим разматраним параметрима. То стање означава еколошки потпуно уништен водоток, који у суштини представља отворени колектор за евакуацију отпадних вода. Воде су угрожене опасним материјама (Cd, Pb, Cu, As, Ni) које овде достижу МДК, што овај водоток сврстава у најугроженије реке Србије, оне за чији ће опоравак бити потребно дуже време, чак и након престанка емисије загађења.

Земљиште

Ниво загађености земљишта процењен је на основу садржаја тешких метала и пестицида. Према резултатима испитивања садржај олова, кадмијума, цинка, хрома, никла и пестицида у земљишту је испод максимално допуштених концентрација. Садржај бакра у земљишту градског подручја је незнатно испод законом дозвољених норми. Бакар се првенствено акумулира у корену биљака. Садржај арсена је испод дозвољених норми, т.ј. испод 25 mg/kg, а у биљкама је обично знатно нижи него у земљишту. Фактори који утичу на понашање арсенових једињења у земљишту су рН вредност и садржај гвожђа, алуминијума, калцијума и магнезијума.

Бука

Проблем утицаја буком и вибрација је локалног карактера и временски лоциран на моменат извођења радова било које врсте. Већи континуитет буке препознаје се само у централном градском подручју и везује са за интензитет саобраћаја, градске делатности и активности. Значајни коридори буке су и магистралне саобраћајнице и железничке пруге, а буку могу узроковати и радови у индустрији и погонима РТБ Бор групе. Поред тога, извори буке су и железничка и аутобуска станица, угоститељски објекти, спортски и рекреациони објекти и површине и занатске и услужне радње и сервиси. У Бору још увек нису одређене акустичне зоне, али се њихово дефинисање очекује у планском периоду, а у складу са постојећом законском регулативом. Прецизнија мерења степена буке и вибрација рађена су за потребе студије „Одрезивање акустичних зона у насељу на територији општине Бор“ (Институт за безбедност и сигурност на раду, Нови Сад, 2012).

Топлотна острва

Нема података о ефекту топлотног острва у граду.

Угроженост од поплава, клизишта, земљотреса, ерозије и климатских ризика

Од средине прошлог века на територији Републике Србије дошло је до значајног пораста средње, максималне и минималне дневне температуре. Тренд промене температуре просечно за територију Србије у периоду 1961-2017. је износио 0,36°C по декади, а у току периода 1981-2017. овај тренд пораста температуре је био 0,60°C по декади. Цела територија Србије је суочена са знатним повећањем температура, нарочито у летњој и пролећној сезони, док су најмање изражени трендови уочени током јесени. Према расположивим подацима¹⁰, промене климе у Граду Бору које се на садашњем нивоу сазнања могу очекивати дугорочно у будућности су:

- Повећање просечне температуре, где ће величина овог повећања зависити од будућих емисија гасова стаклене баште. У односу на друге делове Србије, територија ЈЛС Бор ће пораст температуре имати нивоу просека за Србију.
- Повећање средњих максималних и минималних температура, где ће пораст температура током хладнијег дела године бити нешто мањи од пораста температуре током топлијег дела године.
- Може се очекивати благо смањење средњих годишњих укупних падавина, али и нешто израженије смањење падавина током периода јун-август (овај тренд је већ опажен у блиској прошлости).
- Број мразних и ледених дана се прогресивно смањује у будућности због пораста температуре.
- Број летњих и тропских дана ће наставити да расте.
- Топлотни таласи током будућих климатских периода постају интензивнији и учесталији.

¹⁰ Осмотрене промене климе у Србији и пројекције будуће климе на основу различитих сценарија будућих емисија, УНДП Србија, 2018

Управљање отпадом

На територији града Бора не постоји ни једна локација депоновања која може задовољити минималне санитарне услове које прописују стандарди. За цео Град постоји једна званично место депоновања, а по селима су локације договорно установљене, што се може видети у бази података које је сачинила стручна служба града у сарадњи са Ј.К.П.“3.Октобар“и представницима месних заједница. И поред тога, велики је број дивљих депонија и у граду и по околним селима које су додатни потенцијални извор заразе као и оличење још увек ниске еколошке свести становништва.

Званична општинска депонија на којој се врши депоновање чврстог комуналног отпада од почетка 80-их година, лоцирана је у напуштеном делу копа унутар индустријског круга РТБ Бор. Депонија се налази на удаљености 2km ваздушном линијом, југоисточно од Бора, односно 8km регионалним путем Бор-Оштрељ. Смештена је у депресији, чија је најнижа кота +330m и окружена је високим одлагалиштем раскривке ПК „Бор“. Локације комуналне депоније је на подручју већ деградираног земљишта (pH=3) на коме нема услова за развој флоре и фауне. Прилазни путеви су деоница регионалног пута Бор-Оштрељ у дужини од 7km, укључујући и приступни пут до капије индустријског круга РТБ, као и прилаз до самог јаловишта у дужини од око 8km.

Постојећа градска депонија заузима катастарску парцелу бр.4400/11 К.О. Бор II, површина је 36.892m². На депонији се одлаже отпад са територије градског насеља Бор и из шест сеоских месних заједница. Како се од почетка отпад одлагао на неконтролисани начин – без икаквих услова санитарног одлагања и третмана, депонија представља претњу животној средини и здрављу људи. Било је планова да се сво земљиште од грађевинских радова на територији Града одвози на локацију депоније и посипа ради рекултивације, али то није заживело у пракси. Последица тога је често паљење тела депоније и угрожавање животне средине и здравља људи који се налазе на удару руже ветрова. Градска депонија у Бору не задовољава основне мере заштите. Заштитна ограда око локације не постоји (што све заједно омогућава несметани приступ индивидуалним сакупљачима секундарних сировина, домаћим животињама, разним глодарима, инсектима, птицама итд.), а на самој депонији не постоје канали за одвођење површинске и процедурне воде. Депонија се налази близу обале Борске реке у коју се инфилтрирају воде уз непостојање мера санитарно-техничке заштите, због чега се она може сматрати сметлиштем уз неконтролисано одлагање материјала.

На поменутој локацији је осим комуналног отпада депонован и индустријски, медицински и други опасан отпад, што у многоме угрожава околину и загађује земљиште. Простор који заузима депонија је напуштено јаловиште, настало услед површинске експлоатације рудних лежишта.

Главни пројекат санације званичне депоније чврстог комуналног отпада на територији тадашње општине Бор је завршен 2007. године и неопходна су средства за његову реализацију.

5.3.5 Примарна комунална инфраструктура

Водовод и канализација

Бунари и изворишта (каптаже) су основни извори воде за пиће Града. Проблем је повремено замућење воде на извориштима током јачих киша и због тога је потребно је изградити постројење за уклањање мутноће.

Постојећи капацитети 4 изворишта:

- Боговина (захват из врела Мрљиш) 250 l/s
- Злот 300 l/s
- Сурдуп 70 l/s
- Кривељ 90 l/s

Максимални капацитет ова 4 изворишта у зимском/пролећном периоду износи око 710l/s. Неопходно је извршити реконструкцију примарне водоводне мреже од изворишта до главних резервоара, као и реконструкцију постојећих пумпних станица због постизања енергетске ефикасности. Тренутна ангажована снага свих пумпних станица је око 2MWh.

Зоне заштите водоизворишта нису угрожене.

Потрошња воде по члану домаћинства износи око 5m³ месечно, а за привреду око 4.500m³ дневно. Укупна потрошња воде на нивоу града месечно износи око 231.000m³. Снабдевање водом је уредно и нема рестрикција. Као што је наведено раније, у периодима јачих киша може доћи до замућења вода на извориштима. Око 5% становништва није прикључено на водоводну мрежу и они су лоцирани већином у сеоским подручјима. Разлог је недостатак финансијских средстава за пројектовање и извођење радова и потенцијално мали број корисника. Села Горњане, део Метовнице, Лука, Танда и део Бучја имају сопствени водовод. У изради су пројекти за изградњу водоводне мреже на појединим локацијама (Метовница-Бијанов Поток фаза 9, Метовница преко тунела фаза 8 и Метовница Тимок фаза 8, два резервоара Метовница фаза 7, секундарна водоводна мрежа Доња Бела Река, водоснабдевање реона Кучајна- Црновршке пруге МЗ Брестовац, реконструкција са доградњом водоводне мреже на Борском језеру МЗ Брестовац, усаглашавање пројектно-техничке документације са локацијским условима водоснабдевање МЗ Горњане).

Близу 10% територије градског насеља Бор није прикључено на систем канализације. Села немају фекалну канализациону мрежу, као ни стари центар града Бора и виши делови града. Разлог је недостатак финансијских средстава за пројектовање и извођење радова. Тренутно се раде пројекти за изградњу фекалне канализационе мреже на појединим локацијама.

Стари центар града Бора и виши делови града немају атмосферску канализациону мрежу. Потребно је извршити реконструкцију постојеће атмосферске канализационе мреже због малих пречника цеви и запуњености цеви жилама од растиња, али и због старости и дотрајалости цевног система. Тамо где нема атмосферске канализационе мреже користи се фекална за обе намене.

Систем за пречишћавање отпадних вода постоји у насељима Металург и Бањско Поље и њиме су обухваћена само ова насеља. Постројења су величине 1000 еквивалентних становника (ЕС) свако.

Енергетика**Топловодни систем**

У градском насељу Бор постоји даљински систем грејања на који је прикључено 10800 корисника. Више од 80% домаћинстава повезано је на даљински систем грејања, при чему око 10% потрошача има и потрошну топлу воду. У насељу Бор се греје око 800.000 квадратних метара. Као примарни алтернативни извор топлотне енергије користе се индивидуална ложишта и струја.

Гасоводни систем

На подручју града не постоји гасоводна мрежа.

Електроенергетски систем

Постоје довољни капацитети електричне енергије за планирану потрошњу и потражњу. Занемарљив је проценат домаћинстава која нису прикључена на јавну електроенергетску мрежу.

Обновљиви извори енергије

На територији Града постоје услови за коришћење обновљивих извора енергије. Највише се користе био горива (дрвна маса, пелет), а све више интересовања има за коришћење соларне енергије за загревање топле воде, као и за производњу електричне енергије. У градском насељу Бор је почело са субвенционисањем инсталације система за коришћење обновљивих извора енергије.

До сада је издат 51 енергетски пасош за изграђене објекте.

5.3.6 Примарна саобраћајна инфраструктура и саобраћај**Саобраћајна мрежа**

Стање изграђености основне уличне мреже у градском насељу је задовољавајуће. Мањи проблеми су везани за пропустност уличне мреже који се јављају се услед ограничења режима саобраћаја у неким улицама (нпр. улица 3. октобра). Просторна целина IV издваја се по густини основне уличне мреже.

Имајући у виду да привредне активности, које су јако интензивне, представљају генератор кретања људи и роба, али и значајан фактор у формирању буџетских средства из који се финансира изградња локалне инфраструктуре, оне представљају највеће ограничење али и потенцијал у развоју саобраћајног система Бора. Што се тиче природних услова, већих ограничења за развој саобраћајне инфраструктуре нема.

Циљеви развоја саобраћајног система на подручју Генералног плана су:

- постизање равномерне доступности свих делова грађевинског подручја, која подразумева: уједначену развијеност основне уличне мреже, покривеност просторних целина системом јавног градског превоза путника одговарајућег квалитета и фреквенције услуге,

- унапређење јавног паркирања, посебно у централној зони и зонама са већом концентрацијом активности (побољшање искоришћености постојећих капацитета путем увођења система са ограничењем задржавања возила на паркинг месту),
- подстицање пешачких кретања формирањем зона «умиреног саобраћаја», посебно у целинама са већим концентрацијама становања и централних активности и
- подстицање бициклических кретања кроз изградњу стаза и кроз реорганизацију постојећих уличних профила.

Јавни градски и приградски превоз

На Планском подручју постоји организовани јавни градски и приградски превоз путника на 5 градских (процењене дужине од 28,5km) и 9 приградских линија. Процењује се да се на градским линијама превезе у просечном дану око 4.000 путника (годишње око 1,1 милиона путника), а у приградском превозу око 2.500 путника (годишње око 680 хиљада путника). Аутобуска и железничка станица налазе се на контакту са централном зоном насеља (у међувремену отворена је још једна аутобуска станица на IV километру). Са аутобуске станице се дневно отпреми око 93.000 путника (годишње око 604 хиљаде путника, са 11 полазних перона).

Јавни градски и приградски превоз представља добру основу за конципирање и развој одрживог транспортног система на градском подручју, уз услов да се, одговарајућим подстицајима, његово учешће у реализацији транспортних захтева становништва повећа. Јавни превоз у Граду Бору је обезбеђен јавно–приватним партнерством, на основу Одлуке о усвајању пројекта јавно–приватног партнерства за поверавање комуналне делатности градског и приградског превоза путника на територији Града Бора („Сл. лист града“, бр.2/21).

Део градског насеља јесте уређен за приступ особама са инвалидитетом, али се и даље ради на повећању приступачности. Постоје пројекти који се и даље реализују, као и они који су у плану за 2023. годину.

Железница

На подручју Града се налази се следећа железничка инфраструктура:

- једноколосечна неелектрифицирана железничка пруга број 36: Мала Крсна–Бор–Распутница 2–(Вражогрнац), у дужини око 7,72km (од km 221 + 170 до km 228+920), на којој је организован јавни путнички и теретни саобраћај,
- путничка железничка станица Бор у km 221+ 400 предметне пруге са три станична колосека,
- теретна железничка станица Бор у km 224+ 400 предметне пруге са десет колосека од којих су два за потребе РТБ Бор групе као и колосеци 9а и 10а са индустријским колосеком чији је корисник „Југопетрол“ и
- траса укинуте пруге узаног колосека Параћин–Метовница–Бор

Авио саобраћај

У Бору постоји спортски аеродром, док је за обављање комерцијалних летова превоза путника и робе потребно је проширење полетно–слетне стазе и др.

Пешачке зоне

У урбаном подручју градског насеља Бор нема сталних пешачких зона. Постоје две улице које представљају повремене пешачке зоне, тзв. корзо, затворене за саобраћај моторних возила у летњем периоду од 18:00 до 22:00 сати.

Бициклически саобраћај

Услови за кретање бициклиста дуж уличне мреже нису одговарајући са становишта безбедности, али потенцијал за ширу употребу овог вида превоза постоји (учешће бициклиста се процењује на око 7,5%). Издвојене бициклическе стазе не постоје на територији градског насеља. За повезивање туристичких зона бициклическим саобраћајем је могуће користити коридоре напуштених железничких пруга.

Паркирање

У оквиру грађевинског подручја Бора има 2.985 паркинг места, од којих се на 50 врши наплата, а која су углавном лоцирана у централној зони насеља.

У складу са тим, на свако треће регистровано возило (процењује се да их је на градском подручју било у 2010. године око 8.500) нуди се једно паркинг место за јавно паркирање. Постојећи капацитети представљају потенцијал, који би се могао унапредити увођењем ограничења трајања паркирања (повећањем броја паркирања по једном паркинг месту).

Кретање путника (мобилност)

Процењује се да се на градским линијама превезе у просечном дану око 4.000 путника (годишње око 1,1 милиона путника), а у приградском превозу око 2.500 путника (годишње око 680 хиљада путника).

Интернет и дигитализација

У јавној управи и системима не користе се „смарт“ технологије. Постоје делови насеља који су покривени јавним бесплатним интернетом.

5.4 УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ И ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ**5.4.1 Приступ управљању**

Интегрални и одрживи урбани развој подразумева специфичан начин управљања процесом који тежи да усагласи различите релевантне актере у планирању, финансирању и управљању изградом и спровођењем стратегије. Кључни аспекти управљања урбаним развојем су: 1) приступ управљања на више нивоа (на овом подручју постоји), који се односи на координацију и усклађивање активности између различитих нивоа управљања; 2) приступ са више заинтересованих страна, који се односи на укључивање свих релевантних актера током циклуса развоја јавне политике; и 3) принцип “одоздо - на горе” и партиципација грађана, која се односи на иницијативе вођене од стране локалне заједнице и подстицање укључивања локалних актера.

Партиципативни приступ

Учешће заинтересованим лицима омогућено је током свих фаза израде просторних и урбанистичких планова. Законом је прецизно одређен начин учешћа заинтересованих лица (током раног јавног увида и јавног увида), међутим, пракса која у Градској управи Бор постоји већ више од 10 година омогућава свим заинтересованим лицима учешће још од момента када се покрене израда планског документа на начин да сви заинтересовани могу писаним путем или у електронској форми (путем електронске поште) доставити своја мишљења и предлоге.

5.4.2 Извори финансирања

У досадашњој пракси, пројекти које је спроводио Град Бор финансирани су се из следећих извора:

Национални извори финансирања

- Министарство привреде
- Министарство државне управе и локалне самоуправе
- Министарство без портфеља за популациону политику
- Зелени фонд Републике Србије
- Министарство заштите животне средине

Фондови ЕУ

- EU SUPPORT TO ROMA INCLUSION

Међународни финансијски инструменти

- Бројни међународни пројекти и фондови, као и укључење међународних организација у процес помоћи креирању развојних политика - УРБАКТ 4, БАУХАУС, ЕУ ЦБЦ –Бугарска, Румунија, Дунавска стратегија и др.
- Међународни програм „Сатребс“

Билатерална и мултилатерална сарадња и донаторски програми

- IPA project Bulgaria – Serbia
- IPA project Romania – Serbia
- Swiss PRO Programme – UNOPS

5.4.3 Транспарентност и информисање

Индекс транспарентности за град Бор у 2022. години износи: LTI 65, ранг 14/145.

На сајту града доступан је систем електронске комуникације између управе и грађана. Реализован је пројекат „Веб портал - мој предмет“ преко кога Грађани могу да прате стање својих предмета при градској управи.

Приступ информацијама од јавног значаја омогућен путем Информатора о раду.

Месечни извештаји о буџету града доступни су на буџетском порталу Града.

Не постоји ГИС платформа за управљање, али постоји јака потреба. Неопходно је извршити опремање и обуку квалитетног кадра.

6 SWOT АНАЛИЗА И ПОТРЕБЕ

6.1 ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

предности/снаге

- Идентитет места везан за традицију рударских активности од почетка 20. века
- Изражено плански приступ развоју града, док је обим непланске изградње занемарљив
- Формиран морфолошко-просторни идентитет и препознатљива урбана матрица - линеарна форма града
- Мултикултуралан и мултинационални град (у Бору живи више од 25 нација)
- Природна добра (национални парк Кучај-Бељаница, Лазарев кањон, Злотска пећина) и предео изузетних одлика са традиционалним бањским насељем, културним наслеђем, изданцима вулканске брече и туфова (Брестовачка бања са непосредном околином)
- Линијско зеленило у градском подручју (изграђено 22km) и у комплексу РТБ Бор (17% површине)
- Висок степен пошумљености подручја - под шумом је 42% територије града Бора
- Формирана туристичка инфраструктура и супраструктура (хотели, ресторани са преноћиштем, одмаралишта, угоститељски објекти за смештај, коначишта-преноћишта, планинарски домови, кампови)
- Борско језеро као главни покретач туристичких кретања
- Афирмисане рекреационе/туристичке зоне: Борско језеро, Одмаралиште Савача, Лазарева пећина, Лазарев кањон, Планина Стол, Брестовачка бања, Скијалиште Црни врх

слабости/недостаци

- Локација насеља као административног, пословног и комерцијалног центра у непосредној близини рудника (урбанистички уређен град на неприкладној локацији)
- Градски центар је ексцентрично постављен на северном делу у односу на административну територију
- Браунфилд локације са дотрајалом или непотпуном инфраструктуром
- Недовољно препознатљив туристички имиџ и бренд и неравномерно развијени и недовољно искоришћени туристички потенцијали
- Недовољна комунална/инфраструктурна опремљеност Урбаног подручја (водовод, фекална и атмосферска канализација) и недовољно развијена путна мрежа према туристичким дестинацијама
- Аеродром „Бор“ није у функцији
- Недостатак јавних тргова у градском насељу Бор

потенцијали/могућности

- Неизграђени простори у оквиру просторних урбаних целина насеља Бор (нарочито зоне V и VI)

- Активни пројекти на повећању приступачности јавних простора и објеката
- Потенцијали за развој бањског, индустријског и ловног туризма (Брестовачка бања, Борско језеро, Црни врх, Дубашница, Злот, Стол и др.)
- Традиционална и аутентична села (12 влашких, 1 српско село (Доња бела Река)), као основа за манифестације, традиционални сусрети села (песма, игра, обичаја)
- Потенцијали за ширење насеља према југу и југозападу
- Регенерација браунфилда и реактивирање и опремање ових локација
- Појачане дневне миграције село-град, јачање урбано-руралних веза
- Велики број објеката друштвених предузећа којима је неопходна обнова
- Изградња новог Зеленог рудника
- Архитектонски музеј и Колонија бакра
- Музеј архитектуре Бор „8.км“

претње/ризици

- Наставак депопулационих трендова (15% мање становника у међупописном периоду), нарочито у руралним срединама
- „Зелени прстен“ око Града Бора на удару интензивног развоја рударства
- Угрожено очување традиције, обичаја, влашког језика и културе
- Етничко и културно раслојавање и конфликти између различитих група
- Даље угрожавање природних и културних добара, пре свега даљом експанзијом производње у РТБ Бор
- Губитак квалитетног пољопривредног земљишта

потребе

- Контрола ширења континуално изграђеног урбаног подручја и урбана регенерација градских и насељских структура уз успостављање мреже зелених и отворених јавних простора
- Очување културног идентитета и диверзитета подручја преко локалних и регионалних програма развоја културе и интегрисањем културно-образовних и других интерсекторских програма
- Развој одрживог туризма, током целе године – индустријског, спортско-рекреативног, сеоског, бањског и др.
- Унапређење саобраћајне повезаности Урбаног подручја (изградња и реконструкција саобраћајница, железнице) и изградња зелене инфраструктуре у свим насељима, трајних пешачких зона и креирање новог идентитета јавних урбаних простора
- Адекватна трансформација и реактивирање браунфилд локација

6.2 ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНИЗИЦИЈА И МОБИЛНОСТ

предности/снаге

- Локација аутобуске и железничке станица која је на контакту са централном зоном града, непосредно уз главне градске магистрале
- Писта са инсталацијама за слетање привредних и спортских летилица у близини

нове индустријске зоне

- Локација градске депоније је на подручју већ деградираног земљишта на коме нема услова за развој флоре и фауне
- Систем за пречишћавање отпадних вода у насељима Металург и Бањско Поље
- Систем даљинског грејања на који је повезано 80% домаћинстава
- Довољни капацитети и добра покривеност електроенергетском мрежом
- Изграђеност и стање основне уличне мреже
- Организовани јавни градски и приградски превоз путника (5 градских и 9 приградских линија)
- Бесплатни јавни интернет у многим деловима градског насеља Бор
- Реализовани пројекти енергетске ефикасности
- Институт за рударство

слабости/недостаџи

- Лоше стање животне средине, нарочито квалитета ваздуха, услед рударских активности, активности у металургији, флотацији и индустрији, као и од енергетских објеката, саобраћаја, неадекватног управљања отпадом и др.
- Близина стамбених објеката погонима рударско-топионичарског басена (МЗ Брезоник, МЗ Север, МЗ Стари градски центар су удаљени само 100-500 метара)
- Несанитарна градска депонија на коју се отпад одлаже на неконтролисани начин (без примарне селекције) и често паљење тела депоније и угрожавање животне средине и здравља људи који се налазе на удару руже ветрова. Загађење Борске реке инфилтрационим водама са депоније и велики број дивљих депонија у Бору и по околним селима
- Незавршено прикључење на водоводну и канализациону мрежу на нивоу територије града и села (5% становништва ван система водоснабдевања и 10% ван канализационе мреже у градском насељу Бор. Села немају фекалну канализацију)
- Непостојање обележених бицикличких стаза
- Слаба примена „паметне“ технологије

потенцијали/могућности

- Субвенције за коришћење обновљивих извора енергије
- Унапређен јавни градски и приградски превоз као добра основа за конципирање и развој одрживог транспортног система
- Унапређена железничка инфраструктура за путнички и теретни саобраћај
- Аеродром Бор са неопходним објектима и инфраструктуром и полетно-слетном стазом дужине 900m
- Погољни услови за коришћење обновљивих извора енергије (изградња ветропаркова, соларних електрана и др.)
- Планирана нова топлана
- ЕУ „Чиста Србија“–пројекат атмосферске канализације
- Регионални центар за рециклажу (на месту постојеће депоније)
- Увођење зелених појасева и зона као мера ублажавања топлотних острва

- Проширење аутоматских мерних станица за животну средину (нарочито за квалитет ваздуха)
- Стара траса пруге за развој бициклизма и повезивање туристичких зона

претње/ризици

- Насеље и „зелени прстен“ око града Бора на удару интензивног развоја рударства
- Неискоришћеност потенцијала природних ресурса и обновљивих извора енергије
- Ерозија земљишта, угроженост од поплава и клизишта, као и ризици услед изливања опасних материја
- Поплаве у урбаним деловима Урбаног подручја (недостатак атмосферске канализације у уличној мрежи)

потребе

- Ургентно унапређење стања животне средине кроз сет техничких и нормативних решења који воде очувању и побољшању животне средине у Бору (зелене технологије у рударству и металургији)
- Очување „Зеленог прстена“ око Бора и измештање теретног саобраћаја из централне зоне града
- Унапређење стања комуналне инфраструктуре (реконструкција примарне водоводне мреже од изворишта до главних резервоара, као постојећих пумпних станица, те канализације и пречишћавање отпадних вода)
- Уређење и осавремењивање система управљања отпадом – сепарација, рециклажна дворишта и организовано одвожење смећа на новој санитарној депонији
- Увођење већег обима бициклических и пешачких кретања кроз град

6.3 ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА

предности/снаге

- Поновно успостављање активности и интензивирање производње у РТБ Бор
- Просечна нето зарада по запосленом на територији града Бора је за 12,9% виша од просека Борског округа и 14,4% више од просека Републике, као и запосленост у рударству и другим пратећим секторима (у сектору за стручне, научне и техничке делатности, грађевинарству и др.)
- Школовање кадрова у средњем и високом образовања који одговарају потребама локалне привреде – стипендирање квалитетних ученика
- Организован и квалитетан јавни градски и међуградски превоз који повезује привредне зоне и насеље
- Повећан број активних привредних друштава (за 25,9% у 2021. години)
- Четири опремљене и организоване индустријске зоне у граду
- Бизнис инкубатор центар и пробно отварање топионице (циркуларна економија концепт)
- Квалитетни локални планови економског развоја

слабости/недостаџи

- Слаба диверсификација привреде, тј. доминација РТБ Бор у привреди града
- Мали удео локалних предузетника у запошљавању
- Веома неуједначена структура незапослених - 63,16% незапослених чине жене (међу дугорочно незапосленим чак 71,1%)
- Константно смањивање регистрованих пољопривредника
- Слаба координација између локалних привредних актера и управе око концепције економског развоја (нарочито Зиу њинг)
- Недостатак предузетничког духа

потенцијали/могућности

- Позитивни миграциони салдо на релацији село град и већи капацитет потенцијалне радне снаге
- Развој индустрије, пољопривреде и МСП и сарадња са научно-истраживачким институцијама
- Снажније укључивање Техничког факултета у Бору у развој привреде локалне заједнице
- Подстицање запошљавања жена у централним и руралним подручјима

претње/ризици

- Наставак смањења броја становника услед негативног природног прираштаја, старење и миграција (нарочито високо образованог контингента)
- Угрожавање квалитета живота и животне средине услед интензивне рударске производње
- Доминација РТБ Бор у укупној структури привреде без умрежавања активности

потребе

- Развој програма запошљавања, са посебним акцентом на запошљавање жена и тешко запошљивих категорија
- Институционална и ванинституционална подршка старт-ап фирмама
- Диференцијација привреде и формирање кластера (мреже) за подршку пословању Зи њинга

6.4 ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ***предности/снаге***

- Образовање, социјална и здравствена заштита у јавном сектору и изграђена мрежа објеката
- Технички факултет Бор, Универзитет у Београду и студентски центар „Бор“
- Институт за рударство и металургију Бор
- Институције културе локалног значаја са постојећом инфраструктуром и садржајима
- Релативно нов стамбени фонд, са преко половине изграђено после 1970-их година

- Изграђена мрежа објеката спорта, физичке културе и рекреације
- Мотивисање за рађање и образовање кроз организоване акције (бесплатна помоћ за новорођену децу, бесплатни уџбеници за први образовни циклус, стипендије за студенте, бесплатни превоз да децу, средњошколце и сл.) и помоћ старима преко 65 год, маргиналним (бесплатан превоз за потребе народне кухиње - 450 obroka) и слабопокретним групама и др.
- Дуално образовање (техничка школа у Бору)
- Постојање стратегије социјалне заштите и Савета за социјалну заштиту

слабости/недостаци

- Недовољни капацитети предшколских објеката у односу на потребе и њихов неравномеран просторни распоред
- Недостатак објеката социјалне заштите у јавном сектору (дневни боравак за старе, сигурна кућа, клубови за подршку особама са сметњама у развоју, саветовалиште са услугама и програмима за особе са инвалидитетом, итд.)
- Непостојање организованог јавног или специјализовани превоза до места у коме постоје недостајући садржаји здравствене заштите
- Подискоришћеност објеката спорта, физичке културе и рекреације
- Непостојање евиденције о стамбеним потребама и броју људи без решеног стамбеног питања
- Подстандардна насеља - најугроженије насеље "Север" на ободу копа
- Зауостављена реализација пројеката и доношење стратешких докумената везаних за становање угрожених група, пре свега Рома
- Осећај смањене безбедности у јавним просторима месних заједница Север, Стари центар и Старо Селиште
- Недостатак кадрова на захтев послодавца, нарочито геронто домаћица
- Велика листа чекања за вртиће (250 деце на чекању)

потенцијали/могућности

- Развој социјалног предузетништва, укључивање приватног сектора као пружаоца услуга из области социјалне, здравствене заштите, образовања
- Решавање проблема подстандардних насеља
- Искоришћавање и активирање ненастањених станова (10% од укупног броја станова у Бору)
- Проширење простора за смештај дечијих установа (плански дефинисано)
- Активни пројекти на повећању приступачности јавних простора и објеката
- Изградња европског вртића (капацитет 300 деце)
- Каријерно саветовање, кадровско стипендирање младих и стамбена подршка
- Доследна имплементације Плана здравствене заштите

претње/ризици

- Негативни природни прираштај и повећање удела старих у укупном становништву
- Висок проценат оболелих од малигнух болести (утицај на социјалну, образовну и здравствену инфраструктуру)
- Високе цене социјалне и здравствене заштите и образовања у приватном сектору
- Недостатак стручног кадра у области здравства, образовања (одлазак школованих здравствених радника у иностранство и приватни сектор)
- Перспектива старог становништва на селу без социјалне помоћи и заштите
- Везивање културних дешавања и објеката само за урбана подручја
- Високе цене нових станова за локално становништво
- Непостојање система праћења ефеката и резултата пројеката у области социјалне политике и стихијска реализација пројеката - недостатак социјалне карте
- Недовољна примања запослених у области образовања, здравствене и социјалне заштите

потребе

- Централизовано пружање услуга у социјалној заштити и проширење активности нарочито према старим и немоћним (помоћ у кући за старе у сеоским срединама, формирање дневног боравка за старе и сигурне куће и др.)
- Боља покривеност и просторна дистрибуција објектима примарне здравствене заштите, предшколких и образовних услуга.
- Очување културног идентитета и диверзитета подручја преко локалних и регионалних програма развоја културе и интегрисањем културно-образовних и других интерсекторских програма
- Успостављање одговарајућих стандарда и норматива за нову стамбену изградњу, као и за реконструкцију и обнову постојећег стамбеног фонда

6.5 УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ И ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ***предности/снаге***

- Усвојена и ажурна планска документације
- Бројни европски пројекти који се реализују на Урбаном подручју (Horizon пројекат, IPA и др.)
- Искуство у аплицирању и коришћењу различитих (међународних и домаћих) извора финансирања пројеката
- Искуство у умрежавању са домаћим и међународним партнерима - прекогранична сарадња
- Развијен систем електронске комуникације између управе и грађана (пројекат „Веб портал - мој предмет“)
- Релативно добра транспарентност локалне самоуправе за 2022. годину (LTI 65, ранг 14/145)
- Дигитална промоција региона (РАРИС)
- Јавно комунално предузеће за јавни градски превоз и топлану
- Успостављено партнерство (међуопштинска сарадња) - управљање отпадом, водосистем Боговина)

- Радно тело за управљање отпадом и стално радно тело за спровођење плана заштите ваздуха

слабости/недостаџи

- Недовољна координација националних, регионалних и локалних актера у процес управљања
- Слаба сарадња различитих актерима на локалу (предузећа јавног сектора, привреда, цивилни сектор, научне и истраживачке институције)
- Слаба формална партиципација грађана кроз законом обавезне јавне консултације и јавни увид на планске документе и низак ниво поверења у сопствени утицај на развојне политике града
- Недостатак кадрова у ЈЛС за управљање урбаним развојем и низак ниво спровођења јавних политика
- Непостојање ГИС платформе за управљање

потенцијали/могућности

- Развој механизма реалне партиципације и транспарентности процеса за потребе израде планских докумената
- Међународни и национални програми и пројекти за изградњу и подизање капацитета управљања
- Јавно-приватна партнерства у разним областима - инфраструктура, брендирање места, одржива мобилност и ЈГП, развој одрживог туризма
- Међународни програм „SATREBS“
- Регионални план управљања отпадом
- Бројни међународни пројекти и фондови, као и укључење међународних организација у процес помоћи креирању развојних политика – URBACT 4, BAUNAUS, EU CBC – Бугарска, Румунија, Дунавска стратегија и др.

претње/ризици

- Недовољна институционална оспособљеност за решавање кључних проблема,
- Споро реформисање управе за процесе управљања са више актера
- Наставак ниског ниво партиципације грађана у процесу урбаног развоја
- Висок притисак централног нивоа управе кроз увођење нових формалних обавеза за ЈЛС
- Одливање квалитетних кадрова из система управе и забрана запошљавања

потребе

- Подизање капацитета у интегралном урбаном управљању
- Системски и релевантно аплицирање за међународне пројекте – веће укључивање међународних партнера
- Суштинска партиципација грађана и заинтересованих страна у процесу планирању изван формалних облика за квалитетно управљање урбаним развојем
- Већа употреба ИКТ и ГИС алата за управљање али и партиципацију грађана и

заинтересованих страна (Паметно управљање)

7 ВИЗИЈА, ЦИЉЕВИ, ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

7.1 ВИЗИЈА

НЕ САМО ГРАД РУДНИК, ВЕЋ ГРАД СА РУДНИКОМ.

СЕДАМ КИЛОМЕТАРА ИСТОРИЈСКОГ РАЗВОЈА САВРЕМЕНОГ ГРАДА.

ЗЕЛЕНИ ГРАД КОЈИ ПОБОЉШАВА ЗДРАВЉЕ И ДОБРОБИТ ГРАЂАНА.

ЦЕНТАР ИНОВАЦИЈА И ОДРЖИВОГ ПРИСТУПА У РУДАРСТВУ.

МУЛТИКУЛТУРАЛНИ ГРАД, ГРАД МЛАДИХ И ДОСЕЉЕНИКА.

Бор је град јединственог урбаног идентитета кога карактерише линеарна структура, која осим просторног има и културно-историјску димензију приказа развоја града и његове грађене структуре. Бор је и град зеленила кога одликује зелени прстен око града и у оквиру градског ткива. Зеленило је база развоја Бора као здравог града, усмереног ка побољшању здравља и добробити грађана. Као центар високог образовања, науке и технологије, Бор постаје иновативни центар рударства са фокусом на развој одрживости и стварања здраве животне средине у балансу са економским развојем. Захваљујући економским могућностима и високом квалитету живота у граду, Бор је мултикултурани и млад град, просперитетан и повољан за живот, у који су добродошли и нови житељи и посетиоци.

7.2 ТЕМАТСКИ ЦИЉЕВИ, ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

Полазни оквир за формулисање циљева, посебних циљева и мера стратегије урбаног подручја (СУП) представља нова легислатива Европске комисије, која утврђује заједничке показатеље остварења и резултата за Европски фонд за регионална улагања (Улагања у радна места и раст и Interreg) и Европски кохезиони фонд¹¹ (ЕК, 2021). Циљеви нове Кохезионе политике ЕУ за период 2021-2027 су: 1) Конкурентнија и паметнија Европа промовисањем иновативне и паметне економске трансформације и ИКТ регионалне интеграције; 2) Зеленија, отпорнија Европа са ниском емисијом угљеника, која прелази на економију са нултом нето емисијом угљеника промовишући прелазак на чисту и праведну енергију, зелених и плавих инвестиција, циркуларне економије, прилагођавање и ублажавање климатских промена, управљања ризиком и његове превенције, те одрживе урбане мобилности; 3) Повезанија Европа јачањем мобилности; 4) Инклузивнија Европа са истакнутом социјалном компонентом применом ЕУ стуба социјалних права, и 5) Европа ближа грађанима подстицањем одрживог и интегралног развоја свих врста подручја и локалних иницијатива.

Национални оквир за СУП чине јавне политике, које се припремају и усвајају у процесу интеграције Србије у ЕУ. Наведене су хронолошки полазећи од најновијих, и то: Нацрт Закона о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком,

¹¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>

2023¹²; Програм управљања муљем у Србији од 2023. до 2032. године¹³ (Влада РС, 2023); Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године¹⁴; Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године¹⁵ („Сл. гласник РС”, бр. 9/2023); Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године¹⁶ („Сл. гласник РС”, бр. 12/2022); Програм заштите ваздуха у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године са акционим планом¹⁷ („Сл. гласник РС”, бр. 140/2022); Програм развоја циркуларне економије у Републици Србији за период 2022–2024. године¹⁸ („Сл. гласник РС”, бр. 137/2022); Програм управљања отпадом у Републици Србији за период 2022-2031. године¹⁹ („Сл. гласник РС”, бр. 12/2022); Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт²⁰; Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт²¹; Стратешки приоритети развоја културе Републике Србије од 2021-2025. године²² (Министарство културе и информисања РС, 2021); Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. године²³; Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године²⁴ („Сл. гласник РС”, бр. 86/2021); Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања”²⁵ („Сл. гласник РС”, бр. 10/2021); Стратегија развоја стартап екосистема Републике Србије за период од 2021. до 2025. године²⁶ („Сл. гласник РС”, број 125/2021); Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године²⁷ („Сл. гласник РС”, бр. 35/2020); Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године²⁸ („Сл. гласник РС”, бр. 18/2021, 36/2021); Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. године²⁹ („Сл. гласник РС”, бр. 107/2021); Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године³⁰ („Сл. гласник РС”, бр. 21/2020); Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године³¹ („Сл. гласник РС”, бр. 47/2019); Стратегија развоја

12 <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-uprav-ljanje-kohezionom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>

13 <https://www.ekologija.gov.rs/lat/saopstenja/vesti/prvi-put-usvojen-vazan-planski-dokument-%E2%80%93-program-uprav-ljanja-muljem-u-republici-srbiji>

<https://www.srbija.gov.rs/vest/735156/usvojen-program-upravljanja-muljem-u-srbiji-od-2023-do-2032-godine.php>

14 <https://www.ekologija.gov.rs/saopstenja/vesti/vlada-republike-srbije-usvojila-strategiju-niskougljenicnog-razvoja-do-2030-godine>

15 <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2023/9/1/reg>

16 <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/1>

17 <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2022/140/1>

18 <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2022/137/1>

19 http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/2022_02/SG_012_2022_010.htm

20 <https://www.ekologija.gov.rs/informacije-od-javnog-znacaja/javne-rasprave/javni-poziv-za-ucesce-javnosti-u-procesu-kon-sultacija-u-vezi-sa-izradom-programa-prilagodjavanja-na-izmenjene-klimatske-uslove-sa-akcionim-planom-0>

21 <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>

22 <https://www.kultura.gov.rs/extfile/sr/6132/Strate%20C5%A1ki%20prioriteti%20razvoja%20kulture.pdf>

23 <https://www.mre.gov.rs/dokumenta/strateska-dokumenta/integrisani-nacionalni-energetski-i-klimatski-plan-republi-kesrbije-za-period-2021-do-2030-sa-vizijom-do-2050-godine>

24 <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/86/1/reg>

25 <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

26 http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/2021_12/SG_125_2021_011.htm

27 <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/35/1/reg>

28 <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/ispravka/2021/36/1>

29 <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/63/1/reg>

30 <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

31 <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg>

вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године³² („Сл. гласник РС“, бр. 96/2019); Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године³³ („Сл. гласник РС“, бр. 61/2018.); Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године³⁴ („Сл. гласник РС“, бр. 98/2016); Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године³⁵ („Сл. гласник РС“, број 85/2014); Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године³⁶ („Сл. гласник РС“, број 35/15).

Усклађивањем циљева и мера из ЕУ и националних политика формулисан је оквир за одрживи и интегрални територијални развој урбаних подручја, који чине следећи циљеви:

- 1) Јачање урбаног идентитета и обнова урбаног подручја подстицањем одрживог и интегралног развоја;
- 2) Промовисање преласка на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, прилагођавања и ублажавања климатских промена, превенције и управљања ризицима, и одрживе урбане мобилности;
- 3) Промовисање иновативне и паметне економске трансформације, циркуларне и нискоугљеничне економије и ИКТ интеграција;
- 4) Унапређење друштвеног благостања, и
- 5) Унапређење управљања урбаним развојем.

“Локализовање” циљева, посебних циљева и мера је за сваку територију проверавано и прилагођавано локалном контексту. Одвијало се кроз радионице са локалним актерима – члановима радних група и савета стратегија, као и на јавним форумима са грађанима. Након циклуса провере на појединачним стратегијама, спроведена је следећа итерација где су сублимирани предлози и сагледане специфичности локалних територија, проблема, потреба, предлога пројеката, и где је извршена финална корекција посебних циљева и мера. У наредном тексту је дат приказ циљева, посебних циљева и мера за урбано подручје.

Табела 1 Тематски циљеви, посебни циљеви и мере

Објашњење коришћених скраћеница: **Ц – ЦИЉ, ПЦ – посебни циљ, М – мера**³⁷

Ц 1. Јачање урбаног идентитета и обнова урбаног подручја подстицањем одрживог и интегралног развоја
ПЦ 1.1 Унапређен и уједначен квалитет уређености и приступачности урбаног подручја
М 1.1.1 Развој, обнова и регенерација недовољно искоришћених објеката, зона и целина насеља, укључујући и ревитализацију браунфилд локација
М 1.1.2 Урбана регенерација делова насеља који су изложени девастационим процесима, укључујући и последице климатских промена (плављење, топлотна острва и др)

32 <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/96/1/reg>

33 <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2018/61/1/reg>

34 <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2016/98/1>

35 <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2014/85/1>

36 <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/35/1/reg>

37 У складу са ЕК Легислативом (2021) Заједнички показатељи остварења и заједнички показатељи резултата за ЕФРР („Улагање за радна места и раст” и Interreg) и Кохезиони фонд и националним стратегијама

М 1.1.3 Уређење, очување и повезивање јавних простора (површина и објеката) у складу са концептом приступачности и повећањем приступачности објектима јавних сервиса и служби
М 1.1.4 Успостављање мера за унапређење управљања, одржавања и подизања културе становања у стамбеним заједницама (вишепородичним зградама) и повећање приступачности вишеспратним стамбеним објектима (рампе, лифтови)
М 1.1.5 Унапређење безбедности у урбаним подручјима
М 1.1.6 Стварање полицентричног града - формирање нових тргова, урбаних џепова, јавних површина (паркова) и ревитализација постојећих простора
ПЦ 1.2 Подстицање заштите културног и градитељског наслеђа
М 1.2.1 Активна заштита културног наслеђа и препоруке за карактер и интензитет прихватљивих активности у планирању урбаног развоја.
М 1.2.2 Обнова и заштита објеката и целина градитељског и урбаног наслеђа које нису заштићена културна добра (традиционални типови, вернакуларна архитектура, индустријски објекти, архитектура и урбанизам пре и после II светског рата, итд)
М 1.2.3 Очување културног диверзитета предела
М 1.2.4 Очување архитектонског идентитета и специфичности града, односно диверзификантности
ПЦ 1.3 Подстицање развоја одрживог туризма
М 1.3.1 Диверзификација туристичке понуде заснована на идентитету урбаног подручја уз одрживо коришћење природних и културних добара, њихову ефикаснију и свеобухватнију заштиту, и ублажавање негативних утицаја туризма
М 1.3.2 Развој туристичке супра и инфраструктуре
ПЦ 1.4 Подстицање интегралног и одрживог приступа у санацији нелегалне изградње и њено спречавање
М 1.4.1 Спречавање неконтролисаног ширења грађевинског земљишта на рачун пољопривредног, шумског и водног земљишта
М 1.4.2 Санација и обнова постојећих подстандардних или неуређених стамбених насеља и целина кроз њихово инфраструктурно опремање, изградњу објеката јавне намене и унапређење квалитета јавних простора
М 1.4.3 Уклањање нелегалних објеката у зонама под режимима заштите (санитарна заштита изворишта воде за пиће, плавна подручја, водно земљиште, заштићена културна и природна добра, близина рудника...)

Ц 2. Промовисање преласка на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, прилагођавања и ублажавања климатских промена, превенције и управљања ризицима, и одрживе урбане мобилности

ПЦ 2.1 Унапређење енергетске ефикасности и смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште

М 2.1.1 Успостављање одрживе енергетике (применом мера енергетске ефикасности, коришћењем обновљивих извора енергије и применом норми и иновативних материјала за заштиту животне средине и смањење штетних утицаја на климу)

ПЦ 2.2 Подстицање коришћења обновљивих извора енергије

М 2.2.1 Интеграција обновљивих извора енергије (електричне, соларне, топлотне, енергије ветра и др)

ПЦ 2.3 Развој паметних енергетских система, мрежа и складиштења
М 2.3.1 Увођење паметне енергетске мреже, напредних система за складиштење и дистрибуцију енергије, топлотне енергије (даљинско грејање), праћење енергетске ефикасности, развој паметних градова, енергетски ефикасна расвета, одржива производња биомасе и др.
ПЦ 2.4 Прилагођавање климатским променама и спречавања ризика од катастрофа, јачање резилијентности на климатске промене, узимајући у обзир приступ заснован на екосистемима
М 2.4.1 Установљење нових или побољшани система за праћење ризика, приправност, упозоравање и одговор у случају природних катастрофа и хазарда
М 2.4.2 Унапређене мере заштите од природних катастрофа повезаних са климатским променама (осим поплава и шумских пожара)
М 2.4.3 Ефикаснија заштита од поплава спољним водама (реке и језера)
М 2.4.4 Новоизграђена или учвршћена и побољшана заштита од клизишта и одрона
М 2.4.5 Изграђена или побољшана зелена инфраструктура за прилагођавање климатским променама
М 2.4.6 Мере (технички системи) заштите од шумских пожара
ПЦ 2.5 Обезбеђење једнаког приступа санитацији и снабдевању водом и унапређење одрживог управљања водама
М 2.5.1 Нови или унапређени системи за побољшање квалитета воде за пиће која се испоручује потрошачима у јавним водоводним системима
М 2.5.2 Нови или побољшани јавни дистрибутивни водоводни системи
М 2.5.3 Нови или побољшани јавни канализациони системи за прикупљање отпадних вода
М 2.5.4 Нови или побољшани капацитети за пречишћавање отпадних вода и обраде канализационих муљева
М 2.5.5 Нови или побољшани системи за заштиту од плављења кишним водама, укључујући системе за коришћење кишнице
ПЦ 2.6 Унапређење управљања отпадом
М 2.6.1 Успостављање регионалног система управљања отпадом
М 2.6.2 Стварање планског основа за успостављање система управљања отпадом
М 2.6.3 Развој, прилагођавање и модернизација комуналне инфраструктуре за управљање отпадом
М 2.6.4 Повећање капацитета за управљање отпадом
М 2.6.5 Подстицање и увођење сепарације отпада
М 2.6.6 Увођење адекватног управљања опасним отпадом из домаћинства
М 2.6.7 Увођење адекватног управљања грађевинским отпадом
ПЦ 2.7. Јачање заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, и смањење свих облика загађења
М 2.7.1 Системска заштита зелене инфраструктуре (биље) и плаве инфраструктуре (вода)
М 2.7.2 Идентификација подручја у оквиру припреме за НАТУРА 2000 мреже обухваћена мерама заштите и обнове

М 2.7.3 Обновљено земљиште за зелене површине, стамбену подршку, економске или друге сврхе
М 2.7.4 Унапређење и проширење подручја обухваћених постављањем система за праћење квалитета ваздуха
М 2.7.5 Јасно дефинисање подручја обухваћених заштитом од великих хемијских удеса и ограничавање последица тих удеса по здравље људи и животну средину кроз контролу Севесо постројења/комплекса
ПЦ 2.8 Подстицање одрживе мултимодалне урбане мобилности
М 2.8.1 Подстицање коришћења алтернативних видова превоза - car share, електрични тротинети, бицикли и др. у циљу смањења заузетости јавних (паркинг) површина
М 2.8.2 Увођење еколошки прихватљивих возила у систем колективног јавног превоза
М 2.8.3 Обезбеђење инфраструктуре намењене пешацима (пешачке стазе) и бициклистичком саобраћају
М 2.8.4 Увођење инфраструктуре за алтернативна горива
М 2.8.5 Установљење новог или модернизованог дигитализованог система праћења и управљања градским превозом
ПЦ 2.9 Развој паметне, сигурне, одрживе и мултимодалне саобраћајне мреже од међународног и националног значаја која је отпорна на климатске промене
М 2.9.1 Укључивање процене утицаја на становништво у техничку и планску документацију
М 2.9.2 Усклађивање докумената просторног и урбанистичког планирања на нивоу ЈЛС и ИТИ са развојем саобраћајне мреже међународног и националног значаја
ПЦ 2.10 Развој и јачање одрживе, паметне и мултимодалне националне, регионалне и локалне мобилности која је отпорна на климатске промене, укључујући бољи приступ саобраћајној мрежи од међународног и националног значаја и прекограничној мобилности
М 2.10.1 Унапређење путне мреже и друмског саобраћаја
М 2.10.2 Унапређење система управљања друмским саобраћајем
М 2.10.3 Унапређење железничке мреже и железничког саобраћаја
М 2.10.4 Нове и модернизоване мултимодалне везе

Ц 3. Промовисање иновативне и паметне економске трансформације, циркуларне и нискоугљеничне економије и ИКТ интеграција
ПЦ 3.1 Развој и јачање истраживачких и иновационих капацитета и примена напредних технологија
М 3.1.1 Подршка предузећима и стварање радних места, јачању иновационих капацитета и примени напредних технологија у микро, малим, средњим и великим предузећима
М 3.1.2 Подршка истраживачима и научноистраживачким организацијама које учествују у заједничким истраживачким пројектима и који имају примену у привреди и јавном сектору
М 3.1.3 Увећање броја и подршка предузећима која сарађују са научноистраживачким организацијама
М 3.1.4 Подстицање међурегионалних улагања за иновације
М 3.1.5 Подршка оснивању Регионалног технолошког инкубатора као мешовитог система НТП (научно технолошког парка) и оснивању Start-up центра
ПЦ 3.2 Коришћење предности дигитализације за грађане, предузећа, истраживачке институције и органе јавне управе

М 3.2.1 Унапређење дигиталних знања и вештина грађана (укључујући и старије грађане 65+), подизање капацитета запослених у јавном и приватном сектору за коришћење нових технологија и унапређење дигиталне инфраструктуре у образовним установама
М 3.2.2 Дигитализација услуга и пословања у јавном и приватном сектору
М 3.2.3 Подршка унапређењу дигиталних алата у циљу приступачности јавних услуга особама са посебним потребама
М 3.2.4. Унапређење информационе безбедности грађана, јавне управе и привреде
ПЦ 3.3 Јачање одрживог раста и конкурентности МСП-ова и отварање радних места
М 3.3.1 Унапређено пословање и развој МСП, унапређена пословна инфраструктура, јачање иновативности и стимулсање пословног удруживања и креирања ланаца вредности
М 3.3.2 Унапређење и јачање инфраструктуре за подршку предузетништву и подршка формирању градског савета за подршку МСП и предузетништву и предузетничког услужног центра
ПЦ 3.4. Развој компетенција за паметну специјализацију 4С, индустријску транзицију и предузетништво, у оквиру четвороструке спирале иновација (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор - институционални учесници)
М 3.4.1 Развијање капацитета установа и институција за развој МСП
М 3.4.2 Развијање компетенција МСП и институционалних учесника оријентисано ка иновативности и предузетништву
М 3.4.3 Учешће МСП и институционалних учесника у компететивним позивима
М 3.4.4 Повезивање на платформу за промоцију услуга, технологија и производа у областима дигиталне, иновативне и креативне делатности
М 3.4.5 Повезивање установа и субјеката из области туризма на туристичку платформу
М 3.4.6. Институционално повезивање јавног и приватног сектора
ПЦ 3.5 Јачање дигиталне повезаности
М 3.5.1 Обезбеђење широкопојасног приступа високог капацитета преноса података
ПЦ 3.6 Подстицање и промовисање прелаза на циркуларну и ресурсно ефикасну економију
М 3.6.1 Едукација привредних субјеката и подстицање инвестиција у решења циркуларне економије као генераторе раста (нови капацитет за рециклирање отпада, улагања у постројења за сепаратно прикупљање отпада, отпад прерађен за поновну употребу)
М 3.6.2 Подстицање обезбеђивања субвенција за потребе реализације пројеката циркуларне економије
ПЦ 3.7 Подстицање и промовисање прелаза на економију са нултом нето стопом емисије угљеника
М 3.7.1 Подстицање инвестиција у решења нискоугљеничне економије као генераторе раста, ефикасније употребе материјалних ресурса и енергетске ефикасности

Ц 4. Унапређење друштвеног благостања

ПЦ 4.1 Унапређење делотворности и инклузивности тржишта рада и приступа квалитетном запошљавању и достојанственом раду и подстицање социјалног предузетништва

М 4.1.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга запошљавања и подстицања социјалног предузетништва

М 4.1.2 Стварање могућности и повољнијих услова за запошљавање теже запошљивих група (радници са више од 50 година, радници са нижим степеном образовања, жене и др.)

ПЦ 4.2. Развој социјалне инфраструктуре и услуга и подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација

М 4.2.1 Развој нових или модернизовање постојећих објеката за привремени прихват и интервентно збрињавање (бескућници, деца у просјачењу, жртве насиља, мигранти и др.)
ПЦ 4.3 Промовисање социјално-економске инклузије маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају, укључујући особе са посебним потребама, путем интегрисаног деловања које обухвата становање и социјалне услуге
М 4.3.1 Повећање обима, квалитета и разноврсности стамбених решења за кориснике стамбене подршке кроз изградњу и друге начине прибављања нових стамбених јединица у јавној својини намењених за издавање у повољан закуп, као и развојем алтернативних стамбених решења
М 4.3.2 Активирање недовољно искоришћених објеката свих намена за приуштиво становање
ПЦ 4.4 Побољшање једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама образовања
М 4.4.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга бриге о деци предшколског, основног и средњошколског образовања, оспособљавања и образовања у току читавог живота (континуирана едукација)
М 4.4.2 Креирање механизма и стварање услова за решавање проблема социјално угроженог становништва
ПЦ 4.5 Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравственог система
М 4.5.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга здравствене и социјалне заштите
М 4.5.2 Ширење мрежа здравствених услуга и боља доступност ради јачања превентивне здравствене заштите
СЦ 4.6 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, програмима и објектима културе
М 4.6.1 Побољшан приступ и ширење мреже социјалних услуга и социјалних иновација у заједници
М 4.6.2 Јачање капацитета за бригу о старима у руралним срединама
ПЦ 4.7 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, програмима и објектима спорта и рекреације
М 4.7.1 Успостављање континуиране сарадње установа културе и размене културних садржаја на урбаном подручју
ПЦ 4.8 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, садржајима и објектима спорта и рекреације
М 4.8.1 Унапређење квалитета живота кроз бављење спортом као елементом од суштинског значаја за развој личности и здравог начина живота
М 4.8.2 Изградња спортских терена у урбаним и руралним насељима
М 4.9 Осмишљавање и организовање понуде програма и садржаја за квалитетно коришћење слободног времена младих
М 4.9.2 Развој модела „Клуб за младе“
М 4.9.3 Подстицање младих за волонтирање у различитим областима

Ц 5. Унапређење управљања урбаним/територијалним развојем

ПЦ 5.1 Подстицање управљања развојем на више нивоа - локални, национални, међунационални, ЕУ и др.

М 5.1.1 Успостављање тела за праћење реализације стратегије урбаног развоја

М 5.1.2 Подизање капацитета за управљање развојем (развојна агенција, КЛЕР, урбанистичко предузеће и/или одељење за урбанизам)

М 5.1.3 Јачање јавног дијалога, ефективнија примена мрежа, партнерстава, програма и пројеката управљања урбаним развојем на више нивоа ради унапређења квалитета рада и увођења иновација

М 5.1.4 Успостављање стандарда на локалном нивоу
ПЦ 5.2 Подстицање приступа са више актера - привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор
М 5.2.1 Примена оквира четвороструке и петоструке спирале иновација у оквиру економије знања (Quadruple and quintuple Helix Model of innovation)
ПЦ 5.3 Подстицање партиципативног приступа и иницијатива вођених заједницом уз укључивање локалних актера
М 5.3.1 Подизање свести грађана и стејхолдера о њиховом праву укључивања у процес доношења одлука о урбаном развоју кроз информисање, консултације и активно учешће
М 5.3.2 Усмеравање учешћа ка јачању друштвене одговорности и уравнотеживању јавних и приватних интереса у процесима доношења одлука
М 5.3.3 Унапређење процедура учешћа грађана и укључивања стејхолдера у процесима доношења одлука у складу са Указом о проглашењу Закона о потврђивању Додатног протокола Европској повељи о локалној самоуправи о праву да се учествује у пословима локалних власти и стандардима отворене управе
М 5.3.4 Успостављање система перманентног образовања о потреби учешћа у процесу одлучивања
М 5.3.5 Успостављање система перманентног јавног информисања о потребама учешћа јавности у поступцима доношења одлука
М 5.3.6 Јачање капацитета код ималаца јавних овлашћења о потреби учешћа у поступцима доношења јавних политика, одлука, планова
М 5.3.7 Квалитетнија партиципација и колаборација грађана у обликовању простора
ПЦ 5.4 Подстицање мешања (<i>blending</i>) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних)
М 5.4.1 Подршка коришћењу различитих извора финансирања приоритетних подручја интервенције стратегије урбаног подручја
М 5.4.2 Примена инструмената Кохезионе политике ЕУ и др. - интегралних територијалних инвестиција (ITI – Integrated Territorial Investment), одрживог урбаног развоја (SUD – Sustainable Urban Development), локалног развоја којим управља ЈЛС (CLLD – Community Led Local Development)
М 5.4.3 Институционализација-комплементарно и заједничко аплицирање на нивоу урбаног подручја
ПЦ 5.5 Јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја
М 5.5.1 Развој регионалног информационог система (ГИС) за потребе управљања развојем територије (мониторинг и евалуација спровођења стратегије урбаног подручја)
М 5.5.2 Успостављање регистара (регистри/евиденција јавне својине и јавних добара, браунфилд локација, недовољно искоришћених локација и објеката, мапирање нелегалне изградње, мониторинг саобраћаја, водопривредне инфраструктуре, управљања ризицима и др.) и њихово редовно ажурирање
М 5.5.3 Успостављање јавно доступних одређених регистара

8 ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

8.1 СТРАТЕШКИ ПРИСТУП И ПРОСТОРНА ДИМЕНЗИЈА

Централне зоне градова и урбана подручја с различитим степеном урбанизације, у мрежи сеоских насеља и подручја екстензивне пољопривредне производње и природних предела, захтевају појачане капацитете за спровођење политика развоја. Свеобухватни контекст, који је оквир за овај услов, може се рашчланити на неколико кључних аспеката. Прво, различити локални контексти и услови изразито отежавају формулисање јединственог приступа за креирање политика у овим урбаним подручјима. Ова подручја поседују јединствени територијални капитал, па то захтева различите стратегије за конципирање потенцијалних праваца одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја.

Друго, ова подручја су претежно под утицајем националних, па чак и наднационалних политика које су првенствено секторски организоване. И разумевање њихове социо-економске и просторне динамике и прилагођене политике често су ограничени на њихове главне предности или само секторска питања: субвенције за иницијативе индустријског реструктурисања, подстицање инвестиција, очување природних ресурса и културног наслеђа и др. Дугорочно, овакав приступ може неговати постојеће стање и ометати флексибилност у спровођењу иновативних политика.

На крају, покрет који се залаже за већу осетљивост према овом разноликом спектру урбаних подручја појавио се у последњих неколико деценија и подстакао је истраживања усмерена на регионе који заостају у развоју и процесе просторне маргинализације. Резултат је неколико покушаја да се формулишу препоруке за алтернативне политике. Ова промена је довела до појачаног нагласка на просторној комплексности и примени приступа прилагођеног усмеравању националних и међународних (нпр. ЕУ) ресурса ка различитим карактеристикама сваког места.

Као одговор на критике занемаривања просторног аспекта унутар територијалних политика појавила се нова оријентација. Приступ заснован на месту (енг. *place-based approach*) подржава развој специфичних локација, прилагођавајући интервенције и инвестиције јединственим просторним контекстима с намером да се ослободи њихов недовољно искоришћени потенцијал. Овај приступ је убрзао значајну транзицију ка стратешки оријентисаном ставу, с додатним нагласком на партиципативним процесима и екстензивном ангажовању различитих актера. Приступ је заснован на јасном разумевању различитих контекста, њихових рањивости или њиховим јединственим сложеностима, и подразумева свеобухватнију стратешку оријентацију у обликовању политика развоја. У том смислу, важне су две димензије: значај географског контекста и кључна улога знања актера у креирању просторних иницијатива.

Прво, планирање урбаних подручја захтева темељно разумевање локалних карактеристика и прилагођавање стратегија локалним ресурсима и капацитетима. Ово подразумева сагледавање одговарајуће територије, са одговарајућим просторним обухватом, за стварање критичне масе и делотворну мобилизацију ресурса на кохерентан начин.

Друго, знање актера је кључно у обликовању структуре и спровођењу територијалних политика. С обзиром на то да ниједан ниво управљања не поседује сва неопходна знања за делотворно деловање, међудејство између различитих административних субјеката и актера постаје најважније. Знање се размењује у бројним дијалошким просторима локалних заједница, и то знање, укоренењено у свакодневним активностима, представља непроцењив ресурс.

Ове димензије проналазе свој пут за делотворно изражавање кроз стратешки приступ, који служи као оперативни оквир за боље коришћење потенцијала урбаних подручја усвајањем начина размишљања „оријентисаног на изазове“. Овај приступ укључује формулисање трансформативних процеса у оквиру јавног деловања, заједно с дефинисањем релевантних социо-просторних циљева који се могу постићи у ограниченом временском оквиру, а све засновано на друштвеном договору и активностима које обједињују настојања и ресурсе заинтересованих страна.

Овај приступ мора бити сам по себи прагматичан. Стратегија не може решити сва развојна питања одједном, и иако је од кључне важности да се стратешки решавају одабрани проблеми, она такође треба да тежи стварању делотворног окружења за учење и полигона за дотеривање и процену визије и циљева. Прихватање стратегије подразумева надгледање процеса доношења одлука и оперативног процеса, у коме опипљиве акције и пројекти проистичу из заједничке просторне визије урбаног подручја. Овај процес настаје кроз интеракцију и различитих актера.

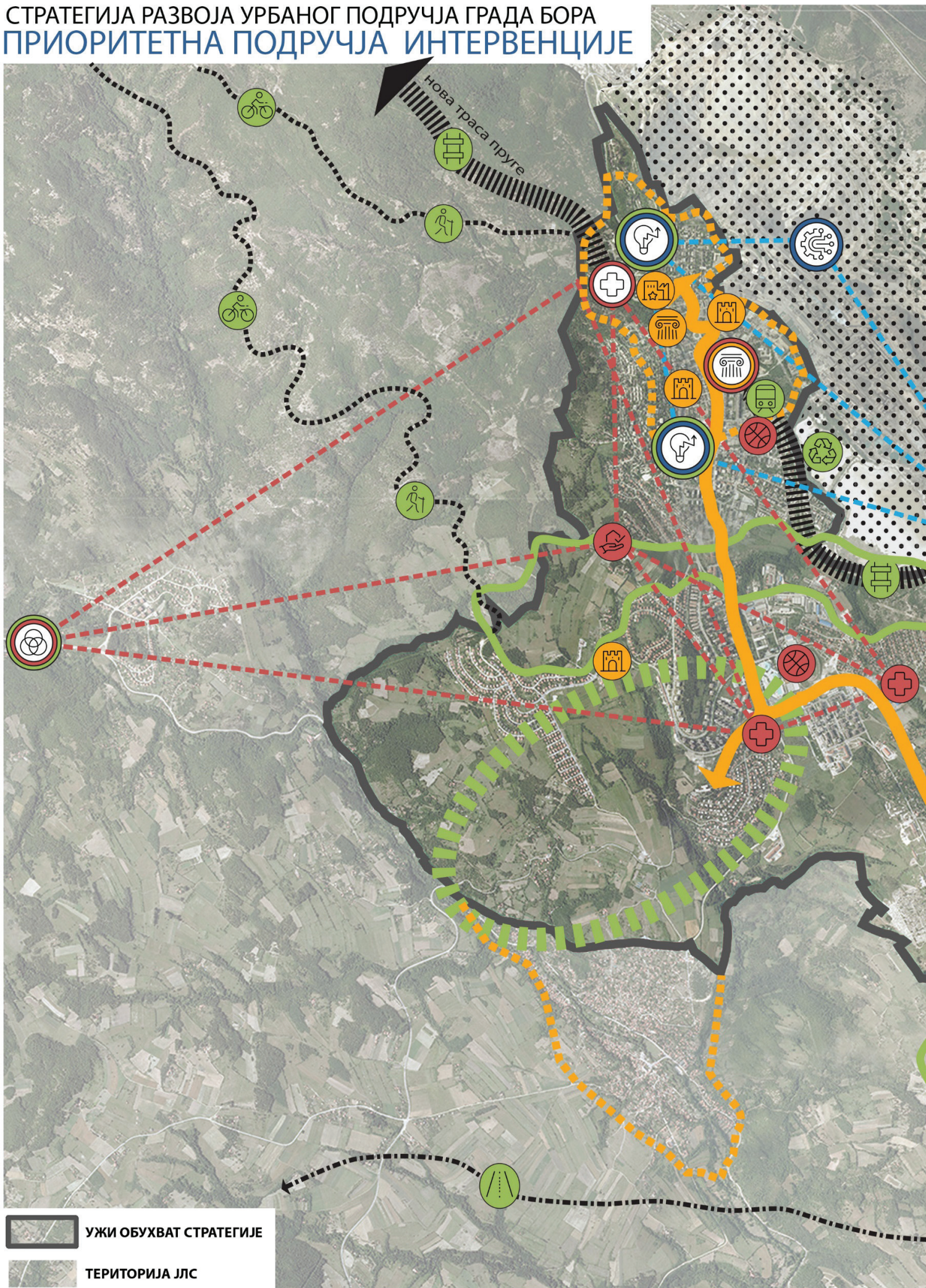
Са ослоном на наведени приступ, у наставку су дати графички прикази:

- приоритетних подручја интервенције (генератори развоја, подручја интервенције, развојне руте и чворишта, зоне заштите и развоја, развојни пунктови и мреже) и
- стратешких пројеката (према тематским циљевима),

до којих се дошло кроз партиципативни процес израде територијалне стратегије.

8.2 ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА БОРА ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

ГЕНЕРАТОРИ РАЗВОЈА

ЦЕНТРИ ПАМЕТНЕ СПЕЦИЈАЛИЗАЦИЈЕ - МАШИНЕ И ПРОИЗВОДНИ ПРОЦЕСИ - РТБ Бор, Институт за рударство и металургију, Технички факултет Бор

ЦЕНТРИ ИНОВАЦИЈА - Технички факултет Бор,, Институт за рударство и металургију, Регионални технолошки инкубатор, Старт-ап центар

РЕХАБИЛИТАЦИОНИ ЦЕНТРИ И ЦЕНТРИ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ - Болница, Дом здравља, Брестовачка бања

ЦЕНТРИ КУЛТУРЕ - Музеј рударства и металургије, Културни центар, Библиотека, Музичка школа

ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА

ОСОВИНЕ УРБАНЕ ОБНОВЕ - БОР МУЗЕЈ АРХИТЕКТУРЕ
Стаза архитектонског наслеђа

ЗОНА ТРАНСФОРМАЦИЈЕ БРАУНФИЛД ЛОКАЦИЈА И НЕИСКОРИШЋЕНИХ ОБЈЕКТА

ЗОНЕ ЗАШТИТЕ И РАЗВОЈА

ЗОНА САНАЦИЈЕ И РЕМЕДИЈАЦИЈЕ - Рудник и први километар

ЗОНЕ УРБАНЕ ОБНОВЕ - Први и други километар , ширење града ка Брестовцу

ЗЕЛЕНА ИНФРАСТРУКТУРА - Зоне очувања и унапређења зелених површина, еколошки коридор на трећем километру

ЗОНА УМАЊЕНОГ ЗАГАЂЕЊА - Пети километар

РАЗВОЈНЕ РУТЕ И ЧВОРИШТА

ПЕШАЧКЕ ЗОНЕ И РУТЕ

БИЦИКЛИСТИЧКЕ СТАЗЕ И РУТЕ

ЖЕЛЕЗНИЧКА ПРУГА - постојећа и новопланирана

ПУТНИЧКА ЖЕЛЕЗНИЧКА СТАНИЦА

ТЕРЕТНА ЖЕЛЕЗНИЧКА СТАНИЦА

ОБИЛАЗНИЦА

ДРЖАВНИ ПУТ ка Зајечару

РАЗВОЈНЕ МРЕЖЕ

НЕПОКРЕТНА КУЛТУРНА ДОБРА И ЗНАМЕНИТА МЕСТА

УСТАНОВЕ КУЛТУРЕ

РЕЦИКЛАЖНИ ЦЕНТАР

УСТАНОВЕ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

ЗДРАВСТВЕНЕ УСТАНОВЕ

СПОРТСКИ ЦЕНТРИ

МРЕЖА ПАМЕТНЕ СПЕЦИЈАЛИЗАЦИЈЕ

МРЕЖЕ ДРУШТВЕНОГ БЛАГОСТАЊА

8.3 СПИСАК СТРАТЕШКИХ ПРОЈЕКТАТА

8.3.1 Идентитет урбаног подручја

1. Реконструкција и повезивање парковских површина
2. Развој насеља „Топовске шупе“
3. Пренамена „Капије града“
4. Бор као музеј индустријске архитектуре
5. Мапирање и валоризација архитектонских целина културно историјског наслеђа (од старе француске градње закључно са функционализмом 90тих година)
6. Оживљавање и увођење централних функција и мреже тргова по километрима - организација кооперативног (партиципативног) архитектонско урбанистичког конкурса
7. Укључивање у ERIH мрежу европског индустријског културног наслеђа

8.3.2 Зелена и енергетска транзиција и урбана мобилност

1. Формирање унутрашњег зеленог прстена - урбане шуме
2. Изградња соларне електране за припрему потрошне топле воде у производњу енергије и соларних панела на јавним објектима, на објектима МСП и приватним објектима и на локацијама где је извршена ремедијација земљишта
3. Унапређење енергетске ефикасности уз поштовање свих аспеката индустријског наслеђа
4. Успостављање система рентирања бицикала и тротинета на сваком километру
5. Траса Црновршке пруге као пешачко - бициклистичка стаза
6. Нова саобраћајна студија и План одрживе урбане мобилности (ПОУМ)
7. Унапређење система управљања јавном расветом (SCADA)
8. Изградње канализационе и атмосферске инфраструктуре са постројењима за пречишћавање отпадних вода
9. Успостављање система за управљање ризицима кроз мониторинг загађења подземних вода, ваздуха, земљишта и утицаја на животну средину већих индустријских постројења у урбаном подручју
10. Рекултивација и ремедијација рудничких простора

8.3.3 Иновативна и паметна економија

1. Формирање Регионалног технолошког инкубатора као мешовитог система НТП (научнотехнолошки парк)
2. Субвенционисање пројеката који поспешују развој циркуларне и нискоугљеничне економије укључујући обнову рециклажних технологија које су раније постојале
3. Оснивање старт ап центра за младе и предузетнике
4. Унапређење инфраструктуре за подршку предузетништву (бизнис инкубатор центар, предузетнички услужни центар и др.)
5. Профилисање и активирање зона паметне специјализације:
  - производни процеси (металски комплекс, Регионални технолошки инкубатор, Технички факултет у Бору, Институт за рударство и металургију Бор)

- храна за будућност (продајни центар производа регистрованих пољопривредних произвођача - дистрибутивни центар, тржница)

8.3.4 Друштвено благостање

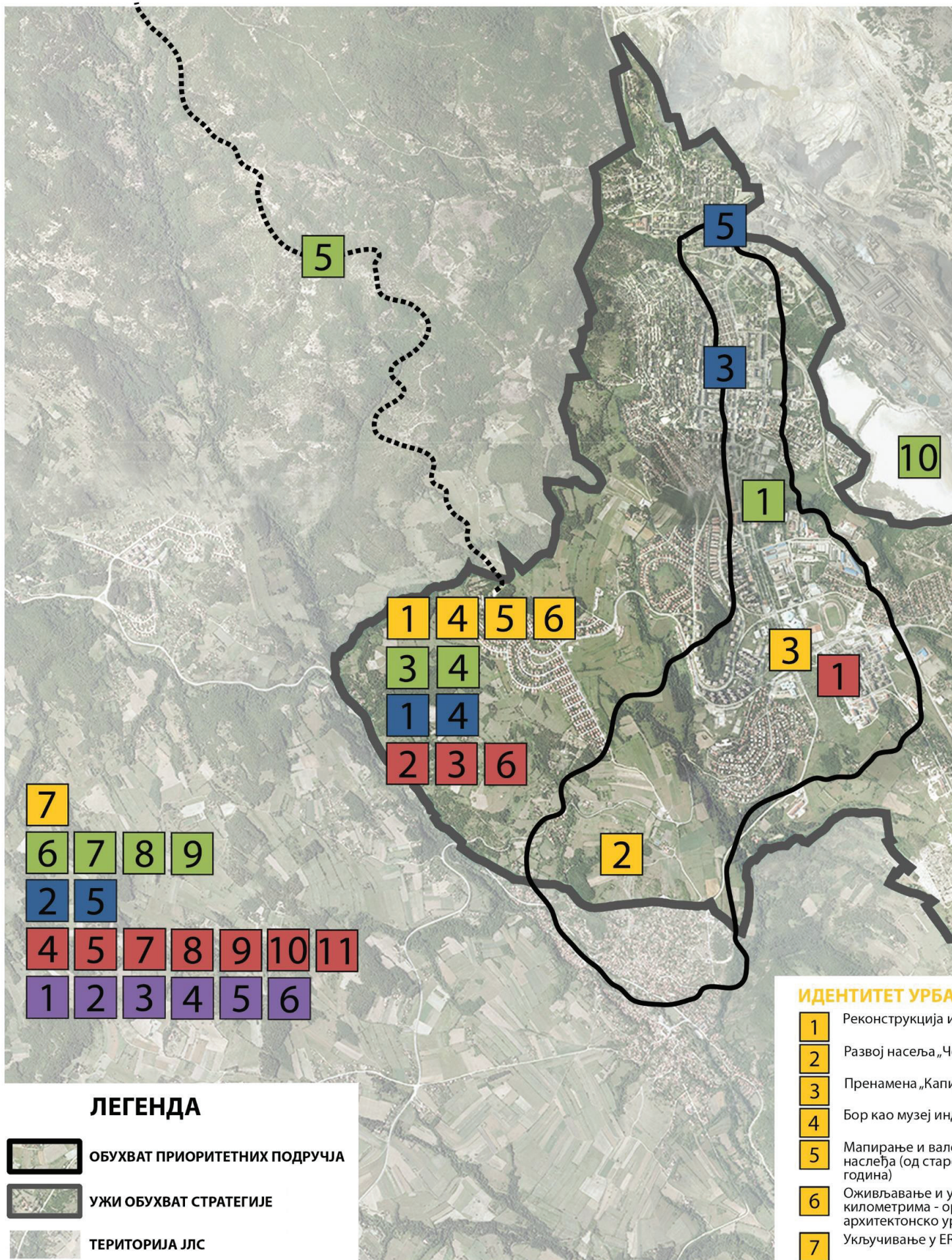
1. Изградња нове болнице
2. Формирање Центра за развој услуга социјалне заштите
3. Санација вишепородичних зграда са равним крововима
4. Обезбеђивање стамбеног фонда за ургентно збрињавање угрожених лица
5. Повећање мреже предшколских установа
6. Измештање Техничког факултета у Бору на нову локацију
7. Подршка запошљавању теже запошљивих категорија и омогућавањем финансијских олакшица и повезивањем са потенцијалним послодавцима
8. Пренамена и адаптација постојећих објеката са могућношћу прибављања у јавну својину
9. Обезбеђивање локација и финансијских средстава за изградњу објеката и запошљавање кадрова за сигурну кућу и прихватилиште
10. Обезбеђивање локације и финансијских средстава за отварање амбуланти ради боље доступности
11. Обезбеђивање средстава ради набавке опреме и запошљавања лекара различитих специјалности ради јачања превентивне здравствене заштите

8.3.5 Управљање урбаним и територијалним развојем

1. Унапређење капацитета за управљање интегралним територијалним инвестицијама, укључујући формирање јединице за координацију пројеката
2. Креирање интегралних пројеката и обука о примени различитих извора финансирања
3. Обука за подстицање примене приступа са више актера – привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор (Quadruple and Quintuple Helix Model of innovation)
4. Визуелна презентација планских докумената развоја града Бора, пројеката и наслеђа, и израда холограмске пројекције срушеног борског димњака
5. Успостављање механизма за активно укључење грађана у процес урбаног развоја и развијање платформе/мапа потенцијалних јавних простора/ тргова са могућношћу директне партиципације грађана у припреми/ одабиру урбанистичко-архитектонских решења, као и припрема и емитовање телевизијског спота на националним телевизијама и израда брошуре о значају учешћа грађана у процесима доношења јавних одлука, политика, планова
6. ГИС платформа - мапирање објеката за најам, куповину, инвестирање, као и доступног, неизграђеног земљишта и недовољно искоришћених објеката и локација и градитељског и културног наслеђа, зелене инфраструктуре

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА БОРА

СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ

УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

и повезивање парковских површина

“Кокањница”

“Грме града”

индустријске архитектуре

координирација архитектонских целина културно историјског и француске градње закључно са функционализмом 90-их

повођење централних функција и мреже тргова по организација кооперативног (партиципативног) урбанистичког конкурса

ин мрежу европског индустријског културног наслеђа

ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНЗИЦИЈА И УРБАНА МОБИЛНОСТ

- 1 Формирање унутрашњег зеленог прстена - урбане шуме
- 2 Изградња соларне електране за припрему потрошне топле воде у производњу енергије и соларних панела на јавним објектима, на објектима МСП и приватним објектима и на локацијама где је извршена ремедијација земљишта
- 3 Унапређење енергетске ефикасности уз поштовање свих аспеката индустријског наслеђа
- 4 Успостављање система рентирања бицикала и тротинета на сваком километру
- 5 Траса Црновршке пруге као пешачко - бициклическа стаза
- 6 Нова саобраћајна студија и План одрживе урбане мобилности (ПОУМ)
- 7 Унапређење система управљања јавном расветом (SCADA)
- 8 Изградње канализационе и атмосферске инфраструктуре са постројењима за пречишћавање отпадних вода
- 9 Успостављање система за управљање ризицима кроз мониторинг загађења подземних вода, ваздуха, земљишта и утицаја на животну средину већих индустријских постројења у урбаном подручју
- 10 Рекултивација и ремедијација рудничких простора

ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА

- 1 Формирање Регионалног технолошког инкубатора
- 2 Субвенционисање пројеката који поспешују развој циркуларне и нискоугљеничне економије укључујући обнову рециклажних технологија које су раније постојале
- 3 Оснивање старт ап центра за младе и предузетнике
- 4 Формирање предузетничког услужног центра
- 5 Профилисање и активирање зона паметне специјализације:
  - производни процеси (металски комплекс, Регионални технолошки инкубатор, Технички факултет у Бору, Институт за рударство и металургију Бор)
  - храна за будућност (продајни центар производа регистрованих пољопривредних произвођача - дистрибутивни центар, тржница)

ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ

- 1 Изградња нове болнице
- 2 Формирање Центра за развој услуга социјалне заштите
- 3 Санација вишепородичних зграда са равним крововима
- 4 Обезбеђивање стамбеног фонда за ургентно збрињавање угрожених лица
- 5 Повећање мреже претшколских установа
- 6 Измештање Техничког факултет у Бору на нову локацију
- 7 Подршка запошљавању теже запошљивих категорија и омогућавањем финансијских олакшица и повезивањем са потенцијалним послодавцима
- 8 Пренамена и адаптација постојећих објеката са могућношћу прибављања у јавну својину
- 9 Обезбеђивање локација и финансијских средстава за изградњу објеката и запошљавање кадрова за сигурну кућу и прихватилиште
- 10 Обезбеђивање локације и финансијских средстава за отварање амбуланти ради боље доступности
- 11 Обезбеђивање средстава ради набавке опреме и запошљавања лекара различитих специјалности ради јачања превентивне здравствене заштите

УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

- 1 Унапређење капацитета за управљање интегралним територијалним инвестицијама, укључујући формирање јединице за координацију пројеката
- 2 Креирање интегралних пројеката и обука о примени различитих извора финансирања
- 3 Обука за подстицање примене приступа са више актера – привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор (Quadruple and Quintuple Helix Model of innovation)
- 4 Визуелна презентација планских докумената развоја града Бора, пројеката и наслеђа, и израда холограмске пројекције срушеног борског димњака
- 5 Успостављање механизма за активно укључење грађана у процес урбаног развоја и развијање платформе/мапа потенцијалних јавних простора/тргова са могућношћу директне партиципације грађана у припреми/одабиру урбанистичко-архитектонских решења, као и припрема и емитовање телевизијског спота на националним телевизијама и израда брошуре о значају учешћа грађана у процесима доношења јавних одлука, политика, планова
- 6 ГИС платформа - мапирање објеката за најам, куповину, инвестирање, као и доступног, неизграђеног земљишта и недовољно искоришћених објеката и локација и градитељског и културног наслеђа, зелене инфраструктуре

9 ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

Урбани и територијални развој захтева значајне финансијске ресурсе за реализацију пројеката. Тренутно расположиви финансијски извори у ЈЛС у Републици Србији (РС) су довољни само за покривање мањих пројеката. Ситуација по питању могућности развијања дугорочних инвестиционих пројеката (Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године) се полако мења, о чему сведоче подаци у наредном тексту.

На основу закључених билатералних и мултилатералних међународних оквирних споразума о развојној сарадњи и споразума о спровођењу различитих инструмената и програма који се финансирају из средстава међународне развојне помоћи, ЈЛС у РС су на располагању средства из различитих националних и међународних фондова којима се финансира спровођење стратешких реформи у процесу приступања ЕУ и њихов друштвено-економски развој.

Домаћи извори финансирања су: фондови, агенције, пословне банке, пројекти, програми различитих министарстава, буџети ЈЛС, сопствена средства носилаца активности (компаније), средства заинтересованих домаћих инвеститора, и кредити инвестиционих и комерцијалних банака на подручју РС.

Посебно се указује на могућности коришћења средстава из следећих извора:

- Програми и подстицајна средства министарстава РС (Министарство финансија³⁸; Министарство привреде³⁹; Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде⁴⁰; Министарство заштите животне средине⁴¹; Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре⁴²; Министарство рударства и енергетике⁴³; Министарство унутрашње и спољне трговине⁴⁴; Министарство правде⁴⁵; Министарство државне управе и локалне самоуправе⁴⁶; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог⁴⁷; Министарство за европске интеграције⁴⁸; Министарство просвете⁴⁹; Министарство здравља⁵⁰; Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања⁵¹; Министарство за бригу о породици и демографију⁵²; Министарство спорта⁵³; Министарство културе⁵⁴;

38 <https://www.mfin.gov.rs/>

39 <https://privreda.gov.rs/>

40 <http://www.minpolj.gov.rs/>

41 <https://www.ekologija.gov.rs/>

42 <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti>

43 <https://www.mre.gov.rs/>

44 <https://must.gov.rs/>

45 <https://www.mpravde.gov.rs/>

46 <https://mduls.gov.rs/category/projekti-i-programi/>

47 <https://www.minljmpdd.gov.rs/>

48 <https://www.mei.gov.rs/>

49 <https://prosveta.gov.rs/>

50 <https://www.zdravlje.gov.rs/>

51 <https://www.minrzs.gov.rs/sr>

52 <https://minbpd.gov.rs/>

53 <https://www.mos.gov.rs/>

54 <https://www.kultura.gov.rs/>

Министарство за бригу о селу⁵⁵; Министарство науке, технолошког развоја и иновација⁵⁶; Министарство туризма и омладине⁵⁷; Министарство информисања и телекомуникација⁵⁸; Министарство за јавна улагања⁵⁹; Кабинет министра без портфеља задуженог за унапређење развоја недовољно развијених општина⁶⁰; Кабинет министра без портфеља задуженог за координацију активности и мера у области односа Републике Србије са дијаспором⁶¹; Кабинет министра без портфеља задуженог за равномерни регионални развој⁶²), њихових органа и агенција (Управа царина; Управа за слободне зоне; Републичка дирекција за воде; Управа за шуме; Управа за аграрна плаћања; Управа за пољопривредно земљиште; Национална академија за јавну управу; Развојна агенција Србије⁶³; Агенција за управљање лукама⁶⁴) и фондова (Фонд за развој Републике Србије⁶⁵; Фонд за иновациону делатност⁶⁶; Фонд за науку Републике Србије⁶⁷;

- Локални буџет, као и кредити пословних банака (Erste Bank A.D.⁶⁸; UniCredit banka⁶⁹; Banca Intesa⁷⁰; NLB Komercijalna banka⁷¹; Банка Поштанска штедионица⁷²; ProCredit banka⁷³) које делују на територији РС.

Страни извори финансирања су: фондови и програми ЕУ, кредитне линије (кредитне линије страних влада и кредитне линије међународних финансијских институција), развојни и други фондови земаља ван ЕУ, пројекти и средства заинтересованих страних инвеститора. Међународна развојна помоћ РС обухвата подршку билатералних и мултилатералних развојних партнера, укључујући и финансијску подршку међународних финансијских институција, а обезбеђује се или у виду бесповратних средстава или као концесионални зајмови, који се одобравају под значајно бољим условима од тржишних.

У наредном периоду посебно треба обратити пажњу на могућности мобилисања средстава из следећих међународних фондова и програма:

- ИПА - Инструмент за претприступну помоћ⁷⁴ (2021-2027; 2014-2020; 2007-2013), Програми европске територијалне сарадње у Републици Србији 2021-2027⁷⁵,

55 <https://www.mbs.gov.rs/>

56 <https://nitra.gov.rs/>

57 <https://www.mto.gov.rs/>

58 <https://mit.gov.rs/>

59 <https://www.obnova.gov.rs/>

60 <https://rnro.gov.rs/javni-konkursi/>

61 <https://www.mbpdijaspora.gov.rs/>

62 <https://rrrz.gov.rs/extfile/sr/472/%D0%88avni%20poziv.pdf>

63 <https://ras.gov.rs/>

64 <https://www.aul.gov.rs/>

65 <https://fondzarazvoj.gov.rs/cir>

66 <http://www.inovacionifond.rs/cir/>

67 <https://fondzanauku.gov.rs/>

68 <https://www.erstebank.rs/sr/Pravna-lica>

69 <https://www.unicreditbank.rs/rs/pi.html>

70 <https://www.bancaintesa.rs/>

71 <https://www.nlbkb.rs/>

72 <https://www.posted.co.rs/>

73 <https://www.procreditbank.rs/>

74 <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/instrument-za-pretpristupnu-pomoc-2021-2027/>

75 https://www.mei.gov.rs/upload/documents/publikacije/Brosure%20nove/22/Programi_evropske_teritorijalne_saradnje_u_RS_2021-2027.pdf

Инвестициони оквир за Западни Балкан⁷⁶ (Western Balkans Investment Framework - WBIF), ИПАРД III⁷⁷, Вишекорисничка ИПА⁷⁸;

- Програми ЕУ⁷⁹ (Дигитална Европа⁸⁰, ХОРИЗОНТ Европа, Програм за конкурентност МСП – COSME, Програм за запошљавање и социјалне иновације, ЕРАЗМУС, Креативна Европа, Европа за грађане и грађанке, Европски здравствени програм III, ФИСКАЛИС 2020, ЦАРИНА 2020, Механизам цивилне заштите ЕУ, Инструмент за повезивање Европе, Права, једнакост и грађанство, Европски инструмент за демократију и људска права);
- Кохезиона политика и остали фондови ЕУ⁸¹ (Нова кохезиона политика 2021-2027, MADAD, Фонд солидарности ЕУ, Регионални стамбени програм) и Зелена агенда за Западни Балкан⁸²;
- Међународни финансијски инструменти-банке⁸³ (Банка за развој Савета Европе - СЕВ, Европска инвестициона банка - ЕИБ, Европска банка за обнову и развој - ЕБРД, Светска банка - WB⁸⁴, Немачка развојна банка - KfW);
- Билатерална и мултилатерална сарадња, донаторски програми (Тим Уједињених нација у Србији⁸⁵, Немачка агенција за техничку сарадњу - GIZ⁸⁶, Француска развојна агенција⁸⁷, Јапан, Данска, Норвешка, Холандија, Шведска, Кина, Аустрија, Француска, Грчка, Индија, Кореја, Пољска, Сингапур, Словенија, Турска, Немачка, Сједињене Америчке Државе, Словачка, Уједињено Краљевство, Швајцарска и др.).

Доступни подаци о изворима финансирања су прикупљани претраживањима више извора: буџета РС, средњорочних планова органа, података на интернет страницама органа РС, интернет страницама програма и пројеката и доступним подацима на интернет страницама банака. Подаци о износу средстава финансирања нису јавно доступни за све изворе.

У наредној табели су приказани расположиви извори финансирања урбаног развоја чији је детаљан преглед дат у Анексу 4.

76 <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/investicioni-okvir-za-zapadni-balkan-western-balkans-investment-framework-wbif/>

77 <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/ipard-iii/>

78 <https://www.mei.gov.rs/src/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/visekorisnicka-ipa/>

79 <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/programi-unije/>

80 <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>

81 <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/koheziona-politika/>

82 <https://balkangreenenergynews.com/rs/usvojeni-akcioni-plan-za-zelenu-agendu-za-zapadni-balkan-donosi-devet-milijardi-evra-grantova-rok-za-uskladjivanje-s-eu-ets-om-2024-godine/>

83 <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/bilateralni-i-multilateralni-partneri/po-medjunarodnim-organizacijama/>

84 <https://www.worldbank.org/en/country/serbia/brief/green-livable-resilient-cities-in-serbia-progra>

85 <https://serbia.un.org/sr/about/about-the-un>

86 <https://nemackasaradnja.rs/giz/>

87 <https://rs.ambafrance.org/AFD-4148>

Табела 2 Извори финансирања (стање јул 2023. године)

НАЦИОНАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ИЗВОРИ	НАЦИОНАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ИЗВОРИ		
	Министарство финансија; Министарство привреде; Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство заштите животне средине; Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре; Министарство рударства и енергетике; Министарство унутрашње и спољне трговине; Министарство правде; Министарство државне управе и локалне самоуправе; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог; Министарство за европске интеграције; Министарство просвете; Министарство здравља; Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања; Министарство за бригу о породици и демографију; Министарство спорта; Министарство културе; Министарство за бригу о селу; Министарство науке, технолошког развоја и иновација; Министарство туризма и омладине; Министарство информисања и телекомуникација; Министарство за јавна улагања; Кабинет министра без портфеља задуженог за унапређење развоја недовољно развијених општина; Кабинет министра без портфеља задуженог за координацију активности и мера у области односа Републике Србије са дијаспором; Кабинет министра без портфеља задуженог за равномерни регионални развој Управа царина; Управа за слободне зоне; Републичка дирекција за воде; Управа за шуме; Управа за аграрна плаћања; Управа за пољопривредно земљиште; Национална академија за јавну управу; Развојна агенција Србије; Агенција за управљање лукама) и фондова (Фонд за развој републике Србије; Фонд за иновациону делатност; Фонд за науку Републике Србије		
МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ	БАНКЕ		
	Erste Bank A.D.; UniCredit banka; Banca Intesa; NLB Komercijalna banka; Банка Поштанска штедионица; ProCredit banka		
МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ	ФОНДОВИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ		
	ИПА–Инструмент за претприступну помоћ	Програми ЕУ	Кохезиона политика и остали фондови ЕУ
	ИПА 2021-2027	Дигитална Европа	Нова кохезиона политика
	ИПА 2014-2020	ХОРИЗОНТ Европа	2021-2027
	ИПА 2007-2013)	Програм за конкурентност	MADAD
	Програми европске територијалне сарадње у Републици Србији 2021-2027	МСП – COSME	Фонд солидарности ЕУ
	Инвестициони оквир за Западни Балкан	Програм за запошљавање и социјалне иновације	Регионални стамбени програм
	ИПАРД III	ЕРАЗМУС	Зелена агенда за Западни Балкан
	Вишекорисничка ИПА	Креативна Европа	
		Европа за грађане и грађанке	
		Европски здравствени програм III	
		ФИСКАЛИС 2020	
		ЦАРИНА 2020	
		Механизам цивилне заштите ЕУ	
		Инструмент за повезивање Европе	
		Права, једнакост и грађанство	
		Европски инструмент за демократију и људска права	
	МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ-БАНКЕ		
	Банка за развој Савета Европе - СЕВ, Европска инвестициона банка - ЕИВ, Европска банка за обнову и развој - ЕБРД, Светска банка - WB, Немачка развојна банка – KfW		
	БИЛАТЕРАЛНА И МУЛТИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА, ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ		
	Тим Уједињених нација у Србији, Немачка агенција за техничку сарадњу - GIZ, Француска развојна агенција, Јапан, Данска, Норвешка, Холандија, Шведска, Кина, Аустрија, Француска, Грчка, Индија, Кореја, Пољска, Сингапур, Словенија, Турска, Немачка, Сједињене Америчке Државе, Словачка, Уједињено Краљевство, Швајцарска		

Области активности за успостављање и деловање механизма високог потенцијала за финансирање урбаног развоја на локалном нивоу управљања су:

- повећање расположивих финансија – подршком да прикупе средства за улагање у урбани развој билатералном сарадњом, привлачењем ЕУ и других донаторских фондова (*raising*);
- управљање – стварање услова који омогућавају приватне инвестиције у одрживи урбани развој – обликовањем тржишта, нпр. кроз пореске механизме, друге механизме за одређивање цена и/или подршку одрживим алтернативама (*steering*);
- мешање/комбиновање финансијских извора – привлачење приватног финансијског капитала користећи средства стимулација и подстицаја из јавних финансија за промену односа ризика – повраћаја улагања капитала, ЈПП и тзв. „инвестиционо возило” могу играти важну улогу у утврђивању доказа или услова за комерцијални повраћај (*blending*).

За област повећања средстава (*raising*) локални ниво управе може на више начина да подржи спровођење читаве скале финансијских инструмената високих потенцијала намењених за урбани развој и да употреби следеће:

- *Процена вредности непокретности* представља средство за финансирање великих развојних пројеката који подижу вредност непокретности. Ово повећање вредности може да се користи као извор прихода;
- *Цене, регулација и стандарди* – од посебног су значаја за секторе које карактеришу мање величине потребних инвестиционих средстава и где су избори потрошача кључни инвестициони покретачи, као што су дистрибуирана производња из обновљивих извора енергије, електро мобилност и зелена градња;
- *Међународно инвестиционо возило* – међународни финансијски инструменти такође имају значајан потенцијал за кретања у области одрживог урбаног развоја (*raising*), и имају потенцијал за мешање различитих извора у случају да домаћи извори имају ограничен капацитет;
- *Јавно-приватно партнерство* – посебно су важна јер ефикасност ЈПП у великој мери зависи од одговарајуће идентификације ефеката, структурисаности и зрелости пројеката, уговорних аранжмана и управљачких капацитета.

Примери из досадашње праксе комбиновања извора финансирања дати су у следећој табели.

Табела 3 Примери из праксе комбиновања извора финансирања

Приоритетна подручја интервенције (Стратегија одрживог урбаног развоја РС до 2030)	Извори финансирања који се користе	
	Национални извори финансирања	Међународни извори финансирања
Привредне и комерцијалне зоне и браунфилд локације	Министарство привреде ИПА – конкурентност + Влада РС ЈПП Банке Дијаспора	Европска инвестициона банка Европска банка за обнову и развој KfW банка UN SDGs Швајцарска, Јапан ГИЗ ЕУ ПРО
Неконтролисано стихијско ширење урбаних насеља и деградација руралних подручја	МГСИ МДУЛСУ Министарство за јавна улагања	Европска инвестициона банка UN SDGs
Угрожене урбане структуре, урбане матрице и централне урбане зоне	Министарство културе МГСИ ЈПП	Креативна Европа Европска инвестициона банка Светска банка WB Green fund KfW UN SDGs ГИЗ/АМБЕРО ЕУ ПРО
Делови урбаних насеља са проблемом унапређења друштвеног стандарда или решавањем социјалних проблема	РС Програм станова за снаге безбедности Министарство за јавна улагања	ИПА Европска банка за обнову и развој Банка Савета Европе СЕВ Регионални стамбени програм UN SDGs SWISS PRO UNOPS
Насеља и делови насеља изложени проблемима заштите животне средине и климатским променама	Министарство рударства и енергетике Министарство за јавна улагања	ИПА Европска банка за обнову и развој GIZ + KfW UN SDGs билатерна сарадња
Целине са НКД и градитељским наслеђем, важним реперима културно-историјског развоја урбаних насеља, групације урбаних насеља	Министарство културе Министарство туризма	World heritage foundation Креативна Европа ИПА прекогранична сарадња Транснационална сарадња INTERREG ADRION DANUBE UN SDGs ЕУ ПРО

10 МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА

Циљ овог поглавља јесте да пружи општи оквир показатеља за праћење (мониторинг) и процену (евалуацију) напретка спровођења територијалних стратегија ЕУ ПРО Плус програма. Праћење и процена су важни елементи у процесу имплементације територијалних стратегија и испуњавају низ важних функција:

- **Ефикасност и делотворност стратегија:** праћење генерише податке и знање за праћење напретка и даје основу за ревизије, и помаже у процени резултата мера садржаних у стратегијама.
- **Транспарентност и одговорност:** праћење показује да активности и резултати прате договорене циљеве и чини податке транспарентним свим актерима, укључујући локалне заједнице.
- **Видљивост и капацитет:** показивање постигнутог јача локалну мобилизацију и власништво; ангажовање на праћењу од стране локалних актера утиче на развој капацитета и учење.

Успешно праћење зависи од квалитета и прикладности коришћених показатеља. Приликом одабира показатеља треба имати на уму неке основне принципе. У идеалном случају, показатељи би требало да буду:

- **релевантни** - блиско повезани с циљевима стратегија;
- **прихваћени** - од стране запослених и релевантних актера;
- **веродостојни** - за оне који нису стручњаци, недвосмислени и лаки за тумачење;
- **лаки** - праћење је могуће уз мале трошкове и уз прихватљиво административно оптерећење; и
- **необориви** – у односу на манипулацију.

Доле наведени списак показатеља је конципиран у складу с пет тематских циљева дефинисаних у територијалним стратегијама ЕУ ПРО Плус (табела 4.). Његова сврха је да делује као „мени“ за „власнике“ стратегије да изабере одговарајуће показатеље у зависности од њиховог избора циљева. Иако показатељи покривају широк спектар циљева, они не могу обухватити све локално специфичне контексте. Дакле, свако урбано подручје може да изабере додатне показатеље специфичне за стратегију који ће бити укључени у локалну стратегију.

Предложени показатељи засновани су на низу различитих међународних и домаћих извора. Колико је то могуће, показатељи се црпе из постојећих националних извора, као што су Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године (СОУРРС), Стратегија паметне специјализације Републике Србије 2020. до 2027. (СПСРС) и Стратегија нискоугљеничног развоја (СНУР). Међутим, највећи део показатеља узет је са списка такозваних заједничких показатеља учинка (енг. *RCO*) и резултата (енг. *RCR*) дефинисаних у контексту Кохезионе политике ЕУ 2021-27. Они су допуњени циљевима одрживог развоја УН (ЦОР).

Табела 4 *Списак показатеља (индикатора) за праћење и процену напретка спровођења територијалних стратегија*

Циљеви	Индикатори	Јединица мере	Извори
Тематски циљ 1			
ПЦ1.1 Унапређен и уједначен квалитет уређености и приступачности урбаног подручја	- Стратегије интегралног територијалног развоја за које је примљена подршка	Број стратегија	RCO 75 RCO 76 COUPPC
	- Интегрални пројекти територијалног развоја за које је примљена подршка	Број уговорених пројеката	RCO 114 RCR 52 COUPPC
	- Новостворени или обновљени отворени јавни простори у урбаним подручјима	m ²	
	- Обновљено земљиште које се употребљава за зелене површине, социјално (приуштиво) становање, економске или друге сврхе	m ²	
ПЦ 1.2 Подстицање заштите културног и градитељског наслеђа и промоција одрживе градње	- Укупна средства утрошена за заштиту, очување и конзервацију културног и градитељског наслеђа и вернакуларне архитектуре	Евро	СПРКСС ЦОР 11 СРКРС COUPPC
ПЦ 1.3 Подстицање развоја одрживог туризма и обједињене туристичке понуде	- Посетиоци културних и туристичких локација за које је примљена подршка	Број увећања посетилаца	RCR 77 СРТРС ППРС
ПЦ 1.4 Подстицање интегралног и одрживог приступа у санацији нелегалне изградње и њено спречавање	- Санирана, обновљена и поново коришћена подстандардна или неформална насеља и јединице	ha/m ²	COUPPC
ПЦ 1.5 Јачање и унапређење управљања урбано-руралним везама	- Интегрални пројекти територијалног развоја за екосистемске услуге које рурална подручја пружају урбаним насељима	Број пројеката	RCO 76 COUPPC СПРРРС
Тематски циљ 2			
ПЦ 2.1 Унапређење енергетске ефикасности и смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште	- Годишња потрошња примарне енергије (од чега: стамбени објекти, јавне зграде, предузећа, друго)	Смањење (MJ)	RCR 26 RCR 29 CHUPPC
	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште	Смањење t CO ₂	
ПЦ 2.2 Подстицање коришћења обновљивих извора енергије	- Укупно произведена обновљива енергија (од чега: електрична енергија, топлотна енергија)	MWh	RCR 31 CHUPPC

ПЦ 2.3 Развој паметних енергетских система, мрежа и складиштења	-Корисници повезани на паметне енергетске системе	Број корисника	RCR 33 CHUPPC
ПЦ 2.4 Прилагођавање климатским променама и спречавања ризика од катастрофа и отпорности, јачање резилентности на климатске промене, узимајући у обзир приступ заснован на екосистемима	- Зелена инфраструктура изграђена или побољшана за прилагођавање климатским променама	ha/m ²	RCO 26 ППИКУАП CHUPPC
	- Становништво које остварује користи од мера заштите од поплава	Број људи	
ПЦ 2.5 Обезбеђење једнаког приступа санитацији и снабдевању водом и унапређење одрживог управљања водама	- Становништво повезано на побољшану јавну мрежу водоснабдевања	Број домаћинства	RCR 41 RCR 35 RCR 42 RCO 25 ППРС
	- Становништво повезано барем на секундарну јавну мрежу за пречишћавање отпадних вода	Број домаћинства	
	- Новоизграђена или учвршћена заштита од поплава на обали река и језера	Дужина у km/m	
ПЦ 2.6 Унапређење управљања отпадом	- Сепаратно прикупљени отпад	t	RCR 103 RCR 47 ПУОРС CHUPPC
	- Рециклирани отпад	t	
ПЦ 2.7. Јачање заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, и смањење свих облика загађења	- Зелена инфраструктура за коју је примљена подршка у циљу заштите биодиверзитета и очувања природних станишта	ha/m ²	RCO 36 RCO 37 RCO 38 RCO 39 RCR 50 RCR 95 ППИКУАП ППРСПЗВРС
	- Површина подручја мреже Натура 2000 обухваћена мерама заштите и обнове	ha/m ²	
	- Површина обновљеног земљишта за које је примљена подршка	ha/m ²	
	- Подручје обухваћено постављеним системима за праћење загађења ваздуха	ha/m ²	
	- Становништво које остварује корист од мера за квалитет ваздуха	Број људи	
	- Становништво које има приступ новој или побољшаној зеленој инфраструктури	Број људи	
ПЦ 2.8 Подстицање одрживе мултимодалне урбане мобилности	- Годишњи број корисника новог или модернизованог јавног превоза - Годишњи број корисника нових или модернизованих трамвајских линија и линија (подземне) железнице - Годишњи број корисника инфраструктуре намењене вожњи бициклом	Увећање броја корисника	RCR 62 RCR 63 RCR 64 ППРС

ПЦ 2.9 Развој паметне, сигурне, одрживе и мултимодалне саобраћајне мреже од међународног и националног значаја која је отпорна на климатске промене	- Годишњи број корисника новоизграђених, обновљених, побољшаних или модернизованих путева	Увећање броја корисника	RCR 55 RCR 58 RCR 59 RCR 60 СНУРРС ППРС
	- Годишњи број корисника новоизграђених, побољшаних, обновљених или модернизованих железница	Увећање броја корисника	
ПЦ 2.10 Развој и јачање одрживе, паметне и мултимодалне националне; регионалне и локалне мобилности која је отпорна на климатске промене, укључујући бољи приступ саобраћајној мрежи од међународног и националног значаја и прекограничној мобилности	- Теретни железнички транспорт	t	
	- Теретни транспорт унутрашњим пловним путевима	t	
Тематски циљ 3			
ПЦ 3.1 Развој и јачање истраживачких и иновационих капацитета и примена напредних технологија	- Предузећа која су примила подршку (од чега: микро-, мала, средња, велика)	Број предузећа	RCO 01 RCR (3)01 RCR 102 СНТРРС СРВИРС СИПРС СРСЕРС
	- Створена радна места у ентитетима који су примили подршку	Број људи	
	- Створена радна места у подручју истраживања у ентитетима који су примили подршку	Број људи	
ПЦ 3.2 Коришћење предности дигитализације за грађане, предузећа, истраживачке институције и органе јавне управе	- Корисници нових и побољшаних јавних дигиталних услуга, производа и процеса	Број корисника	RCR 11 RCR 12 RCR 13 СРИДИБ СНТРРС СРВИРС
	- Корисници нових и побољшаних дигиталних услуга, производа и процеса које су развила предузећа	Број корисника	
	- Предузећа која су постигла висок дигитални интензитет	Број предузећа	
ПЦ 3.3 Јачање одрживог раста и конкурентности МСП-ова и отварање радних места	- Нова предузећа која преживљавају на тржишту	Број предузећа која преживљавају на тржишту 2 године након отварања	RCR 17 RCR 18 RCR 19 RCR 25 СПРМСППК СИПРС
	- МСП-ови који користе услуге инкубатора након стварања инкубатора	Број предузећа	
	- Предузећа са већим прометом	Број предузећа	
	- МСП-ови са вишом додатом вредности по запосленом	Број предузећа	

ПЦ 3.4. Развој компетенција за паметну специјализацију 4С, индустријску транзицију и предузетништво, у оквиру четвороструке спирале иновација (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор - институционални учесници)	- Приправништва омогућена потпорама у МСП- овима - Особље МСП-ова које завршава оспособљавање за вештине за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво (према врсти вештине: техничка, управљачка, предузетничка, зелена, друга)	Број људи	RCR 97 RCR 98 СПСРС СОУРРС СНТРРС СРВИРС СИПРС СЕСЕРС
ПЦ 3.5 Јачање дигиталне повезаности	- Стамбени објекти са претплатом на широкопојасни приступ мрежи врло високог капацитета	Број станова	RCR 53 RCR 54 СРИДИБ СНТРРС
	- Предузећа са претплатом на широкопојасни приступ мрежи врло високог капацитета	Број предузећа	
ПЦ 3.6 Подстицање и промовисање прелаза на циркуларну и ресурсно ефикасну економију	- Отпад који се употребљава као сировина	Повећање (t)	RCR 48 СНУРРС ПРЦЕРС СИПРС ПУМС
ПЦ 3.7 Подстицање и промовисање прелаза на економију са нултом нето стопом емисије угљеника	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште	Смањење t CO ₂	RCR 29 RCR 105 RCO 59 СНУРРС СИПРС
	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште по котловима и системима грејања пренамењеним из чврстих фосилних горива у гас	Смањење t CO ₂	
	- Инфраструктура за алтернативна горива (тачке за пуњење/напајање)	Број тачака	
	- Пошумљавање	ha/m ²	
Тематски циљ 4			
ПЦ 4.1 Унапређење делотворности и инклузивности тржишта рада и приступа квалитетном запошљавању и достојанственом раду и подстицање социјалног предузетништва	- Површина нових или модернизованих објеката за услуге запошљавања	m ²	RCO 61 RCR 65 СЗРС
	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката за услуге запошљавања	Број корисника	
ПЦ 4.2 Развој социјалне инфраструктуре и услуга и подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката социјалне заштите - Становништво обухваћено пројектима у оквиру интегрисаног деловања за социоекономску инклузију маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају	Број корисника	RCR 74 RCO 113 СДРУСЗЗ

ПЦ 4.3 Промовисање социјално-економске инклузије маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају, укључујући особе са посебним потребама, путем интегрисаног деловања које обухвата становање и социјалне услуге	- Годишњи број корисника нових или модернизованих социјалних станова	Број домаћинстава	RCR 67 СОУРРС СДРУС33
ПЦ 4.4 Побољшање једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама образовања	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката за бригу о деци - Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката образовања	Број корисника	RCR 70 RCR 71 СРОВРС
ПЦ 4.5 Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравственог система	- Годишњи број корисника нових или модернизованих услуга е-здравствене заштите - Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката здравствене заштите	Број корисника	RCR 72 RCR 73 СЈЗРС
ПЦ 4.6 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, програмима и објектима културе	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката културе	Број корисника	СРКРС
ПЦ 4.7 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, садржајима и објектима спорта и рекреације	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката спорта и рекреације	Број корисника	СМРС ППРС
ПЦ 4.8 Стварање подстицајног окружења за иницијативе и активности младих	- Годишњи број корисника нових или модернизованих иницијатива и активности младих	Број корисника	СМРС
Тематски циљ 5			
ПЦ 5.1 Подстицање управљања развојем на више нивоа - локални, национални, међунационални, ЕУ и др.	- Основана пројектна јединица за имплементацију Стратегије	Да/не	RCO 75 RCO 76 СОУРРС
	- Интегрални пројекти територијалног развоја који укључују локални, национални, међународни И ЕУ ниво, И укључују примену различитих управљачких инструмената – колаборативних, командних, хибридних	Број уговорених пројеката	
ПЦ 5.2 Подстицање приступа са више актера – привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор	- Примена модела четвороструке и петоструке спирале иновација	Број иницијатива	СПСРС СОУРРС СНТРРС
ПЦ 5.3 Унапређење међуопштинске сарадње кроз институционалну сарадњу	- Становништво обухваћено пројектима у оквиру стратегија интегралног територијалног развоја	Број људи	RCO 74

ПЦ 5.4 Подстицање партиципативног приступа и иницијатива вођених заједницом уз укључивање локалних актера	- Актери који су учествовали у припреми и спровођењу стратегија интегралног територијалног развоја	Број учесника	RCO 112 RCO 80 ЗРР СОУРРР
	- Стратегије за локални развој под вођством заједнице за које је примљена подршка	Број учесника	
	- Развијена иновативна решења, као отворена платформа за иновације, жива лабораторија, грађанска наука и др.	Број иновативних решења	
	- Примена родно одговорног приступа у припреми и спровођењу стратегија	Број учесника	
ПЦ 5.5 Подстицање мешања (<i>blending</i>) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних)	- Примена различитих извора финансирања приоритетних интервенција у урбаним подручјима територијалних стратегија	Евро	RCO 75 RCO 80 СОУРРР
	- Спровођење јавно-приватног партнерства	Број пројеката ЈПП	
	- Стратегије интегралног територијалног развоја за које је примљена подршка - Стратегије за локални развој под вођством заједнице за које је примљена подршка	Број стратегија	
ПЦ 5.6 Јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја	- Развој информационог система за потребе управљања територијалним развојем	Број развијених система	СОУРРР СРИДИБ

Извори индикатора:

REGULATION (EU) 2021/1058 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 24 June 2021 on the European Regional Development Fund and on the Cohesion Fund. Official Journal of the European Union L 231/60. Common output and result indicators for ERDF and the Cohesion Fund – Article 8(1)(1)	RCO – показатељи учинка; RCR – показатељи резултата
Циљеви одрживог развоја /SDGs (Sustainable Development Goals), UN	ЦОР
Закон о родној равноправности, 2021	ЗРР
Програм управљања муљем у Србији од 2023. до 2032. године	ПУМС
Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године	ССНРРР
Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године	СМРС
Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године	СДРУСЗЗ
Програм заштите ваздуха у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године са акционим планом	ПЗВРС

Програм развоја циркуларне економије у Републици Србији за период 2022–2024. Године	ПРЦЕРС
Програм управљања отпадом у Републици Србији за период 2022-2031. године	ПУОРС
Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт.	ППИКУАП
Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт	ППРС
Стратешки приоритети развоја културе Републике Србије од 2021-2025. године	СПРКРС
Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. Године	ИНЕКПРС
Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. Године	СРИДИБ
Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања”	СНТРС
Стратегија развоја стартап екосистема Републике Србије за период од 2021. до 2025. Године	СРСЕРС
Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године	СИПРС
Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године	СЗРС
Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. Године	СРОВС
Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године	СПСРС
Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године	СОУРРС
Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године	СРВИРС
Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године	СЈЗРС
Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године	СРТРС
Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године	СПРРРС
Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године	СПРМСПК

11 ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

Спровођење Стратегије почиње одмах након њеног усвајања. Имплементација садржи веома захтевне обавезе у смислу управљања, и то:

- припреме и одређивања приоритетних пројеката,
- припреме и објављивања позива за предлоге пројеката и одобравања операција,
- прибављања пројеката за изградњу / спровођење,
- реализације и затварања пројеката,
- вођења и управљања /одржавања пројеката.

Све ове функције ће сигурно довести до тога да постојеће структуре и институције Града Бора буду под притиском (а имајући у виду постојеће капацитете), чак и више, и то тамо где је потребна координација и успостављање процедура за међуопштинску сарадњу између више ЈЛС. У овој фази Град Бор нема одговарајуће капацитете, ресурсе и знање да би делотворно обављао све наведене функције. Из тог разлога ће бити успостављена Јединица за координацију пројеката (ЈКП), како би подржала Град Бор у спровођењу ове Стратегије и успостављању системске промене у планирању и имплементацији.

Тренутна управљачка структура за процес израде Стратегије обухвата:

- Радну групу која делује и као одбор актера и социјалних партнерстава,
- Савет за развој, који делује и као политички координациони одбор.

Делокруг рада Савета за развој већ покрива политичке аспекте избора пројеката и реализације Стратегије. Стога, овом делокругу рада треба додати вођење процедура како би се омогућило спровођење Стратегије. Радна група има задатак да подржи Савет током израде Стратегије и биће распуштена након њеног усвајања. Стога, Јединица за координацију пројеката (односно Јединица за координацију пројекта и међуопштинску сарадњу у случају шире територије) следи кораке Радне групе ради:

- Подршке Савету за развој у процесу идентификације пројеката који се одвија између различитих заинтересованих страна (одељење за урбанизам при управи ЈЛС, управни орган/посредни орган, Европска инвестициона банка ЕИБ, Европска банка за обнову и развој ЕБРД, итд).
- Међусекторске координације свих потребних студија да би пројекат и процес пословног планирања "сазрели", кроз укључивање и других одељења/јединица локалне самоуправе, према потреби. Поред тога, пружа подршку координацији између различитих локалних политика - плана интегрисаних територијалних инвестиција и општинског програма капиталних инвестиција, као и плана развоја ЈЛС, просторно-планске документације и осталих секторских стратегија, програма и акционих планова. Јединица за координацију пројеката неће бити директно одговорна за планирање и програмирање на нивоу ЈЛС, већ ће блиско сарађивати са надлежним секторима и свим другим надлежним органима. У координацији са службама за набавке (одељење за буџет и финансије) Града Бора, ЈКП ће бити подршка за ефикасно успостављање и одобравање уговора са добављачима и консултантима на сваком пројекту, укључујући студије/анкете потребне за

подношење захтева, одобравање, дозволе (нпр. Процена утицаја на животну средину и стратешка процена утицаја, анкета о саобраћају, итд).

- Администрирања уговора, што представља дужност сваког сектора у оквиру којег се пројекат спроводи (нпр. одсек/предузеће за чишћење и рециклажу за уговоре о управљању отпадом, итд). ЈКП је укључена у координацију и подршку администрирању уговора о услугама и уговора са различитим секторима (и консултантима).
- Повезивања са органима управе који издају дозволе и са консултантима током процеса израде и подношења захтева за одобрење/дозволу, да би се задовољиле потребе издавања дозвола/лиценци и добила неопходна одобрења/дозволе/лиценце.
- Подршке органу/одељењу за урбанизам и управном органу/посредном органу у управљању пројектним фондом да би припремили потребне финансијске и техничке документе/студије/експертизе за захтеве за исплату и финансијске системе. Ова функција треба да буде усклађена са финансијским управљањем читаве ЈЛС.
- Управљања пројектима, да би се обезбедило да пројекти испуњавају планиране циљеве. Јединица за координацију пројеката треба да спроводи минимално следеће задатке: обезбеђује да пројекти испуњавају опште циљеве програма (урбанистичко планирање као и пословно планирање) и конкретне кључне индикаторе учинка који се утврђују у оквиру политика интегрисаних територијалних инвестиција; координацију редовних састанака за праћење напретка на локалном и регионалном нивоу, као и са финансијерима и консултантима; вођење рачуна о повезаним административним функцијама управљања пројектима (које финансира ЕУ), од идентификације и евалуације пројекта до финалних извештаја о завршетку пројеката.
- Обезбеђивање ефикасног и ефективног механизма за јачање и изградњу капацитета за остваривање постављених циљева. Ова изградња капацитета је за запослене у Јединици за координацију пројеката у неким конкретним областима, који се баве управљањем и координацијом задужења Јединице. У ширем контексту развијање капацитета је и за друге релевантне стране/актере који су укључени у инвестициони програм, и где је препозната потреба за развијањем капацитета.
- Осигуравања да су испуњене неопходне активности везане за ПР, публицитет и комуникацију, у координацији са и уз подршку службе за комуникације и рад са заједницом Града Бора. Ове активности треба да обухватају одговарајућу комуникацију и повезивање са заједницом (приватним, јавним, цивилним, образовним и истраживачким сектором), имајући у виду пројектно планирање и спровођење, да би се обезбедило учешће и дугорочна одрживост пројеката.
- Управљања базом података за праћење и припремање свих неопходних извештаја за управни орган/посредно тело. Јединица за координацију пројеката ће бити одговорна за: праћење резултата пројеката, током њиховог спровођења и након завршетка. Завршетак пројекта је у складу са стандардима Републике Србије и

ЕУ. Процене социо-економског утицаја у којима је детаљно приказано на који начин је програм инвестиција утицао на заједнице и општине у смислу развоја компетенција, укључивања заједнице, општинских партнерстава, локалног економског и међуопштинског развоја, и начина на који је унапређен квалитет живота у заједницама. Препоручује се спровођење таквих студија. Омогућавање спровођења и подршка потребним студијама и експертиза (као што су процене утицаја пројеката на становништво и животну средину, односно студије за процену ризика, итд).

У том циљу, Град Бор има једну од следеће три могућности за успостављање Јединице за координацију пројеката:

- 1) Успостављање ЈКП као посебне радне групе која ће користити постојеће запослене, који ће бити пребачени у ЈКП. У том случају, ЈКП ће „позајмити“ људске и друге ресурсе од постојећих административних јединица ЈЛС.
- 2) Успостављање ЈКП као нове административне јединице унутар структуре ЈЛС. У том случају запослили би се нови кадрови да попуне Јединицу, али би постојећи кадрови и ресурси могли бити пренети у нову јединицу. Треба истаћи да постоји велики ризик због одлива кадрова, недовољног броја запослених за свакодневне законске обавезе, као и добијања нових надлежности општина у процесу децентрализације и уласка у ЕУ.
- 3) Засновати ЈКП у постојећој административној јединици чији би делокруг рада могао бити прилагођен на одговарајући начин, тако да такође покрије задатке и функције ЈКП. Као и у претходној варијанти, постоји велики ризик због одлива кадрова, недовољног броја запослених за свакодневне законске обавезе, као и добијања нових надлежности општина у процесу децентрализације и уласка у ЕУ.

У сваком случају, Јединица за координацију пројеката треба да има јасан мандат градоначелника и да директно одговара кабинету градоначелника. Потребни су минимално следећи кадрови унутар општине за функције Јединице за координацију пројеката:

- шеф Јединице за координацију пројеката;
- пројектни менаџер;
- инжењер/експерт за спровођење пројеката;
- службеник за набавке;
- финансијски менаџер или администратор;
- ИТ специјалиста за прикупљање података;
- службеник за заједницу и службеник за везу и комуникације;
- службеник за координацију политика и сектора.⁸⁸

⁸⁸ Ова особа ће омогућавати усклађивање између политика, стратегија, пројеката и извора финансирања. Подржавала би Савет за развој урбаног подручја кроз рад/идентификацију пројеката. Такође би омогућавала међусекторску координацију и координацију плана интегрисаних територијалних инвестиција и општинског плана капиталних инвестиција, у контексту циљева кохезионе политике ЕУ.

Након затварања пројекта, Град Бор би требало да води и одржава креиране елементе. У случају „софт“ пројекта, локална самоуправа треба да размотри спровођење излазне стратегије пројекта. Уобичајено, то би значило да би постојећа служба ЈЛС преузела или би била направљена посебна јединица, или би одговорност била пренета цивилном друштву/НВО или РРА које су институционални механизам који су општине основале за међуопштинску сарадњу. Стога је императив да вођење и одржавање, као и излазне стратегије добију дужну пажњу када се спроводе студије изводљивости за било који пројекат, а да Град Бор користи период спровођења пројекта да успостави системе и институције који би обезбедили дугорочно функционисање пројекта. Јединица за координацију пројекта би имала одговорност да обезбеди да ЈЛС има ресурсе да испуни обавезе у односу на вођење и одржавање свих капиталних пројекта. Јединица за координацију пројекта ће помоћи директно или индиректно где год је могуће у односу на вођење и одржавање програма.

12 ИЗВОРИ

- Генерални урбанистички план општине Бор (Службени лист општине Боррева 20/2015 и 21/2015)
- Европска комисија (2021). Заједничке уредбе и прописи. Заједнички показатељи остварења и резултата за Европски фонд за регионална улагања (Улагања у радна места и раст и Interreg) и Европски кохезиони фонд (ЕК, 2021) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>
- EC New Cohesion Policy 2021-2027. https://ec.europa.eu/regional_policy/2021-2027_en
- Закон о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023, Нацрт. <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezionom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>
- Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. године. <https://www.mre.gov.rs/dokumenta/strateska-dokumenta/integrisani-nacionalni-energetski-i-klimatski-plan-republike-srbije-za-period-2021-do-2030-sa-vizijom-do-2050-godine>
- Листа елемената нематеријалног културног наслеђа Републике Србије, Етнографски музеј у Београду, <https://nkns.rs/cyr/elementi-nkns?page=5>
- Основно образовање – Подаци о локацијама и објектима, Министарство просвете, 2023.
- Општине и региони у Републици Србији, РЗС, 2022
- Општине и региони у Републици Србији, РЗС, 2021
- Општине и региони у Републици Србији, РЗС, 2020
- Осмотрене промене климе у Србији и пројекције будуће климе на основу различитих сценарија будућих емисија, УНДП Србија, 2018
- Pertoldi M, Fioretti C, Guzzo F, Testori G, De Bruijn M, Ferry M, Kah S, Servillo L A and Windisch S (2022). Handbook of Territorial and Local Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130788>
- План генералне регулације градског насеља Бор (Службени лист општине Бор 03/2018)
- Попис 2011, РЗС
- Предшколско образовање – Подаци о локацијама и објектима, Министарство просвете, 2023.
- Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт. <https://www.ekologija.gov.rs/informacije-od-javnog-znacaja/javne-rasprave/javni-poziv-za-ucesce-javnosti-u-procesu-konsultacija-u-vezi-sa-izradom-programa-prilagodjavanja-na-izmenjene-klimatske-uslove-sa-akcionim-planom-0>
- Програм развоја циркуларне економије у Републици Србији за период 2022–2024. године ("Сл. гласник РС", бр.137/2022) <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2022/137/1>

- Програм управљања муљем у Србији од 2023. до 2032. године, Београд, 28. септембар 2023. <https://www.ekologija.gov.rs/lat/saopstenja/vesti/prvi-put-usvojen-vazan-planski-dokument-%E2%80%93-program-upravljanja-muljem-u-republici-srbiji>
- Програм управљања отпадом у Републици Србији за период 2022-2031. године ("Сл. гласник РС", бр. 12/2022) http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2022_02/SG_012_2022_010.htm
- Програм заштите ваздуха у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године са акционим планом ("Сл. гласник РС", бр. 140/2022) <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2022/140/1>
- Просторни план општине Бор (<https://bor.rs/prostorni-plan-opstine-bor/>)
- Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт. <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>
- Први резултати Пописа 2022, РЗС, 2022
- Регистар СЕВЕСО постројења на територији Републике Србије, Министарство заштите животне средине, 2023, https://www.ekologija.gov.rs/sites/default/files/2023-01/registar_seveso_postrojena_na_teritoriji_republike_srbije_0.pdf
- Република Србија, Преговарачка група за Поглавље 22 (2019). Акциони план за испуњавање захтева у области кохезионе политике ЕУ Поглавље 22 – Регионална политика и координација структурних инструмената https://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni_pregovori/akcioni_planovi/ap_pg_22.pdf
- Списак непокретних културних добара од изузетног значаја, Републички завод за заштиту споменика културе, https://heritage.gov.rs/latinica/nepokretna_kulturna_dobra.php
- Списак непокретних културних добара од великог значаја, Републички завод за заштиту споменика културе, https://heritage.gov.rs/latinica/nepokretna_kulturna_dobra.php
- Средње образовање – подаци о локацијама и објектима и просторијама, Министарство просвете, 2023.
- Статус површинских вода Србије у периоду 2017 - 2019, Агенција за заштиту животне средине, Београд, 2021.
- Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године ("Сл. гласник РС", бр.12/2022). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/1>
- Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године ("Сл. гласник РС", бр. 9/2023)
- <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2023/9/1/reg>
- Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године („Сл. гласник РС”, број 35/15). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/35/1/reg>
- Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године ("Сл. гласник РС", бр. 18/2021, 36/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/ispravka/2021/36/1>

- Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године („Сл. гласник РС“, бр. 35/2020). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/35/1/reg>
- Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године („Сл. гласник РС“, бр. 61/2018). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2018/61/1/reg>
- Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања“ („Сл. гласник РС“, бр. 10/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>
- Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године. <https://www.ekologija.gov.rs/saopstenja/vesti/vlada-republike-srbije-usvojila-strategiju-niskougljenicnog-razvoja-do-2030-godine>
- Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године („Сл. гласник РС“, бр. 47/2019). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg>
- Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године („Сл. гласник РС“, бр. 21/2020). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>
- Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године („Сл. гласник РС“, број 85/2014). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2014/85/1>
- Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године („Сл. гласник РС“, бр. 96/2019). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/96/1/reg>
- Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године („Сл. гласник РС“, бр. 86/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/86/1/reg>
- Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. године („Сл. гласник РС“, број 107/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/63/1/reg>
- Стратегија развоја стартап екосистема Републике Србије за период од 2021. до 2025. године ("Сл. гласник РС", број 125/2021) http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2021_12/SG_125_2021_011.htm
- Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године („Сл. гласник РС“, бр. 98/2016). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2016/98/1>
- Fioretti C, Pertoldi M, Busti M and Van Heerden S (2020). Handbook of Sustainable Urban Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC118841>

13 АНЕКСИ

АНЕКС 1 – ОДЛУКА О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА БОРА

У складу са чланом 12. Закона о планском систему ("Службени гласник Републике Србије", број 30/18), чланом 13. став 6, и чланом 21. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/07, 83/14 - др.закон, 101/16 - др.закон, 47/18, 111/21 - др.закон), чланом 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Службени гласник РС", бр.129/07, 18/16, 47/18 и 9/20 - др. закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Службени гласник РС", бр. 51/19), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије", број 47/19), члана 40. Статута града Бора ("Службени лист града Бора", број 3/19), и Меморандумом о разумевању, закљученог између града Бора и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 23.5.2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије развоја урбаног подручја града Бора, Скупштина града Бора на седници одржаној 15. јуна 2022. године, донела је

О Д Л У К У О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА БОРА

Члан 1.

Град Бор приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Бора.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Бора (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на унапређењу социјалних, економских, климатских, културних и просторних аспеката развоја, као и аспеката животне средине. Посебна пажња се посвећује проналаску решења за аспекте животне средине и климатске изазове, прелаз на климатски неутралну економију, боље коришћење потенцијала дигиталних технологија у иновационе сврхе, те подстицање развоја урбаних подручја. Стратегија поставља приоритете одрживог урбаног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и града Бора, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују у граду Бору.

Процес израде Стратегије подразумева следеће фазе:

- а. Израда анализе стања/SWOT анализе и идентификација потреба и потенцијала;
- б. Дефинисање визије, циљева, пакета мера, усклађених са циљевима из

- хијерархијски надређених аката стратешког планирања;
- в. Идентификација приоритетних пројеката;
- г. Дефинисање приоритетних подручја интервенције;
- д. Дефинисање управљачког механизма за спровођење Стратегије;
- ђ. Спровођење Стратегије.

Члан 5.

Кроз процес израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове Одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Бора(у даљем тексту: Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја, учествује у успостављању управљачког механизма за спровођење Стратегије и координира процес спровођења Стратегије.

Савет чине Градоначелник и изабрани чланови: представници Скупштине града и Градске управе (*нарочито градских служби задужених за послове урбанизма и урбаног развоја*), представници јавних предузећа, установа и институција, представници привредног сектора, организација цивилног друштва и научно-истраживачких институција из области урбанизма, као и релевантне регионалне развојне агенције.

Градоначелник именује чланове Савета посебним решењем. Радом Савета руководи Градоначелник.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету.

Чланове и координатора Радне групе именује Градоначелник.

Члан 9.

Одељење за урбанизам, грађевинске, комуналне, имовинско правне и стамбене послове Градске управе града Бора и Канцеларија за локални економски развој града Бора пружа стручну подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужена је организациона јединица градске управе надлежна за послове урбанизма.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединице локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном листу града Бора".

Број: 350-129/2022-I

У Бору, 15. јуна 2022. године

СКУПШТИНА ГРАДА БОРА

ПРЕДСЕДНИК,

Драган Жикић

АНЕКС 2 - СПИСАК ПРОЈЕКТНИХ ИДЕЈА

Ц 1. ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА	
1.	Мапирање архитектонских целина културно историјског наслеђа, од старе француске градње закључно са функционализмом 90тих година, са предлогом мера ревитализације
2.	Мапирање недовољно искоришћених објеката
3.	Бор као музеј индустријске архитектуре
4.	Оживљавање и увођење централних функција по километрима
5.	Архитектонско урбанистички конкурс уз партиципацију грађана за јавне просторе за километре ("KM")
6.	Трансформација зеленог рудника у зелени град
7.	Формирање парка који повезује српску и кинеску културу
Ц 2. ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНСИЦИЈА И МОБИЛНОСТ	
8.	Успостављање зелених појасева и зона у функцији ублажавања ефеката климатских промена
9.	Повезивање озелењених планира са зеленим просторима града
10.	Санација и рекултивација градске депоније комуналног отпада
11.	Изградње канализационе и атмосферске инфраструктуре са постројењима за пречишћавање отпадних вода
12.	Анализа могућности коришћења појединих обновљивих извора енергије
13.	Соларни панели на земљишту где је урађена ремедијација земљишта
14.	Соларни панели на на објектима МСП и приватним објектима
15.	Изградња соларне електране за припрему потрошне топле воде у производњу енергије
16.	Нова топлана на алтернативна горива
17.	Унапређење система управљања јавном расветом (SCADA)
18.	Рекултивација и ремедијација рудничких простора
19.	Израда нове саобраћајне студије и стратегије – План одрживе урбане мобилности (ПОУМ)
Ц 3. ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА	
20.	Оснивање старт ап центра за предузетнике
21.	Формирање предузетничког услужног центра
22.	Оснивање Регионалног технолошког инкубатора, мешовити систем (Научно технолошки парк)
Ц 4. ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ	
23.	Промоција запошљавања теже запошљивих категорија и омогућавање финансијских олакшица
24.	Повезивање теже запошљивих лица (лица 50+ година, нижи степен образовања, жене) са потенцијалним послодавцима
25.	Пренамена и адаптација постојећих објеката са могућношћу прибављања у јавну својину

26.	Обезбеђивање локација и финансијских средстава за изградњу објеката и запошљавање кадрова за сигурне куће и прихватилишта
27.	Обезбеђивање локације и финансијских средстава за отварање амбуланти ради боље доступности
28.	Обезбеђивање средстава ради набавке опреме и запошљавања лекара различитих специјалности ради јачања превентивне здравствене заштите
29.	Обезбеђивање помоћи у кући, набавке лекова, превоза до здравствене установе
30.	Измештање Техничког факултет у Бору на нову локацију
Ц 5. УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	
31.	ГИС платформа са доступним информацијама о објектима за најам, куповину, инвестирање, као и доступним слободним земљиштем за изградњу
32.	Платформа/мапа потенцијалних јавних простора/тргова са могућношћу директне партиципације грађана у припреми/одабиру урбанистичко-архитектонских решења
33.	Дигитално описмењавање старијих грађана (65+)
34.	Израда брошуре о значају учешћа грађана у процесима доношења јавних одлука, политика, планова
35.	Припрема и емитовање телевизијског спота на националним телевизијама о значају учешћа грађана у процесима доношења јавних одлука, политика, планова
36.	Припрема и организовање изложбе планских докумената на територији града Бора из свих епоха
37.	Постављање интерактивне табле за приказивање планских докумената
38.	Пројекти спровођења партиципације за утврђивање идентитета (конкурси, форуми, радионице)
39.	Израда холограмске пројекције срушеног Борског димњака

АНЕКС 3 – УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Учесници у процесу израде Стратегије

Бора Стојадиновић, Марина Станојковић Кожовић, Тамара Пауновић, Никола Пешић, Давор Милановић, Милан Радовановић, Јован Марковић, Марина Пешић, Тијана Макуловић, Ксенија Жукић, Бобан Стојановић, Југослава Митов Патулић, Љиљана Марковић Луковић, Бранкица Траиловић Богдановић, Владимир Шаиновић, Небојша Бузуј, Маријана Недељков, Нада Радисављевић, Анђела Филиповић, Радоица Траиловић, Драган Милутиновић.

АНЕКС 4 - НАЦИОНАЛНИ И МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА

Јул 2023

1 НАЦИОНАЛНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА

МИНИСТАРСТВА ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА

МИНИСТАРСТВО ПРИВРЕДЕ

МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ, ШУМАРСТВА И ВОДОПРИВРЕДЕ

МИНИСТАРСТВО ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

МИНИСТАРСТВО ГРАЂЕВИНАРСТВА, САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРЕ

МИНИСТАРСТВО РУДАРСТВА И ЕНЕРГЕТИКЕ

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊЕ И СПОЉНЕ ТРГОВИНЕ

МИНИСТАРСТВО ПРАВДЕ

МИНИСТАРСТВО ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

МИНИСТАРСТВО ЗА ЉУДСКА И МАЊИНСКА ПРАВА И ДРУШТВЕНИ ДИЈАЛОГ

МИНИСТАРСТВО ЗА ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

МИНИСТАРСТВО ЗДРАВЉА

МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА

МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О ПОРОДИЦИ И ДЕМОГРАФИЈУ

МИНИСТАРСТВО СПОРТА

МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ

МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О СЕЛУ

МИНИСТАРСТВО НАУКЕ, ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА И ИНОВАЦИЈА

МИНИСТАРСТВО ТУРИЗМА И ОМЛАДИНЕ

МИНИСТАРСТВО ИНФОРМИСАЊА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА

МИНИСТАРСТВО ЗА ЈАВНА УЛАГАЊА

КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ РАЗВОЈА НЕДОВОЉНО
РАЗВИЈЕНИХ ОПШТИНА

КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА КООРДИНАЦИЈУ АКТИВНОСТИ И
МЕРА У ОБЛАСТИ ОДНОСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СА ДИЈАСПОРОМ

КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА РАВНОМЕРНИ РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ

ОРГАНИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ: УПРАВА ЦАРИНА; УПРАВА ЗА СЛОБОДНЕ ЗОНЕ; РЕПУБЛИЧКА
ДИРЕКЦИЈА ЗА ВОДЕ; УПРАВА ЗА ШУМЕ; УПРАВА ЗА АГРАРНА ПЛАЋАЊА; УПРАВА ЗА
ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ, НАЦИОНАЛНА АКАДЕМИЈА ЗА ЈАВНУ УПРАВУ, РАЗВОЈНА
АГЕНЦИЈА СРБИЈЕ, АГЕНЦИЈА ЗА УПРАВЉАЊЕ ЛУКАМА

ФОНДОВИ: ФОНД ЗА РАЗВОЈ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, ФОНД ЗА ИНОВАЦИОНУ ДЕЛАТНОСТ,
ФОНД ЗА НАУКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, ЦЕНТАР ЗА ПРОМОЦИЈУ НАУКЕ (ЦПН)

БАНКЕ: Erste Bank A.D.; UniCredit banka; Banca Intesa; NLB Komercijalna banka; Банка
Поштанска штедионица; ProCredit banka.

1.1 МИНИСТАРСТВА ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ⁸⁹

1.1.1 МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА⁹⁰

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка локалној самоуправи - ненаменски трансфери који се утврђују са чланом 37. Закона о финансирању локалне самоуправе и трансфери за уједначавање - трансфер солидарности, који се утврђује у складу са чланом 38. Закона о финансирању локалне самоуправе.
- Експропријација земљишта у циљу изградње капиталних пројеката- средства су намењена за експропријацију, односно административни пренос непокретности - земљишта и објеката који по закону могу бити предмет експропријације, а ради изградње капиталних пројеката.
- Документ менаџмент систем-систем за документ менаџмент-електронско пословање.

1.1.2 МИНИСТАРСТВО ПРИВРЕДЕ⁹¹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Програм финансијске подршке - коришћење стандарда до конкурентнијих производа. Програм је замишљен као вид неопходне подршке, превасходно малим и средњим предузећима, како би се подстакли на повећање коришћења стандарда у производњи и организацији пословања, на сертификацију производа и система менаџмента и коришћење других услуга у области ИК, а што ће за резултат имати повећање конкурентности привреде у целини. Програм укључује инструмент финансијске подршке привредним субјектима у виду субвенција. Распожива средства одобравају се појединачно корисницима, рефундацијом, као суфинансирање у висини од 40% односно 60% оправданих трошкова без ПДВ-а за сваку пројектну активност.
- Подстицање регионалног развоја-финансијска подршка које је у функцији подршке развоју пословне инфраструктуре кроз инфраструктурно опремање зоне пословања и њихово повезивање са окружењем, као и унапређење инфраструктурних капацитета у циљу развоја туризма и других привредних делатности. Програмским активностима јачају се капацитети јединица локалних самоуправа и акредитованих регионалних развојних агенција, и врши повезивање свих субјеката регионалног развоја, на националном, регионалном и локалном нивоу у циљу спровођења политике регионалног развоја.
- Програм подршке малим предузећима за набавку опреме- врши се додела бесповратних средстава за инвестиције у нову производну опрему микро и малим предузећима, предузетницима и задругама а усврху јачања њихове конкурентности,

89 <https://www.srbija.gov.rs/link/2497>

90 <https://www.mfin.gov.rs/>

91 <https://privreda.gov.rs/>

побољшања и унапређења њиховог пословања и интернационализације, као и креирања нових радних места. Програм представља комбинацију бесповратних средстава из буџета (25%), кредитних средстава пословних банака и лизинг кућа (70%) и сопствених средстава клијента (5%).

- Програм подстицања развоја предузетништва кроз финансијску подршку за почетнике у пословању - врши се додела бесповратних средстава за финансијску подршку новооснованим предузетницима, микро и малим привредним друштвима, који су регистровани у Агенцији за привредне регистре најраније две године у односу на годину подношења захтева. Подршка представља комбинацију 30% бесповратних средстава из буџета и 70% кредита Фонда за развој, као и нефинансијску подршку кроз стандардизовани сет услуга акредитованих регионалних развојних агенција – едукацију и помоћ при изради бизнис плана;
- Подршка кроз стандардизовани сет услуга за МСПП која се односи на обуке, саветодавне услуге, као и промоција расположивих видова подршке за мала и средња на локалном нивоу, без накнаде Програм реализује 17 акредитованих регионалних развојних агенција, уз координацију Развојне агенције Србије;
- Подршка индустријском развоју, индустријском реструктурирању у правцу приближавања иновативним и технолошки интензивним и удаљавању од радно интензивних сектора и унапређење и дигитализација пословних модела индустријске производње;
- Подстицајни програм подршке дигиталној трансформацији индустрије - Континуирано суфинансирање трошкова имплементације одобрених пројеката предложених у оквиру стратегије дигиталне трансформације појединачних привредних субјеката (унапређења/увођења нових пословних процеса, пословних модела, производа, услуга);
- Подстицаји индустријским привредним субјектима за развој иновативних решења кроз пројекте сарадње са научно-истраживачком заједницом.
- Програм подршке за индустријске привредне субјекте за набавку технолошке опреме прве генерације;
- Програм подршке развоју инфраструктуре за потребе индустријских зона;
- Улагања од посебног значаја-додела новчаних средстава привредним субјектима који врше улагање у основна средства или отварају већи број нових радних места, у односу на предмет улагања и територијалну концентрацију одређених привредних грана и привредних делатности
- Кредитна подршка предузећима у поступку приватизације, којим се обезбеђује ефикасан наставак процеса приватизације предузећа, односно опстанак предузећа до окончања процеса.
- Програм развоја Подриња - заједничка иницијатива влада Републике Србије и Републике Српске, доминантно је привредног карактера, предвиђа могућност заједничких активности и сарадње на реализацији пројеката у области привредног развоја. Из Републике Србије учествују следеће ЈЛС: Шид, Сремска Митровица, Богатић, Шабац, Лозница, Мали Зворник, Крупањ, Ваљево, Осечина, Љубовија, Косјерић, Бајина Башта, Ужице, Чајетина, Прибој и Коцељева.

1.1.3 МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ, ШУМАРСТВА И ВОДОПРИВРЕДЕ⁹²

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подстицај за инвестиције за унапређење и развој руралне јавне инфраструктуре-подстицаји обухватају подршку инвестицијама у изградњу и опремање објеката:
- за снабдевање водом;
- путне инфраструктуре.
- за складиштење и прераду пољопривредних производа
- Право на подстицаје остварује јединица локалне самоуправе, уколико се предметна инвестиција реализује у насељеном месту које има мање од 10.000 становника.
- Подстицај за унапређење система креирања и преноса знања кроз развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју. Право на подстицаје има правно лице уписано у Регистар научноистраживачких организација, истраживачко развојни центар, иновациони центар, акредитовани факултет, предузетник и правно лице који испуњавају услове за обављање саветодавних и стручних послова у пољопривреди.
- Подстицај за подршку програмима који се односе на припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја (ЛСПР).
- Подстицаји обухватају подршку програмима, и то:
- подстицаји за припрему ЛСПР;
- подстицаји за спровођење ЛСПР.
- Право на подстицаје остварује Партнерство за територијални рурални развој (удружење представника јавног, приватног и цивилног сектора одређеног руралног подручја које је основано у складу са законом којим се уређују удружења.
- Подстицај за спровођење активности у циљу подизања конкурентности кроз сертификацију система квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла.
- Уређење водотока и заштита од штетног дејства вода - предузимање мера и активности за заштиту од поплава спољним и унутрашњим водама и од леда, заштиту од ерозије и бујица и отклањању последица таквог деловања вода и управљање ризицима од штетног дејства вода као и израде техничке документације за наведене објекте.

Остали пројекти које спроводи Министарство, а који се финансирају из других извора:

- Пројекат за конкурентну пољопривреду Србије - средстава Светске банке. Пројекат се односи на унапређење продуктивности и поспешивању предузетничког духа на породичним газдинствима, кооперацијама, задругама, удружењима и микро, малим и средњим предузећима кроз финансијску подршку и развој капацитета саветодавних служби, бизнис и финансијског планирања. Министарство преко Управе за аграрна плаћања расписује јавни позив за инвестиције које се односе на унапређење конкурентности примарне сточарске производње и то у областима производње млека, производње меса, пчеларства и аквакултуре.

92 <http://www.minpolj.gov.rs/>

- Инструмент претприступне помоћи за рурални развој (ИПАРД) – средства Европске уније. У оквиру програма ИПАРД, спроведе се следеће мере:
  1. Улагања у физичку имовину пољопривредних газдинстава
  2. Улагања у физичку имовину која се тичу прераде и стављања у промет пољопривредних и рибарских производа
  3. Еколошки оријентисана и органска пољопривреда
  4. Имплементација локалних развојних стратегија—ЛЕАДЕР приступ
  5. Диверзификација пољопривреде.
- Програм за отпорност на климатске промене и наводњавање у Србији – фаза II – средства Европске банке за обнову и развој. Пројектом се финансира изградње и рехабилитације критичне инфраструктуре за наводњавање у окланим самоуправама.
- Пројекат интегрисаног развоја коридора реке Саве и Дрине – средства Међународне банке за обнову и развој. Циљ Пројекта је унапређење заштите од поплава и омогућавање прекограничне сарадње у области вода на речним коридорима Саве и Дрине. Пројектом се финансира заштите од поплава, улагање у управљање животном средином, бране и повезане активности у одабраним приоритетним областима дуж коридора реке Саве и Дрине.
- Изградња система за наводњавање - прва фаза – средства Фонда за развој Абу Дабија. Пројектом се финансира изградња, реконструкција, уређења и санације водних објеката и система за наводњавање, и то на регионалним хидросистема за наводњавање и двонаменским система на подручју Срема, Бачке и Баната и хидромелиорационим системима на подручју Шапца, Чачка, Панчевачког рита и Тополе.
- Животна средина и клима – средства ИПА програм 2020. Предузимање мера и активности на заштити и унапређењу квалитета површинских и подземних вода кроз изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода за агломерацију Лозница; изградња нових колектора и реконструкцију постојећих, изградњу црпних станица и потисних цевовода и изградњу делова нове атмосферске канализације, као и кроз изградњу система и објеката за сакупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода у Сокобањи.

1.1.4 МИНИСТАРСТВО ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ⁹³

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подстицаји за куповину еколошки прихватљивих возила - субвенционисане куповине нових возила која имају искључиво електрични погон, као и возила која покреће уз атмосферски и електрични погон хибрид, у циљу заштиту и побољшања квалитета ваздуха,
- Смањење загађења ваздуха у Србији из индивидуалних извора - смањење испуштања загађујућих супстанци из индивидуалних извора у животну средину у циљу примене мера за унапређење квалитета ваздуха и предузимања

93 <https://www.ekologija.gov.rs/>

превентивних мера у сегментима значајним за заштиту ваздуха од загађења, кроз сарадњу са јединицама локалне самоуправе

- Заштита и очување вода као природних ресурса - очување квалитета вода као природних ресурса, отклањање последица од загађења и примене превентивних мера прописаним законом о заштити животне средине кроз сарадњу са јединицама локалне самоуправе.
- Набавка, замена, реконструкција и санација котларница за грејање - смањење испуштања загађујућих супстанци у животну средину, из котларница за грејање у оквиру објеката који су у надлежности јединица локалне самоуправе, с циљем унапређења квалитета ваздуха, предузимања превентивних мера у сегментима значајним за заштиту ваздуха од загађења и заштите и унапређивања животне средине.
- Подстицаји за програме управљања заштићеним природним добрима од националног интереса - суфинансирање програма управљања националним парковима и заштићеним подручјима.
- Пошумљавање у циљу заштите и очувања предеоног диверзитета - суфинансирање набавке садница и извођење радова за пошумљавање земљишта аутохтоним врстама дрвећа и жбуња, на земљишту које је у надлежности јединица локалне самоуправе.
- Очување и заштита земљишта као природног ресурса - спречавање или отклањање штетних промена у земљишту, који за циљ има да се очувају површине и функције земљишта као природног ресурса и да се спрече или отклоне штетне промене у земљишту које могу настати као последица: ерозионих процеса, смањења садржаја органске материје у земљишту, закишељавања, заслањивања и алкализације земљишта, сабијања земљишта, клизишта и одрона, пожара и хемијских удеса, загађења.
- Смањење угљеничког отиска локалних заједница применом принципа циркуларне економије - суфинансирање развоја иновативних пројеката и пословних модела базираних на принципима циркуларне економије који доприносе нискоугљеничном развоју.
- Интегрисано управљање отпадом, отпадним водама, хемикалијама и биоцидним производима - успостављање система за регионално управљање отпадом и унапређење система управљања отпадом, успостављање система за управљање отпадним водама на нивоу локалних самоуправа и заштите вода.
- Санација и затварање несанитарних депонија - подршке јединицама локалних самоуправа које нису у могућности да самостално финансирају санацију и затварање несанитарних депонија на својој територији,
- Измештања и трајног збрињавања опасног отпада - решавање питања уклањања опасног отпада у предузећима у реструктурирању и стечају, као и уклањање осталог опасног историјског отпада.
- Превенција нелегалног одлагања отпада и уклањање - пружањем подршке јединицама локалних самоуправа у спречавању нелегалног депоновања отпада и превенцији настајања нових дивљих депонија.

- Управљање отпадом и циркуларна економија - подршка локалним самоуправама у примени иновативних технологија и решења у рециклажи и поновној употреби отпада, смањењу употребе природних ресурса и унапређењу квалитета животне средине кроз смањење емисија загађујућих материја у медијуме животне средине.
- Набавка опреме за сакупљање и рециклажу - подизање капацитета локалних и регионалних ЈКП у циљу повећање њихове ефикасности и унапређења управљања отпадом.
- Подршка пројектима цивилног друштва у области заштите животне средине - финансирање пројектата у области заштите животне средине које спроводе удружења и друге организације цивилног друштва, а који су изабрани путем конкурса.
- Подстицаји за поновну употребу и искоришћење отпада - подстицаја предузећима за подстицање поновне употребе и искоришћавања отпада као секундарне сировине, или за добијање енергије, као и подстицање производње биоразградивих кеса.
- Техничка помоћ у припреми пројектне документације за инфраструктурне пројекте у области животне средине - припрему потребне планске и пројектне документације за инфраструктурне пројекте у одређеним локалним самоуправама.
- Унапређење инфраструктуре за заштиту животне средине - изградња постројења за третман отпадних вода укључујући и колекторе и канализациону мрежу.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2010 - Подршка општинама у Републици Србији у припреми и спровођењу инфраструктурних пројеката;
- ИПА 2017 - Сектор заштите животне средине;
- ИПА 2018 - Сектор заштите животне средине;
- ИПА 2020 - Животна средина и клима;
- Изградња регионалних центара за управљање отпадом-средства Европске банке за обнову и развој;
- Пројекат даљинског грејања у Крагујевцу-средства Европске банке за обнову и развој.

1.1.5 МИНИСТАРСТВО ГРАЂЕВИНАРСТВА, САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРЕ⁹⁴

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Друмски транспорт, путеви и безбедност саобраћаја - развој друмског транспорта који се огледа се у олакшаном приступу међународном транспортном тржишту
- Железнички и интермодални саобраћај - унапређење и развој железнице (укључујући и жичаре) и интермодалног транспорта кроз уређење система железнице и интермодалног транспорта.
- Реализација инфраструктурних пројектата од значаја за Републику Србију- и реализацију пројектата изградње и реконструкције саобраћајне инфраструктуре и инфраструктурне пројекте.
- Програм интегралног развоја Југозападне Србије - финансирање пројектата из области туризма, животне средине и инфраструктуре.

94 <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti>

- Програм водоснабдевања и пречишћавања отпадних вода у општинама средње величине у Србији и Зелени градови - изградње фабрика за пречишћавање пијаће воде и фабрика за пречишћавање отпадних вода, као и рехабилитације и проширење комуналног система водоснабдевања, сакупљања и одвођења отпадних вода.
- Реконструкција железничке пруге Ниш – Димитровград.
- Програм интегрисаног управљања чврстим отпадом у Србији - унапређење комуналне инфраструктуре ради ефикасног управљања комуналним чврстим отпадом у изабраним градовима.
- Пројекат изградње комуналне (канализационе) инфраструктуре и инфраструктуре за одлагање комуналног чврстог отпада - пројекат са радним називом „Чиста Србија”, изградња канализационе мреже и постројења за прераду отпадних вода и санацију, реконструкцију, рекултивацију и изградњу депонија са третманом чврстог отпада.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2020-Подршка ЕУ интеграцијама.
- ИПА 2020 - Демократија и управљање.
- Пројекат унапређења трговине и транспорта Западног Балкана уз примену вишефазног програмског приступа-средства Међународне банке за обнову и развој.
- Рехабилитација путева и унапређење безбедности саобраћаја-средства Међународна банка за обнову и развој, Европска инвестициона банка и Европска банка за обнову и развој.
- Модернизација железничког сектора у Србији-средства Светске банке, Међународне банке за обнову и развој.

1.1.6 МИНИСТАРСТВО РУДАРСТВА И ЕНЕРГЕТИКЕ⁹⁵

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за доделу средстава за финансирање Програма енергетске санације породичних кућа и станова који спроводе јединице локалне самоуправе, као и градске општине.
- Јавни позив за доделу средстава ради финансирања пројеката унапређења енергетске ефикасности у објектима од јавног значаја у јединицама локалне самоуправе, као и градским општинама.
- Енергетска ефикасност и управљање енергијом у општинама у Србији - системско и свеобухватно управљање енергијом кроз увођење сертификата Европске награде за енергију, побољшање енергетске ефикасности јавних објеката у Крушевцу и Ужицу.
- Унапређење система енергетског менаџмента ради повећања инвестиција у енергетску ефикасност јавних зграда у Србији- смањење GHG емисија кроз унапређење енергетске ефикасности и промовисање коришћења обновљивих извора енергије у јавним зградама са посебним фокусом на зграде у државном власништву.

⁹⁵ <https://www.mre.gov.rs/>

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- Подстицање коришћења обновљивих извора енергије - развој тржишта биомасе, средства Немачке развојне банке KfW. Пројекат се реализује у релевантним јединицама локалне самоуправе које су биле обухваћене студијама претходне оправданости на основу сопствене иницијативе, потенцијала и раније предузетих корака у циљу коришћења биомасе и геотермалне енергије.
- Рехабилитација система даљинског грејања у Србији - средства Немачке развојне банке KfW. Пројектом је предвиђена рехабилитација и модернизација 7 топлана кроз реализацију пројеката из области изградње/унапређења/замене постројења за производњу топлотне енергије, замене/проширења топловода, унапређења/замене/уградње подстанца и уградње/унапређења/ проширења савремених система SCADA.

1.1.7 МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊЕ И СПОЉНЕ ТРГОВИНЕ⁹⁶**Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:**

- Подстицаји за развој националног брэнда Србије и очување старих заната - субвенције привредним субјектима за развој и очување традиционалних заната.
- Подршка програмима удружења потрошача и вансудском решавању потрошачких спорова - финансирање или суфинансирање програма евидентираних удружења потрошача, а који обухватају активности пружања информација, едукације, савета и правне помоћи потрошачима, као и спровођење независних истраживања.

1.1.8 МИНИСТАРСТВО ПРАВДЕ⁹⁷**Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:**

- Јавни конкурс за доделу средстава прикупљених по основу одлагања кривичног гоњења – за пројекте припремљене од стране физичких лица, правних лица, органа, организација, јавних установа, предузетника, удружења, фондова, хуманитарних организација, којима се остварује јавни интерес у области здравства, културе, просвете, хуманитарног рада.

1.1.9 МИНИСТАРСТВО ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ⁹⁸**Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:**

- Подршка развоју и функционисању система локалне самоуправе - успостављање бољег система локалне самоуправе, реализације инфраструктурних пројеката јединица локалне самоуправе, унапређење рада ЈЛС и добре управе, унапређење ефикасности рада локалне самоуправе у области кадровских капацитета,

96 <https://must.gov.rs/>97 <https://www.mpravde.gov.rs/>98 <https://mduls.gov.rs/category/projekti-i-programi/>

модернизације рада јединица локалне самоуправе у погледу информатичке и техничке опремљености.

- Локална самоуправа за 21. век - подршка за спровођење функционалне анализе и функционално организационих модела, изградњу и јачање капацитета ЈЛС, развој и унапређење међуопштинске сарадње кроз Фонд за међуопштинску сарадњу.
- Партнерство за локални развој - побољшање пружања услуга у одабраним општинама: обнова зграда јавних установа, реконструкција/изградња локалних тржница, успостављање општинског центра за праћење пружања локалних услуга од стране локалних јавних комуналних предузећа, реконструкција јавног простора - (спортски терени, паркови, пешачка стаза, итд.), изградња/замена расвете.
- Управљање реформом јавне управе - успостављања јединствених управних места кроз подршку јединицама локалне самоуправе и градских општина чија је сврха повећање ефикасности, делотворности и економичности рада органа, у ситуацијама када је, за остваривање једног или више права, потребно поступање једног или више органа.
- Буџетски фонд за Програм за локалне самоуправе - унапређење инфраструктуре, ефикасности рада и квалитета живота у ЈЛС.
- Успостављање чврстих механизма координације за развој и функционисање електронске управе и заокруживање законског оквира и процедура за развој електронске управе-додела бесповратних средстава за највише 35 ЈЛС за развијање и примену процедура и поступака релевантних за увођење е-Управе, обука и менторска подршка за пружање услуга е-Управе, и подршка за отварање података.
- Унапређење функције управљања људским ресурсима (УЉР) у државној управи и локалној самоуправи кроз увођење нових инструмената и јачање капацитета за УЉР – Изградња капацитета градова и општина за спровођење и унапређење функције управљања људским ресурсима у локалној самоуправи.
- Унапређење одрживости јавних финансија кроз реформисање и развој управљања јавном својином – Реализација пројеката ЈЛС у оквиру грант шеме за унапређење управљања јавном својином на локалном нивоу, спровођење 20 пакета директне техничке подршке општинама за унапређење управљања јавном својином на локалном нивоу.
- Унапређење процеса планирања и припреме буџета на локалном нивоу-подизање капацитета ЈЛС за спровођење програмског буџетирања у складу са методологијом за програмско буџетирање кроз израду инструктивних докумената за припрему програмског буџета, организација 24 регионалних обука за све ЈЛС и директна техничка подршка за 12 ЈЛС одабране по конкурс.
- Подизање свести о правима националних мањина-подстицање оснивања и делотворног функционисања савета за међунационалне односе на локалном нивоу у свим општинама са етнички мешовитим становништвом кроз обуке и састанке са представницима ЈЛС.
- Оснаживање организација цивилног друштва - конкурс за доделу средстава из Буџетског фонда за националне мањине за програме и пројекте из конкретне приоритетне области финансирања.

1.1.10 МИНИСТАРСТВО ЗА ЉУДСКА И МАЊИНСКА ПРАВА И ДРУШТВЕНИ ДИЈАЛОГ⁹⁹**Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:**

- Права националних мањина на самоуправу - оснаживање организација цивилног друштва и привредних друштава кроз расписивање конкурса за финансирање програма и пројеката организација чији су оснивачи национални савети националних мањина које се баве заштитом и унапређењем права националних мањина у областима у којима је националним саветима националних мањина поверено вршење јавних овлашћења.
- Подстицајно окружење за развој цивилног друштва - спровођење мера и активности с циљем унапређења правног, институционалног и финансијског оквира за развој цивилног друштва и подизање капацитета органа јавне управе и организација цивилног друштава у циљу унапређења међусобне сарадње.
- Јавни конкурс за финансирање програма удружења који доприносе већој укључености организација цивилног друштва у креирање родноодговорних политика.
- Конкурс за организација цивилног друштва, за пројекте које се односе на спровођење Стратегије превенције и заштите од дискриминације.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за подстицање жена и девојака на учешће у иновационој делатности повезаној са дигиталном, циркуларном и зеленом економијом кроз истраживачке тимове као стручњакиње, али и као предузетнице у овим областима.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за повећано учешће жена у заштити интелектуалне својине и патената, повећање знања и информација о заштити интелектуалне својине и иновационој делатности.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за повећано укључивање жена и девојака у научно–технолошке паркове, иновационе инкубаторе и сличне центре.
- Конкурс за финансирање научно–истраживачких пројеката у области родне равноправности.
- Програми и пројекти којима су Роми и Ромкиње информисани и едуковани на тему приступа правима и очувања идентитета.
- Програма обука који укључују теме циганизма као облика расизма, и дискриминације, за запослене у ЈЛС.
- Кампања за повећање заступљености мушкараца и жена ромске националности у телима политичког одлучивања на локалном нивоу.
- Формирања локалних савета за социјално укључивање Рома и Ромкиња.
- Формирање нових мобилних тимова за инклузију Рома у свим локалним самоуправама са значајним уделом Рома и обезбеђивање јачања капацитета за чланове мобилних тимова.
- Програм васпитно-образовног рада и других облика рада и услуга које остварује предшколска установа са циљем подршке породици и деци узраста до три године.
- Партнерство између ЈЛС, предшколских установа и ОЦД у реализацији програма за подстицање развоја и учења деце, као и развоја родитељских вештина у заједници.

99 <https://www.minlmpdd.gov.rs/>

- Обука за запослене у органима јавне управе о укључивању ОЦД у процес израде, примене, праћења примене и вредновања ефеката јавних политика и прописа.
- Обука за ОЦД за разумевање улоге, надлежности и функција јавне управе и учешћа у поступку израде, примене, праћења примена и вредновања докумената јавних политика и прописа.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- Подршка за учешће у програмима ЕУ – средства ИПА програма. Пружање финансијске подршке удружењима и другим организацијама цивилног друштва за спровођење пројеката претходно одобрених од стране Европске уније.

1.1.11 МИНИСТАРСТВО ЗА ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ¹⁰⁰¹⁰¹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка ефективном коришћењу Инструмената за претприступну помоћ ЕУ и развојне помоћи.
- Позив за пројектне идеје из Територијалне стратегије за прикупљање концепата пројеката у оквиру Интегрисане територијалне стратегије (Интеррег VI-A) Програма Бугарска-Србија 2021-2027.

1.1.12 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ¹⁰²

Из буџета РС, Министарство финансира и суфинансира следеће програмске активности и пројекте:

- Модернизација инфраструктуре основних и средњих школа, установа високог образовања и установа ученичког стандарда реализацијом пројеката изградње, реконструкције, санације, адаптације, пројеката унапређења енергетске ефикасности постојећих објеката применом мера енергетске ефикасности, пројеката инвестиционог одржавања школских објеката, као и реализација пројеката опремања новоизграђених и постојећих школских објеката и установа и школских садржаја
- Подршка програму дигитализације у области националног просветног система
- Изградња образовно-научних центара Инклузивно предшколско васпитање и образовање Министарство пружа подршку интеграцији у европски образовни простор кроз програме Еразмус+ (Erasmus+), иТвининг (eTwinning), Јуридајс (Eurydice), Јурогајденс (Euroguidance), Епале (EPALE), Јуропас (Europass) и ЕОК (EQF).

Из средстава уговорених зајмова и кредита Министарство реализује следеће пројекте:

- Центар за обуку за дуално образовање, средства Банке за развој Савета Европе;
- Повезане школе у Србији Б, средства Европске инвестиционе банке;
- Програм модернизације школа, средства Европске Инвестиционе Банке;

100 <https://www.mei.gov.rs/>

101 <https://www.mei.gov.rs/srp/pozivi/165/detaljnije/w/0/raspisan-prvi-poziv-za-projektne-ideje-iz-teritorijalne-strategije/>

102 <https://prosveta.gov.rs/>

- Образовање за социјалну инклузију, средства Банке за развој Савета Европе;
- Инклузивно предшколско образовање и васпитање, средства Међународне банке за обнову и развој;
- Студентско становање у Србији, Банка за развој Савета Европе;
- Унапређење универзитетског образовања, средства Банке за развој Савета Европе;

Остали пројекти у којим учествује Министарство

1. Пројекат акцелерације иновација и подстицања раста предузетништва у Републици Србији (SAIGE)

Пројекат акцелерације иновација и подстицања раста предузетништва у Републици Србији (SAIGE) подржава даљу реформу научно истраживачког сектора, јачања веза између привредног и академског сектора и развој иновативних привредних друштава.

Средства за реализацију Пројекта SAIGE обезбеђена су на основу заједничког улагања Републике Србије, односно Министарства просвете, науке и технолошког развоја) кроз зајам и техничку подршку Светске банке у износу од 43 милиона евра и бесповратне финансијске подршке Европске уније у износу од 41,5 милиона евра.

Пројекат SAIGE заједно реализују Министарство просвете, Светска банка и Европска унија, а корисници су научна заједница, научно-истраживачке организације, иновативна привреда, као и Фонд за науку и Фонд за иновациону делатност.

Пројекат SAIGE пружа подршку компетитивним програма Фонда за науку Републике Србије и најбољим научно-истраживачким пројектима који су изабрани на основу независне међународне селекције.

Активности пројекта:

- Подршка научним истраживањима

Подршка укључује грантове за основна и примењена истраживања, која се реализују у оквиру два програма Специјални програм истраживања COVID-19 и ИДЕЈЕ.

Пројекат SAIGE кроз Програм за сарадњу са српском дијаспором финансира и повезивање и сарадњу српске науке са заједницом српске дијаспоре ради унапређења екосистема истраживања, иновација и предузетништва у Србији. Програм треба да привуче перспективне научнике, истраживаче и предузетнике из заједнице српске дијаспоре да пренесу знања и вештине кроз различите активности. Укључиће умрежавање, саветодавно учешће у креирању стратегија, ваучере за размену знања за српске истраживаче, грантове за заједничка основна и примењена истраживања, развој и трансфер технологија, заштиту интелектуални својине и комерцијализацију истраживања.

Пројекат пружа техничку асистенцију Фонду за науку у смислу развоја нових програма и јачање интерних капацитета и процедура.

- Оснаживање иновативних стартап предузећа

У циљу оснаживања стартап заједнице у Србији Фонд за иновациону делатност, у оквиру Пројекта SAIGE, покренуо програм акцелерације Катапулт.

Кроз овај програм Фонда подстиче се иновативно предузетништво, обезбеђује приступ изворима финансирања за развој иновација предузећа и привлаче приватне инвестиција.

Катапулт је први акцелератор у Србији који младим предузећима обезбеђује интензивно, тромесечно менторство и повезивање са инвеститорима.

Програм Катапулт помаже иновативним предузећима оријентисаним на раст да се позиционирају на глобалном тржишту, као и да побољшају своје пословне капацитете у развоју помоћу којих ће повећати могућност привлачења приватних инвестиција.

- Подршка реформи сектора науке и истраживања

Пројекат SAIGE подржава реформу научно-истраживачких организација кроз дизајн и имплементацију планова институционалне трансформације пружањем подстицаја, финансијске и техничке подршке за предузимање планираних корака институционалних реформи.

Кроз фазни приступ, научни институти који су исказали интересовање за трансформацију и одобрени су од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја за учешће у процесу, пролазе независну међународну експертску процену и на основу резултата процене добијају детаљне планове трансформације, са конкретним очекиваним резултатима.

2. Програм институционалног финансирања акредитованих института чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе и института чији је оснивач Српска академија наука и уметности и Програм институционалног финансирања института од националног значаја за Републику Србију.

Програмима се уређују питања од значаја за реализацију истих и разрађују приоритети и индикатори за евалуацију рада акредитованих института чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе и Српска академија наука и уметности и института од националног значаја за Републику Србију као и друга питања од значаја за реализацију ових програма укључујући права и обавезе истраживача на акредитованим факултетима у погледу заснивања и дужине трајања радног односа.

Циљ ових програма је да се оснаже научноистраживачке институције како би биле преопознатљиве и конкурентне на националном и међународном нивоу, ојачају истраживачки тимови ради учествовања у конкуритивним пројектима, оствари динамички развој науке, технолошког развоја и иновација, повећа ефикасност коришћења ресурса научноистраживачког система.

1.1.13 МИНИСТАРСТВО ЗДРАВЉА¹⁰³

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Унапређење доступности здравствене заштите ромској популацији - ангажовање здравствених медијаторки и подршка пројеката који се спроводе у сарадњи са ромским удружењима грађана ради унапређења здравља Рома и Ромкиња.
- Подршка активностима удружења грађана у области здравствене заштите - подршка раду удружењима која се баве активностима од значаја за делатност здравства, финансирање организовање стручних скупова на регионалном нивоу, организовање националних скупова, скупова са међународним учешћем, спровођење пројеката којима су обухваћени поједини системи здравствене заштите, одржавање курсева и континуираних едукација.
- Подршка активностима удружења грађана у области превенције и контроле HIV инфекције - механизам уговарања са удружењима грађана за одабир реализатора, који се ангажују на годишњем нивоу на основу отвореног позива за достављање предлога пројеката у области превенције и контроле HIV инфекције,
- Програми Црвеног крста Србије - усмерени на становништво које је социјално угрожено, посебно на децу, стара лица, избеглице и интерно расељена лица и обухвата прву помоћ, здравствено превентивну делатност, едукације и тренинге младих, бригу о старијим лицима, психосоцијалну подршку породицама несталих и киднапованих.
- Изградња и опремање здравствених установа у државној својини чији је оснивач Република Србија - инвестиционо улагање, инвестиционо одржавање просторија, медицинске и немедицинске опреме и превозних средстава, набавка медицинске и друге опреме неопходне за рад здравствених установа, превозних средстава, набавку опреме за развој интегрисаног здравственог информационог система.
- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 0012 „Подршка активностима удружења грађана у области здравствене заштите“.
- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 0010 „Унапређење доступности здравствене заштите Ромској популацији“.
- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 4013 „Подршка активностима удружења грађана у области превенције и контроле ХИВ инфекције“.

Из средстава уговорених зајмова и кредита Министарство реализује следеће пројекте:

- Реконструкције универзитетских клиничких центара – средстава Европске инвестиционе банке.
- Развој здравства – средства Међународне банке за обнову и развој
- Програм „Interreg” IPA Румунија - Србија 2021-2027.

103 <https://www.zdravlje.gov.rs/>

1.1.14 МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА¹⁰⁴**Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:**

- Јавни позив за доделу пакета подршке јединицама локалне самоуправе за унапређење социјалне заштите - подршка јединицама локалне самоуправе за унапређење система социјалне заштите на локалном нивоу и финансијска подршка у виду бесповратних средстава за успостављање/проширење минимум једне услуге социјалне заштите.
- Јавни позив за подношење предлога пројеката из области борачко-инвалидске заштите – финансирање пројеката удружења грађана ради побољшања положаја бораца, војних инвалида, цивилних инвалида рата и породица палих бораца и ради унапређења области неговања традиција ослободилачких ратова.
- Јавни позив за подношење предлога пројеката за инвестиционо одржавање ратних меморијала од значаја за неговање традиција ослободилачких ратова Србије - за надлежне Заводе за заштиту споменика културе
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за унапређење положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији у 2023. години - финансирање програма које реализују удружења грађана регистрована на територији Републике Србије.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на Програмски конкурс за унапређење положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији у 2023. години.
- Обављање делатности установа социјалне заштите - обављање поверених послова у центрима за социјални рад и пружање услуга социјалне заштите у установама чији је оснивач Република.
- Подршка раду хранитеља - финансирање смештаја у хранитељске породице по основу накнаде за издржавање корисника и накнаде за рад хранитеља.
- Подршка раду установа социјалне заштите - инвестициона улагања у објекте и опрему у установама и обезбеђивање недостајућих средстава у циљу несметаног обављања делатности у случајевима када се појаве проблеми у измиривању обавеза по основу трошкова комуналних услуга и енергената, ванредни и повремени трошкови на основу судских и административних поступака, одлука судова или надлежних државних органа.
- Права корисника ван мреже установа социјалне заштите - помоћ за оспособљавање за рад азиланата, новчана помоћ смештај у специјалне болнице.
- Подршка удружењима у области заштите породице и деце - суфинансирање удружења грађана за помоћ деци -дотације за подстицање програма и активности од јавног интереса из области заштите породице и деце.
- Подршка удружењима и локалним заједницама - финансирање удружења и локалне заједнице које обухватају афирмацију различитих активности у циљу унапређења социјалне заштите у заједници.
- Подршка удружењима у области борачко-инвалидске заштите - финансијска подршка пројектима удружења са различитим програмима, интересовањима и активностима везаним за област борачко-инвалидске заштите, заштите њихових

104 <https://www.minrzs.gov.rs/sr>

породица, као и неговања традиције ослободилачких ратова Србије, а на основу спроведеног јавног конкурса.

- Подршка предузећима за професионалну рехабилитацију особа са инвалидитетом - субвенције зарада за запослене особе са инвалидитетом и средства за побољшање услова рада у овим предузећима са циљем јачања капацитета за спровођење професионалне рехабилитације, запошљавање и одржање запослења особа са инвалидитетом.
- Заштита положаја особа са инвалидитетом - јавни конкурс од јавног значаја за подношење предлога програма за унапређење положаја особа са инвалидитетом.
- Подршка развоју социјалног предузетништва - подстицај за развој социјалног предузетништва, који има за циљ повећање радне активације радно способних лица која се налазе у систему социјалне заштите, теже запошљивих незапослених лица у складу са прописима из области запошљавања и осталих теже запошљивих лица из посебно осетљивих категорија.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- Јавни позив за пружање свеобухватне подршке за успостављање / унапређивање локалних механизма за инклузију Рома и Ромкиња – средства Програма ИПА 2020.

1.1.15 МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О ПОРОДИЦИ И ДЕМОГРАФИЈУ¹⁰⁵

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за доделу бесповратних средстава опредељених за суфинансирање мера популационе политике и подршке у области породице и деце јединицама локалне самоуправе.
- Подршка удружењима у области заштите породице и деце - суфинансирање удружења грађана за помоћ деци -дотације за подстицање програма и активности од јавног интереса из области заштите породице и деце.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, подршке породици и деци - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите, грађана, подршке породици и деци.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења политике у области демографије - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења политике у области демографије.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења популационе политике - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења популационе политике.

105 <https://minbpd.gov.rs/>

- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, подршка удружењима у области заштите породице и деце - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, подршке удружењима у области заштите породице.

1.1.16 МИНИСТАРСТВО СПОРТА¹⁰⁶

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Посебни програми у области спорта - финансирање активности организација у области спорта које се спроводе са циљем обезбеђи
- вања услова за бесплатно и безбедно бављење спортом нарочито деце, жена, младих и особа са инвалидитетом.
- Изградња и капитално одржавање спортске инфраструктуре - посебно се финансирају пројекти изградње, опремања и одржавања спортских објеката у јединицама локалне самоуправе из 4. групе развијености.
- Јавни позив за подношење предлога програма, односно пројеката који се односе на изградњу спортских објеката за потребе особа са инвалидитетом и прилагођавање постојећих спортских објеката потребама особа са инвалидитетом.
- Јавни позив за подношење предлога програма, односно пројеката у области спорта кроз изградњу, опремање и одржавање спортских објеката који су од значаја за развој спорта на целом подручју Републике Србије.

1.1.17 МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ¹⁰⁷

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка унапређењу капацитета културног сектора на локалном нивоу - Суфинансирање програма Градови у фокусу путем јавног позива који ће унапредити област културе и уметности у локалним срединама, подстакнути развој креативности и препознати специфичности културног идентитета и одрживог развоја локалних заједница.
- Подршка истраживању, заштити и очувању непокретног културног наслеђа - конкурс из области заштите, очувања и коришћења непокретног - градитељског и археолошког наслеђа. Подржани пројекти подразумевају послове на изради техничке пројектне документације, спровођење мера техничке заштите и конзерваторске радове на непокретним културним добрима, истраживања и заштиту археолошких налазишта и послове везане за презентацију градитељског и археолошког културног наслеђа, публиковање грађе као и остале делатности на заштити непокретног наслеђа.
- Дигитализација културног наслеђа - финансирање рада установа у области културе, за пројекте који се односе на опремање лабораторија за дигитализацију културног

106 <https://www.mos.gov.rs/>

107 <https://www.kultura.gov.rs/>

наслеђа, као пројекти који се односе на процес дигитализације културног наслеђа Републике Србије и јачање инфраструктурних капацитета установа.

- Подршка истраживању, заштити и очувању нематеријалног и покретног културног наслеђа - Конкурс из области заштите, очувања и презентације музејског наслеђа, Конкурс из области заштите, очувања и презентације архивске грађе, Конкурс из области заштите, очувања и презентације старе и ретке библиотечке грађе и Конкурс из области заштите, очувања и презентације нематеријалног културног наслеђа.
- Подршка развоју библиотечко-информационе делатности и библиотечко-информационе делатности Савеза слепих Србије - Конкурс из области библиотечко-информационе делатности за финансирање набавке информационих и комуникационих технологија за јавне библиотеке, објављивање стручних публикација, дигитализацију библиотечке грађе, подршку едукацији библиотекара, побољшање услова за чување и заштиту библиотечко-информационе грађе, подршку интерактивним програмима за децу и младе.
- Подршка раду завода за заштиту споменика културе и историјских архива.
- Јачање културне продукције и уметничког стваралаштва – јавни конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у свим уметничким областима /музичка уметност, драмска, плесна, визуелне уметности, књижевност, филмска уметност, и др, те кроз културне активности осетљивих група/националних мањина, особа са инвалидитетом, деце, младих. финансирање и суфинансирање рада и програмских активности установа културе чији је оснивач РС у области музичке уметности, сценских уметности /драма, опера, уметничка игра и традиционално народно стваралаштво/, филмске уметност и аудио-визуелног стваралаштва, те кроз научно истраживачке програме у култури и уметности.
- Подршка развоју књижевног стваралаштва и издаваштва
- Подршка развоју музичког стваралаштва - подршка и стимулација пројеката и програма у области музичке уметности, њихово представљање и афирмација, континуирано подизање нивоа културних потреба становништва, установа и ангажованих појединаца.
- Подршка културној делатности друштвено осетљивих група - подршка пројектима који доприносе већој кохезији друштва, неговању интеркултуралног дијалога, развоју услова за разноликост културних израза и идентитета и јачању доступности културних садржаја.
- Подршка развоју уметничке игре - финансирање и суфинансирање институционалне и независне продукције, реализација домаће и међународне размене и стручног усавршавања уметника (учешћа на конференцијама или мастеркласама) у области уметничке игре.
- Подршка јачању позоришне уметности - финансирање и суфинансирање институционалне и независне продукције, реализација домаће и међународне размене и стручног усавршавања уметника (учешћа на конференцијама или мастеркласама) у области позоришне уметности.
- Престоница културе Србије - јачање оперативних и стручних капацитета локалних самоуправа у области културе кроз израду стратешких докумената развоја културе

(Стратегије и Акционог плана), подршку унапређења инфраструктуре, људских ресурса и програма а у циљу њиховог подизања на виши ниво.

- Подршка раду установа у области заштите и очувања културног наслеђа - израда техничке пројектне документације, спровођење мера техничке заштите и конзерваторске радове на непокретним и покретним културним добрима, истраживања и заштиту археолошких налазишта и послове везане за презентацију градитељског и археолошког културног наслеђа.
- Дигитализација у области заштите и очувања културног наслеђа - јавни конкурс за финансирање рада установа у области културе, за пројекте који се односе на опремање лабораторија за дигитализацију културног наслеђа, као пројекти који се односе на процес дигитализације културног наслеђа Републике Србије и јачање инфраструктурних капацитета установа.
- Јавни позив за доделу подстицајних средстава инвеститору да у републици србији производи аудиовизуелно дело.
- Конкурс за финансирање или суфинансирање пројеката у области заштите старих традиционалних заната и њихове савремене примене.
- Конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у кинематографији за 2023. годину у категорији: преддигитализација и дигитализација биоскопа.

1.1.18 МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О СЕЛУ¹⁰⁸

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка развоју задругарства - јавни конкурс за доделу бесповратних средстава за старе и новоформиране земљорадничке и пољопривредне задруге, земљорадничке и пољопривредне задруге чија је регистрована делатност бављење сеоским туризмом (туристичке задруге) или чија је регистрована делатност производња промета или делатност обављања старих и уметничких заната (занатске задруге), односно послова домаће радности.
- Подршка организовању манифестација у селима Републике Србије - јавни конкурс за спровођење програма доделе бесповратних средстава могу бити из области драмских уметности, књижевности, литерарних вештина и других уметности (такмичења у певању, рецитацији, глуми, сликању, итд.), одржавања спортских такмичења, промовисања, очувања и унапређења старих заната и културно-уметничке баштине, израде уметнина и предмета домаће радности, као и остале активности у којима становници села могу показати своја знања и вештине и у њима се такмичити.
- Подршка адаптацији мултифункционалних објеката - адаптација објеката у сеоским срединама како би се обезбедила амбуланта, апотека, пошта, клуб за стара лица, клуб за децу, биоскопска сала, шалтер општинске администрације, канцеларија месне заједнице, итд.

108 <https://www.mbs.gov.rs/>

- Подстицај куповини минибусева за потребе превоза сеоског становништва - бесповратна средства су намењена су за куповину минибусева који се могу користити искључиво за потребе превоза сеоског становништва из једног села у друго село или из села у градско/општинско седиште.
- Јавни конкурс за доделу бесповратних средстава за организовање манифестације под називом „Михољски сусрети села“.

1.1.19 МИНИСТАРСТВО НАУКЕ, ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА И ИНОВАЦИЈА¹⁰⁹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка реализацији интереса у иновационој делатности - пружања подршке развоју или значајној измени постојећих иновативних производа, технологија, процеса и услуга, ради подстицања примене и комерцијализације научноистраживачких резултата, као и пружање подршке коришћењу савремених технологија и изградњи иновационих организација за инфраструктурну подршку иновационој делатности.
- Подршка програму дигитализације у области националног научноистраживачког система - опремање и одржавање софтверских ресурса потребних за вођење електронских евиденција.
- Подршка раду НТП Ниш.
- Подршка школовању и усавршавању младих талената - награђивање ученика средњих школа за постигнуте резултате на републичким и међународним такмичењима и стипендирање студената на студијама у земљи и иностранству.
- Истраживање и развој у јавном сектору - адаптација постојећих зграда и лабораторија, изградња научно-технолошких паркова у Београду, Новом Саду, Нишу; изградња стамбених зграда за изнајмљивање младим научницима у Београду, Новом Саду, Нишу и Крагујевцу, изградња центара изврности у приоритетним областима (матичне ћелије, нано-науке, пољопривредно-биолошки центар, биомедицина), набавка нове капиталне опреме за истраживања, изградња центара за науку.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2018 – Конкурентност
- Пројекат акцелерације иновација и подстицање раста предузетништва – SAIGE
- ИПА Подршка за учешће у програмима ЕУ
- ИПА 2019 - Конкурентност и иновације

109 <https://nitra.gov.rs/>

1.1.20 МИНИСТАРСТВО ТУРИЗМА И ОМЛАДИНЕ¹¹⁰**Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:**

- Подршка ЈЛС у спровођењу омладинске политике - сарадња са локалним самоуправама у развоју институционалног оквира за унапређење омладинске политике на локалном нивоу, пружање подршке формирању канцеларија за младе, локалних Савета за младе, изради и имплементацији локалних акционих планова за младе, формирање одрживих омладинских клубова и успостављање локалних сервиса за младе, успостављање стандарда рада КЗМ и процена, праћење и унапређење рада КЗМ.
- Програми и пројекти подршке младима у образовању, васпитању, безбедности, здрављу и партиципацији - финансирање или суфинансирање програма и пројеката усмерени на пружање подршке умрежавању младих и побољшању услова за учешће у доношењу одлука кроз одржив институционални оквир, а на основу потреба младих и у партнерству са младима, подизање свести младих о здравим стилевима живота, безбедности и животној средини.
- Програми и пројекти подршке младима у запошљавању - финансирање или суфинансирање програма и пројеката за подстицање и стимулисање различитих облика запошљавања, samozapošljavanja и предузетништва младих, развијање услуга и механизма који поспешују запошљивост и запосленост младих кроз међусекторску сарадњу и оснаживање младих да усвајају вештине за активно, одговорно и ефикасно управљање каријером.
- Подстицаји за изградњу инфраструктуре и супраструктуре у туристичким дестинацијама - финансирање/суфинансирање пројеката развоја туризма за подстицање квалитета туристичке понуде које реализују привредна друштва и предузетници регистровани за обављање делатности у области туризма, као и регистрована пољопривредна газдинства. Финансијска подршка реализацији ових пројеката се пружа додељивањем кредита.
- Подстицаји за пројекте промоције, едукације и тренинга у туризму - суфинансирање пројеката развоја туризма промоције туристичких производа и туристичких простора Србије и подстицања рецептивне туристичко-угоститељске понуде, унапређења и реализације статистичких истраживања и методологије сателитских рачуна, као и едукације и тренинга у туризму.
- Подстицаји унапређењу рецептивне туристичко-угоститељске понуде - подстицаји туристичким агенцијама, организаторима туристичког путовања, као начин подршке за промотивне и маркетиншке активности које су неопходне за достизање потребног нивоа промета страних туриста.

110 <https://www.mto.gov.rs/>

1.1.21 МИНИСТАРСТВО ИНФОРМИСАЊА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА¹¹¹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Развој ИКТ инфраструктуре у установама образовања, науке и културе
- Изградња широкопојасне комуникационе инфраструктуре у руралним пределима
- Дигитализација туристичке понуде Србије - припрема инфраструктурне комуникационе и апликативне базе за спровођење дугорочних циљева дигитализације туристичких локација.
- Подршка остваривању јавног интереса у области информисања - суфинансирање путем конкурса, пројеката медија, независних продукција, удружења и организација које се баве производњом медијских садржаја за пројекте који доприносе разноликости медијских садржаја и плурализму идеја и вредности, развоју медијског стваралаштва у области културе, образовања и науке, информисању и унапређењу положаја свих сегмената друштва.
- Подршка информисању националних мањина на сопственом језику - суфинансирање путем конкурса пројеката медија, продукција и удружења намењених информисању припадника националних мањина.
- Подршка информисању особа са инвалидитетом - суфинансирање путем конкурса пројеката медија, продукција и удружења намењених информисању особа са инвалидитетом.

1.1.22 МИНИСТАРСТВО ЗА ЈАВНА УЛАГАЊА¹¹²

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Обнова и изградња објеката јавне намене и санирање последица елементарне непогоде - санација и обнова објеката јавне намене у јавној својини.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области здравства.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области просвете и науке.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области спортске инфраструктуре.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области социјалне заштите.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области културе.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области локалне комуналне инфраструктуре.

111 <https://mit.gov.rs/>

112 <https://www.obnova.gov.rs/>

1.1.23 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ РАЗВОЈА НЕДОВОЉНО РАЗВИЈЕНИХ ОПШТИНА¹¹³

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за подношење предлога пројеката на Програм финансирања пројеката од јавног интереса које реализују удружења са територија изразито недовољно развијених општина (јединице локалне самоуправе из четврте групе).
- Јавни позив за пријаву пројеката за Програм подршке унапређења развоја изразито недовољно развијених општина (јединице локалне самоуправе из четврте групе)
- Подршка спровођењу мера равномерног регионалног развоја-израда пројектно-техничке документације, планске документације и стратешких докумената из надлежности јединица локалне самоуправе.

1.1.24 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА КООРДИНАЦИЈУ АКТИВНОСТИ И МЕРА У ОБЛАСТИ ОДНОСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СА ДИЈАСПОРОМ¹¹⁴

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Заштита права и интереса припадника дијаспоре и Срба у региону - суфинансирање пројеката удружења грађана обавља се професионална едукација и правна помоћ дијаспори и Србима у региону.
- Конкурс за суфинансирање пројеката који својим квалитетом доприносе очувању и јачању веза матичне државе и дијаспоре, као и матичне државе и Срба у региону - подршка организацији школа, кампова (програми намењени упознавању матице), летњих школа српског језика, едукативних радионица и едукација (за унапређење наставе српског језика) намењених очувању културног и језичког идентитета деце и омладине у дијаспори и региону.
- Конкурс за суфинансирање пројеката који својим квалитетом доприносе очувању и јачању веза матичне државе и дијаспоре, као и матичне државе и Срба у региону.

113 <https://rnro.gov.rs/javni-konkursi/>

114 <https://www.mbpdijaspora.gov.rs/>

1.1.25 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА РАВНОМЕРНИ РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ¹¹⁵

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за пријаву пројеката за Програм подстицања регионалног раста у Републици Србији за средстава за суфинансирање израде развојних докумената регионалног развоја и за суфинансирање пројеката од значаја за регионални раст - право на коришћење средстава за суфинансирање израде развојних докумената на нивоу ЈЛС и регионалних области имају једна или више ЈЛС и АРРА или ЈЛС самостално, које заједно учествују у пројектима.

1.2 ОРГАНИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1.2.1 УПРАВА ЦАРИНА¹¹⁶

Из буџета РС, Управа царина финансира пројекат:

- Изградња комплекса царинске испоставе при ГП Градина.

1.2.2 УПРАВА ЗА СЛОБОДНЕ ЗОНЕ¹¹⁷

Из буџета РС, Управа за слободне зоне финансира пројекат:

- Промоција, развој, контрола и надзор слободних зона - додатне погодности локалне самоуправе за улагања на подручју слободне зоне, проширење подручја слободних зона, промоција слободних зона.

1.2.3 РЕПУБЛИЧКА ДИРЕКЦИЈА ЗА ВОДЕ¹¹⁸

Из буџета РС, Дирекција финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Уређење и коришћење вода - изградња, реконструкција водних објеката за снабдевање водом за пиће и санитарно хигијенске потребе, постројења за припрему воде за пиће, магистралних цевовода и резервоара, ради обезбеђења здраве пијаће воде у довољној количини за насеља и индустрију у општинама и градовима.
- Заштита вода од загађивања - заштита и унапређење квалитета површинских и подземних вода чиме се омогућава заштита животне средине, здравља људи кроз смањену опасност од хидричних епидемија, као и заштита изворишта кроз изградњу и реконструкцију водних објеката за сакупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода.

115 <https://rrrz.gov.rs/extfile/sr/472/%D0%88avni%20poziv.pdf>

116 <https://www.carina.rs/>

117 <https://www.usz.gov.rs/>

118 <https://rdvode.gov.rs/>

- Уређење водотока и заштита од штетног дејства вода - заштита од поплава спољним и унутрашњим водама и од леда, заштиту од ерозије и бујица и отклањању последица таквог деловања вода и управљање ризицима од штетног дејства вода.
- Електрификација система за наводњавање - изградња недостајућих електроенергетских објеката, како би се створили услови за прикључење објеката пољопривредних произвођача.
- Пројекат интегрисаног развоја коридора Саве и Дрине - финансирање заштите од поплава, улагање у управљање животном средином, бране и повезане активности у одабраним приоритетним областима дуж коридора реке Саве и Дрине и пружање подршке за спровођење побољшања пловног пута деминирањем десне обале коридора реке Саве и Дрине.
- Изградња система за наводњавање - изградња, реконструкција, уређење и санација водних објеката и система за наводњавање, на регионалним хидросистема за наводњавање и двонаменским система на подручју Срема, Бачке и Баната и хидромелиорационим системима на подручју Шапца, Чачка, Панчевачког рита и Тополе.
- Комплетирање постојеће мрежу за јавно водоснабдевање у насељима, уз њено проширење и на приградска подручја - Реализација Програма унапређења система водоснабдевања у градовима и општинама Сомбор, Вршац, Шабац, Панчево, Сремска Митровица, Лозница, Смедерево, Краљево, Јагодина, Трстеник, Алексинац, Врање, Пирот Лесковац, Параћин, Књажевац, Врбас и Кикинда.

Остали пројекти које спроводи Дирекција, а који се финансирају из других извора

- Животна средина и клима - средства ИПА Програма, заштита и унапређење квалитета површинских и подземних вода кроз изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода за агломерацију Лозница.

1.2.4 УПРАВА ЗА ШУМЕ¹¹⁹

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Одрживи развој и унапређење шумарства - заштита шума, садња шумског дрвећа у јесен текуће и пролеће наредне године, нега шума, градња шумских путева, производња шумског семена и производња шумског садног материјала.
- Конкурс за доделу средстава по Годишњем програму коришћења средстава за одрживи развој и унапређење шумарства - право на доделу средстава има сопственик, односно корисник шума и шумског земљишта, правно лице и предузетник, и научноистраживачка установа.
- Конкурс за доделу средстава по Годишњем програму за градњу и реконструкцију шумских путева - право на доделу средстава има сопственик, односно корисник шума и шумског земљишта, правно лице и предузетник.

119 <https://upravazasume.gov.rs/>

- Конкурс за расподелу и коришћење средстава за одрживи развој и унапређење ловства за субвенције у области ловства.

1.2.5 УПРАВА ЗА АГРАРНА ПЛАЋАЊА¹²⁰

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Директна плаћања - плаћања која се директно додељују произвођачима кроз одређене мере подршке и то кроз премију за млеко, подстицаје за биљну и сточарску производњу и реализацију регреса.
- Мере руралног развоја - раст конкурентности (укључујући достизање вишег нивоа додате вредности и стандарда квалитета, као и управљање ризицима), унапређење животне средине, диверсификацију дохотка и унапређење квалитета живота руралних територија.
- Јавни позив за подношење пријава за остваривање права на подстицаје у пољопривреди и руралном развоју.
- Кредитна подршка у пољопривреди - кроз субвенционисање дела каматне стопе за одобрене кредите у области пољопривредне производње, намењених развоју сточарства, ратарства, воћарства, виноградарства, повртарства и цвећарства, као и различитих облика инвестиционих улагања и набавке пољопривредне механизације и опреме.
- Посебни подстицаји - подстицаји за производњу садног материјала и сертификацију и клонску селекцију, подстицаје за спровођење одгајивачких програма, ради остваривања одгајивачких циљева у сточарству, као и подстицаје за спровођење научноистраживачких, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди.

Остали пројекти које спроводи Управа, а који се финансирају из других извора:

- Пројекат тржишно оријентисане пољопривреде – средстава Међународне банке за обнову и развој, намењен финансирању грант шеме за пољопривредне произвођаче и успостављање јединственог информационог система Министарства пољопривреде и органа у саставу.

1.2.6 УПРАВА ЗА ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ¹²¹

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка уређењу пољопривредног земљишта - финансијска подршка путем конкурса за извођење радова у области уређења пољопривредног земљишта путем: мелиорације ливада и пашњака, привођења култури пољопривредног земљишта, изградње система за наводњавање, изградње система за одводњавање.
- Конкурс за расподелу средстава за извођење радова на заштити, уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта.

¹²⁰ <https://uap.gov.rs/>

¹²¹ <https://upz.minpolj.gov.rs/sadrzaj/>

- Подршка заштити и коришћењу пољопривредног земљишта - финансијска подршка путем конкурса јединицама локалних самоуправама и научним институцијама за израду Програма, пројеката и студијско истраживачих радова од значаја за ЈЛС и Републику Србију.

1.2.7 НАЦИОНАЛНА АКАДЕМИЈА ЗА ЈАВНУ УПРАВУ¹²²

Из буџета РС, Академија финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Стручно усавршавање у јавној управи - припрема, спровођење и развој општих програма стручног усавршавања и програма обуке руководиоца и запослених.
- Јачање професионалних капацитета државних службеника на положају.

1.2.8 РАЗВОЈНА АГЕНЦИЈА СРБИЈЕ¹²³

- Јавни позив за учешће у програму подршке развоју конкурентности – финансирање пројеката за повећање нивоа коришћења стандарда у производњи и организацији пословања, сертификацији производа, система менаџмента и повећању коришћења других услуга у области инфраструктуре квалитета.
- Јавни позив за учешће у Програму за унапређење сарадње и подизање капацитета на регионалном и локалном нивоу – финансирање пројеката који за унапређење економског и регионалног развоја кроз јачање међуинституционалне сарадње и капацитета акредитованих регионалних развојних агенција и јединица локалне самоуправе.
- Јавни позив за доделу средстава подстицаја ради привлачења директних улагања у аутоматизацију постојећих капацитета у области прехранбене индустрије.

1.2.9 АГЕНЦИЈА ЗА УПРАВЉАЊЕ ЛУКАМА¹²⁴

Из буџета РС, Академија финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив у оквиру програма прекограничне и транснационалне сарадње „Транснационални програм Дунав“ (INTERREG) за финансирање пројеката координације за приоритетне области у оквиру ЕУ стратегије за Дунавски регион.

122 <https://www.napa.gov.rs/>

123 <https://ras.gov.rs/>

124 <https://www.aul.gov.rs/>

1.3 ФОНДОВИ

1.3.1 ФОНД ЗА РАЗВОЈ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ¹²⁵

- Инвестициони кредити клијентима којима су неопходна средства за финансирање набавке опреме, машина, постројења, затим изградњу или куповину производног или пословног простора.
- Трајна обртна средства потребна за финансирање текућих обавеза које настају у редовним пословним активностима крајњег корисника кредита, а односе се на набавку сировина и материјала, залиха, као и остале производне трошкове, потраживања од купаца, обавеза према добављачима.
- Кредити за привредне субјекте који послују у неразвијеним и изразито неразвијеним подручјима.

1.3.2 ФОНД ЗА ИНОВАЦИОНУ ДЕЛАТНОСТ¹²⁶

Фонд подржава развој иновација кроз одговарајуће инструменте финансијске, техничке и саветовадне подршке, у циљу оснаживања иновативних предузећа и јачања везе између истраживања и развоја са једне и пословног сектора са друге стране, поштујући највише етичке, финансијске и пословне стандарде и праксе.

- **Програм ваучера у областима 4С** – Програм „Иновациони ваучери“ представља једноставан финансијски механизам који омогућава малим и средњим предузећима да, користећи услуге научноистраживачког сектора, подигну ниво иновативности својих производа и постану конкурентнији на тржишту. Максимални износ који се одобрава по иновационом ваучеру јесте до 800.000 динара, односно иновационим ваучером покрива се до 60% укупних трошкова услуге. Иновациони ваучери се додељују на основу јавног позива.
- **Програм сарадње науке и привреде у областима 4С** – има за циљ да унапреди индустријска истраживања тако што ће подстаћи предузећа из приватног сектора и научноистраживачке организације из јавног сектора (у већинском државном власништву) да спроводе заједничке пројекте из области истраживања и развоја с идејом да стварају нове или унапреде постојеће комерцијално исплативе производе и услуге, као и иновативне технологије са значајним утицајем на будући развој и тржишним потенцијалом. Корисници средстава су конзорцијуми који развијају нове комерцијално применљиве технологије, услуге и производе из области приоритета паметне специјализације. Конзорцијуми морају бити сачињени од најмање једног приватног предузећа и једне јавне научноистраживачке организације, а могу највише имати пет чланова. Кроз овај програм, Фонд за иновациону делатност додељује суфинансирање у максималном износу до 300.000 евра по пројекту, односно максимално до 70% укупног буџета пројекта, уз обавезно суфинансирање конзорцијума у износу од минимум 30% укупног буџета пројекта, када је главни члан конзорцијума микро

¹²⁵ <https://fondzarazvoj.gov.rs/cir>

¹²⁶ <http://www.inovacionifond.rs/cir/>

или мало предузеће.

- **Програм финансирања развојно-иновативних пројеката компанија у областима 4С** – програм суфинансирања иновација намењен је предузећима из области 4С којима су потребна знатна финансијска средства за реализацију развојног циклуса технолошких иновација и покривање високих трошкова за пренос истраживања у комерцијално одржив производ. Подносиоци пријава су микро, мала и средња приватна предузећа основана у Републици Србији, која развијају технолошку иновацију за којом постоји тржишна потреба и имају потенцијал за стварање нове интелектуалне својине, као и конкурентску позицију у глобалном и домаћем окружењу. Износ који додељује Фонд не може прећи износ од 300.000 евра, а реализација пројеката може трајати најдуже 24 месеца. Средства која Фонд за иновациону делатност додељује у оквиру овог програма покривају највише 60% укупно одобреног буџета пројекта, док најмање 40% мора да обезбеди подносилац пријаве (предузеће) из других приватних извора, независно од Фонда.
- **Акцелератор и потпрограма намењен стартапима у областима 4С** – програм ће се састојати од две компоненте: једне за рану фазу (идеја) и друге за компаније у фази scale-up-a (повећавања обима пословања). Свака компонента ће обухватити по 20 компанија (тимови од два оснивача) годишње, које изаберу на конкурентном нивоу инвеститори који учествују (укључујући пословне анђеле, фондове ризичног капитала у раној фази итд.). Свака компонента имаће програме интензивног тренинга и менторства у трајању од два до три месеца. Програм ће се спровести уз подршку Светске банке у износу од 8.000.000 долара.
- **Доказ концепта, програм за истраживаче из научноистраживачких организација** – ова мера намењена је за подршку иновацијама од најранијих фаза развоја, насталиху научноистраживачким организацијама. Овај програм пружа финансијску и менторску подршку за утврђивање настанка новог производа, процеса или технологије с комерцијалним потенцијалом. Захваљујући овом програму, тимови пројеката којима је одобрено финансирање имаће на располагању ментора за дефинисање производа, израду пословног модела и будући развој.
- **Програм раног развоја** – намењен је приватним предузећима која развијају технолошку иновацију за којом постоји потреба на тржишту и која имају потенцијал за стварање нове интелектуалне својине. Циљ је да се обезбеђивањем финансирања за развој иновативних технологија, производа и услуга с тржишном применом подстакне иновативно предузетништво и омогући опстанак пословања током критичне фазе истраживања и развоја. Подносилац пријаве може бити приватно микро или мало предузеће у већинском српском власништву, основано у Републици Србији и не старије од пет година у тренутку пријављивања, као и тим који се састоји од највише пет чланова. Средства која се додељују могу покрити највише 70% укупно одобреног буџета пројекта, док износ финансирања Фонда за иновациону делатност не може бити већи од 80.000 евра за пројекте у трајању до једне године. Најмање 30% укупно одобреног буџета пројекта мора да обезбеди подносилац пријаве (предузеће) из других приватних извора, независно од Фонда.

1.3.3 ФОНД ЗА НАУКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ¹²⁷

Примарни циљ оснивања Фонда за науку Републике Србије, као посебне организације, јесте пружање подршке научно истраживачкој делатности и развојним активностима у Републици Србији, управљање и обезбеђивање финансијских средстава, као и пружање стручне подршке истраживачима из акредитованих научноистраживачких организација у реализацији научних пројеката у оквиру програма које расписује Фонд за науку Републике Србије. Програмске активности Фонда за науку Републике Србије се реализују кроз следеће објављене програме:

- **Програм за изврсне пројекте младих истраживача (ПРОМИС)** има за циљ укључивање младих истраживача у научноистраживачки рад, јачање професионалних капацитета младих истраживача, оспособљавање младих доктора наука за руковођење пројектима, оспособљавање младих истраживача за конкурисање за друге истраживачке пројекте, посебно у Европској унији, креирање нових пројектних тимова, као и пружање подршке изврсним идејама и научноистраживачком раду који ће утицати на друштво и привреду. Програм подршке развоја пројеката у области вештачке интелигенције осмишљен је тако да подстакне изврсност и релевантност научних истраживања у Републици Србији у домену вештачке интелигенције, подстакне примену резултата научних истраживања из домена вештачке интелигенције у развоју привреде Републике Србије, потенцира изврсност и развој људских ресурса из домена вештачке интелигенције за науку и привреду Републике Србије и унапређује међународну сарадњу у предметном домену науке и иновација.
- **Програм сарадње српске науке са дијаспором** – ваучери за размену знања, има за циљ да омогући успостављање научне сарадње са дијаспором ради унапређења и размене знања, успостављање или унапређење научне сарадње, заједничког рада на научноистраживачким и истраживачко-развојним проблемима и изазовима, објављивање заједничких радова и патената, подршку развоју нових услуга, комерцијализацији производа, трансфера технологија, ширење мреже и сарадње са дијаспором, као и припреме предлога заједничких пројеката за конкурисање код иностраних фондова.
- **Програм ИДЕЈЕ** има за циљ финансирање пројеката који се базирају на изврсним идејама које могу у будућности имати значајан утицај на развој науке и истраживања, привреде и/или друштва у целини, укључивање изврских истраживача у научноистраживачки рад, јачање професионалних капацитета истраживача и стварање нових пројектних тимова.

Сви програми које Фонд за науку Републике Србије реализује путем јавних позива треба да обезбеде висок научни ниво, иновативност резултата, конкурентност на међународном нивоу и релевантност у односу на изазове друштва у целини. Средства за рад Фонда за науку Републике Србије обезбеђују се из буџета Републике Србије, а додатна средства обезбеђена су кроз међународни уговор са Светском банком.

¹²⁷ <https://fondzanauku.gov.rs/>

1.3.4 ЦЕНТАР ЗА ПРОМОЦИЈУ НАУКЕ (ЦПН) ¹²⁸

Центар за промоцију науке је јавна институција, са циљем да промовише науку и технологију кроз сарадњу са истраживачким и образовним институцијама у земљи и широм света, са приватним сектором, медијима, државним органима. Улога ЦПН-а је да успостави везу између науке и друштва окупљајући све релевантне актере и ширу јавност у процесу истраживања и иновација. Крајњи циљ је интеграција друштва у истраживачке процесе како би се стекао што бољи увид у потребе грађана и што адекватније суочавало са друштвеним изазовима.

Од 2011. године, па закључно са 2020. годином, Центар за промоцију науке кроз јавни позив финансира пројекте промоције и популаризације науке на територији Републике Србије. У назначеном периоду укупно је одобрено и финансирано 527 пројеката и за те намене издвојено је 113,445 милиона динара. Од 2020. године Центар за промоцију науке посебно финансира пројекте који се спроводе кроз основану мрежу од 15 научних клубова⁵⁸ при регионалним центрима за стручно усавршавање (1,855 милиона динара).

1.4 БАНКЕ

1.4.1 Erste Bank A.D.¹²⁹

- Финансирање јавног сектора - локалне самоуправе и јавних предузећа.
- Финансирање пројеката обновљивих извора енергије.
- Финансирање инвестиционих пројеката на принципима пројектног финансирања.
- Програма подршке малим и средњим предузећима за отварање и очување одрживих послова.

1.4.2 UniCredit banka¹³⁰

- Финансирања предузећа посвећеним побољшању друштвеног утицаја свог пословања као и могућности запошљавања различитих категорија жена, младих и сегмената становништва који се суочавају са већим препрекама за улазак на тржиште рада.
- Квалификоване инвестиције и улагања у енергетску ефикасност која се односе на побољшање енергетске ефикасности објеката и индустријског сектора.
- COSME програм је намењен малим и средњим предузећима, према сегментацији ЕУ, са циљем пружања подршке стратегији за одржив и свеобухватан раст.

¹²⁸ <https://www.cpn.edu.rs/>

¹²⁹ <https://www.erstebank.rs/sr/Pravna-lica>

¹³⁰ <https://www.unicreditbank.rs/rs/pi.html>

1.4.3 Banca Intesa¹³¹

- Кредити за унапређење енергетске ефикасности - кредит је намењен за улагања у постављање изолације, уградњу нових прозора, врата, топлотних пумпи, соларних панела, замену расвете и бројна друга енергетски ефикасна решења.
- Intesa Casa зелени кредити - стамбени кредит за куповину енергетски штедљивих станова, са енергетским пасошем А или Б категорије.

1.4.4 NLB Komercijalna banka¹³²

- ECG Инвестициони кредити намењени су за финансирање енергетски ефикасних мера, мера за обновљиве изворе енергије, инклузионих пројеката, циркуларне економије.
- Инвестициони кредити намењени су за финансирање куповине опреме, машина, возила, финансирање куповине, изградње пословног простора за сопствену употребу, рефинансирање инвестиционих кредита у другим банкама, рефинансирање сопствене инвестиције - легализација изграђених објеката - остала улагања у основна средства у сврху обављања делатности.

1.4.5 Банка Поштанска штедионица¹³³

- Инвестициони кредити су намењени финансирању дугорочних инвестиционих потреба предузећа. То може бити инвестирање у основна средства, возила, постројења, машине, опрему, изградњу или куповину пословног простора, рефинансирање сопствене инвестиције.
- Програм промоције Ромског предузетништва, кредити малим и средњим привредним друштвима чији су оснивачи резиденти ромске националности, као и предузетницима ромске националности.

1.4.6 ProCredit banka¹³⁴

- Кредити за енергетску ефикасност.
- Бизнис кредити за соларне панеле.
- Бесповратна средства за нове машине.

---

131 <https://www.bancaintesa.rs/>

132 <https://www.nlbkb.rs/>

133 <https://www.posted.co.rs/>

134 <https://www.procreditbank.rs/>

2 МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ

2.1 ФОНДОВИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

2.1.1 ИПА - ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ

Од 2007.године Европска унија (ЕУ) пружа финансијску подршку државама "Западног Балкана" кроз јединствени Инструмент за претприступну помоћ (ИПА), који је објединио све дотадашње претприсутпне инструменте за финансијску помоћ: PHARE, SAPARD, ISPA, CARDS. У периоду 2021-2027. године свим ИПА корисницама ће на располагање бити стављено 14,162 милијарде евра. Укупан буџет за период 2014-2020. године износио је 11,668 милијарди евра, а Србији је из ИПА 2015 било намењено око 200 милиона евра бесповратне помоћи. Укупан ИПА буџет за период 2007-2013. године износио је 11,468 милијарди евра. У периоду 2007-2013. године РС је било намењено око 1,4 милијарде евра.

2.1.1.1 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ ИПА 2021-2027.

Након политичког договора између Европског парламента и Савета ЕУ у вези са ИПА III инструментом, 15. септембра 2021. године је усвојена Уредба о ИПА III инструменту за период 2021-2027. Општи циљ ИПА III представља подршку корисницима у спровођењу политичких, институционалних, економских и социјалних реформи потребних за њихово усклађивање са вредностима и правилима ЕУ и постизање чланства у ЕУ. Поред тога, уредба садржи листу специфичних циљева груписаних у пет категорија (тзв. „Прозора“).

- 1) Владавина права, основна права и демократија (15,1%);
- 2) Добро управљање, усклађивање са правним тековинама ЕУ, стратешка комуникација и добросуседски односи (16,6%);
- 3) Зелена агенда и одрживо повезивање (42,4%);
- 4) Конкурентност и инклузивни раст (22,3%);
- 5) Територијална и прекогранична сарадња (3,5%).

Како би постигла уравнотежену расподелу средстава међу ИПА корисницама, Европска комисија (ЕК) је предложила принцип „правичне расподеле“ који ће се мерити током целог периода спровођења ИПА III (2021. - 2027.), а не на годишњој основи. Међутим, приступ фондовима ће се поред поменутог принципа заснивати и на критеријумима као што су: усклађеност са стратешким оквиром и ИПА III програмским оквиром, спремност пројеката / програма за спровођење и њихов очекивани утицај и напредак у процесу европских интеграција са посебном пажњом на области владавине права, основних права и доброг управљања.

Постојеће ИПА структуре треба да послуже као основа за ефикасно коришћење овог инструмента али и друге потенцијалне изворе ЕУ средстава. На овај начин, као и спровођењем ИПА програма по моделу индиректног управљања, наставиће се јачање капацитета нужних за прелазак на употребу фондова Кохезионе политике. Главни партнери у процесу планирања и програмирања инструмента ИПА III биће, као и до сада,

Национални ИПА координатор и Делегација ЕУ¹³⁵.

2.1.1.2 ИПА II – ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ 2014 – 2020

ИПА II представља оквир за претприступну подршку ЕУ за период 2014-2020. Једна од промена у програмирању и имплементацији ИПА II инструмента у односу на ИПА I у периоду 2007-2013. односи се на структуру програма ИПА II, у којој су уместо 5 компоненти, које су биле карактеристичне за ИПА I, уведене области политике (*"policy areas"*). Области политике у оквиру ИПА II су: реформе као део припрема за чланство у ЕУ и изградња институција и капацитета; друштвено-економски и регионални развој; запошљавање, социјалне политике, образовање, унапређење равноправности полова и развој људских ресурса; пољопривреда и рурални развој, и регионална и територијална сарадња.

Србији је из ИПА 2015 било намењено око 200 милиона евра бесповратне помоћи из које би били финансирани пројекти из области енергетике и саобраћаја, владавине права, реформе државне управе и пољопривреде. За период 2014-2020 претприступна помоћ у Србији је имала два главна стуба: Демократија и владавина права и Конкурентност и развој.

2.1.1.3 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ ИПА 2007-2013.

Имплементација ИПА 2007-13. је била намењена пружању финансијске помоћи путем пет канала (познатих као "компоненте"): помоћ у транзицији и изградња институција; прекогранична сарадња (*"Cross border cooperation"*- СВС); регионални развој; развој људских ресурса и рурални развој.

2.1.1.4 ПРОГРАМИ ЕВРОПСКЕ ТЕРИТОРИЈАЛНЕ САРАДЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 2021-2027.

Програми територијалне сарадње¹³⁶ или Интеррег програми представљају финансијску подршку сарадњи пограничних територија суседних држава (прекогранична сарадња) или сарадњи делова или целих држава (транснационална и међурегионлна сарадња) на решавању питања од заједничког интереса – заштита животне средине, управљање отпадом, пружање услуга у различитим секторима, културна и економска сарадња, туризам, саобраћај итд. Основа за спровођење програма је седмогодишњи оперативни програм или програм сарадње који се састоји из анализе територије обухваћене програмом, изазова са којима се та територија суочава и анализе који од тих изазова могу да се превазиђу кроз сарадњу са институцијама из делова других држава обухваћених програмом.

У финансијском периоду 2021-2027. год., Србија учествује у десет програма европске територијалне сарадње и то: Мађарска-Србија, Румунија-Србија, Бугарска-Србија, Хрватска-Србија, Србија-Босна и Херцеговина, Србија-Црна Гора, Србија-Северна Македонија, ИПА Јадранско-јонски програм, Програм за Дунавски регион и Програм

135 <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/instrument-za-pretpristupnu-pomoc-2021-2027/>
https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance/how-does-it-work_en

136 https://www.mei.gov.rs/upload/documents/publikacije/Brosure%20nove/22/Programi_evropske_teritorijalne_saradnje_u_RS_2021-2027.pdf

УРБАКТ. Такође, постоји могућност да се током ове финансијске перспективе Србији одобре додатни програми територијалне сарадње.

У наредном тексту су приказани програми који су доступни градовима и општинама ЕУ ПРО плус програма (сви осим програма прекограничне сарадње Мађарска-Србија).

2.1.1.4.1 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ РУМУНИЈА - СРБИЈА

Област подршке¹³⁷

Приоритет 1: Заштита животне средине и управљање ризиком

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Унапређење заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, укључујући урбана подручја, и смањење свих облика загађења;
- Промовисање обновљиве енергије у складу са ирективом о обновљивој енергији (ЕУ) 2018/2001. укључујући критеријуме одрживости који су у њој наведени;
- Промовисање енергетске ефикасности и смањења емисије гасова са ефектом стаклене баште и
- Промовисање прилагођавања климатским променама и спречавање ризика од катастрофа, прилагодљивост у складу са приступима заснованим на екосистему.

Приоритет 2: Друштвени и економски развој

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Унапређење једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама у образовању, обукама и целоживотном учењу путем развоја приступачне инфраструктуре, као и јачање прилагодљивости за даљинско и онлајн образовање и обуку;
- Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и унапређење прилагодљивости здравствених система, укључујући примарну заштиту, и промовисање преласка са институционалне на бригу засновану на породици и заједници и
- Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама.

Приоритет 3: Повећање капацитета за управљање границом

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Јачање институционалних капацитета органа јавних власти, нарочито оних овлашћених да управљају одређеном територијом и заинтересованих страна.

137 <https://www.romania-serbia.net/>

Финансијска средства

ИПА	74.566.827,00 евра
Укупно (ИПА + суфинансирање)	87.725.678,82 евра

2.1.1.4.2 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ БУГАРСКА - СРБИЈА

Област подршке¹³⁸

Приоритет 1: Конкурентни погранични регион

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење одрживог раста и конкурентности МСП и отварање нових радних места у МСП, укључујући продуктивне инвестиције.

Приоритет 2: Интегрални развој пограничног региона

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Подстицање интеграног и инклузивног друштвеног, економског и еколошког развоја, културе, природног наслеђа, одрживог туризма и безбедности у подручјима која нису урбана.

Приоритет 3: Отпорнији погранични регион

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Промовисање прилагођавања климатским променама и превенција ризика од катастрофа, отпорност узимајући у обзир приступе засноване на екосистему.

Финансијска средства

ИПА	32.398.938,00 евра
Укупно (ИПА + суфинансирање)	38.116.397,65 евра

2.1.1.4.3 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ ХРВАТСКА - СРБИЈА

Област подршке¹³⁹

Приоритет 1: Сарадња за паметније програмско подручје

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Развијање и унапређење истраживачких и иновативних капацитета и усвајање напредних технологија.

138 <http://www.ipacbc-bgrs.eu/>

139 www.croatia-serbia.com

Приоритет 2: Сарадња за зеленије програмско подручје које је отпорно на климатске промене

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Промовисање обновљиве енергије у складу са директивом о обновљивој енергији (ЕУ) 2018/2001, укључујући критеријуме одрживости који су тамо наведени;
- Промовисање прилагођавања климатским променама и превенције ризика од катастрофа, отпорности, узимајући у обзир приступе засноване на екосистему.

Приоритет 3: Сарадња за здравије и инклузивније програмско подручје

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Осигуравање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравствених система, укључујући примарну заштиту, и промовисање транзиције са институционалне на бригу засновану на породици и заједници.

Приоритет 4: Сарадња за одрживији и социјално иновативнији туризам и културу

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама.

Финансијска средства

ИПА	38.281.653,00 евра
Укупно (ИПА + суфинансирање)	45.037.238,82 евра

2.1.1.4.4 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА - БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Област подршке¹⁴⁰

Приоритет 1: Подстицање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Развијати и промовисати заједничке туристичке понуде засноване на културном и природном наслеђу

Приоритет 2: Улагање у младе, образовање и вештине

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Побољшати активизам младих и друштвено-економско учешће младих
- Повећати запошљивост одређених група пружањем нових вештина.

Финансијска средства

ИПА	14.000.000,00 евра
Укупно (ИПА + суфинансирање)	16.223.529,41 евра

¹⁴⁰ <http://srb-bih.org/>

2.1.1.4.5 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА - ЦРНА ГОРА

Област подршке¹⁴¹

Приоритет 1: Подстицање запошљавања, мобилности радне снаге и социјална и културна инклузија у програмској области

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Побољшати квалитет јавних здравствених и социјалних услуга за укључивање маргинализованих група у програмској област.

Приоритет 2: Подстицање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Побољшати и промовисати заједнички координирану прекограничну туристичку понуду засновану на заштићеном културном и природном наслеђу.

Финансијска средства

ИПА	8.400.000,00 евра
Укупно (ИПА + суфинансирање)	9.734.117,65 евра

2.1.1.4.6 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА – СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Област подршке¹⁴²

Приоритет 1: Запошљавање, мобилност радне снаге и социјална и културна прекогранична укљученост

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење социјалне и културне инклузије и здравља

Приоритет 2: снаживање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење културног и природног наслеђа ка одрживом развоју туризма.

Финансијска средства

ИПА	8.400.000,00 евра
Укупно (ИПА + суфинансирање)	9.734.117,65 евра

2.1.1.4.7 ЈАДРАНСКО - ЈОНСКИ ТРАНСНАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМ

Област подршке¹⁴³

Приоритет 1: Подршка паметнијем Јадранско-јонском региону

141 www.cbcsrb-mne.org

142 <https://eu.rs-mk.org/>

143 www.adrioninterreg.eu

- Развој и унапређење истраживачких и иновативних капацитета и усвајање напредних технологија
- Развој вештина за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво

Приоритет 2: Подршка зеленијем Јадранско-јонском региону отпорнијем на климатске промене

- Промовисање прилагођавања на климатске промене и превенција ризика од катастрофа, подизање отпорности, узимајући у обзир приступе засноване на екосистемима
- Промовисање транзиције на циркуларну и ресурсно ефикасну економију
- Унапређење заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, укључујући урбана подручја, и смањење свих облика загађења
- Промовисање одрживе мултимодалне урбане мобилности, као део транзиције ка економији са нето нултом емисијом угљеника

Приоритет 3: Повезанија Европа уз бољу мобилност (ЦП 3)

- Развој и унапређење одрживе, климатски отпорне, интелигентне и интермодалне националне, регионалне и локалне мобилности, укључујући побољшан приступ ТЕН-Т-у и прекограничној мобилности

Приоритет 4: Подршка управљању Јадранско-јонским регионом (ISO1 – Боље управљање Интеррегом)

- Подршка управљању Стратегијом ЕУ за јадранско-јонски регион (ЕУСАИР) и институционалним капацитетима органа власти.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	65.848.129,00 евра
ИПА	70.840.386,00 евра
Укупна ЕУ средства (ЕФРР+ИПА)	136.688.515,00 евра
Укупно суфинансирање	24.121.502,65 евра
Укупно програм	160.810.017,65 евра

2.1.1.4.8 ТРАНСНАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМ ЗА ДУНАВСКИ РЕГИОН

Област подршке¹⁴⁴

Приоритет 1: Паметнији Дунавски регион

- Специфични циљ 1.1 Развијање и унапређење истраживачких и иновационих капацитета и коришћење напредних технологија
- Специфични циљ 1.2 Развијање вештина за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво

144 www.interreg-danube.eu

Приоритет 2: Зеленији Дунавски регион са ниском емисијом угљеника

- Специфични циљ 2.1 Унапређење обновљиве енергије у складу са Директивом (ЕУ) 2018/2001, укључујући одрживе критеријуме дефинисане директивом
- Специфични циљ 2.2 Промовисање капацитета за прилагођавање климатским променама у Дунавском региону и управљање природним катастрофама на транснационалном нивоу у односу на еколошке ризике, узимајући у обзир екосистемимске приступе
- Специфични циљ 2.3 Одрживо, интегрисано, транснационално управљање водама и седиментима у сливу реке Дунав, обезбеђујући добар квалитет и квантитет баланса између воде и седиментних наноса
- Специфични циљ 2.4 Заштита и очување биодиверзитета у еколошким коридорима и еко-регионима од транснационалног значаја у Дунавском региону

Приоритет 3: Социјално оријентисан Дунавски регион

- Специфични циљ 3.1 Приступачна, инклузивна и ефективна тржишта рада
- Специфични циљ 3.2 Квалитетне, приступачне и инклузивне услуге у образовању, обуци и целоживотном учењу
- Специфични циљ 3.3 Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама

Приоритет 4: Боље управљање сарадњом у Дунавском региону

- Специфични циљ 4.1 Подршка руковођењу ЕУСДР-ом
- Специфични циљ 4.2 Јачање институционалних капацитета за територијално и макро-регионално управљање.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	165,424,228.00 евра
ИПА	30,000,000.00 евра
НДИЦИ (државе суседи ЕУ)	19,623,629.00 евра
Укупно ЕУ допринос	215,047,857.00 евра
Укупно програм	268,809,822.00 евра

2.1.1.4.9 ПРОГРАМ УРБАКТ

УРБАКТ¹⁴⁵ је један од програма међурегионалне сарадње. Циљ програма је да подстакне одрживи интегрални урбани развој у градовима широм Европе, а пројекте спроводе општинске администрације у партнерству чинећи мреже сарадње. Мисија УРБАКТ-а је да омогући градовима да раде заједно и развију интегрална решења за урбане изазове, умрежавањем, учењем из међусобних искустава, извлачењем лекција и идентификовањем добрих пракси за побољшање урбаних политика.

145 <https://urbact.eu/>

Област подршке

Приоритет: Промовисање интегралног одрживог урбаног развоја кроз сарадњу

- Специфични циљ: Унапређење институционалних капацитете локалне управе, посебно оних који имају мандат да управљају одређеном територијом, као и осталих заинтересованих страна.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	79,769,799.00 евра
ИПА	5,000,000.00 евра
Укупно ИПА	5,160,000.00 евра

2.1.1.5 ИНВЕСТИЦИОНИ ОКВИР ЗА ЗАПАДНИ БАЛКАН (WESTERN BALKANS INVESTMENT FRAMEWORK – WBIF)

Инвестициони оквир за Западни Балкан¹⁴⁶ (The Western Balkans Investment Framework-WBIF) подстиче социо- економски развој и процес приступања Европској унији широм Западног Балкана, пружањем финансијских средстава и техничке помоћи за стратешки важне инвестиције. Представља заједничку иницијативу Европске уније, међународних финансијских институција (ЕИБ, ЕБРД, СЕБ, КfW, АFD и WB), билатералних донатора и Западно- балканске шесторке. Инвестициони оквир за Западни Балкан сматра се главним регионалним инструментом за пружање подршке у припреми и спровођењу стратешки релевантних пројеката у области транспорта, енергетике, заштите животне средине и социјалне инфраструктуре у „државама у процесу приступања ЕУ“. Од фебруара 2014. године до децембра 2021. године, Србији је додељено: 30 грантова за техничку помоћ у укупној вредности преко 54 мил. евра; 6 инвестиционих грантова у вредности од 134,45 мил. евра при чему укупна инвестициона вредност суфинансираних инфраструктурних пројеката износи 605 мил. евра.

Табела Преглед инвестиционих грантова по секторима

	Саобраћај	Износ инвестиц.гранта
1	Модернизација пруге Ниш-Димитровград-граница са Бугарском деоница: Сићево-Станичење-Димитровград	43.730000 евра
2	Модернизација пруге Ниш-Димитровград-граница са Бугарском- електрификација и сигнализација	27.770000 евра
3	Изградња аутопута рута Е80 Ниш-Медаре (I фаза Ниш-Плочник)	40.600000 евра
	Животна средина	

146 <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/investicioni-okvir-za-zapadni-balkan-western-balkans-investment-framework-wbif/>

4	Макиш - доградња постројења за прераду питке воде	2.940865 евра
Енергетика		
5	Изградња 400 kV далековода Крагујевац –Краљево са подизањем напонског нивоа 400кВ на подстаници Краљево 3, Трансбалкански коридор - I фаза: секција II	6.600000 евра
6	Изградња новог двоструког 400 KV далековода Обреновац - Бајина Башта, са реконструкцијом постојећих подстаница Обреновац и Бајина Башта уз подизање напонског нивоа подстанице Бајина Баште до 400 kV	12.800000 евра
7/ 8	2 регионална пројекта - део Регионалног програма за енергетску ефикасност за западни Балкан	2 инвестициона гранта у износу од 28.765972 евра

2021.године представљен је документ под називом „Стратешка оријентације WBIF-а за западни Балкан (EFSD+)“. Овај документ обухвата: контекст политике, правну основу и инструменте, укључујући нову стратегију повезивања ЕУ под називом „Global Gateway“, водеће принципи и опис области интервенција које ће бити подржане кроз Европски фонд за одрживи развој плус (енг: The European Fund for Sustainable Development Plus EFSD+) и буџетске гаранције као и комбиновање зајмова и грантова за јавни и приватни сектор. Такође су презентоване препоруке тзв. неформалних експертских радних групе (НРГ) за убрзање спровођења WBIF пројеката, Зелену агенду и друштвено одговорне јавне набавке, дате су информације о допуни Регионалног програма енергетске ефикасности (REEP+) у износу од преко 100 милиона евра, информације о приоритетима за подршку у наредном периоду, стопе суфинансирања пројеката средствима инвестиционог гранта ЕУ.

2.1.1.6 ИПАРД III

У оквиру инструмента за предприступну помоћ ИПА III период 2021-2027 која се примењује од 1. јануара 2021. године, налази се и посебан Програм ИПАРД III¹⁴⁷ за подршку у области руралног развоја. ЕК је утврдила буџет у износу од 288.000.000 евра за овај Програм за период 2021-2027.године. Управљачко тело ИПАРД-а поднело је коначну верзију ИПАРД III програма Европској комисији 21. јануара 2022. године. Од понуђених 13 мера које је ЕК ставила на располагање земљама кандидатима за чланство у ЕУ, Република Србија се одлучила да спроведе седам мера у оквиру ИПАРД III програма. У односу на ИПАРД II програм и до сада акредитоване мере, на располагању корисницима ће бити и следеће мере:

- Мера 4 - Агроекологија - клима и органска пољопривреда;
- Мера 5 - Имплементација локалних стратегија руралног развоја – LEADER приступ;
- Мера 6 - Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру.

147 <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/ipard-iii/>

Планирано је увођење и нових сектора кроз ИПАРД III програм, као што су сектор рибарства, сектор за прераду житарица и индустријског биља, а у оквиру Мере 7, поред сектора руралног туризма, планирани су нови сектори и то: Директна продаја пољопривредних и локалних производа и сектор услуга у руралним подручјима.

2.1.1.7 ВИШЕКОРИСНИЧКА ИПА

Развој регионалне сарадње један је од битних предуслова у процесу приступања ЕУ, а на бројним самитима између држава ЕУ и Западног Балкана потврђено је да ће приближавање ЕУ ићи упоредо са развојем регионалне сарадње. Осим што појединачно подржава државе кандидате и потенцијалне кандидате за чланство, ЕУ пружа финансијску и техничку подршку са циљем реализације заједничких (регионалних) приоритета корисница ИПА II инструмента. Ова подршка се обезбеђује из инструмента Вишекорисничка ИПА¹⁴⁸ (Multy Beneficiary IPA), чији је циљ да се унапреди регионална сарадња и реше питања од општег интереса за све кориснице ИПА. У складу са релевантном процедуром ЕУ, главне смернице у процесу дефинисања регионалних пројеката/акција су представљене у документу ЕУ Програмски оквир за ИПА III, у коме су дефинисани општи приоритети, мере и области који ће бити финансијски подржани у склопу овог инструмента у периоду 2021-2027. Подршка обезбеђена у склопу ове ИПА III компоненте усмерава се на четири приоритетне области:

- подршка регионалним инвестицијама;
- подршка територијалној сарадњи кроз имплементацију програма прекограничне и транснационалне сарадње;
- подршка регионалним структурама и организацијама и
- хоризонтална подршка заједничким приоритетима корисница из региона.

2.1.1.8 РАЗВОЈ СИСТЕМА ЗА УПРАВЉАЊЕ КОХЕЗИОНОМ ПОЛИТИКОМ (ИПА 2015)

Пројекат „Развој система за управљање кохезионом политиком у Републици Србији“¹⁴⁹ се финансира средствима ЕУ кроз ИПА за 2015 годину у износу од готово 2.7 милиона евра. Има за циљ да припреми државну управу РС за ефективно спровођење Кохезионе политике (КП) ЕУ. Основа сврха пројекта је да унапреди капацитете институција у РС на националном и поднационалном нивоу за ефикасну припрему, спровођење, праћење и вредновање програма и пројеката финансираних из структурних фондова и кохезионог фонда Европске уније. Састоји из три основне компоненте:

- успостављање законодавног и институционалног оквира за спровођење КП;
- припрема релевантних планских и програмских докумената за спровођење КП, и
- подизање капацитета институција и тела номинованих за спровођење КП, као и партнера и потенцијалних корисника на националном и поднационалном нивоу.

148 <https://www.mei.gov.rs/src/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/visekorisnicka-ipa/>

149 <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/projekti-ministarstva-za-evropske-integracije/razvoj-sistema-za-upravljanje-kohezionom-politikom-ipa-2015/>

На тај начин, пројекат треба да допринесе и успешној имплементацији мера дефинисаних Акционим планом за преговарачко поглавље 22, који представља основно мерило за отварање овог поглавља. Спровођење пројекта отпочело је у јулу 2019. године и трајаће укупно 36 месеци. Главни корисник и координатор активности је МЕИ.

2.1.1.9 ЕУ ПРО ПЛУС

Програм ЕУ за локални развој - ЕУ ПРО Плус¹⁵⁰ доприноси уравнотеженијем друштвено-економском развоју 99 локалних самоуправа у два региона: Шумадије и западне Србије и Јужне и источне Србије. Кроз програм се ради на побољшаном управљању територијалним развојем, економском расту и унапређеној социјалној инфраструктури и социјалној кохезији.

ЕУ је за овај трогодишњи програм који је почео у јануару 2021. определила средства у укупном износу од 40 милиона евра и то иницијално 30 милиона за уговорене развојне активности и додатних десет милиона усмерених на подршку локалним самоуправама, малим привредницима и здравственом систему у опоравку од последица узрокованих пандемијом ковид 19. Програм води МЕИ, а спроводи Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС).

Директни корисници ЕУ ПРО Плус програма су МЕИ, 99 локалних самоуправа, структуре локалне управе, регионалне развојне агенције, друге организације за подршку пословању, микро, мала и средња предузећа (ММСП) и организације цивилног друштва (ОЦД). Крајњи корисници програма су становници 99 градова и општина.

ЕУ ПРО Плус је заснован на Националним приоритетима за међународну помоћ у РС до 2025. године (НАД), пресудним за економски и друштвени развој и процес интеграције у ЕУ, док посебно доприноси припреми за испуњавање захтева из поглавља 22 правне тековине ЕУ - Регионална политика и координација структурних инструмената. ЕУ ПРО се ослања на добре праксе и остварене резултате својих претходника, развојних програма ЕУ ПРОГРЕС, Европски ПРОГРЕС и ЕУ ПРО.

2.1.2 ПРОГРАМИ УНИЈЕ

Програми Уније¹⁵¹ представљају низ интегрисаних мера које су намењене јачању сарадње између држава чланица Европске уније и држава кандидата у различитим областима. Програми Уније се финансирају из заједничког буџета ЕУ, средствима која су намењена развоју различитих приоритетних области: заштита животне средине, енергетика, транспорт, развој предузетништва, конкурентност, култура, образовање итд.

Република Србија је потписала Оквирни споразум о учешћу у програмима Европске уније 22. новембра 2004. године. Учешће у програмима Уније за РС представља прилику да се упозна са политикама ЕУ, европским институцијама, законима и њиховом применом у пракси, као и са системима вредности и механизмима функционисања ЕУ. За учешће РС у програмима Уније, према правилима ЕК, одговорне су надлежне домаће институције

150 <https://www.euproplus.org.rs/onama/o-programu>

151 <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/programi-unije/>

– министарства, удружења, организације, канцеларије – које за то имају мандат. Координација учешћа у сваком појединачном програму Уније за који је Република Србија уплатила финансијску контрибуцију у општи буџет ЕУ поверена је националним контакт тачкама из одговарајућих националних институција. МЕИ координира процес европских интеграција у Републици Србији, која укључује сарадњу са ресорним министарствима око преговора за одговарајућа преговарачка поглавља као и у управљању програмима ЕУ из чега проистиче да је МЕИ одговорно за извештавање Владе и информисање јавности о целокупној међународној развојној помоћи укључујући и програме Уније. У претходном периоду Република Србија је учествовала у тринаест програма Уније, а од 30.6.2023. године може да учествује и у програму Дигитална Европа:

2.1.2.1 ДИГИТАЛНА ЕВРОПА

Програм Дигитална Европа (DIGITAL)¹⁵² је нови програм који финансира ЕУ и усмерен је на повезивање дигиталних технологија пословању, грађанима и јавној управи. У јуну 2023. године потписан је Споразум између Европске уније и Републике Србије о учешћу Србије у програму Европске уније Дигитална Европа, за период до 2027. године¹⁵³. На основу овог споразума, правна и физичка лица са пребивалиштем, односно седиштем, у Србији, моћи ће у Европској унији да аплицирају за финансирање пројеката и биће у равноправном положају са субјектима из земаља пуноправних чланица када је реч о додели бесповратних средстава из фондова ЕУ. ИТ фирме и научници моћи ће да аплицирају за следеће области дигитализације: вештачка интелигенција, рачунарство високих перформанси (High Performance Computing - HPC), напредне дигиталне вештине и развој и примена дигиталних капацитета и интероперабилности. Укупна вредност програма Дигитална Европа процењује се на 7,5 милијарди евра.

2.1.2.2 ХОРИЗОНТ ЕВРОПА

Хоризонт 2020. је највећи интегрисани програм ЕУ за истраживање и иновације, који је објединио све програме претходно финансиране из Оквирног програма за иновације и конкурентност (СIP), Седмог оквирног програма за истраживање и иновације (ФП7) и Европског института за иновације и технологију (EIT). Спајањем иновација и истраживања, програм настоји да оствари напредак у три приоритетне области: Изврсност у науци, Вођство у индустрији и Друштвени изазови. Програм је намењен изградњи друштва и економије у ЕУ заснованих на знању и иновацијама. Планирано је да – кроз мобилизацију додатних средстава за истраживања, развој и иновације, укључујући и издвајање 3% БДП-а за истраживања и развој у целој ЕУ до 2020. године – буду остварени циљеви који се односе на истраживања и развој. Крајњи циљ овог финансијског инструмента је стварање иновативне Уније – пружањем подршке развоју светске науке, уклањањем препрека за иновације и олакшавањем јавном и приватном сектору да раде заједно.

152 <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>

153 <https://www.srbija.gov.rs/vest/716373/potpisan-sporazum-o-ucescu-srbije-u-programu-digitalna-evropa.php>

2.1.2.3 ПРОГРАМ ЗА КОНКУРЕНТНОСТ МСП – COSME

Програм за конкурентност малих и средњих предузећа је програм за промоцију конкурентности малих и средњих предузећа. Циљеви програма су: јачање конкурентности и одрживости предузећа, нарочито малих и средњих предузећа, подстицање предузетничке културе и промоција успостављања и раста малих и средњих предузећа. Мере које такође подржава овај програм укључују обуке за писање пројеката, активности које омогућавају приступ новим тржиштима, као и промоцију што више транснационалних партнерстава. Програм подржава и образовну размену између предузетника (*Еразмус* за младе предузетнике). У оквиру овог програма издвојено је 1,4 милијарди евра из буџета за предузећа, како би лакше приступала кредитима. Овај циљ се спроводи кроз директно финансирање или давањем гаранција за кредит.

2.1.2.4 ПРОГРАМ ЗА ЗАПОШЉАВАЊЕ И СОЦИЈАЛНЕ ИНОВАЦИЈЕ

Програм за запошљавање и социјалне иновације има за циљ да се достигне висок ниво квалитетне и одрживе запослености, уз обезбеђивање адекватне социјалне заштите и социјалне инклузије. Такође, програм помаже да се спречава и смањује сиромаштво, као и да се унапређују радни услови у периоду од 2014. до 2020. године.

2.1.2.5 ЕРАЗМУС

Еразмус је програм Европске уније који обезбеђује финансирање пројеката за сарадњу у три области: образовање, млади и спорт. У најширем смислу, програм Еразмус у области образовања има следеће приоритете: унапредити и подржати развој свих нивоа образовања, ојачати везе између формалног, неформалног и информалног учења, оснажити везу образовања са светом рада, створити додатне вредности за европски простор образовања, повезати земље чланице у дефинисању образовних политика. У фокусу програма Еразмус је јачање потенцијала младих за активно учешће у грађанском друштву, развој лидерских вештина, солидарности и разумевања између култура. Од 2014. до сада, образовне институције и омладинске организације из Србије су биле координатори или партнери на пројектима укупне вредности преко 83 милиона евра. До сада је, према расположивим подацима, 7644 појединца из образовних институција, организација и институција које се баве младима и невладиних организација било на разменама у земљама чланицама Еразмус. За спровођење и промоцију Еразмус програма у РС надлежна је Фондација Темпус.

2.1.2.6 КРЕАТИВНА ЕВРОПА

Креативна Европа је програм ЕУ за подршку секторима за културу и медије. Програм се састоји од два потпрограма: Култура – за промоцију сектора културе и Медија програм – за подршку аудиовизуелном сектору.

Кроз потпрограм Култура промовише се сарадња културних и креативних организација између различитих земаља, подржавају се иницијативе да се преведу и промовишу књижевна дела широм Европске уније, као и да се развију мреже које омогућавају

конкурентност и међународну делатност културног и креативног сектора. Такође се успостављају и платформе за промоцију нових уметника и подстицање европских програма за културна и уметничка дела. Потпрограм Култура обухвата четири конкурса: Европски кооперациони пројекти, Европске платформе, Европске мреже и Пројекти књижевних превода.

Медија програм финансира активности које укључују: развој европског аудиовизуелног сектора, поштујући и приказујући европски културни идентитет и наслеђе, промоцију европских аудиовизуелних дела унутар и изван граница ЕУ, јачање конкурентности аудиовизуелног сектора, олакшавајући приступ финансирању и промоцији коришћења дигиталних технологија. Из овог фонда финансираће се европска престоница културе и ознака европске баштине, као и европске награде за књижевност, архитектуру, заштиту баштине, филмску уметност и поп и рок музику.

2.1.2.7 ЕВРОПА ЗА ГРАЂАНЕ И ГРАЂАНКЕ

Програм Европа за грађане и грађанке има за циљ промовисање европског идентитета и европског грађанства. Намењен је удружењима грађана, организацијама цивилног друштва и јединицама локалне самоуправе. Општи циљеви програма су финансирање пројеката који су намењени бољем разумевању ЕУ, њене историје и различитости, као и промоција европског грађанства и унапређење грађанског и демократског учешћа на нивоу ЕУ. Програм Европа за грађане и грађанке је подељен на две области: европско сећање и демократски ангажман, и грађанско учешће. Циљ прве области је свест о историјском континуитету, заједничким европским вредностима и циљевима. Сврха друге области је подршка демократском учешћу грађана у животу и развоју у Европи.

2.1.2.8 ЕВРОПСКИ ЗДРАВСТВЕНИ ПРОГРАМ III

Програм представља главни инструмент који ЕК користи за имплементацију ЕУ стратегије за здравље. Главни циљеви програма су побољшање здравственог система и смањење неједнакости у пружању/добивању здравствене помоћи. Програм пружа подршку у четири области: 1) Промоција здравља, здрав начин живота и превенција болести; 2) Заштитити грађана ЕУ од озбиљних прекограничних претњи здрављу; 3) Допринос стварању иновативних, ефикасних и одрживих здравствених система и 4) Лакши приступ бољој и сигурнијој здравственој заштити грађана ЕУ.

2.1.2.9 ФИСКАЛИС 2020

Фискалис 2020. је програм који се бави разменом информација и искустава између пореских органа европских земаља. Циљ програма је да, у партнерству са другим европским земљама, развије трансевропски информациони систем и изгради мрежу између корисника националних власти. Програм подржава борбу против утаје и избегавања плаћања пореза, планирање пореске политике и спровођење закона ЕУ у области опорезивања. То се постиже кроз размену информација, подршку административној сарадњи и повећање административних капацитета земаља учесница, са циљем да се

смање административна оптерећења пореских органа и ускладе трошкови за пореске обвезнике.

2.1.2.10 ЦАРИНА 2020.

Царина 2020. је програм који подржава сарадњу царинских органа између земаља чланица ЕУ и земаља кандидата. Циљ је побољшање њихове ефикасности, постизањем боље кохезије, како би се избегло оштећење Царинске уније. Програм подржава следеће мере: заједничке акције, семинаре и радионице, пројектне групе, тимове стручњака, изградњу административних капацитета у управама царина, студије, информативне кампање, развој ИТ вештина, обуке за развијање потребних професионалних вештина и знања у области царина.

2.1.2.11 МЕХАНИЗАМ ЦИВИЛНЕ ЗАШТИТЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Циљ активности ЕУ у области цивилне заштите је подршка напорима за спречавање катастрофа и обезбеђивање спремности јединица цивилне заштите да делују у случајевима катастрофа – на националном, регионалном и локалном нивоу. Механизам за цивилну заштиту ЕУ нуди РС многобројне могућности за сарадњу: примена алата за мониторинг и системе раног упозорења, учешће у заједничким тренинзима и вежбама, размена експерата, учешће у пројектима о спречавању непогода,, непосредна комуникација са другим органима цивилне заштите, размена информација и најбоље праксе, и др.

У новој финансијској перспективи од 2021. до 2027. године већину програма Уније представљају наследници претходних програма, али су уведене и промене, нови програми, нова правила за имплементацију, праћење и извештавање, као и нови критеријуми за учествовање у програмима.

2.1.2.12 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПОВЕЗИВАЊЕ ЕВРОПЕ

Инструмент за повезивање Европе (ЦЕФ) има за циљ да подржи постизање циљева политике ЕУ у сектору транспорта, енергетике и дигиталног сектора, а у вези са трансевропским мрежама, омогућавајући или убрзавајући улагања у пројекте од заједничког интереса, као и подршком прекограничне сарадња у производњу обновљиве енергије. Циљ му је максимизирање синергије између сектора обухваћених ЦЕФ-ом и другим програмима ЕУ.

2.1.2.13 ПРАВА, ЈЕДНАКОСТ И ГРАЂАНСТВО

Општи циљ је да се допринесе стварању области у којој се промовишу и штите права лица која су садржана у Уговору о функционисању Европске уније и Повељи о основним правима Европске уније. Конкретно, овај програм треба да промовише права која произилазе из европског држављанства, принципе недискриминације и једнакости између жена и мушкараца, право на заштиту личних података, права детета, права која

произилазе из потрошачког законодавства Уније и од слободe пословања на унутрашњем тржишту.

2.1.2.14 ЕВРОПСКИ ИНСТРУМЕНТ ЗА ДЕМОКРАТИЈУ И ЉУДСКА ПРАВА

Европски инструмент за демократију и људска права (ЕИДХР) има за циљ пружање подршке промоцији демократије и људских права у земљама које нису чланице ЕУ. Кључни циљеви су: унапређење поштовања људских права и основних слобода, јачање улоге цивилног друштва у промовисању људских права и демократских реформи, подршка и јачање међународног и регионалног оквира за заштиту људских права, правде, владавине права и промоције демократије, изградња поверења и повећање поузданости и транспарентности демократских изборних процеса, посебно кроз праћење изборних процеса итд.

2.1.3 КОХЕЗИОНА ПОЛИТИКА И ОСТАЛИ ФОНДОВИ

Кохезиона политика¹⁵⁴ (КП), позната и као Регионална политика, представља главну инвестициону политику ЕУ, која доприноси стварању нових радних места, побољшању квалитета живота грађана и повећању укупног економског развоја како држава чланица, тако и ЕУ у целини. Она је такође израз солидарности с обзиром да се подршка усмерава на мање развијене регионе и државе чланице ЕУ - са циљем да се оснажи економска, социјална и територијална кохезија Уније. У децембру 2013. године успостављен је правни оквир за КП за период 2014-2020. година. За наведени период, буџет КП је износио 351,8 милијарди евра, а распоређен је на 28 држава чланица. РС ће средства из поменутих фондова моћи да користи када постане чланица ЕУ. Преговори за приступање РС ЕУ у области КП, у смислу испуњења захтева и принципа, и припреме за њено делотворно спровођење, воде се кроз Поглавље 22 - Регионална политика и координација структурних инструмената. Влада РС је усвојила Акциони план који представља мерило за отварање преговора у оквиру поглавља 22¹⁵⁵. За реализацију активности и подршку доношењу неопходних одлука спроводи се ЕУ пројекат "Развој система за управљање кохезионом политиком ЕУ у Србији" (погледати 2.1.8). Поред тога, реализује се и "Програм ЕУ за локални развој - ЕУ ПРО Плус", који промовише концепт интегралног урбаног и територијалног развоја и доприноси развијању капацитета ЈЛС за уравнотежени друштвено-економски развој и унапређењу управљања територијалним развојем, економском расту и унапређеној социјалној инфраструктури и социјалној кохезији (погледати 2.1.1.9). Коришћење фондова КП зависи од способности корисника

154 <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/koheziona-politika/>

155 Кључни одлуке и/или активности у оквиру поглавља 22 за наредни период су: 1) Припрема преговарачке позиције која ће рефлектовати и нови правни оквир за КП ЕУ (први незванични нацрт припремљен); 2) Припрема и усвајање закона којим ће се створити правни основ за успостављање система за управљање фондовима КП ЕУ и припрему програмских докумената (формирана радна група, припремљен нацрт структуре закона); 3) Идентификација институција које ће бити главни носиоци задатака и одговорности у контексту управљања фондовима кохезионе политике у Србији – управљачко и посредничка тела за први циљ КП "Инвестиције за радна места и раст" (припремљен је документ опције за успостављање институционалног оквира за управљање фондовима КП за циљ „Инвестиције за радна места и раст”); 4) Доношење одлуке о броју и структури програма које ће Србија да припрема за Европски фонд за регионални развој, Европски социјални фонд+ и Кохезиони фонд; 5) Наставак улагања у капацитете на локалном и регионалном нивоу, у сарадњи са регионалним развојним агенцијама (у континуитету).

из јавног и приватног сектора - попут локалних самоуправа, предузећа, цивилног сектора итд. да искористе ове фондове. МЕИ активно сарађује са другим институцијама на националном и локалном нивоу, како би се ови субјекти оспособили за коришћење поменутих средстава¹⁵⁶.

2.1.3.1 НОВА КОХЕЗИОНА ПОЛИТИКА 2021-2027 (ЕФРР, ЕСФ, КФ)

Нова кохезиона политика ЕУ¹⁵⁷ доприноси јачању економске, социјалне и територијалне кохезије у ЕУ. Има за циљ да исправи неравнотеже између земаља и региона. Она испуњава политичке приоритете Уније, посебно зелену и дигиталну транзицију. У односу на претходни програмски период уведене су новине. Нова Кохезиона политика ЕУ за период 2021-2027 јача урбану димензију (ЕК, Нова кохезиона политика, 2021-27). Усвојених пет циљева политике усмерава се на теме:

- 1) конкурентне и паметне Европе (са фокусом на иновацијама, дигитализацији, економској трансформацији и подршци малим и средњим предузећима);
- 2) зелене Европе (уз примену Париског споразума и улагање у енергетску, нискоугљичну транзицију ка економији са нето нултом емисијом угљеника, обновљиве изворе енергије и борбу против климатских промена);
- 3) повезане Европе (опремање стратешким транспортним и дигиталним мрежама);
- 4) инклузивне Европе (постизање социјалних права и подршка квалитетном запошљавању, образовању, стицању вештина, социјалној инклузији и једнаком приступу здравственој и социјалној заштити), и
- 5) Европе ближе грађанима (уз подршку изради локалне стратегије и одрживог урбаног развоја).

Нови циљ „Европа ближа грађанима” уведен је у главни политички оквир као појачана посвећеност интегралном територијалном развоју и укључује подстицање одрживог урбаног развоја. Локалним актерима се пружају могућности да преузму лидерство у препознавању и решавању различитих изазова, али пре свега, да искористе своје ендogene (локално специфичне) развојне потенцијале.

Кроз ове циљеве мобилишу се значајна улагања у урбана подручја. Најмање 8% средстава Европског фонда за регионални развој (ЕРДФ) у свакој држави чланици биће уложено у приоритетне пројекте које градови сами дефинишу на основу локалне стратегије одрживог урбаног развоја.

¹⁵⁶ У том смислу, посебан приоритет се придаје сарадњи са Развојном агенцијом Србије (Сектор за регионални развој) и мрежом акредитованих регионалних развојних агенција, које представљају спону између централног и локалног нивоа и средство за активно учешће локалних самоуправа у процесима планирања и идентификације развојних приоритета с једне стране и припреме пројеката које треба подржати из средстава поменутих фондова у циљу реализације дефинисаних приоритета. О овоме нарочито сведочи сарадња у области прекограничне сарадње, која потврђује значај континуиране подршке локалним самоуправама. Из тог разлога МЕИ је закључило и Споразум о сарадњи у области европских интеграција са Развојном агенцијом Србије и Уговоре о сарадњи са регионалним развојним агенцијама настојећи да осигура њихово активно учешће у процесима који треба да осигурају ефикасну апсорпцију и коришћење развојних фондова ЕУ на локалном нивоу. На овај начин се у складу са најбољом европском праксом, али и израженим расположењем регионалних развојних агенција, осигурава дугорочна сарадња у циљу одрживог локалног развоја.

¹⁵⁷ https://ec.europa.eu/regional_policy/2021-2027_en

Приоритети средстава

- Европски фонд за регионални развој ће подржати инвестиције свих 5 циљева политике, али 1 и 2 су главни приоритети;
- Главни приоритет Европског социјалног фонда+ је 4;
- Кохезиони фонд подржава циљеве политике 2 и 3;
- Фонд за праведну транзицију пружа подршку у оквиру наменских специфичних циљева;
- Програми Интеррег-а имају на располагању 2 додатна циља политике (члан 14. Уредбе Интеррег-а): „Боља сарадња у управљању развојем“ и „Безбеднија и сигурнија Европа“.

Основни инструменти кроз које се подршка спроводи и усмерава на конкретне програме и операције су:

ЕВРОПСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ (ЕФРР)

Пружа подршку државама чланицама ЕУ и њиховим регионима са циљем да се отклоне главне регионалне неједнакости и да се достигне самоодрживи раст. Пре свега је усмерен на јачање конкурентности привреде – кроз улагања у истраживања, развој и иновације, инвестиције у производњу и инфраструктуру, урбани и локални развој, унапређење конкурентности малих и средњих предузећа и подршку преласку на економију која се заснива на ниској емисији угљен-диоксида у свим секторима.

ЕВРОПСКИ СОЦИЈАЛНИ ФОНД (ЕСФ)

Пружа подршку државама чланицама ЕУ и њиховим регионима у остваривању циљева политике запошљавања. Усмерен је на улагања у људске ресурсе кроз подршку запошљавању што већег броја људи, подстицање једнаког приступа и једнаких могућности за све, подстицање предузетништва и активације на тржишту рада, интеграције имиграната, обезбеђивање родне равноправности, борбу против сиромаштва, јачање социјалне инклузије, унапређење образовања и целоживотног учења. Кроз Иницијативу за запошљавање младих (Youth employment initiative) из ЕСФ-а се подржавају активности усмерене на млађе од 25 година, који нису запослени, у образовању или обуци.

КОХЕЗИОНИ ФОНД (КФ)

Пружа подршку најмање развијеним државама чланицама ЕУ чији БНД по становнику не прелази 90% просека ЕУ-27. Из овог фонда финансирају се велики пројекти из области транспортне инфраструктуре и заштите животне средине. У програмском периоду 2014-2020 пружа подршку следећим државама чланицама: Бугарска, Хрватска, Кипар, Чешка, Естонија, Грчка, Мађарска, Летонија, Литванија, Малта, Пољска, Португал, Румунија, Словачка и Словенија.

2.1.3.2 МАДАД

ЕК је 2014. године основала Регионални поверилачки фонд ЕУ као одговор на кризу у Сирији – Мадад фонд¹⁵⁸ (EU Regional Trust Fund in response to the Syrian Crisis, the “Madad Fund”). Првобитни циљ овог фонда је био подршка избеглицама из Сирије и земљама њиховог боравка (Египат, Ирак, Јордан, Либан, Турска). Фонд је касније проширен и на избеглице и мигранте из осталих угрожених земаља, као и на пружање подршке и земљама које нису чланице ЕУ, а које су погођене мигрантском кризом, чиме је и РС добила могућност да аплицира за средства. За РС је 2016. и 2017. године, из средстава фонда Мадад, одобрена подршка за финансирање текућих оперативних трошкова, исхране, пружања здравствених услуга и приступа образовању за децу мигранте и унапређење услова за смештај избеглица и миграната у прихватним центрима – првенствено у сарадњи са Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Комесаријатом за избеглице и миграције и Министарством унутрашњих послова, као и Међународном организацијом за миграције (ИОМ).

2.1.3.3 ФОНД СОЛИДАРНОСТИ ЕУ – ФСЕУ

ЕУ је основала Фонд солидарности¹⁵⁹ (ФСЕУ), са циљем да се преко њега пружа подршка државама чланицама и државама које се налазе у процесу преговора за чланство у ЕУ да лакше превазиђу последице природних непогода великих размера. Тиме се изражава европска солидарност са регијама и земљама унутар Европе које су погођене природним непогодама. Покривањем делова јавних расхода, ФСЕУ доприноси напорима држава да спроведу активности на обнови земље и санацији штета од природних непогода.

Република Србија је, као држава која се налази у процесу преговора за чланство у ЕУ, поднела пријаву за добијање средстава из Фонда солидарности ЕУ 30. јула 2014. године, како би санирала штете и обновила подручја погођена поплавама из маја 2014. године¹⁶⁰. Будући да је ЕУ усвојила измене и допуне уредбе којим се оснива Фонд солидарности ЕУ и његова намена проширује и на случајеве општег угрожавања јавног здравља, РС је поднела апликацију за подршку из Фонда солидарности ЕУ 2020. године. Након детаљне процене пријава за добијање подршке из Фонда солидарности ЕУ ЕК је 11. марта 2021. године предложила Европском парламенту и Савету мобилизацију 530 милиона евра бесповратне подршке за 17 држава чланица и 3 државе кандидата за чланство у циљу подршке мерама борбе против коронавируса од чега би Србија требало да добије готово 11,9 милиона евра бесповратне подршке из овог Фонда. На основу одлуке ЕК и пропратне комуникације, Министарство финансија, уз подршку МЕИ, је покренуло процес одређивања који ће се трошкови поднети за додељена средства с обзиром да је одређено као координационо тело за ову фазу процеса током израде апликације¹⁶¹.

158 <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

159 <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

160 Европски парламент и Савет су 17. децембра 2014. године одобрили предлог одлуке Европске комисије којом су Србији додељена средства за санацију и обнову подручја погођених мајским поплавама у износу од 60,2 милиона евра (60.224.605 евра).

161 http://www.obnova.gov.rs/uploads/useruploads/Documents/Solidarnost_na_delu_preview.pdf

2.1.3.4 РЕГИОНАЛНИ СТАМБЕНИ ПРОГРАМ

Регионални стамбени програм¹⁶² представља заједничку иницијативу четири земље - Србија, Босна и Херцеговина, Хрватска и Црна Гора - која има за циљ да обезбеди трајна стамбена решења за 27.000 најугроженијих избегличких породица (74.000 појединаца) у региону. Од тога је 16.780 породица (око 45.000 појединаца) у Србији. Програм се спроводи у склопу „Сарајевског процеса“, а на основу „Београдске декларације“, коју су 2011. године потписали министри иностраних послова четири земље кориснице програма. Ове земље су највише погођене ратним сукобима деведесетих година прошлог века и по том основу имају значајну избегличку популацију. У РС Програм се спроводи на основу Оквирног споразума, закљученог 25. октобра 2013. године између РС и Банке за развој Савета Европе. Споразум регулише основне поставке програма, механизам спровођења, обавезе учесника у програму и износе средстава која ће бити ангажована. Програмом управља Банка за развој Савета Европе која администрира вишедонаторски фонд формиран у циљу реализације Програма. Највећи донатор овог фонда је ЕУ, која путем вишекорисничке и националне ИПА обезбеђује највећи део средстава. Укупни најављени допринос ЕУ фонду је 235 милиона евра. Остали донатори су САД, Швајцарска, Немачка, Данска, Италија, Норвешка, Турска, Кипар, Мађарска итд. Целокупан програм је у надлежности Комесаријата за избеглице и миграције РС. Кроз Програм се обезбеђује велики број различитих стамбених решења: додела пакета грађевинског материјала, изградња монтажних кућа, откуп сеоских кућа и изградња стамбених зграда. На овај начин, обезбеђено је да избегличке породице своје стамбено питање реше онако како њима највише одговара у тренутном месту становања, имајући у виду да се Програм спроводи у преко 120 општина у Републици Србији. Уговор о донацији за први потпројекат у вредности од 2.212.500 евра потписан је 2014. године. Наредних 8 уговора о донацији и припадајућих амандмана у укупној вредности од 169.930.645 ЕУР (од чега 137.398.681 евра донације из Фонда) потписао је национални ИПА координатор. Ови споразуми збирно предвиђају обезбеђивање укупно преко 7.700 стамбених решења¹⁶³.

2.1.4 ЗЕЛЕНА АГЕНДА ЗА ЗАПАДНИ БАЛКАН

По потписивању Софијске декларације, шефови држава и влада са Западног Балкана постигли су договор са ЕУ о спровођењу Акционог плана за Зелену агенду¹⁶⁴, што им отвара пут ка остваривању Економског и инвестиционог плана за регион вредног 30 милијарди евра. Обавезали су се да у средиште свих привредних активности ставе одрживи развој, штедњу ресурса, заштиту природе и климатску акцију и да се ускладе са циљевима ЕУ. Веће за регионалну сарадњу (РЦЦ) је било задужено за координацију при изради документа, а усвојен је у Словенији на Самиту ЕУ – Западни Балкан. У Акционом плану за Зелену агенду за Западни Балкан за период до 2030. године најважнији сегменти су наплата емисија гасова с ефектом стаклене баште, планови за постепени престанак

162 <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

163 www.regionalhousingprogramme.com; www.kirs.gov.rs

164 <https://balkangreenenergynews.com/rs/usvojeni-akcioni-plan-za-zelenu-agendu-za-zapadni-balkan-donosi-devet-milijardi-evra-grantova-rok-za-uskladjivanje-s-eu-ets-om-2024-godine/>

коришћења угља, регионалне интеграције, контрола загађивања и заштита животне средине.

Инвестициони пакет се састоји од девет милијарди евра у грантовима и 20 милијарди евра улагања, која ће се спровести преко новог Механизма гаранција за Западни Балкан (Вестерн Балканс Гуарантее Фацититу). Земље региона треба да спроведу економске и социјалне реформе као и да ојачају владавину закона, навели су лидери и лидерке ЕУ и такође указали на користи за конкурентност и дигиталну транзицију.

ЕУ је саопштила да ће заједно са 600 милиона евра које ће Европска комисија предложити у оквиру Инструмента за претприступну помоћ (ИПА), до краја године дати на располагање 1,1 милијарду евра за примену Економског и инвестиционог плана. Западни Балкан има задатак да прогласи аспирације на пољу енергетике и климе које ће одговарати циљу ЕУ да се емисије гасова с ефектом стаклене баште до краја деценије спусте 55 одсто, као и другим повезаним циљевима, за шта је неопходна огромна трансформација. Земље региона ће морати да превазиђу изазове који долазе с постепеним престанком употребе угља, попут незапослености, поремећаја у привреди и миграција радне снаге, стоји у декларацији са самита. Декарбонизација ће бити постигнута „кроз употребу горива из обновљивих извора или горива са смањеним емисијама угљеника“, наводи се у документу. Водећи људи 27-чланог блока држава обећали су да ће пружити техничку и финансијску помоћ за развој система наплате емисија угљеника у контексту Прекограничног механизма за прилагођавање угљеника (ЦБАМ), који је у суштини порез на угљен-диоксид за увозну робу и струју.

Акциони план за Зелену агенду има пет стубова:

- 1) Декарбонизацију
- 2) Циркуларну економију
- 3) Чишћење од загађења
- 4) Одрживу пољопривреду и
- 5) Заштиту природе и биодиверзитета.

У делу са декарбонизацијом, индикативни рок за усклађивање са Европским климатским законом и усвајање визије о постизању климатске неутралности је 2025. година, а 2024. је одређена за хармонизацију са Системом ЕУ за трговање емисијама (ЕУ ЕТС) и увођење других инструмената за наплату угљеника. Земље Западног Балкана су пристале да међу приоритете, које ће и финансирати, уврсте мере енергетске ефикасности, укидање субвенција за угаљ и програме за борбу против енергетског сиромаштва.

Сегмент циркуларне економије подразумева да се најкасније 2023. развију стратегије које ће обухватити цео животни циклус производа. Владе су се обавезале да ће подизати свест о спречавању настанка и раздвајању отпада те одрживој потрошњи.

На фронту чишћења од загађености, међу мерама су ратификација Конвенције о прекограничном загађењу ваздуха на великим удаљеностима и њених протокола до 2025. године. У плану су и примена стратегија за квалитет ваздуха и изградња неопходне инфраструктуре за прераду отпадних вода најкасније 2030. године.

Што се тиче одрживе пољопривреде, у индикативном временском оквиру је 2026. одређена као хоризонт за усвајање стандарда о безбедности хране, здрављу и добробити биљака и животиња и управљању отпадом, као и за подршку органском и узгоју хране без икаквог загађивања и смањење количине синтетичких хемијских производа у производњи хране. Међу мерама у пољопривреди мораће да буду коришћење обновљивих извора енергије и смањење емисија.

Земље региона су преузеле одговорност за припрему планова за обнову шумовитог пејзажа до 2024. укључујући финансијску компоненту.

2.2 МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ-БАНКЕ

2.2.1 БАНКА ЗА РАЗВОЈ САВЕТА ЕВРОПЕ СЕВ¹⁶⁵

Банка за развој Савета Европе¹⁶⁶ (БСЕ) је мултилатерална развојна банка са социјалним опредељењем. Основана је 1956. године како би решавала проблеме избеглих лица, а касније је проширила спектар деловања на целокупну област социјалног развоја. РС је овој међународној банци приступила 2004. године. БСЕ обезбеђује концесионалне (повољне) кредите и консултативне услуге за социјално оријентисане инвестиционе пројекте у областима:

- Одрживи и инклузивни раст;
- Интеграција избеглица, расељених лица и миграната и
- Заштита животне средине.

Сарадња између РС и БСЕ се остварује првенствено кроз пројекте финансиране путем повољних кредита као што су: унапређење образовне и научне инфраструктуре и обезбеђивање смештаја за младе истраживаче, реконструкција стамбене инфраструктуре (клизишта), изградња стамбених јединица за породице погођене земљотресом у Краљеву, изградња и опремање нових затворских капацитета у Панчеву и Крагујевцу итд. Поред сопствених средстава намењених кредитирању, БСЕ располаже и фондовима које су јој поверили на управљање други донатори. У том смислу, РС у склопу одговора на мигрантску кризу стављен на располагање „Фонд за мигранте и избеглице“, путем кога се финансирају најургентније потребе мигрантских центара у Шиду, Кањижи и Прешеву и другим местима. Додатно, банка учествује и у Инвестиционом оквиру за Западни Балкан (видети 2.1.1.5) и у том смислу је одговорна за део бесповратних средстава одобрених РС из овог инструмента, а такође је задужена и за управљање Регионалним програмом стамбеног збрињавања намењеног решавању проблема становања избеглица (видети 2.1.3.4), чији је највећи корисник РС.

165 <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/bilateralni-i-multilateralni-partneri/po-medjunarodnim-organizacijama/>

166 www.coebank.org

2.2.2 ЕВРОПСКА ИНВЕСТИЦИОНА БАНКА ЕИБ

Европска инвестициона банка¹⁶⁷ (ЕИБ) је финансијска установа ЕУ која има значајну улогу у финансирању дугорочних инвестиционих пројеката. Изван граница ЕУ, банка подржава пројекте који доприносе економском развоју у земљама које су потписале споразум о стабилизацији и придруживању или споразум о сарадњи са ЕУ или са неком од њених чланица. ЕИБ обезбеђује подршку примарно кроз зајмове, али и кроз техничку помоћ, гаранцијске шеме и микрофинансирање. Зајмови се одобравају државном, као и приватном сектору. Корисници зајмова у ширем смислу могу бити општине и градови, министарства, компаније у државном власништву, али и приватна предузећа и велике корпорације.

У складу са мандатом који су дефинисали Европски парламент и Савет ЕУ, у РС ЕИБ финансира инвестиције путем зајмова (при чему ЕИБ може да покрије до 50% трошкова пројекта), закључених директно са носиоцем пројекта (индивидуални зајмови) или индиректно, углавном преко других банака (посредни зајмови). У пракси, индивидуални зајмови се одобравају за стратешки релевантне пројекте и програме вредности више од 25 милиона евра, док посредни зајмови представљају кредитне линије банкама и финансијским институцијама намењене за помоћ у финансирању малих и средњих предузећа и локалних пројеката са оправданим инвестиционим програмима или пројектима вредности до 25 милиона евра. Зајмови се одобравају за подршку пројектима који су економски оправдани у областима саобраћаја, енергетике, заштите животне средине, индустрије и услуга, здравства и образовања, истраживања и развоја, информација и технологије комуникација.

Тренутно актуелни пројекти у Републици Србији које финансира ЕИБ су:

- Изградња аутопута Ниш – Приштина. До сада је Република Србија уз подршку ЕИБ-а добила кроз Инвестициони оквир за Западни Балкан око 5 мил. евра бесповратних средстава.
- Модернизација железничке пруге Ниш – Димитровград. Захваљујући подршци ЕИБ-а, обезбеђено је 44 мил. евра бесповратних средстава из WBIF-а, док је у децембру 2017. године одобрено још 28 мил. евра за другу фазу овог пројекта.

2.2.3 ЕВРОПСКА БАНКА ЗА ОБНОВУ И РАЗВОЈ EBRD

Европска банка за обнову и развој¹⁶⁸ (EBRD) је активна је у РС од 2001. године. У протеклом периоду банка је реализовала више од 200 пројеката укупне вредности око 4,24 милијарде евра, од чега је 62% реализовано у сарадњи са јавним, док је 38% реализовано у сарадњи са приватним сектором. Активности које тренутно спроводи EBRD су у складу са Стратегијом за Србију коју је Одбор директора одобрио у априлу 2014. године, усмерене су на три кључне области:

- Конкурентност приватног сектора кроз пружање финансијске и техничке помоћи пре свега сектору малих и средњих предузећа. У овој области, подршка приватном

¹⁶⁷ <http://www.eib.org/>

¹⁶⁸ <http://www.ebrd.com/home>

сектору се одвија директно кроз пружање финансијске подршке, најчешће у облику инвестиционог кредитирања или обезбеђења обртног капитала или индиректно посредством финансијских посредника (попут банака). Техничка помоћ огледа се у пружању консултантских услуга или савета искусних саветника, или пак развојем локалних саветодавних капацитета.

- Стабилизација финансијског сектора кроз подршку банкарским и небанкарским институцијама. У овој области EBRD је усмерена на обезбеђивање дугорочног финансирања банкарског сектора и развој посебних производа који би омогућили пласирање посебних финансијских производа, попут кредита за енергетску ефикасност и улагање у обновљиве изворе енергије.
- Развој одрживих јавних предузећа, укључујући и инвестирање у енергетску, саобраћајну и комуналну инфраструктуру. Банка пружа и подршку за припрему и реализацију већих инфраструктурних активности у секторима енергетике, животне средине и саобраћаја, кроз кредитирање или пак комбинацију кредита и бесповратних средстава - самостално или у сарадњи са другим партнерима попут ЕУ.

2.2.4 СВЕТСКА БАНКА WB

Активности Светске банке, као развојног партнера у Републици Србији, дефинисане су документом Оквир за партнерство за 2016-2020, са основним циљем да подржи процес приступања РС ЕУ, стварањем конкурентне и инклузивне економије. Приоритетне области развоја у овом документу су:

- фискална и макроекономска стабилност,
- јачање управљачких способности и институционалних капацитета,
- реформа јавних предузећа,
- унапређење услова за пословање,
- развој инфраструктуре и
- реформа тржишта рада.

Ова сарадња се тренутно одвија кроз спровођење пројеката вредних више од 1,8 милијарди долара, у следећим областима: саобраћај, унапређење пословног амбијента, конкурентност и запошљавање, здравство, превенција и обнова од поплава, управљање ризицима, реформа финансијског сектора, унапређење јавног сектора, унапређење јавних предузећа и предшколско образовање.

Скорије одобрени пројекти¹⁶⁹ у периоду 2021-2023 су: Catalyzing Long Term Finance through Capital Markets, Improving public financial management for the green transition, First Serbia Green Transition Programmatic Development Policy Loan, Scaling-Up Residential Clean Energy (SURCE) Project, Serbia Local Infrastructure and Institutional Development Project, Public Sector Efficiency and Green Recovery DPL.

169 https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/projects-summary?lang=en&countrycode_exact=YF

Програм Зелени, живи и отпорни градови у Србији¹⁷⁰

Светска банка је у јуну 2021. покренула Програм Зелени, живи и отпорни градови у Србији, заједно са Министарством грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, за јачање одрживог и отпорног урбаног развоја¹⁷¹. Ова активност је део Глобалног кривог програма Светске банке за одрживи и регионални развој (SURGE) и подржана је од стране Швајцарске Конфедерације преко Државног секретаријата за економске послове (SECO). Четворогодишња техничка помоћ је отпочела 2022. године и подржаће одабране градове у Србији у планирању и имплементацији програма одрживог, нискоугљичног и резилијентног урбаног развоја, док ће националном нивоу пружити препоруке за политику и предложене акције за олакшавање имплементација Стратегије одрживог урбаног развоја РС. Детаљна анализа ће такође помоћи да се идентификују изазови у сектору управљања чврстим комуналним отпадом. Програм има за циљ да одговори на постојеће недостатке на националном нивоу и да подржи одабране градове да унапреде своје капацитете:

- За боље планирање, припрему и спровођење инвестиција на нивоу града са великим утицајем које промовишу одрживи урбани развој са ниским емисијама угљеника и урбану резилијентност, и
- Продубљивање базе знања и дијалога о политици ка инклузивнијем, одрживом, резилијентном и зеленом урбаном развоју, укључујући и регионе који заостају.

2.2.5 НЕМАЧКА РАЗВОЈНА БАНКА (KfW)

КfW је водећа немачка развојна банка¹⁷². Током 1960-их, банка је своје активности проширила на међународни ниво имплементирајући немачку финансијску сарадњу са земљама у развоју у име немачке владе. На крају 2021. године билансна сума износила је око 550 милијарди евра, а годишње одобрена средства широм света премашују 130 милијарди евра, од чега око 12 милијарди евра у развојној сарадњи. Главни циљеви су побољшање економских и друштвених животних услова људи, смањење сиромаштва и заштита климе и животне средине. Савезна влада Немачке, као институција јавног права, поседује 80% капитала банке, док је преосталих 20% у власништву немачких савезних

170 <https://www.worldbank.org/en/country/serbia/brief/green-livable-resilient-cities-in-serbia-program>

171 Градови Србије су од виталног значаја за национални економски раст. Међутим, да би постали покретачи регионалног развоја и смањења сиромаштва, њима је потребно боље управљати како би се повећала њихова способност за живот и квалитет живота својих грађана. Унапређен стратешки урбани развој и управљање могу помоћи градовима у Србији да у потпуности искористе свој потенцијал и играју кључну улогу у подршци зеленој транзицији земље. Влада Србије препознаје значај градова за https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/projects-summary?lang=en&countrycode_exact=YF

<https://www.worldbank.org/en/country/serbia/brief/green-livable-resilient-cities-in-serbia-program>

Градови Србије су од виталног значаја за национални економски раст. Међутим, да би постали покретачи регионалног развоја и смањења сиромаштва, њима је потребно боље управљати како би се повећала њихова способност за живот и квалитет живота својих грађана. Унапређен стратешки урбани развој и управљање могу помоћи градовима у Србији да у националну привреду. Године 2019. усвојена је Стратегија одрживог урбаног развоја (СОУР) коју је пратио и акциони план у марту 2021. године, успостављајући свеобухватан и интегрални програм за наредну фазу развоја градова у Србији. Овај програм Србији пружа јединствену прилику да напредује ка зеленој транзицији на поднационалном/општинском нивоу, предвиђеној Зеленим договором ЕУ. Такође се уклапа у стратешки правац Светске банке за опоравак после КОВИД-19 у складу са зеленим, отпорним инклузивним развојем (GRID) Светске банке.

172 <https://nemackasaradnja.rs/kfw/>

покрајина. КфW подржава РС у постизању циљева и испуњавању обавеза везаних за процес приступања ЕУ са посебним фокусом на климу и енергију, као и одрживи развој урбане инфраструктуре. Приказ пројеката који се реализују у Србији је доступан на следећем линку <https://nemackasaradnja.rs/mapa-projekata/>

Регионални фонд за изазове (РЦФ)

Регионални Фонд за изазове¹⁷³ (РЦФ) је финансијски механизам основан са циљем да повећа запошљивост, посебно младих. Фонд оснажује конкурентност предузећа у економијама Западног Балкана (Албанији, Босни и Херцеговини, Косову, Црној Гори, Северној Македонији и Србији) кроз финансирање инвестиција у опреми и инфраструктури за одабране кооперативне или пројекте дуалног образовања који се спроводе у партнерству стручно образовних институција и компанија. Средства се додељују након надметања (челенџа) на регионалном нивоу.

Немачко Савезно министарство за економску сарадњу и развој (BMZ) издвојило је 64,43 милиона евра за РЦФ, а Влада Швајцарске, коју представља Швајцарска агенција за развој и сарадњу (SDC), суфинансирала је додатних 9,7 милиона швајцарских франака. Средства су поверена Немачкој развојној банци (KfW), а пројекат имплементира Коморски инвестициони форум Западног Балкана (WB6-CIF), заједничка иницијатива привредних комора из региона.

РЦФ подржава пројекте које заједнички спроводе установе за стручно оспособљавање и партнерска предузећа, која се укључују или планирају да се укључе, у активности кооперативног образовања и обуке. Пројекти могу добити подршку за развој нових програма или проширење и побољшање постојећих програма. Бесповратна средства се додељују конзорцијумима који су успјешно прошли двофазни поступак селекције.

РЦФ пружа финансијску и пратећу подршку одабраним конзорцијумима за:

- Инфраструктурне радове и опрему за објекте у оквиру установа за стручно оспособљавање и обуку
- Обуку наставника из установа за стручно оспособљавање, тренера у предузећима и координатора за кооперативног образовање и обуку (у установама за стручно оспособљавање и у предузећима), потребну за спровођење финансираног програма обуке
- Саветодавну подршку током планирања и спровођења пројекта

Кроз подржане пројекте биће понуђено више од 1.500 места за обуку. У пројекте које спроводе институти и предузећа за стручно оспособљавање биће уложено до 19.776.650 евра. Сваки пројекат биће подржан бесповратним средствима од 150.000 ЕУР до 600.000 евра.

173 <https://rcf-wb6.org/sta-mi-radimo/?lang=me>

2.3 БИЛАТЕРАЛНА И МУЛТИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА, ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ

2.3.1 ТИМ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА У СРБИЈИ

Уједињене нације (УН) су присутне у Републици Србији (бившој Југославији) од самог почетка кризе у региону, почетком 1990их. Тим Уједињених нација у Србији¹⁷⁴ сарађује са Владом РС од почетка 2000их година. Тим УН у Србији тренутно укључује 20 агенција, фондова и програма, како резидентних тако и нерезидентних, који заједнички раде на побољшању приоритета националног развоја у складу са Агендом 2030 и 17 Циљева одрживог развоја. Тим координише стална координаторка УН, и ради по принципима Оквира за сарадњу УН нација за одрживи развој са РС 2021-2025, потписаним између Владе РС и Тима УН у Србији. Оквир представља пут ка три стратешка приоритета:

- 1) Србија користи пун потенцијал зелене, одрживе и инклузивне економије - Повећање прилика за све и управљање ризицима;
- 2) Добробит, социјална правичност и људски потенцијал налазе се у средишту система, политика и праксе - Свако има једнаке прилике, током целог живота, да оствари свој пун потенцијал;
- 3) Изградња поверења и узајамне одговорности путем владавине права и поштовањем људских права и обавеза - Подстицање транспарентности, правичности и делотворности

Прекретнице:

- Србија усваја и спроводи стратегије за сузбијање климатских промена и заштиту животне средине, којима се повећава отпорност заједнице, смањује угљенични отисак и појачавају позитивни ефекти инвестиција на националном нивоу;
- Природним и културним ресурсима се управља на одржив начин;
- Правичне економске прилике и могућности за запошљавање се подстичу путем иновација;
- Унапређен је универзалан и инклузиван приступ квалитетним, социјалним услугама и услугама заштите;
- Вештине, образовање и могућности су побољшани ради обезбеђења правичних исхода за све;
- Мобилност и демографска транзиција постају вектори позитивних промена и просперитета за све људе;
- Сви људи, посебно угроженији, имају користи од остварења људских права, родне равноправности и унапређене владавине права у складу са преузетим међународним обавезама;
- Сви људи имају користи од делотворног управљања и смисленог грађанског ангажмана.

Циљеви одрживог развоја представљају глобални позив на акцију, како би спречили сиромаштво, заштитили животну средину и климу, и осигурали да сви људи живе у миру и просперитету. УН у Србији ради на спровођењу 17 циљева одрживог развоја.

¹⁷⁴ <https://serbia.un.org/sr/about/about-the-un>

Тим УН у Србији је у периоду од 2011. до 2015. године пружио помоћ у вредности већој од 230 милиона долара. У јуну 2017. године потписан је нови Оквир развојног партнерства (ОРП) између Владе РС и Тима УН у Србији за период 2016-2020. Нова стратегија је у потпуности усаглашена са националним приоритетима Владе, Агендом за приступање ЕУ и Агендом циљева одрживог развоја. Вредност новог UNDAF-а за период 2016-2020. за Србију процењује се на 170 милиона долара, не укључујући средства издвојена за потребе ванредне ситуације попут избегличке/мигрантске кризе.

2.3.2 РАЗВОЈНА САРАДЊА ИЗМЕЂУ НЕМАЧКЕ И СРБИЈЕ

Развојна сарадња између Немачке и Србије¹⁷⁵ започела је непосредно након демократских промена 2000. године. Од тада је ГИЗ у Србији присутан са једном централном канцеларијом у Београду и већим бројем пројектних канцеларија. По налогу Савезног министарства за привредну сарадњу и развој (БМЗ) ГИЗ пружа подршку Србији у процесу приближавања Европској унији, јачању ефикасности привреде и учвршћивању демократских структура. ГИЗ спроводи програме и пројекте¹⁷⁶ из следећих области:

- одрживо унапређење привреде и запошљавања;
- добро управљање;
- животна средина.

Србија има користи и од регионалних пројеката ГИЗ-а. Отворени регионални фонд за југоисточну Европу који окупља више држава, подржава мере које се спровode у областима правне реформе, саветовања у области спољне трговине, модернизације комуналних услуга, као и енергетске ефикасности, биодиверзитета и интеграција у Европску унију.

2.3.3 ФРАНЦУСКА РАЗВОЈНА АГЕНЦИЈА AFD

Француска развојна агенција¹⁷⁷ је 2019. године отворила регионалну канцеларију у Србији, која је надлежна за цео Западни Балкан, као и једно представништво у Албанији. Групација финансира, подржава и убрзава транзицију ка складнијем и отпорнијем свету за заједничко добро - климу, биодиверзитет, мир, равноправност полова, образовање и здравство, чиме доприноси остварењу УН Циљева одрживог развоја. Активности

175 <https://nemackasaradnja.rs/giz/>

176 У Србији се реализују следећи пројекти: Rural development through integrated forest and water resources management in Southeast Europe; Waste management, circular economy and green job opportunities; Energy efficiency in public buildings; Development of a sustainable bioenergy market; Social rights for vulnerable groups; Public administration reform; Social services for disadvantaged population groups; Promoting EU Integration in the Western Balkans; Open regional funds for South-East Europe – legal reform; Open regional funds for South-East Europe – modernisation of municipal services; Public finance reform; Open Regional Fund for South-East Europe – Biodiversity; Open regional funds for South-East Europe – Energy Efficiency; Economic Diversification of Rural Areas; Zoran Djindjic Internship Programme of German Business for the Countries of the Western Balkans; Programme „Migration for Development“; Private sector development in disadvantaged regions; Sustainable recruitment of nurses; Open Regional Fund for South-East Europe – Foreign Trade; Western Balkans School Exchange Scheme; Dialogue on Employment Creation, Initiative and Dual Education; Supporting young people in rural regions of Serbia; Strengthening Rule of Law in Serbia (giz.de)

177 <https://rs.ambafrance.org/AFD-4148>

су усклађене са Париским климатским споразумом из 2015. године. То значи да се сваки пројекат процењује према његовој усаглашености са спровођењем стратегије нискоугљеничног развоја и дугорочне резилијентности. Овај принцип је заснован на јасној чињеници: одрживи развој и борба против сиромаштва не могу се одвојити од борбе против глобалног загревања и заштите животне средине или биодиверзитета.

Са 5,2 милијарде евра, колико је одобрено за 2021. годину за финансирање климатских пројеката, АФД је једна од главних међународних финансијских институција које подржавају ову врсту пројеката, тако да 55% финансијских ангажмана има директан утицај на борбу против климатских промена и ублажавање њихових последица. У Србији је АФД обезбедила 51 милион евра за реконструкцију железничке инфраструктуре, јачање капацитета и модернизацију сектора, као и 50,5 милиона евра за подршку реформама у области животне средине (спровођење климатских обавеза Србије у складу са Париским споразумом и процесом приступања ЕУ). У сарадњи са Међународном банком за обнову и развој (Светска банка), Француска агенција за развој доприноси такође побољшању урбане инфраструктуре у Србији, кроз пројекат (кредит) вредан 265,2 милиона евра (300 милиона америчких долара).

Пројекат "Развој локалне инфраструктуре и институционалног јачања локалних самоуправа Републике Србије"

Носилац пројекта¹⁷⁸ је Влада Републике Србије/Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре. Циљ пројекта је да се унапреде капацитети локалних самоуправа за управљање одрживом инфраструктуром, као и да се побољша приступ економским и друштвеним потенцијалима на климатски освешћен начин, у складу са обавезама које проистичу из Софијске декларације о Зеленој агенди за Западни Балкан, донете 2020. године, као и у складу са циљевима, мерама и активностима дефинисаним Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године и Акционим планом за њено спровођење. Кроз пројекат ће се, пре свега, обезбедити инвестиције и техничка подршка за одрживо унапређење локалних путева и мобилности, као и укупне отпорности локалних самоуправа на климатске промене. Свака локална самоуправа ће имати право на одређену количину средстава, а према формули која у обзир узима број становника, површину, степен развијености, као и рањивост на климатске промене. Очекивани почетак пројекта је јун 2022. године, док се завршетак пројекат се очекује у новембру 2028. године.

Пројекат је структуриран кроз спровођење активности подељених у три основне компоненте:

- Компонента 1: Климатски паметна мобилност
- Компонента 2: Јачање капацитета за пружање услуга о области инфраструктуре
- Компонента 3: Управљање пројектом и подизање свести

Заједно са Европском банком за обнову и развој, АФД подржава проширење инфраструктуре за управљање чврстим отпадом, кроз зајам од 150 милиона евра.

178 <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti/razvoj-lokalne-infrastrukture-i-institucionalnog-jachanja-lokalnih-samouprava-republike>

Улагања на Западном Балкану износе више од 630 милиона евра, чему треба додати и подршку за два регионална пројекта. Први пројекат посвећен је побољшању квалитета живота у градовима захваљујући програму „Smart City“. АФД подржава такође пројекат RISE, којим се пружа подршка младим предузетницима са Западног Балкана, у сарадњи са Регионалном канцеларијом за сарадњу младих (RYCO).

2.3.4 ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ

Јапан

Стратешки оквир развојне сарадње са РС дефинисан је у јапанској Повељи о развојној сарадњи из фебруара 2015. године. Приоритетне области билатералне развојне помоћи Јапана РС¹⁷⁹ су:

- Заштита животне средине,
- Здравствена и социјална заштита и образовање и
- Предузетништво и подршка малим и средњим предузећима.

Неки од примера помоћи коју Јапан пружа РС су: непројектне донације у виду јапанских производа, пројекти за основне потребе становништва (ПОПОС пројекти) који подразумевају једнократну помоћ попут реконструкције зграда школа и вртића, испоруку медицинске опреме и возила хитне помоћи, возила за одношење смећа и контејнера, цистерни, специјалних возила за превоз лица са посебним потребама итд, али и консултантску помоћ јапанских експерата од 2009. године кроз волонтерски програм Владе Јапана. Јапан такође обезбеђује и концесионалне зајмове (јенске кредите), па ће тако из средстава једног од кредита бити реализован пројекат „Изградња система за одсумпоравање у Термоелектрани Никола Тесла“.

Краљевина Данска

Данска своју развојну помоћ корисницима пружа у већини случајева билатерално, али и мултилатерално углавном кроз УН, институције ЕУ и Светску банку. Стратегија развојне сарадње Краљевине Данске са Републиком Србијом¹⁸⁰ дефинисана је у оквиру ширег регионалног концепта – Данског суседског програма за Источну Европу. Од 2017. године, завршетком два велика програма финансирана данском билатералном бесповратном помоћи на југу Србије и доношењем нове стратегије данске развојне помоћи, Република Србија је престала да буде тзв. данска „партнерска држава“ и од тада нема значајније билатералне развојне помоћи Краљевине Данске Републици Србији, с обзиром да је фокус данске развојне помоћи у Европи усмерен ка Украјини и Грузији.

Краљевина Норвешка

Краљевина Норвешка је један од највећих билатералних донатора РС чија подршка од 2008. до данас износи више од 100 милиона евра. Норвешка пружа помоћ Србији кроз Билатерални програм сарадње, Фонд за мале пројекте Амбасаде, као и директне грантове

179 <https://www.jica.go.jp/balkan/english/office/index.html>

180 <http://serbien.um.dk/en/danish-cooperation/danish-cooperation-with-serbia/>

организацијама цивилног друштва¹⁸¹. У јануару 2018. године потписан је Меморандум о разумевању (MoP) између МЕИ РС и Министарства спољних послова Краљевине Норвешке који се односи на билатералну сарадњу кроз пројекте и који дефинише основне принципе сарадње између два министарства са циљем подршке интеграцији Србије у структуре ЕУ кроз пројекте који доприносе реформским процесима и развоју подржаних сектора у складу са захтевима процеса европских интеграција.

Краљевина Холандија

Развојна помоћ Холандије Републици Србији¹⁸² је у протеклим годинама била усмерена на подршку развоју сектора пољопривреде, заштите животне средине, приватног сектора, запошљавања, владавину права, помоћ избеглицама и интерно расељеним лицима и изградњу институционалних капацитета. Током 2019. и 2020. године није било уговарања нових пројеката, а у оквиру два програма – МАТРА и Фонд за људска права који за циљ имају помоћ организацијама цивилног друштва и секторима правде и унутрашњих послова, Амбасада Холандије је током 2019. године утрошила укупно 831.116 ЕУР. У оквиру ОРИО програма, у Републици Србији се спроводи пројекат Прикупљање и третман отпадних вода у Лесковцу. Укупан буџет ОРИО програма за пројекат у Лесковцу је 7,91 милиона ЕУР.

Краљевина Шведска

Шведска је усвојила нову Стратегију за подршку реформама у Србији, Западном Балкану и Турској 2021-2027¹⁸³. Финансијска подршка према новој стратегији за 2021-2027 износи 560 милиона евра, од чега је 500 милиона подељено на западни Балкан и 60 милиона за Турску. Укупна досадашња бесповратна помоћ Шведске износи око 283 милиона евра. Шведска ће наставити са трендом подршке финансирања програма и пројеката у РС у вредности од 12 милиона евра на годишњем нивоу. Највећи износ бесповратне помоћи по сектору у периоду од 2000. године до данас Шведска је издвојила за сектор заштите животне средине у укупној вредности од око 43 милиона евра. Од пројеката који су у току, издвајају се:

- PEID пројекат (Priority Environmental Infrastructure for Development), кроз који се наставља подршка сектору заштите животне средине – пружање техничке помоћи Министарству заштите животне средине, како би се потенцијални пројекти припремили за финансирање у наредном периоду. Главни циљ је израда пројектно-техничке документације за велике инфраструктурне пројекте. Буџет пројекта је око 3 милиона евра.
- EISP 2 пројекат (Environmental Infrastructure Support Project), који пружа подршку Министарству заштите животне средине у спровођењу мањих компоненти великих инфраструктурних пројеката као и код идентификовања потенцијалних пројеката у области заштите животне средине како би били спремни за израду неопходне пројектно-техничке документације. Буџет пројекта је око 2,9 милиона евра.

181 <https://www.norway.no/en/serbia>

182 <https://www.netherlandsworldwide.nl/countries/serbia>

183 <http://www.swedenabroad.com/sr-Latn-RS/Embassies/Belgrad/>

- Наставак пројекта који се бави припремама за преговоре у оквиру Поглавља 27 се одвија кроз ENVAP 3 пројекат - Environment Accession Project (септембар 2016 – март 2021), где је буџет око 3 милиона евра.

Народна Република Кина

Правни основ за сарадњу између РС и Народне Републике Кине представља Споразум о привредно-техничкој сарадњи између Владе РС и Владе Народне Републике Кине, који се потписује на годишњем нивоу¹⁸⁴. Приоритетне области развојне сарадње су здравство, образовање, енергетика и безбедност. У претходних неколико година реализовано је више пројеката у области здравства, којима је обезбеђена медицинска опрема за болнице и здравствене центре широм земље. Значајну подршку Народна Република Кина је дала и у погледу одбране од поплава. Влада Народне Републике Кине је омогућила и стручно усавршавање организовањем семинара у различитим областима за представнике институција на републичком и локалном нивоу, привредне коморе, малих и средњих предузећа, универзитета, болница.

Република Аустрија

Кроз пројекте развојне помоћи Република Аустрија подржава политику РС усмерену на перспективу приступања ЕУ¹⁸⁵. Реализовани су пројекти у областима регионалног развоја, образовања, заштите животне средине, пољопривреде, здравства, развоја предузетништва, социјалне заштите, јачања капацитета управљања на локалном нивоу, као и подршке организацијама цивилног друштва. Аустријска развојна агенције (АДА) као имплементациона агенција Републике Аустрије примењује европске стандарде у имплементацији различитих ЕУ програма/пројеката:

- Реализација ЕУ програма под називом „Социо-економски развој Дунавске регије у Републици Србији“, финансираног из средстава ЕУ - Пројекат се састоји од неколико компоненти, укључујући и изградњу и обнову инфраструктуре, као што је изградња система водоснабдевања у општини Велико Градиште, као и рехабилитација Голубачке тврђаве, за који је Република Аустрија обезбедила 1.800.000 евра бесповратних средстава.
- Регионални пројекат подршке спровођењу Зелене агенде за западни Балкан - Општи циљ пројекта је унапређење транзиције Западног Балкана према модерним, ресурсно ефикасним и конкурентним привредама. Специфични циљ је подршка спровођењу Зелене агенде чиме се постиже посвећеност трансформацији економије на одрживи начин и достизање климатске неутралности до 2050. Укупан буџет пројекта износи 11.000.000 евра. Регионални пројекат је започет 2022. године.

По обиму алоцираних средстава, Република Аустрија је трећи највећи билатерални донатор који учествује у финансирању WBIF, са обезбеђеним средствима у износу од 17,9 милиона евра кумулативно, у периоду 2009-2020. године.

184 <http://rs.chineseembassy.org/srp/>

185 <http://www.entwicklung.at/en/>

Република Француска

На основу Споразума о стратешком партнерству и сарадњи, влада Француске пружа подршку РС у јавним политикама у процесу приступања ЕУ. Споразумом између Влада Србије и Француске о Француској развојној агенцији и PROPARCO потписаног 2019. године, Канцеларија АФД у Београду функционише као регионална канцеларија за западни Балкан и у потпуности је оперативна од 2019.године. У складу са поменутиим Споразумом, АФД група пружа финансијску подршку, као што су грантови и гаранције за дугорочне зајмове држави, локалним самоуправама, јавним и приватним предузећима и финансијским институцијама као и субвенције, у складу са правилима девизног пословања РС. Области сарадње су:

- Развој метро система у граду Београду - Крајем новембра 2020. године, потписан је Споразум између влада Србије и Француске о сарадњи у области спровођења приоритетних инфраструктурних пројеката, инвестиционе вредности 581 милиона евра, који предвиђа да ће у изградњу прве линије београдског метроа бити уложено 454 милиона евра. Предвиђено је да француске компаније осигурају метро композиције и изводе радове на „електромеханичком делу“, док ће кинеске компаније изводити грађевинске радове. Званични почетак радова на развоју метро система отпочео је 2021. године, са извођењем припремних радова и радова на насипању терена, изградњом колектора на локацији планираног Деоа (терминала) у Макишком пољу.
- У сектору енергетике предвиђен је износ до 127.000.000 евра. за аутоматизацију електродистрибутивне мреже средњег напона
- У оквиру Програма тзв. “зелених развојних кредита“ РС је на располагању кредитни аранжман од 300 милиона америчких долара средстава Светске банке, KfW и АФД групе. Предвиђена средства АФД групе су у износу 90 милиона америчких долара.
- У области заштите животне средине, град Београд је изабрао компанију БеоЧистаЕнергија д.о.о. (која се састоји од конзорцијума који чине француска компанија „SUEZ“ и јапанска компанија „ITOCHU“) као партнера у оквиру Јавно-приватног партнерства, за пројекат изградње и финансирања постројења за производњу енергије из отпада у Винчи. Пројекат Винча обухвата санацију постојеће депоније, изградњу новог складишног центра према европским стандардима и јединице за спаљивање са производњом електричне енергије и топлоте (инсинератор).
- У трећем кварталу 2021.године, усвојен је закон о потврђивању Уговора о кредиту у износу од 50.000.000 евра, између АФД групе и РС за спровођење реформи усмерених на тзв. „зелени опоравак“ кроз Програмски зајам за јавне политике „Урбане средине отпорне на климатске промене“. Саставни део Програма је и грант у износу од 500.000 евра за потребе техничке подршке Влади Србије који обухвата израду Мапе пута за климатске активности на националном и нивоу локалних самоуправа (Смедерево и Ужице). Пружена је подршка на изради подзаконских аката Закона о климатским променама и процени изградње капацитета.

Република Грчка

Хеленик план за економску обнову Балкана (ХиПЕРБ) је програм грчке развојне помоћи у оквиру којег је Влада Републике Грчке определила бесповратна средства за шест балканских земаља – Савезну Републику Југославију, Румунију, Бугарску, Македонију, Босну и Херцеговину и Албанију¹⁸⁶. Циљани сектор овог програма помоћи је модернизација инфраструктуре, нарочито у сектору саобраћаја. Два изузетно значајна пројекта за Србију која су подржана из ХиПЕРБ плана су изградња Коридора 10.

Република Индија

Индијски програм билатералне техничке и економске сарадње - ИТЕЦ програм (Indian Technical and Economic Cooperation Programme - ИТЕС) спроводи Министарство спољних послова Владе Индије као билатерални програм помоћи те државе пријатељским земљама. Овај програм углавном циља земље у развоју, међу којима је и РС, којима се нуде бесплатни курсеви усавршавања у Индији за различита техничка и стручна занимања као и могућност бржег и лакшег прилагођавања све више глобализованом свету¹⁸⁷. У периоду од 2013. до краја 2019. године отприлике 80 државних службеника РС је похађало ИТЕЦ курсеве (од 2008. године па до данас броји око 167 стручњака, представника владиног и приватног сектора) у различитим областима и научним дисциплинама, укључујући информационо-комуникационе технологије, управљање расходима, предузетништво, област СТО, банкарство и финансије, обновљиве изворе енергије, проблематику везану за климатске промене, законодавство, усавршавање енглеског језика, итд.

Република Кореја

Програм размене знања (енг. Knowledge sharing programme, KSP) се реализује у сарадњи са Корејским институтом за развој (KDI) и има за циљ институционални развој и јачање капацитета запослених у органима државне управе партнерских земаља. Програм пружа консултације усмерене на потребе партнерских земаља, које се спровode кроз низ заједничких истраживачких радова, обука, консултација, а који се одржавају наизменично у Кореји и партнерским земљама. Тако се реализују следећи програми:

- KOICA Fellowship programs - KOICA партнерски програми - Примарни циљ овог програма је додатна едукација за техничке вештине и знања, као и изградња капацитета за одрживи друштвено-економски развој;
- Мастер студије (KOICA Scholarship Program – Master's Degrees) - постдипломске (мастер) студије;
- Српско-корејски информатичко приступни центар (СКИП Центар) – отворен је у Београду 2017.године, а планиран је и други СКИП центар у Нишу, намењен бесплатним ИТ обукама грађана, државних службеника и старт-ап компанија.

186 <http://www.mfa.gr/serbia/sr/the-embassy/>

187 www.itecgoi.in

Република Пољска

У Србији се пољска развојна сарадња¹⁸⁸ спроводи кроз мале развојне пројекте, које реализује Амбасада Републике Пољске са локалним партнерима. Главни циљ је да се реализују пројекти који ће побољшати животни стандард локалног становништва. У оквиру система малих грантова спроводе се иницијативе малих развојних пројеката које доносе позитивне ефекте на свакодневни живот локалних заједница. Билатералну помоћ могу да користе институције из сектора јавних финансија, истраживачки институти, невладине организације и лица из приватног сектора. Партнери на пројектима најчешће су локалне невладине организације, јавне установе или локалне самоуправе. Пројекти који су се имплементирали у Србији у периоду 2007 – 2020 имали су укупну вредност од 253.856 евра. На трећем заседању „Београдске конференције“ одржаном 2019. године у Варшави, одвијала су се три паралелна панела: заштита животне средине, правосудни систем и комуникација у области европских интеграција.

Република Сингапур

Током седамдесетих, Сингапур је кроз различите програме почео ширити своја искуства са партнерским земљама широм света. Ови програми су доведени под јединствени оквир када је 1992. године основан Сингапурски програм сарадње (Singapore Cooperation Programme, SCP). Програм сарадње је серија курсева, програма, семинара, радионица, консултација, као и студијских посета у низу области у организацији Владе Сингапура и има за циљ да се са партнерским земљама подели искуство Сингапура у стицању важних техничких вештина и знања а који су од виталног значаја за економски и друштвени напредак једне земље. Области СЦП обука укључују образовање, животну средину (климатске промене, очување животне средине...), саобраћај и инфраструктуру, привреду и економију, социјалну тематику (друштвено предузетништво и иновације, социјална кохезија, оснаживање особа са инвалидитетом и посебним потребама...), здравство, сајбер безбедност, одрживи развој (обновљива енергија, одрживи градови, енергетска ефикасност и смањење емисија), државну управу и дигиталну владу. Кандидати за програме обуке могу бити државни службеници - руководиоци ужих унутрашњих јединица у институцијама јавне управе као и државни службеници на положају, осим ако није другачије назначено.

Република Словенија

Активности техничке помоћи¹⁸⁹ фокусиране су на подршку институцијама Републике Србије у процесу европских интеграција, укључујући подршку у хармонизацији прописа, усаглашавању процедура у раду наших институција са стандардима ЕУ, унапређењу квалитета услуга, унапређењу организационих структура кроз преношење искуства словеначких институција и организација. Висина средстава издвојених за развојну помоћ утврђује се на годишњем нивоу Развојним планом Републике Словеније. Тренутно се спроводи пројекат под називом „Помоћ у спречавању корупције“, који има за циљ побољшање услова за обезбеђивање транспарентности и одговорности у

188 www.belgrad.msz.gov.pl

189 www.belgrade.embassy.si

функционисању институција јавног сектора у РС, као и јачање капацитета за ефикасно спровођење законских надлежности институција у борби против корупције. Носилац пројекта је Агенција за борбу против корупције, а укупна вредност је 95.580 евра.

Република Турска

Правни оквир за сарадњу са Републиком Турском у домену донаторске, развојне и хуманитарне помоћи у ванредним ситуацијама представља Споразум влада двеју земаља о техничкој и финансијској сарадњи¹⁹⁰ из 2009. године. Његовим потписивањем, званично је почела са радом Турска агенција за сарадњу и координацију у РС (ТИКА) путем које се усмерава и остварује сарадња са институцијама РС. Приоритетне области које се подржавају кроз програм развојне сарадње са просвета, здравство, пољопривреда, култура, историјско наслеђе и туризам. Укупна процена реализације средства развојне помоћи Републике Турске износи преко 37 милиона евра.

Од примера подршке кроз донаторска средства од значаја су: реконструкција и опремање Опште болнице у Новом Пазару, Центру за заштиту деце, одојчади и омладине „Звечанска“, реконструкција зграде Вишег суда у Новом Пазару, радови на рестаурацији тврђаве Рам код Великог Градишта, радови на рестаурацији Џамије „Султаније Валиде“ у Сјеници, изградња и реконструкција више основних школа у Новом Пазару. Током 2020 и 2021. године највише донаторских средстава је усмеравано кроз пројекте у области здравства, заштите животне средине, медија просвете, културе, спорта, хуманитарне помоћи, културно-историјског наслеђа као и подршци у борби против пандемије COVID-19.

Савезна Република Немачка

Билатерална развојна сарадња између Савезне Републике Немачке и РС траје од 2000. године. Републици Србији одобрено је преко 1,8 милијарди евра развојне помоћи из средстава немачког Министарства за сарадњу и развој (BMZ), фондова Министарства животне средине, Пакта за стабилност и других у виду бесповратних средстава и меких зајмова. Пројекте финансијске подршке реализује Немачка развојна банка (KfW), док пројекте техничке помоћи спроводи Немачка агенција за сарадњу¹⁹¹ (GIZ). У протеклом периоду, средства немачке развојне помоћи у РС усмеравана су на реализацију пројеката и програма у три приоритетне области: 1) јавна инфраструктура (енергија и вода) - снабдевање струјом и топлотном енергијом, водоснабдевање, канализациона инфраструктура (управљање отпадним водама); 2) одрживи економски развој и запошљавање - унапређење законских оквира у области финансија и економије, развој финансијског сектора, подршка малим и средњим предузећима, подршка реформи средњег стручног образовања и обуке и 3) демократија, државна управа, грађанско друштво - подршка развоју децентрализоване администрације, ефикасне и усмерене на резултате, посебно у домену унапређења транспарентности, владавине права, система правосуђа и уравнотежавања снага различитих делова државне управе, као и помоћ у припреми за приступне преговоре и подршка процесу приступања ЕУ током последњих

190 <http://www.tika.gov.tr/en>

191 <http://www.belgrad.diplo.de/> и www.nemackasaradnja.rs

неколико година. По обиму одобрених средстава и значају остварених резултата, Савезна Република Немачка несумњиво представља најважнијег билатералног развојног партнера Републике Србије.

Поред пројеката који се спроводе на националном нивоу, СР Немачка пружа како финансијску, тако и техничку помоћ регионалним пројектима и програмима. Регионална финансијска сарадња се реализује путем следећих инструмената сарадње: 1) Регионални инструмент за подршку обновљивим изворима енергије и енергетској ефикасности; 2) Европски фонд за Југоисточну Европу и 3) Зелени фонд за развој Југоисточне Европе. Регионална техничка сарадња реализује се кроз три регионална програма: 1) Отворени регионални фонд за Југоисточну Европу; 2) Регионални програм оснивања Дунавског центра компетентности за јачање региона доњег тока Дунава и 3) Прекогранична сарадња у области социјалног укључивања особа које су жртве трговине људима.

Сједињене Америчке Државе

Развојна сарадња са Сједињеним Америчким Државама (САД) реализује се посредством Америчке агенције за међународни развој (USAID). Правни основ за сарадњу представљају споразуми о помоћи између РС и САД за боље функционисање управе и конкурентнију тржишну економију. Приоритетне области развојне сарадње између РС и САД обухватају развој локалних самоуправа, развој малих и средњих предузећа, изградњу институција, владавину права, европске интеграције и јачање цивилног сектора. Значајни пројекти у оквиру бољег функционисања управе¹⁹² су: „Владавина права“ (*The Rule of Law project*), „Јачање медијског система“ (*Strengthening of the media systems*), „Јачање отпорности на избегличку кризу“ (*Enhancing Local Resilience to Refugee Crisis*). Значајни пројекти у оквиру конкурентније тржишне економије¹⁹³ су: „Подршка развоју приватног сектора у јужној и југозападној Србији“ (*Private Sector Development Project*) и „Пројекат за конкурентну привреду“ (*Competitive Economy Project*).

Словачка Република

Сарадња између Словачке Републике и РС¹⁹⁴ се фокусира на подршку процесу трансформације, спровођењу реформи, укључујући реформу јавних финансија, појачаном укључивању приватног сектора у развојну сарадњу и подршци помирењу и дијалогу међу заједницама. У протеклом периоду Словачка је пружала помоћ Србији преко Словачке развојне агенције „Slovak Aid“. У наредном периоду фокус билатералне развојне сарадње са Словачком биће пренос искуства везаног за интеграције земаља у евроатлантске структуре, подстицање иновација и покретања предузећа, помоћ у дигитализацији јавне управе, подршка малим и средњим предузећима у овези са запошљавањем, са фокусом на жене предузетнице, као и интеграција социјално маргинализованих грађана. Словачка Република такође учествује у спровођењу пројеката финансираних у оквиру ЕУ Инструмента за претприступну помоћ (ИПА).

Уједињено Краљевство

192 <https://www.usaid.gov/serbia/democracy-human-rights-and-governance>

193 <https://www.usaid.gov/serbia/economic-growth-and-trade>

194 <http://www.mzv.sk/belehrad>

У оквиру развојне сарадње између РС и Уједињеног Краљевства¹⁹⁵, представници Британске амбасаде у РС имају активну улогу у процесу координације развојне помоћи. Фондзадоброуправљање (Good Governance Fund – GGF) је вишегодишњи програм а Србији је део овог фонда доступан за подршку реформама у следећим областима: владавина права (правосуђе, борба против корупције, људска и мањинска права итд.), јавна управа, економија и пословно окружење, јачање слободе изражавања. Фонд за добро управљање функционише кроз три канала: 1) Фонд за стратешку подршку (SSF), који је усмерен на пилот пројекте и организације цивилног друштва, кроз пружање директне бесповратне помоћи. Подржани пројекти су имали фокус на приоритетне области GGF Фонда: од унапређења пословног окружења до јачања одговорности владе и слободе изражавања; 2) Канал међународних финансијских институција (MFI), који је пројектован за подршку реформама кроз сарадњу са међународним финансијским институцијама. Најзначајнији ресурси су усмерени на развој е-Управе (пројекат “Дигитална трансформација” и пројекат “Open Data”), имплементирани уз помоћ УНДП-а и Канцеларије за информационе технологије и електронску управу Владе РС, и 3) Управљачки фонд (MF), којим управља конзорцијум под вођством PricewaterhouseCoopers (PwC), а укључује техничку помоћ за пројекте развијене у сарадњи са државним институцијама.

Швајцарска Конфедерација

Држава Швајцарска присутна је у Србији од 1991. године. До сада, финансијска подршка износи 350 милиона евра. Влада Швајцарске Конфедерације у свом саставу има две институције које су надлежне за развојну помоћ. Швајцарска агенција за развој и сарадњу (СДЦ, енгл. *Swiss Development Agency, SDC*) налази се при швајцарском Министарству спољних послова и задужена је за развојну помоћ која се односи на подршку пројектима подизања капацитета, техничке помоћи, односно тзв. „soft“ пројеката који за циљ имају реформу административног и општег друштвеног система. Државни секретаријат за економску послове (SECO, енгл. *State Secretariat for Economic Affairs SECO*), швајцарског Министарства економије надлежан је за развојне пројекте који су искључиво инфраструктурног карактера.

Нова Стратегија за период 2018-2021 усмерена је на области управљања, економског развоја и одрживих извора енергије. Швајцарска је определила 95 милиона евра, што је за 10 % више у односу на претходни стратешки период:

- У области управљања подршка у износу од 36 милиона евра биће пружена законодавству на републичком и локалном нивоу у циљу јачања позиције представничких тела, као и њихове надзорне улоге. Пажња ће бити усмерена на капацитете локалних самоуправа у управљању јавним финансијама како би се побољшао укупан квалитет услуга према грађанима и пословном сектору. Подршка цивилном друштву ће имати јачу улогу са циљем оснаживања веза између организација цивилног друштва и грађана како би се повећало њихово учешће и осигурао глас у процесу доношења одлука;

¹⁹⁵ <https://www.gov.uk/world/organisations/british-embassy-belgrade.sr>

- У области економског развоја и запошљавања подршка у износу од 45 милиона евра намењена је побољшању макроекономског оквира, пословног окружења и инклузивних политика за превазилажење неједнакости. Пажња ће бити усмерена на локални економски развој, промоцију трговине, запошљавање младих, дуално образовање и развој приватног сектора у циљу одрживог развоја и квалитетног запошљавања, посебно у руралним срединама;
- У области самоодрживе енергије и отпорних градова подршка у износу од 14 милиона евра намењена је јачању експлоатације обновљивих извора енергије, примени мера енергетске ефикасности и јачању капацитета за управљање и планирање инфраструктурних активности. Додатно, подршка у овој области биће проширена на активности које ће допринети развоју самоодрживих градова, а у циљу достизања националних циљева енергетске ефикасности и обновљивих извора енергије. Швајцарска је пружила подршку у јачању капацитета за управљање миграцијама, побољшању капацитета за пријем, регистрацију тражилаца азила и одобравање иновативног стамбеног модела за мигранте на територији Србије у износу од 2 милиона евра.

Организација HELVETAS Swiss Intercooperation¹⁹⁶ спроводи у Србији “Social Sciences for a better society”, “Act for a Stronger Civil Society”, “Building Economies Where All Can Prosper” пројекте. HELVETAS и Транспарентност Србија су 2023. године објавили резултате истраживања “Локални индекс партиципативности” (ЛИПА)¹⁹⁷ где се истиче да грађани Србије нису довољно укључени у поступак доношења одлука, прописа, одлука о трошењу новца из локалних буџета, у јавне расправе и друге механизме функционисања ЈЛС. Овај индекс разврстава општине и градове у шест кластера. Ниједна од 44 локалне самоуправе у Србији, обухваћене истраживањем, није у рангу највишег кластера, тзв. „пуне партиципације“, а просечна оцена, односно просечан ниво индекса партиципативности у српским општинама износи само 26,4 одсто што је у рангу „основне партиципације“. Према резултатима ЛИПА истраживања, само једна ЈЛСа има „висок“ ниво партиципације (изнад 60 одсто) – и то је град Ужице. ЛИПА резултат од 30 одсто до 45 одсто (умерени ниво партиципације) има 14 ЈЛС, међу којима су најбоље Велико Градиште и Сомбор. Просечан индекс од 26,4 одсто, што је у рангу „основне партиципације“ има скоро половина ЈЛС (њих 20), а мање од 15 одсто (низак ниво партиципације) има девет општина.

196 <https://www.helvetas.org/en/eastern-europe/what-we-do/where-we-work/partner-countries/serbia>

197 <https://n1info.rs/biznis/istrazivanje-gradjani-nedovoljno-ukljuceni-u-odluke-o-trosenju-novca-na-lokalu/>

АНЕКС 5 - ОДЛУКА О УСВАЈАЊУ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

На основу члана 40. Статута града Бора („Службени лист града Бора“, бр. 3/19), Скупштина града Бора, на седници одржаној 15. марта 2024. године, донела је

О Д Л У К У **о усвајању Стратегије развоја урбаног подручја града Бора**

Члан 1.

Овом одлуком, усваја се Стратегија развоја урбаног подручја града Бора.

Члан 2.

Стратегија развоја урбаног подручја града Бора је саставни део ове одлуке.

Члан 3.

Ова одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном листу града Бора".

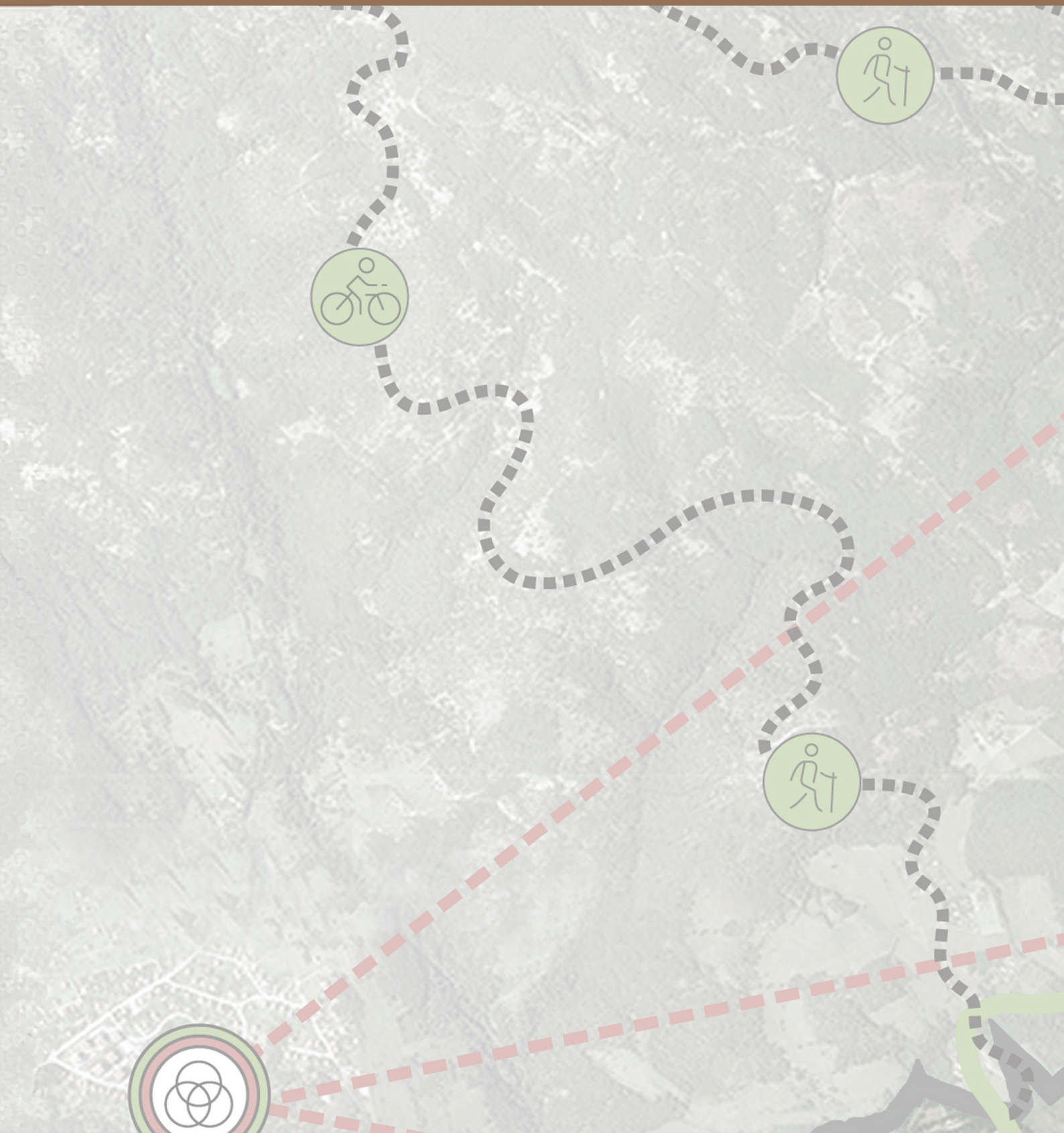
Број: 350-78/2024-I

У Бору, 15. марта 2024. године

СКУПШТИНА ГРАДА БОРА

ПРЕДСЕДНИК,
Драган Жикић

Министарство за европске интеграције
РЕПУБЛИКА СРБИЈА

**#ЕУ
ЗА ТЕБЕ**

Спроводи програм

ПРОГРАМ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ
ЗА ЛОКАЛНИ РАЗВОЈ

**ЕУ
ПРО+**